

UPOTREBA MEHANIZOVANE DIVIZIJE U POKRETNOJ ODBRANI*)

UVOD

Mogućnost da napadač upotrebi nuklearno oružje primorava branioca da rastresito rasporedi svoje odbrambene snage. Da bi jedinice i naoružanje branioca u slabo branjenim zonama mogli da se suprotstave protivniku, koji prilikom eksploatacije napada izvršenog nuklearnim oružjem prodire koncentrisanim i brzim mehanizovanim jedinicama, branilac mora povećanom pokretljivošću i vatrenom moći ograničenog broja svojih jedinica da poveća efikasnost odbrane i na taj način svoje snage izjednači sa snagama neprijatelja.

Povećanje odbrambene prostorije, pre svega u dubinu, treba, sa druge strane, da stvori mogućnost da se neprijatelj u više navrata primudi na borbu, da mu se dopusti da se zatrči, a zatim da se uništi. Na taj način su *napadna borbena dejstva* u vezi sa maksimalnom vatrom najpresudniji činioci u vođenju pokretnih odbrambenih borbenih dejstava.

Pokretna odbrana prepostavlja sledeće uslove:

- dovoljnu dubinu borbenog prostora,
- zemljište koje omogućava manevr braniocu,
- jednakost branioca u odnosu na napadača u pogledu pokretljivosti njegovih borbenih efektiva.

*) Der Einsatz der mechanisierten Division in der beweglichen Verteidigung, »Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift«, jun 1962. Preveo sa nemačkog Đorde Drobni, redigovao prema originalu Stanislav Pirc.

Ovi uslovi pokazuju da pokretnu odbranu izvode, pre svega, mehanizovane jedinice. Upotreba nuklearnog oružja povećava efikasnost odbrane u odlučujućoj meri.

KONCEPCIJA POKRETNE ODBRANE

Dubina odbrambene prostorije mora se stvarati ne samo unazad već, pre svega, unapred, upotrebom *snaga obezbeđenja*, koje blagovremeno zaustavljaju protivnika ispred odbrambene zone, zadržavaju ga i dezorganizuju. Dok god im je to u mogućnosti, one moraju da uništavaju neprijatelja pokretnim i agresivnim vođenjem borbe. Zbog toga jedinice koje se bore u zoni usporavanja¹⁾ moraju biti elastične i moraju posedovati veliku vatrenu moć. Za ovo su najpodesnije mehanizovane jedinice ili helikopterske borbene jedinice, koje podržava samohodna artiljerija, inžinjerija i vazduhoplovstvo.

Glavnina združene jedinice koja izvodi pokretna odbrambena dejstva bori se u odbrambenoj zoni, koja se deli na zonu odsudne odbrane i zonu pripravnosti.

Po pravilu, bujicu protivničkih snaga, koja se sliva u odbrambenu zonu, treba kanalisati, podeliti i stalno zadržavati, kako bi se napadač uništio pomoću vatre i upotrebom pokretnih rezervi za izvršenje protivnapada. Odbrambena zona na taj način sadrži odbrane delove zemljišta na kome *angažovane snage stalno vode odbrambenu borbu i rejone na koje se protivnik skreće i »zaustavlja« radi uništenja*. Zahtev za držanje oslonih tačaka opet je uslovljen time da one možda neće biti pretvodno likvidirane nuklearnim oružjem. Na ovo treba odgovoriti da oslone tačke neće biti raspoređene linearno i povezano, već po dubini i izolovano. Protivnika treba zahvatiti artiljerijskom vatrom pre naletanja na oslone tačke; same oslone tačke su snažne u pogledu svoje vat-

¹⁾ Odgovara pojmu »pojas obezbeđenja« odnosno »prepolje«.
— Prim. red.

rene moći, ali snage u njima ne treba da budu previše jake. Na kraju, borbena dejstva u ovim oslonim tačkama ili zemljišnim rejonima ili oko njih moraju se, do izvesne mere, voditi pokretno; naročito se mora goniti odbijeni neprijatelj, jer pokret povlačenja u većini slučajeva pretodi upotrebi atomskog oružja. U odbrambenim zonama mogu se pripremiti rezervni položaji na koje se ljudstvo pojedinih oslonih tačaka može povući ili izvući kako bi izbeglo uništenje. Pozadnja granica odbrambene prostorije ne sme se preći ni u kom slučaju. Za borbu u zoni odsudne odbrane dolaze u obzir one jedinice koje raspokažu snažnim pešadijskim borbenim sredstvima, pre svega protivoklopnim oružjem, i koje su, bar delimično, pokretne. Položaje treba da ojačaju jedinice inžinjerije, a vatra vlastitih teških oruđa treba da se uskladi sa dejstvom artiljerije.

Snage za izvršenje protivnapada pripremaju se u zoni pripravnosti. Snage usporavajuće odbrane i stacionarno angažovane borbene snage obezbeđuju im vreme i preduslove za uništenje neprijatelja u protivnapadu. Njihovo borbeno dejstvo može se zamisliti u celoj odbrambenoj prostoriji, dakle i u zoni usporavanja, ukoliko se pruža mogućnost za uništenje snažnijih neprijateljskih snaga. Ako se izgubi oslona tačka ili važniji zemljišni rejon koji je od značaja za vođenje odbrambene borbe, tada će rezerve za izvršenje protivnapada podržavati njihovo ponovno zauzimanje ili će to same izvršiti.

Decentralizovano pripremljene, one se koncentrišu iz pokreta i izvršavaju protivnapad u većini slučajeva bez posedanja položaja za napad.

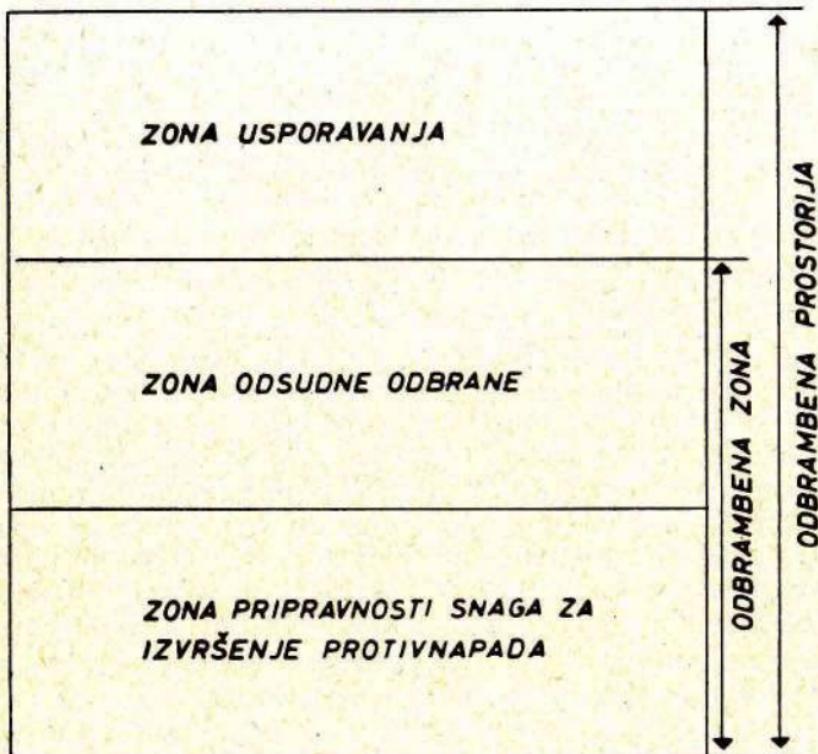
Što se tiče pripremnih rejona,²⁾ treba obezbediti sledeće:

- dobre prilaze i izlaze u rejon,
- mogućnost zaklanjanja od osmatranja sa zemlje i iz vazduha,

²⁾ Odgovara našem pojmu »očekujući rejon«. — Prim. red.

— mogućnost za vršenje pokreta u pripremnom rejonu,

— zemljište koje je podesno za odbranu tako da se može uključiti u odbrambeni raspored odbrambene prostorije.

Skica 1. — Shematska podela odbrambene prostorije u pokretnoj odbrani.

Glavnina snaga za izvršenje protivnapada mora se sastojati od tenkovskih jedinica, koje podržavaju oklopne prateće jedinice. Podrška inžinjerijskih jedinica i jedinica protivavionske odbrane bitan je preduslov za vođenje ovih pokreta.

UPOTREBA MEHANIZOVANE DIVIZIJE TO 61 U POKRETNOJ ODBRANI

Na osnovu iznete koncepcije pokretne odbrane može se zaključiti da borbena združena jedinica koja želi da samostalno izvodi ovaj oblik odbrane mora da raspolaže borbenim sredstvima koja dopuštaju usporavanje, odbranu u određenim zemljишnim rejonima i protivnapad radi uništenja neprijatelja. U našoj armiji za to su u stanju samo dve združene jedinice, naime *mehanizovana divizija* i *armijski korpus*. Manji odredi čine elemente pokretnih odbrambenih dejstava ovih obeju jedinica KoV; u većem ili manjem samostalnom obimu borbenih dejstava one su u stanju da primene *metod pokretne odbrane*.

Naše zemljишte upravo zove protivnika da preskoči mnoge prepreke. Spremnost za borbu protiv neprijatelja koji je izvršio vazdušni desant treba zbog toga da bude stalni zadatak svih jedinica. Ali, pre svega, mehanizovane divizije će, kao jedine pokretne udarne rezerve, u svojim dispozicijama za borbu u pokretnoj odbrani, morati da prime na sebe i ovaj eventualni zadatak.

Dalje treba uzeti u obzir da je borba za usporavanje koju vode jedinice graničara u najvećem broju slučajeva ispred odbrambene prostorije mehanizovane divizije. Borbu za usporavanje³⁾ po mogućству mogu da preuzmu ove jedinice ili pak da se vodi u najtešnjoj povezanosti sa snagama obezbeđenja mehanizovane divizije.

Oba ova ograničenja koja smo naveli treba da ukažu na to da je dalje u članku data samo osnovna koncepcija i mogućnost angažovanja mehanizovane divizije u pokretnoj odbrani, koja od slučaja do slučaja zahteva prilagođavanje posebnim uslovima.

Borba snaga obezbeđenja za usporavanje. Za ovaj zadatak dolazi na prvom mestu u obzir izviđački bataljon, pošto on raspolaže potrebnim pokretnim vatrenim

³⁾ *Verzoegerungs Kampf* (borba za usporavanje) jeste vod zadržavajuće odbrane (Hinhaltenderkampf). — Prim. red.

sredstvima. Na nepreglednom zemljištu bogatom zaklonima biće celishodno pridavanje čete motorizovane pešadije, ili, još bolje, eskadrona oklopne pešadije. Inžinjerske jedinice mogu u znatnoj meri pomoći da se pripremljenim i improvizovanim rušenjima i zaprečavanjem uspori napredovanje protivnika. Manje pionirske zadatke mogu takođe izvršavati i pripadnici oklopne pešadije (pod pretpostavkom da se ponovo uvede obuka iz miniranja).

Pošto artiljerija sa svih položaja u odbrambenoj zoni može da pruži samo vrlo ograničenu podršku borbenim dejstvima u zoni usporavanja neprijatelja, nameće se potreba pridavanja artiljerije izviđačkom bataljonu u obimu jedne baterije, čak i ako postoji opasnost da se ne mogu više izvući oruđa koja se vuku.

Vazduhoplovstvo može da pruži važnu podršku kako za izviđanje, tako i borbenim dejstvima. Pri tom mora da postoji neposredna veza između aviona i komandanta izviđačkog bataljona.

Ovako ojačan izviđački bataljon vodi borbu za usporavanje, prostorno decentralizovan, ali ipak po mogućству pod centralnim rukovodstvom komandanta bataljona. Linije za obeležavanje pojedinih faza pomažu mu da koordinira borbena dejstva, a pre svega izvlačenje.

Odbrambena borba stacionarno angažovanih jedinica. U slučaju mehanizovane divizije, za ovaj zadatak se nameće upotreba *motorizovanog pešadijskog puka*. Njegova borbena dejstva podržava glavnina artiljerije. U odbrambenoj zoni, decentralizovana i raspoređena po dubini, uključuje se u borbu oko oslonih tačaka, uništava neprijatelja u prethodno izabranim rejonima i podržava protivnapad rezervi.

Doduše, bilo bi poželjno da se i u ovom rejonu raspolaže tenkovima, pre svega radi ojačanja dalekosežne protivtenkovske odbrane, zatim da čine kostur mesnih rezervi. Ipak je ovo zbog ograničenog broja tenkova u diviziji jedva moguće.

Mada se borba za usporavanje izvodi ispred zone odudne odbrane, ova činjenica ne oslobođa *stacionarno*

angažovane jedinice oslonih tačaka od organizovanja osmatranja na svojim odsecima.

Izdvajanje rezerve na nivou puka nije celishodno, već ga treba primenjivati u uporištima bataljona za lokalne protivnapade.

Upotreba snaga za izvršenje protivnapada. Kao snage za izvršenje protivnapada podesna su samo ova *tenkovska puka*. Na prvi pogled stiče se utisak da su ove snage zasignjene. Međutim, mora se uočiti da tenkovski bataljon raspolaze sa svega 43 tenka, kao i jednim bataljonom oklopne pešadije (koja se kod nas naziva motorizovanim dragonima). Ukupan broj tenkova u ova tenkovska puka odgovara otprilike jačini inostranog tenkovskog bataljona.

Napadna borbena dejstva mogu se vršiti sa posedanjem ili bez posedanja polaznog položaja za napad ako je oklopna pešadija potpuno mehanizovana.⁴⁾

Kontrolne mere. Kontrolne mere treba da omoguće komandantu da potčinjenim starešinama dozvoli potpunu samostalnost u njihovom delanju, ali s tim da on, radi koordinacije dejstva, u svako doba može intervenisati u slučaju pokretne odbrane. Ove mere obuhvataju sledeće:

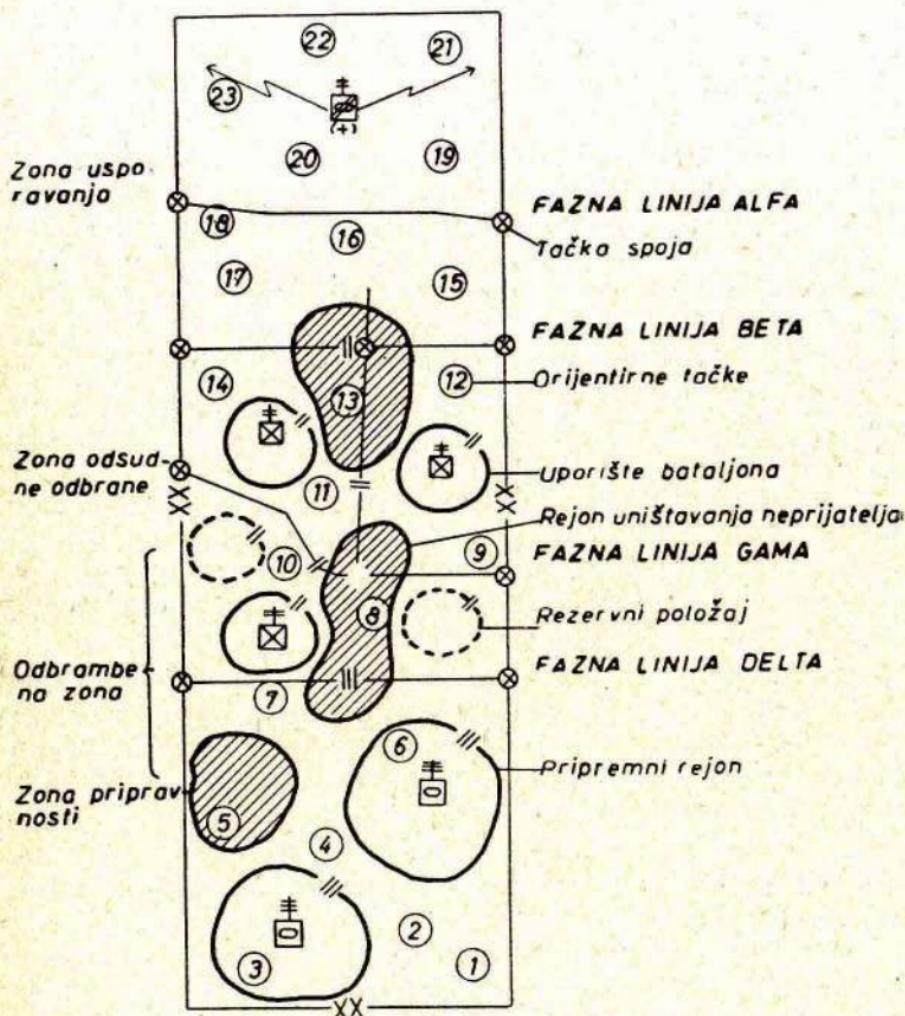
— *Granice odseka i tačke spoja.* Granice odseka određuju se, pre svega, po frontu prostorije i njima se ograničavaju rejoni angažovanja bataljona i oslonih tačaka jedinica. Pri tome treba nedvosmisleno odrediti zadnju granicu odbrambene prostorije.

— *Linije faza* upotrebljavaju se u dubini odbrambene prostorije. One istovremeno obeležavaju borbene rejone na različitim nivoima.

— U *odbrambenoj zoni* odabira se zemljište koje treba držati i obeležavaju se *odbrambeni rejoni* za snage za izvršenje protivnapada. *Rejoni za uništavanje neprijatelja* mogu se birati u čitavoj dubini odbrambene pros-

⁴⁾ Sa ovim u vezi interesantna je nova nemačka terminologija, koja pojmu »pripremni rejon« zamenjuje pojmom »rejon raspolaganja«, pojmove »napred iz pokreta« i »napad sa polaznog položaja« pojmovima »napad smesta« i »napad posle pripreme«.

torije. Obeležavaju se rezervni položaji, izviđaju i izgrađuju, ali se unapred ne zaposedaju.

Skica 2

— Upadljive tačke zemljišta na čitavoj odbrambenoj prostoriji označavaju se brojevima. Mreža orijentirnih tačaka izvanredno olakšava brzo orijentisanje i opisivanje

zemljišta. Orientirne tačke služe za obeležavanje artiljериjskih ciljeva i, nanošenjem elemenata, omogućavaju artiljeriji brzo otvaranje vatre.

— Divizijske rezerve, pored toga, upotrebljavaju za napad dopunske kontrolne mere, kao što su: polazni položaj za napad, polazna linija, cilj napada, pravac napada i zona napada.

Širina fronta i dubina odbrambene prostorije. Na prvom mestu, celishodno je obeležiti širinu frontova pojedinih jedinica i bataljona. Približna širina fronta divizije može se zaključiti zavisno od zemljišta izabranih međuprostora. Prema Pravilu ratne službe, tačka 497, utvrđena širina fronta od 1,5 do 2,5 km za bataljon i 4 do 5 km za puk može dobiti sledeću vrednost koja se može smatrati za normalnu:

- za borbenu jedinicu (četu, ojačan vod) = 1,5 do 2 km;
- za bataljon = 3 do 4 km.

U skladu sa zahtevima za rastresitošću u atomskom borbenom poretku, po kojem jezgra bataljona treba da se nalaze najmanje na 6 km jedno od drugoga, dobija se približna širina fronta za diviziju, koja iznosi 10 do 12 km.

Tri zone za usporavanje, odsudnu odbranu i pripremu snaga za izvršenje protivnapada imaju približno istu dubinu kolika je širina fronta, tako da ukupna zona odbrane ima dubinu od 30 do 36 km. Na ovoj površini od 300 do 430 km² nalazi se 12 bataljona motorizovane pešadije, mehanizovanih jedinica i artiljerije, što upravo predstavlja dobru rastresitost, uz istovremenu mogućnost brzog koncentrisanja vatre i pokretnih borbenih sredstava. Pri tome se mora uzeti u obzir da treba računati sa prosečnom širinom fronta od 1 do 1,5 km na bataljon tenkova ili oklopne pešadije koji napadaju.

Preneto na proizvoljno izabranu oblast u unutrašnjosti zemlje, odbrambena prostorija mehanizovane divizije može se predstaviti, npr. prostorijom kojoj Šam —

Mari Ag čine prednju granicu, a Vilisau — Volhuzen zadnju, ili prostorijom Bremgarten — Melingen — Aarburg — Rajden. Upoređenje ove zone sa celokupnom teritorijom unutrašnjosti zemlje je zanimljivo i pruža bogate zaključke.

ZAKLJUČCI NA KRAJU

Težište neprijateljskog prodora protiv naše zemlje treba nesumljivo očekivati kroz unutrašnjost zemlje.

Borbene snage koje izvode napad odlikuju se velikom pokretljivošću kako na zemlji, tako i u vazduhu; vodenim tokovima i jezera predstavljaju sve manje prepreke, koje bar delovi kopnenih snaga mogu savladati bilo prevoženjem bilo amfibijskim desantom. Žestina napada se pojavičava zbog masovne upotrebe klasičnog i nuklearnog oružja.

Ova činjenica nas primorava da применujemo pokretnu odbranu, koju karakteriše velika rastresitost obrambenih snaga. Uništenje neprijatelja samo je u tom slučaju moguće ako se uspe da se vlastite snage koncentrišu protiv neprijatelja i suprotstave težištu njegovih snaga istom tolikom borbenom snagom. Pokretljivost i vatrena moć najvažniji su preduslovi, koje moraju zadovoljiti jedinice koje vode borbu u unutrašnjosti zemlje. Zadatak je komandanata svih nivoa da izučavaju, imajući u vidu raspoloživa sredstva, način vođenja pokretnе odbrane. Duhovna zaokupljenost ovim zadacima i praktično angažovanje u obuci predočavaju nam da se pred sve starešine postavljaju veliki zadaci u materijalnom i vaspitno-tehničkom pogledu, koji zahtevaju stalno usavršavanje kako bi se moglo opstati u borbi.

Kurt Cajcler

DVA PRVA VELIKA PLANSKA ODSTUPANJA NEMAČKE VOJSKE NA ISTOČNOM FRONTU U DRUGOM SVETSKOM RĀTU*)

Kada se danas baci pogled na borbe na Istočnom frontu u 1943. i 1944. godini, vide se zaista samo još veliki porazi iz tih godina: pad Staljingrada (Volgograda), zadocnelo napuštanje Krima, slom Srednje grupe armija. Međutim vide se tako jasno odluke i postupci koji su možda u pravi čas učinili da ne dođe do isto tako teških, a možda i još težih poraza. Tu spadaju, pored uspešnih odbrambenih borbi Donske grupe armija, i dva prva velika planska odstupanja nemačke vojske na Istočnom frontu: odstupanje grupe armija »A« sa Kavkaza i odstupanje dveju armija Srednje grupe armija iz velikog luka koji je bio isturen daleko napred (sk. 1).

Plansko odstupanje bilo je vid borbe isto kao i napad ili odbrana. To je bilo jasno rečeno i u ranijoj Ratnoj službi (T. F.)¹⁾ Ali u godinama 1942, 1943. i 1944. nijedan komandant u nemačkoj vojsci niti generalštabni oficir nisu smeli da se na tako nešto pozovu. Vrhovni komandant oružane sile i kopnene vojske Adolf Hitler nije poznavao reč odstupanje niti je htio da zna za nju. On je zabranio da mu se bilo ko pojavi sa nekim idejama o odstupanju.

*) Die ersten beiden planmassigen grossen Ruckzuge des deutschen Heeres an der Ostfront im zweiten Weltkriege, von Kurt Zeitzler, »Wehrkunde«, München, Marz 1960; preveo sa nemačkog Milorad Sojić; redigovao prema originalu Milisav Perišić

¹⁾ Vidi T. F. (Truppenfuhrung, II. komandovanje, str. 11—13).

Od vremena kada je nemačka ofanziva na istoku u zimu 1941/42. zaustavljena, on je znao samo za dva vida borbe: »držanje po svaku cenu svake stope zemljišta pružajući neprijatelju fanatičan otpor« i ... »nova ofanziva naših snaga«. Hitler se ogorčeno i kruto držao tih svojih osnovnih načela.

Zato sada izgleda pravo čudo da su ova dva velika odstupanja ipak mogla biti preduzeta i izvedena. U daljem izlaganju pokazaćemo kako je to uspeло да se izvede i pored Hitlerovog stava, zapravo protiv njegovog ubedjenja, kako su komande i same trupe pripremale i izvodile ta odstupanja, kao i kakav je rezultat iz toga dobijen i do kakvih se saznanja i pouka došlo.

Da bi se pak bolje razumeli sami uzroci ovih odstupanja, bacićemo letimičan pogled na opštu situaciju nemačkog Istočnog fronta.

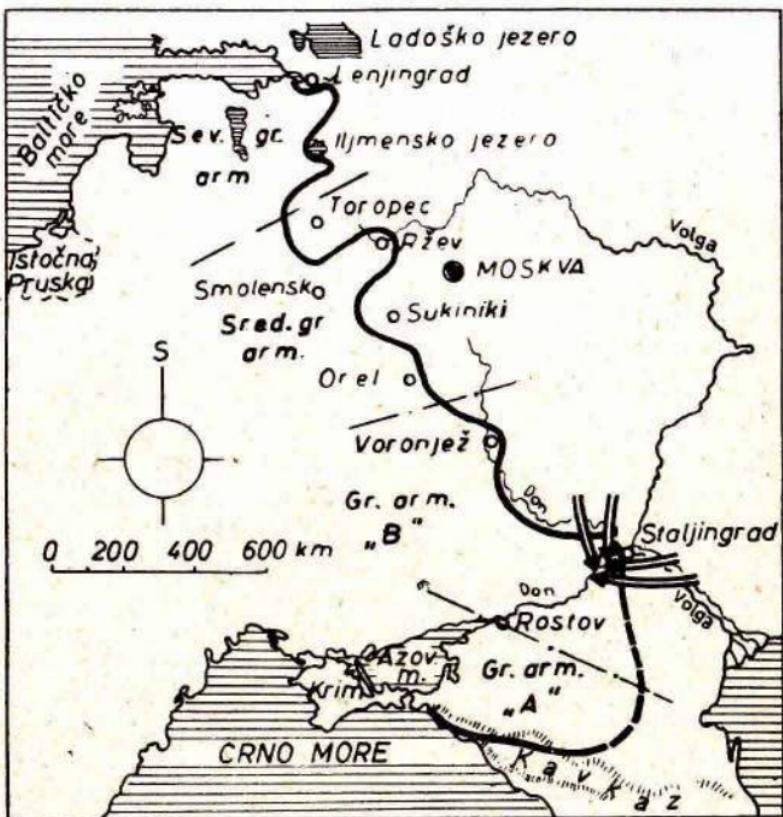
I

SITUACIJA NEMAČKE VOJSKE NA ISTOČNOM FRONTU UOČI DVA VELIKA ODSTUPANJA

Četiri dana nakon početka ruske zimske ofanzive 1942, dakle, 22. novembra 1942, situacija na Istočnom frontu izgledala je ovako:

Rusko komandovanje je, dakle, bilo otkrilo svoje karte. Ono je najpre htelo da opkoli nemačku 6. armiju kod Staljingrada. Zatim je svakako imalo namjeru da izvrši udar prema Azovskom moru i da na taj način uništi čitavo južno krilo nemačke vojske na Istočnom frontu. Da li će povrh toga rusko komandovanje raspolažati sa dovoljnim snagama za odsecanje duboko isturenog luka Srednje grupe armija kod Rževa — tih dana se još nije moglo proceniti. Kod Rževa su svakako otkrivene ruske pripreme za napad, no to je mogla da bude samo demonstracija ili priprema za napade radi vezivanja snaga. Ali ove pripreme mogle su da znače i drugi deo ruske zimske ofanzive.

Protiv ovakvih ruskih namera, Generalštab*) nemačke kopnene vojske imao je sledeći plan. Prvo, 6. armija trebalo je da se izvuče. Zatim, ruskoj ofanzivi protiv nemačkog

Skica 1. Situacija na Istočnom frontu 22. novembra 1942.

1) Ladoško jezero	12) r. Volga
2) Lenjingrad	13) Voronjež
3) Sev. Gr. A.	14) Staljingrad (Volgograd)
4) Iljmensko jezero	15) Gr. A. »B«
5) Toropec	16) Rostov
6) Ržev	17) r. Volga
7) Baltičko more	18) Gr. A. »A«
8) Istočna Pruska	19) Azovsko more
9) Sred. Gr. A.	20) Kavkaz
10) Moskva	21) Crno more
11) Sukiniki	22) S

(Ostali nazivi kao u originalu)

*) U stvari to je bila Vrhovna komanda vojske, a njen načelnik štaba u to vreme bio je pisac ovog članka. — Prim. red.

južnog krila suprotsaviti se pokretnim borbenim dejstvima. S tim bi bilo povezano izvlačenje Grupe armija »A« sa Kavkaskog fronta. Pored toga, isturenim luka Srednje grupe armija trebalo je da bude napušten. Tako bi ovaj opasni punkt bio odstranjen. Na taj način dobile bi se i toliko nužne rezerve. Hitler je odbacio ovaj plan. On je pokretna borbena dejstva na južnom krilu odbacio isto tako oštro i grubo kao i svako izvlačenje. Njegovi protivrazlozi bili su izneseni samo uopšteno: »Mi ne možemo zbog Staljingrada sada sve izvlačiti« ... »Ne smeju se gubiti živci« ... »Ta ne možemo se odreći svih uspeha letnje ofanzive!« Njegov plan se sastojao u tome da se uporno brani svaka stopa zemljišta i da se oslobode snage kod Staljingrada. Bilo je potpuno nejasno kako on misli da tako brzo stvori snage potrebne za to. Načelniku Generalštaba kopnene vojske nije, dakle, nakon odbijanja njegovog plana, preostajalo ništa drugo nego da u okvirima svoje osnovne zamisli stalno pokušava kod Hitlera da nekako protura tačku po tačku svoga plana. Pri tome mu nije ostajalo ništa drugo nego da se nada da ipak neće biti sve suviše kasno. Načelnik Generalštaba kopnene vojske imao je u svojim nastojanjima saglasnost ne samo komandanta grupa armija »A« i »B«, nego i novoimenovanog komandanta Donske grupe armija, koji je preuzeo i južni deo Grupe armija »B«. Komandant Srednje grupe armija, naprotiv, nije imao namjeru da se kod Hitlera bori za izvlačenje svojih snaga iz isturenog luka. On se pri jednom takvom ranijem pokušaju tako opekao da je u ovom pitanju neko vreme bio rezigniran.

II

ODSTUPANJE GRUPE ARMIJA »A« SA KAVKAZA

PRETHODNI DOGAĐAJI

Krajem novembra 1942. kod Donske grupe armija situacija se toliko pogoršala da je načelnik Generalštaba kopnene vojske još jedanput predlagao Hitleru da Grupa

armija »A« otpočne sa odstupanjem sa Kavkaza. Načelnik Generalštaba je to obrazlagao činjenicom da izvršenje toga odstupanja iziskuje dosta vremena. Prema tome, odstupanje bi moralo otpočeti odmah ako se želi da Grupa armija »A« pravovremeno stigne na Don kod Rostova. Jer, samo taj pravac odstupanja dolazi u obzir ako se želi pomoći Donskoj grupi armija. Hitler je to opet grubo i osorno odbio. Čak je izričito zabranio i sve prethodne pripreme za jedno takvo odstupanje. Njegovo obrazloženje bilo je: »Prvo sačekati rezultat našeg napada u cilju oslobođenja okruženih snaga kod Staljingrada. To će korenito izmeniti čitavu situaciju.« Tako je Hitler opet za nekoliko nedelja odložio odluku za odstupanje. Ali u nastojanju da spreči uzaludno gubljenje vremena, načelnik Generalštaba kopnene vojske povezao se i sa komandantom grupe armija »A«. On je znao da su komandant i načelnik štaba Gruppe armija »A« u pogledu nužnosti odstupanja sa Kavkaza potpuno saglasni s njim. Oni su se, i pored Hitlerove zabrane, dogovorili da odstupanje, do koga će jednog dana morati da dođe, planski pripreme. To je bio veliki rizik. Moglo ih je to stati glave. Ali se moralo rizikovati. Pripreme su otpočele neprimetno, ali vrlo temeljno i detaljno. Sve je bilo tako pripremljeno da su na određenu lozinku pokreti u cilju odstupanja mogli da otpočnu odmah i da budu izvršeni najvećom mogućom brzinom. Na taj način je obezbeđeno da u momentu odluke ne bude izgubljen nijedan minut. Jedno je bilo potpuno jasno: ako Hitlera uopšte bude moguće pridobiti za odstupanje sa Kavkaza, to će svakako biti u poslednjem času. Tada će biti svaki minut dragocen, a možda i od odlučujuće važnosti.

U prvoj polovini decembra komandant Donske grupe armija postavio je zahtev da mu se stavi na raspolaganje 3. oklopni korpus sa dve oklopne divizije iz Gruppe armija »A«. Po njegovom mišljenju te snage su mu bile neophodne. Načelnik Generalštaba kopnene vojske podržao je taj zahtev. Zbog toga je predložio Hitleru da se napusti bar onaj deo fronta na Kavkazu koji je u vidu luka naj-

dalje isturen na istok. Na taj način ove bi divizije bile slobodne. Osim toga, on je time gajio nadu da će to nužno biti početak pokreta u cilju odstupanja sa Kavkaza. Hitler je odbio rekavši da bi, doduše, i on želeo da ima 3. oklopni korpus sa dve divizije u sastavu Donske grupe armija, ali da hoće u isto vreme i da zadrži istureni deo fronta na Kavkazu. Pošto oboje nije bilo moguće, nije postignuto ni jedno ni drugo.

23. decembra 1942. bilo je jasno da napad u cilju oslobođenja okruženih snaga kod Staljingrada mora da bude obustavljen. Zbog toga je načelnik Generalštaba kopnene vojske podsetio Hitlera na potrebu donošenja odluke za odstupanje grupe armija »A« sa Kavkaza. Opet nije imao nikakvog uspeha. Hitlerov odgovor je glasio: »Još čekati. Uslediće naši novi napadi na Staljingrad.« Načelnik Generalštaba kopnene vojske morao je, dakle, tražiti nove puteve i načine da sproveđe u delo svoju nameru. On je 24. decembra 1942. predložio Hitleru da potčini Grupu armija »A« Donskoj grupi armija, koja je vodila teške borbe. Istovremeno je pitao komandanta Donske grupe armija da li bi mu odgovaralo takvo prepotčinjavanje. Pri svemu ovome načelnik Generalštaba se nadao da će komandant Donske armije izvući toliko snaga sa Kavkaskog fronta da će napuštanje Kavkaza postati neizbežno, te prema tome i odstupanje Grupe armija »A«. Hitler se složio sa predlogom, kao i komandant Donske grupe armija. Ali je ovaj postavio uslov »potpune slobode vođenja operacija«, što je Hitler opet odbio. Dakle, ni tim načinom nije se moglo učiniti ništa.

Posle odbijanja ovog predloga, načelnik Generalštaba kopnene vojske koristio je svaki sastanak sa Hitlerom da bi ga naveo na odluku za odstupanje Grupe armija »A« sa Kavkaza. U najvećem broju slučajeva dolazilo je do oštrog raspravljanja. Hitler nikako nije htio da napusti Kavkaz. Odgovarajuće predloge Donske i Grupe armija »A« grubo je odbacivao. Tada je načelnik Generalštaba kopnene vojske odlučio da se bar izbori za odobrenje za pripremne mere u svrhu »eventualnog« odstupanja. Doduše, one su

već bile u toku, ali su u slučaju Hitlerovog pristanka moglo bar biti otvoreno pripremane. Osim toga, ta okolnost mogla je i Hitlera naviknuti na pomisao da ipak može doći do odstupanja. U noći 26/27. decembra 1942. ovo je najzad uspelo. Hitler je dao pristanak. 27. decembra u 3 časa izdata je zapovest Grupi armija »A« da počne sa pripremama za »eventualno odstupanje«. Time je postignuto mnogo. Sada je načelnik Generalštaba kopnene vojske sebi postavio zadatak da posle ovog prvog koraka što pre usledi drugi — zapovest za odstupanje. Razvoj događaja kod Donske i Grupe armija »B« pokazivao je da je za to došao zadnji čas. Za ovaj drugi korak načelnik Generalštaba izabrao je neku vrstu »taktike prepada« (Uberrumpelugstaktik). Otišao je noću 27/28. decembra u Firerov glavni stan, ne najavivši prethodno svoj dolazak. Tražio je da govori s Hitlerom u četiri oka. Ovaj se već povukao na odmor. Odgovorili su da Hitler ne dozvoljava da ga više uzinemiravaju. Puštao je gramofonske ploče (bio je to Betoven). Načelnik Generalštaba je odgovorio da je nje-gova stvar neodložna. Uspelo je. Hitler je bio sam i — vrlo interesantno — veoma raspoložen. Načelnik Generalštaba mu je izložio situaciju i ocertao budućnost Grupe armija »A« vrlo crnim bojama. Svoje izlaganje završio je rečima: »Ako sada ne naredite izvlačenje sa Kavkaskog fronta, tamo će bit drugi Staljingrad.« To je na Hitlera ostavilo dubok utisak. Prilika se morala odmah iskoristiti. Načelnik Generalštaba ga je preklinjao da bar u ovom slučaju da svoj pristanak. Hitler je nekoliko trenutaka razmišljao, a zatim rekao: »Dobro! Učinite to!« Tako se uspelo. Načelnik Generalštaba je odmah napustio prostoriju. Istog trenutka je telefonirao iz Hitlerovog predsoblja i izdao odgovarajuća naređenja načelniku Operativnog odjeljenja Generalštaba kopnene vojske. Trebalo je ta naređenja odmah proslediti dalje. Kada je posle jednog časa načelnik Generalštaba stigao u svoj glavni stan, već ga je čekao oficir za vezu. »Molim da načelnik izvoli hitno na telefon! Hitler Vas je već nekoliko puta tražio.« Načelnik Generalštaba je već slutio šta je Hitler htEO. I nije se prevario.

Hitlerov glas je kroz telefon rekao: »Pričekajte sa povlačenjem sa Kavkaskog fronta. O tome ćemo još jedanput raspravljati.« Na taj način stvar je mogla ponovo da se odgodi dok »opet ne bude kasno«. To se ni u kom slučaju nije smelo dopustiti. Moralo se sprečiti svim sredstvima. Odgovor načelnika Generalštaba glasio je: »Gotovo je. Zapovest je već izdata. Ako budemo povukli zapovest, nastaje strašna pometnja. Molim Vas da to ni u kom slučaju ne činite.« Hitler je oklevao. Videlo se da je ogorčen. Zatim je vrlo neljubazno rekao: »Pa, dobro!«.

Dan posle odluke za odstupanje sa Kavkaza, Hitler je došao na novu ideju. »Neću napustiti čitavo područje. Hoću da zadržim jedan veliki mostobran prema Krimu. U tom slučaju mogu iz toga mostobrana da opet napadam iduće godine. I trupa mora da uvidi da mi hoćemo i dalje da budemo ofanzivni.« U pogledu te nove ideje Hitler se nije mogao razuveriti. Načelniku Generalštaba kopnene vojske ostalo je samo da se nada da će svojim navaljivanjem ipak uspeti da ga razuveri. U tome času to nije bilo moguće. Već se mnogo postiglo što su pokreti odstupanja otpočeli. Ali ti pokreti nužno su bili otežavani okolnošću što nije bilo jasno kuda se izvodi odstupanje. Da li je trebalo da svi odstupi u mostobran ili da neki delovi budu upućeni na Rostov? U tom pitanju Hitler nije htio da zauzme konačno stanovište. Isto tako on je htio da se odstupanje izvede tako reći korak po korak i postepeno. Ovo stoga što se i dalje nadao da će te pokrete moći konačno obustaviti.

IZVOĐENJE ODSTUPANJA

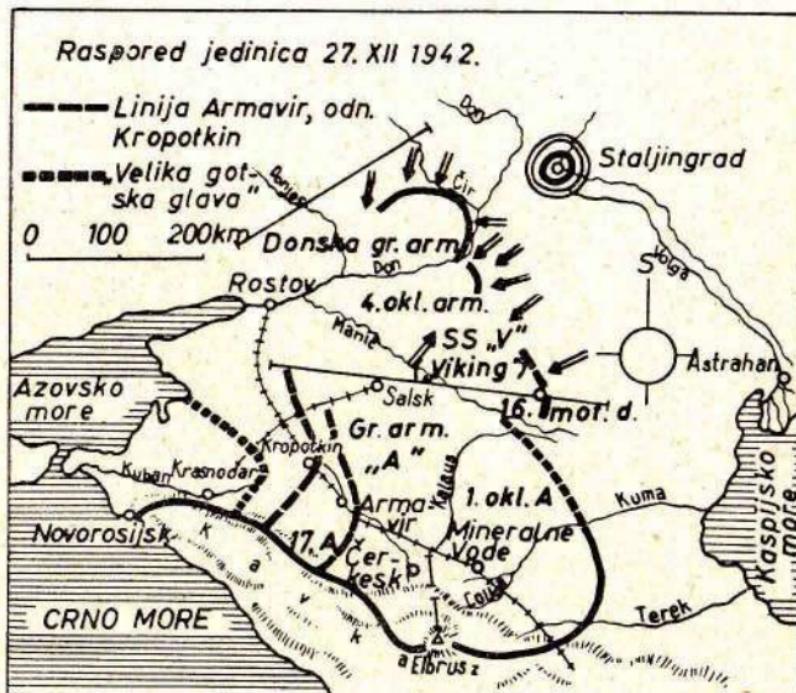
Čim je stiglo naređenje za odstupanje, 28. decembra 1942, počeli su prvi pokreti Grupe armija »A«, a pre svega 1. oklopne armije²⁾, koja je bila isturena daleko na istok.

²⁾ Sastav 1. oklopne armije:

- 3 okl. korpus sa grupom »Štajnbauer« (manji združeni odred), 2. rumunskom brdskom divizijom, 370. pd i 13. okld,
- 52. korpus sa 50. pd i 111. pd;
- 40. okl. korpus sa jednim združenim odredom za specijalnu namenu i 3. okl. d.

Ali trupa koja je bila u borbenom dodiru trebalo je tek u noći 31. decembra/1. januara 1943. da bude prihvaćena sa najisturenijih položaja na sledeću međuliniju. Za odstupanje u celini bile su predviđene sledeće prihvatile linije, kao što se vidi na skici 2:

- linija Colka — Kuma,
- linija Čerkesk — Kalauz,

Skica 2 — Povlačenje Grupe armija »A« sa Kavkaza

1) Raspored jedinica 27. XII 1942	14) Kaspijsko more
2) Linija Armavir, odn. Kropotkin	15) 1. okl. A
3) »Velika gotska glava«	16) Gr. A. »A«
4) Staljingrad (Volgograd)	17) Mineralne Vode
5) r. Cir	18) r. Colka, r. Kuma, r. Terek, r. Volga, r. Don, r. Don
6) Donska Gr. A.	19) Čerkesk
7) r. Volga	20) Armavir, 17 A
8) 4. okl. A	21) Azovsko more
9) S	22) Novorosijsk
10) Rostov	23) Crno more
11) r. Manič	24) Kavkaz
12) SS »V« (»Viking«)	25) r. Donjec.
12a) 16. mot. d.	
13) Astrahan	

(Ostali nazivi kao u originalu)

- linija Armavir,
- linija Kropotkin.

Ispred linije Colka — Kuma i izmedju pojedinih prihvavnih linija bilo je organizovano više međulinija.

Izvlačenje na liniju Colka — Kuma odvijalo se planski u pet skokova od jedne do druge međulinije. Komandant 1. okl. armije rekao je u svojoj zapovesti: »Važno je da se ne dozvoli probaj. Držanje položaja po svaku cenu dolazi u drugi plan. Iskoristiti svaku priliku za nanošenje udara neprijatelju.« Maglovito vreme pogodovalo je doduše odstupanju, ali poleđica i otopljavanje, koji su se naizmenično smenjivali, otežavali su ga. Uz to su naprezaanja trupa bila velika. Neprijatelj je svuda napadao, ali su ga u većini slučajeva odbijale zaštitnice. Tamo gde se na pojedinim mestima probijao, situacija je ipak mogla biti ponovo raščićena. Ujutro 8. januara 1943. godine bila je dostignuta linija Colka — Kuma. Prema Hitlerovoj zapovesti trebalo je da se ova linija privremeno drži. On se i dalje nadao da će se povlačenje moći obustaviti, ali je već 8. januara uveče, zbog pogoršavanja opšte situacije, morao pustiti da se pokreti slobodno izvode.

Prilikom izvlačenja na liniju Čerkesk — Kalauz neprijatelj je više puta napadao nadmoćnim snagama. Uspevali su mu i proboji. I pored svega toga prihvatna linija je bila planski dostignuta i posednuta u noći 13/14. januara 1943. pri čemu je izvedeno više skokova preko tri predviđene međulinije. Liniju Čerkesk — Kalauz trebalo je, opet prema Hitlerovim uputstvima, držati duže vreme. Na ovu liniju napao je neprijatelj velikim snagama već 14. januara 1943. 14. i 15. januara 1943. razvile su se teške ali uspešne odbrambene borbe, koje je vodila 1. okl. armija. U međuvremenu vremenske prilike su se naglo promenile. Nastupila je velika hladnoća sa snežnim vejavicama. U takvoj situaciji Hitler je dozvolio napuštanje linije Čerkesk — Kalauz.

Dalje povlačenje — sada na liniju Armavir — počelo je 16. januara po veoma hladnom istočnom vetruskoj koj je ličio na orkan, pri temperaturi od -20°C i jakim snež-

nim vejavicama. Uz to je neprijatelj napadao nadmoćnim snagama, ali je oštrim protivnapadom 13. okl. divizije odbačen. Sve to značilo je i za komandovanje i za trupe izvanredno opterećenje i naprezanje. Usledili su gubici od smrzavanja. Sve telefonske veze su otpale. Moglo se komandovati još samo radijom. To je odugovlačilo pokrete. Zbog toga je do 19. januara 1943. mogla biti dostignuta samo jedna međulinija, koja je od linije Kalauz bila udaljena oko 60 km. Tada se vreme opet naglo promenilo. Otoplilo je i počeo je padati sneg. Iako su time stvoreni prilično loši uslovi na putevima, povlačenje je išlo brže, pogotovo što je i pritisak neprijatelja bio slabiji. Pešadijske divizije prelazile su u dnevnim marševima i do 50 km. To je opet značilo veliko naprezanje za trupe, pogotovo na mahom planinskom zemljištu. Artiljerija pešadijskih divizija morala se npr. izvlačiti užbrdo i sa zapregama od 18 konja. Linija Armavir dostignuta je 23. januara 1943. Ona je držana dva dana, kako je bilo i naređeno.

Prebacivanje na liniju Kropotkin počelo je 25. januara 1943. Hitleru još uvek nije bilo jasno koji bi bio krajnji cilj odstupanja. Da li čitavu Grupu armija »A« povući u mostobran (»velika gotska glava«) ili samo 17. armiju, a 1. okl. armiju ka Rostovu u sastav Donske grupe armija. On je imao nameru da doneše konačnu odluku tek 27. januara, kada bude dostignuta linija Kropotkin. U Međuvremenu opet je usledio nagli prođor hladnoće, tako da su pokreti morali biti izvođeni po oštem mrazu i jakom istočnom vetru. Neprijatelj je ponovo počeo da vrši pritisak. I pored toga linija Kropotkin je bila planski dostignuta noću 26/27. januara. Sada je najzad i Hitler doneo odluku. Grupa armija »A« sa 17. armijom koja je uz to trebalo da bude ojačana i delovima 1. okl. armije,³⁾ imala je da posedne mostobran (»velika gotska glava«), a 1. okl. armija⁴⁾

³⁾ Posle ovoga 17. armija je imala 4 korpusa (5, 44, 49. brdski, 52) sa ukupno 22 divizije (među njima i 13. okl. d.).

⁴⁾ Posle ovoga 1. okl. armija imala je još samo 2 korpusa (44. okl. i jači združeni odred za specijalnu namenu) sa tri divizije (3. okl., 111. pd i 444. polic. divizija).

trebalo je da preko Rostova uđe u sastav Donske grupe armija.

Sa linije Kropotkin 1. okl. armija odstupila je 28. januara na Rostov a 17. armija na mostobran »veliku gotsku glavu«. Bio je jak mraz i duvao je oštar ledeni istočni vjetar. 29. januara počele su i velike snežne mećave. Pokreti 1. okl. armije odvijali su se bez velikog neprijateljskog pritiska. 17. armija i dalje je vodila jače borbe. Jedinice 1. oklopne armije 30. januara došle su pod komandu 4. okl. armije. Komanda 1. okl. armije dobila je nove zadatke unutar Donske grupe armija. 1. februara 17. armija došla je na liniju »velike gotske glave«. Time je bilo okončano odstupanje Grupe armija »A«. Ovde nam nije cilj da se upuštamo u razmatranja teških borbi 17. armije na liniji »velike gotske glave«, o njenom uzastopnom povlačenju po linijama u pomenutom mostobranu, kao ni o njenom konačnom napuštanju ovog mostobrana, koji je bio obrazovan po Hitlerovoj zapovesti.

REZULTATI

Odstupanjem Grupe armija »A« sa Kavkaza prvobitno se mislilo postići tri cilja. Prvo, trebalo je sprečiti da budu presećene pozadinske veze jedne grupe armija čija je jačina bila preko 700.000 ljudi, pa je čak pretila opasnost da ona bude potpuno odvojena od ostalog Istočnog fronta. Drugo, trebalo je da znatne snage od ove grupe u prvo vreme budu pridate Donskoj grupi armija koja je vodila teške borbe. Treće, celokupne snage Grupe armija »A« što je moguće pre da budu stavljene na raspolaganje Donskoj grupi armija. Prvi cilj je postignut. Drugi i treći nisu. Jer od 25 divizija Grupe armija »A«, Donska grupa dobila je po završenom odstupanju samo tri. O brzini dopremanja tih triju divizija takođe bi se imalo mnogo štošta primetiti. Krivicu za to što ova dva cilja nisu postignuta ne snose ni Generalštab kopnene vojske ni komandanti grupe armija, niti komandni sastav uopšte, niti samo trupa, nego jedino

vrhovni komandant Vermahta. Jer, prvo, suviše je odugovlačio sa svojim pristankom na odstupanje. Drugo, potpuno je zanemario drugi cilj povlačenja zbog svoga prevelikog mostobrana. Treće, stalno je kočio pokrete i izvršenje zadatka uopšte, kolebao se kuda da uputi 1. okl. armiju, zbog njegove intervencije morala se duže držati ova ili ona prihvatna linija. Sve je to toliko usporavalo pokrete da je dozlogrdilo i komandnom kadru i trupama, iako su bili jako zamorenji željni odmora. Zbog toga je 1. okl. armija često bila prisiljavana na ubrzanje tempa odstupanja.

I pored toga što ova dva cilja nisu bila postignuta, odstupanje je, u odnosu na trupu i njen komandni sastav, značilo pun i sjajan uspeh, koji se ne može umanjivati. I trupa i komandni sastav izvršili su zadatak izvanredno dobro i pored teškoća koje su izgledale gotovo nepremostive, uprkos najtežim vremenskim prilikama. Zato se sada svi slažemo sa dnevnom zapovešću komandanta 1. okl. armije koju je izdao po završenom odstupanju na dan 30. januara 1943:

»Armija je stoprocentno izvršila jedan od najtežih, čak možemo reći i najteži zadatak od svoga postanka. U roku od 30 dana ona je odstupila, po naređenju na osnovu opšte situacije, oko 60 km, pribrano, u najboljem redu i planski. Za uspeh odstupanja u prvom redu su zaslužni trupa i njen komandni sastav, koji su imali samo neznatan broj nestalih i pored svakodnevnih odstupnih bojeva i jakog neprijateljskog pritiska. Pregnuća svakog pojedinog pripadnika armije za svaku su pohvalu. To će ući u istoriju.«

Isto je važilo i za 17. armiju. Ona, doduše, nije morala da pređe toliki prostor kao 1. armija. Ali su joj zato prdestojali još teži zadaci u mostobranu.

Zasluge komandnog sastava i trupe moramo još da potkreprim sledećim brojkama. 1. okl. armija uspela je, na primer, da izvuče sve ranjenike koji su bili u njenim bolnicama — oko 25.000 ljudi — kao i sve pozadinske ustanove. Ona je za 30 dana odstupanja, nanevši neprija-

telju krvave gubitke, imala samo 226 poginulih, 656 ranjenih i 605 nestalih. Od materijala bilo je izgubljeno samo oko 100 topova i pešadijskih teških oruđa. No ovaj su materijal gotovo bez izuzetka uništili naši, jer ga zbog poledice ili blata nije bilo moguće vući dalje ili su ga prosto smrvili neprijateljski tenkovi, posle teških bliskih borbi njihove posluge. Čak i ruski izveštaji o plenu — oni su hvatani radio-izviđanjem — potvrđuju da su nai-lazili samo na uništeni materijal.

Veliki udeo u uspehu odstupanja Grupe armija »A« imale su i Donska grupa armija i njena 4. okl. armija. Donska grupa armija je bila stalno na visini teške situacije na svom području i neprekidno je otklanjala preteću opasnost za Rostov i pozadinske suvozemne veze Grupe armija »A«. 4. okl. armija je svojim umešnim komandovanjem i pravovremenim odlukama stalno osiguravala pozadinu 1. okl. armije i na taj način joj omogućila da se nesmetano prebaci preko Dona.

Pri oceni rezultata odstupanja Grupe armija »A« nisu na odmet još dva sasvim kratka razmatranja, naime, šta bi bilo ako bi ... Prvo, da je odstupanje naređeno blagovremeno u novembru i da je ono izvedeno bez mostobrana, koji je bio postavljen kao uslov. Drugo, šta bi se desilo da uopšte nije bilo odstupanja. U prvom slučaju Donska grupa armija imala bi u decembru 1942. godine 20 divizija više. Šta bi u tom slučaju bila u stanju da uradi Donska grupa armija, to može svako sebi da predstavi. Razume se da bi i mnogobrojne ruske jedinice sa Kavkaza bile slobodne, ali bez sumnje prednost bi bila na nemackoj strani, jer bi time komandant Donske grupe armija pomoću tih jakih snaga imao na južnom krilu Istočnog fronta mogućnost slobodnih operacija. U drugom slučaju, Grupa »A« sa svojih 700.000 ljudi ostala bi posle pada Rostova bez ikakvog snabdevanja suvozemnim putem i bila bi napadana sa nezaštićenih leđa. Šta bi iz toga proizašlo, svako može zamisliti. Svakako bi moglo doći do slične situacije kao kod Staljingrada.

III

ODSTUPANJE SREDNJE GRUPE ARMIJA

PRETHODNI DOGAĐAJI

Komandant Srednje grupe armija tražio je od Hitlera, u sporazumu sa načelnikom Generalštaba kopnene vojske, još u jesen 1942. godine da napusti istureni deo fronta kod Rževa⁵⁾ i da njegovu lučnu krivinu ispravi i skrati. On je imao nameru da sebi na taj način stvori rezerve za slučaj očekivane ruske zimske ofanzive, te da ove zime bude bolje pripremljen nego prošle. Hitler je to grubo odbacio. U tome traženju on je video samo »labavost svojih generala« koji bi »uvek hteli da operacije izvode samo unazad«. Čak je i zabranio da se ubuduće izlazi pred njega s takvim predlogom.

U novembru 1942. načelnik Generalštaba kopnene vojske ponovio je taj predlog u okviru opšteg plana Generalštaba.⁶⁾ Hitler ga je opet odbio. Sada je imao novo obrazloženje: »Meni je potreban taj istureni deo fronta za novu ofanzivu. On mi nudi veoma povoljne polazne rejone za napadnu operaciju«. To bi, razume se, bio vrlo jak razlog kad bi... zaista bila moguća neka ofanziva. Ali s obzirom na situaciju u kakvoj su se tada nalazili Nemci na Istočnom frontu, to je za dogledno vreme bilo potpuno isključeno. Moralo se zadovoljiti time, ako bi se prebrodila sadašnja kriza na južnom delu Istočnog fronta i ako bi se tamo donekle raščistila situacija. U tu svrhu mogle bi se vrlo korisno upotrebiti jedinice koje bi kod Srednje grupe armija bile slobodne. Posle ovog ponovnog odbijanja načelnik Generalštaba kopnene vojske i komandant Srednje grupe armija sporazumeli su se da nameravano izvlačenje bar teoretski pripreme na ratnim igrama, pomoći tačnih proračuna i dr. Nije uspeo

⁵⁾ Vidi skicu 1. na str. 323.

⁶⁾ Vidi pod I »Situacija nemačke vojske na Istočnom frontu pre dva velika odstupanja«.

ni sledeći pokušaj da se dobije Hitlerova dozvola bar za fortifikacijsko uređenje položaja eventualno skraćenog fronta. Njegovo obrazloženje je glasilo: »Ako trupa unapred sazna da se pozadi nje organizuju novi položaji, njen otpor će oslabiti.« I pored svega toga Generalstab kopnene vojske otpočeo je sa doturanjem građevinskog i drugog materijala Srednjoj grupi armija koji bi imao da posluži za tu svrhu. I sama Srednja grupa armija otpočela bi sa pripremama za skraćivanje fronta, ukoliko je taj posao bilo moguće obavljati pod kamuflažom.

Do sredine januara 1943. Hitler se nije mogao nikako zainteresovati za povlačenje Srednje grupe armija. Tada je ruska zimska ofanziva zahvatila čak i južno krilo ove grupe armija, gde je napravljena velika breša. Načelnik Generalštaba kopnene vojske smatrao je da je sada nastupio momenat da se sa svom ozbiljnošću skrene pažnja Hitleru na bezuslovnu nužnost povlačenja Srednje grupe armija. On mu je tačno računski pokazao, na osnovu svojih iskustava sa ratnih igara i na osnovu proračuna koji su tada pravljeni, koliko će dugo to trajati i koliko će divizija biti oslabljeno. Sve je to Hitler saslušao dosta mirno i sa interesovanjem. To je već bio uspeh. Najzad je zapitao: »Možete li vi garantovati da Rus neće udariti na te pokrete i ubrzo prodreti? Možete li garantovati da moral trupa koje se povlače neće opasti?« Načelnik Generalštaba kopnene vojske mu je odgovorio: »Ako se blagovremeno naredi, ako bude dovoljno vremena za obradu, pripremu i sprovođenje važnih mera, moglo bi se dati i garantije, ako se u ratu uopšte može govoriti o nekim garantijama.« To je impresioniralo Hitlera, ali se on još nije odlučio. Tek na ponovno navaljivanje načelnika Generalštaba najzad je (25. januara 1943) popustio i rekao: »Pripremite to! Konačnu dozvolu za izvođenje zadržavam izričito za sebe.« Sad su, najzad, mogle da otpočnu pripreme punim zamahom. Osim toga, Hitler se mogao u dnevnim izveštajima stalno sve više približavati ideji o odstupanju.

6. februara 1943. godine držao je Hitler savetovanje sa načelnikom Generalštaba kopnene vojske i komandan-tima Donske i Srednje grupe armija o situaciji i njenom verovatnom daljem razvoju. Tom prilikom dozvolio je povlačenje 4. i 9. armije, postavio grupe armija na nove položaje u cilju skraćivanja fronta. Ovo povlačenje imalo se izvršiti 1. marta 1943. On je i ovde opet postavio uslov, kao što je bilo i sa velikim mostobranom prilikom odstupanja Grupe armija »A«. Zahtevao je da oslobođene jedinice budu upotrebljene u ofanzivi koju je htEO preduzeti u proleće.

PRIPREME I IZVOĐENJE ODSTUPANJA

Izvršene su vrlo opsežne teoretske i praktične pripreme i predradnje za odstupanje Srednje grupe armija na nove položaje radi skraćivanja fronta (»položaji bufala«) — šifra za ove pokrete bila je »pokret bufala«.

U prvom redu odstupanje je brižljivo razrađeno u Generalštabu i sve su pojedinosti izvedene i isprobane na ratnim igramama. Na osnovu tako dobivenog uvida napravljeni su proračuni, vremenski pregledi, tabelarni i grafički prikazi, skice i situacione karte, kao i trebovanja i zahtevi svih vrsta. Uz to su bila preduzeta i izviđanja terena. Na taj način imao se potpun pregled novih položaja, odstupnih pokreta sa međulinijama koje mogu poslužiti kao položaji, potrebnog vremena, prostorija gde će se vršiti transport, potrebe u eksplozivu, minama, zaprečnom i drugom materijalu neophodnom za izradu položaja; imao se tačan pregled i o demontiranju i montiranju železničkih šina, izradi puteva i propusta — ukratko, o svemu što je bilo potrebno za jedan takav odstupni pokret ogromnih razmara.

Zatim su došle na red praktične predradnje. I one su se provodile vrlo temeljno, ali i brzo u neprekidnom danonoćnom radu. Te predradnje su se sastojale, pre svega, u evakuisanju pozadinskih ustanova, municije, apara-

tura, materijala i snabdevačkih rezervi, u demontiranju vojnih postrojenja, telefonskih linija i železničkih pruga, u trasiranju i eventualnoj izgradnji položaja na međulinijama, u pripremama za rušenje objekata od vojnog značaja i u minskom zaprečavanju u cilju zaštite položaja na međulinijama i putevima za odstupanje.

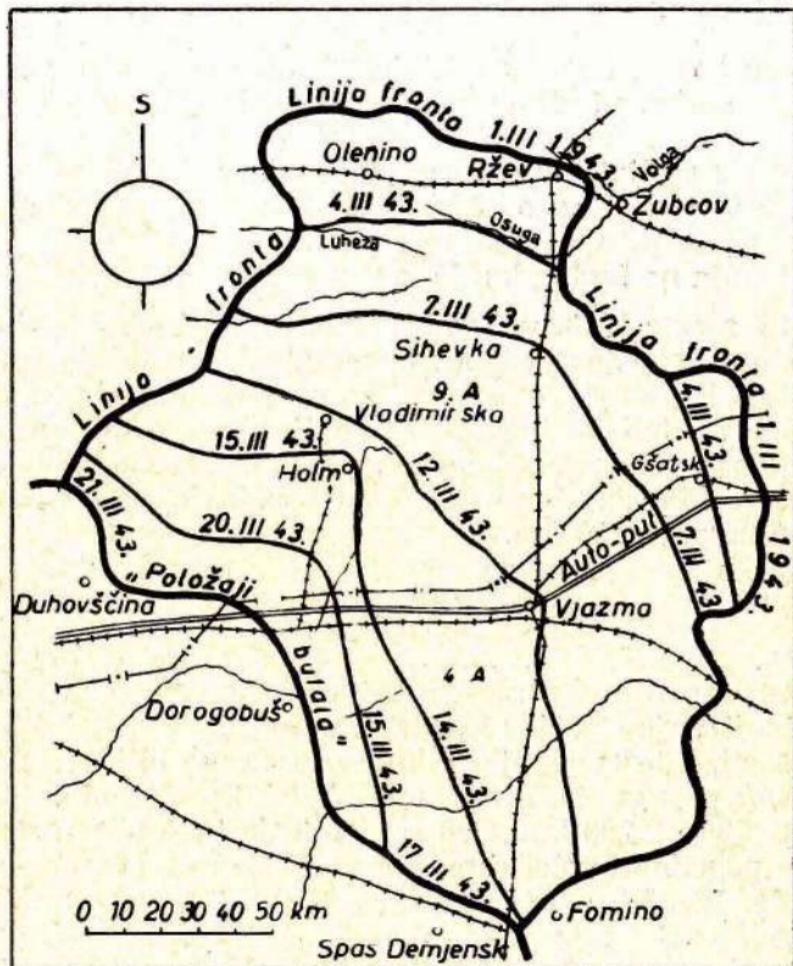
Kao rezultat svih priprema i predradnji dostavljeni su svim dotičnim štabovima i trupama planovi u kojima je bilo sve vremenski fiksirano. U njima je bilo sve tačno predviđeno: tačan tok i tempo odstupnih pokreta, međusobno usklađivanje, imena izvršilaca rušenja i eventualni njihovi zamenici, mesta gde treba javiti izvršenje, mere u slučaju nepredviđenih događaja, itd. Vremenski, plan je trebalo samo aktivirati, zatim je imalo sve da radi kao sat. Jedini neproračunljivi faktor bilo je držanje neprijatelja. Njegovo nadiranje na frontu nije moglo postati naročito opasno s obzirom na izvršene pripreme i preduzete mere. Ali bi mogla biti vrlo opasna situacija ako bi rusko komandovanje suviše rano saznao za naše pripreme, i napalo čvorna mesta lučne izbočine u cilju odsecanja. Zbog toga su ova mesta bila posebno ojačana. Takođe je naređeno da se prve divizije koje budu nakon izvlačenja slobodne upute na ta mesta.

Izvođenje »pokreta bufala« otpočelo je 1. marta 1943. Sve je išlo planski i tačno po vremenu kako je predviđeno planom. Najpre je preduzeto izvlačenje jedinica koje su bile najviše isturene na istok i sever. Ovo je urađeno do 4. marta. Dobijene slobodne divizije odmah su marševale, kako je bilo i naređeno, prema čvornim mestima izbočine.

Dalji tok povlačenja vidi se iz skice 3 na kojoj su ucrnati najvažniji položaji na međulinijama i označeni datumi.

Razume se da je neprijatelj primetio izvlačenje. Ali u početku je pošao za nama uz veliko oklevanje i nervozu, jer je pretpostavljao da je to neka zamka. Ta on je do sada imao prilike da upozna samo nemačke napade

ili uporno držanje svake stopi zemlje od strane Nemaca. Takođe se suviše zadržavao zbog naših rušenja i mini-

Skica 3: Izvođenje »pokreta bufala« od 1. do 21. marta 1943.

1) Linija fronta 1. III 1943.	10) Holm
2) r. Volga	11) Auto-put
3) Zubcov	12) Vjazma
4) Ržev	13) »Položaji bufala«
5) Linija fronta	14) Duhovščina
6) r. Luheza	15) Spas Demjensk
7) Sihovka	16) 4. A
8) Vladimirska	17) S
9) 9. A	

(Ostalo kao u originalu)

ranja. Izgledalo je da rusko komandovanje nije bilo načisto šta da uradi u novonastaloj situaciji. Razume se da je bilo temperamentnih ruskih nižih rukovodilaca, koji su nestrpljivo i često neoprezno jurili napred. Ali su trpeli velike gubitke i zbog toga su postajali utoliko oprezniji. Uskoro se ispostavilo da je glavni pritisak neprijatelja usledio s obe strane druma ka Vjazmi i sa severa u pravcu Holma. Ovde je neprijatelj uspeo da napravi prođor na međupo ložaj 30 km sverno od Holma. Ali je protivnapadom bio odbačen. Neprijatelj ipak nigde nije mogao postići da naše odstupanje ne bude plansko.

12. marta 1943. već je bila izvršena polovina odstupanja. Toga dana je dostignut jedan od međupo ložaja koji se protezao ispred Vjazme otprilike paralelno sa »položajem bufala«. I ostali deo odstupanja odvijao se planski. 4 armija bila je na »položaje bufala« 17. marta, 9. armija 21. marta. Ovim je bilo završeno odstupanje koje je na najdužem mestu iznosilo 160 km.

REZULTATI

Odstupanje Srednje grupe armija imalo je dva cilja: odstranjivanje izbočine kod Rževa, koja je bila stalni izvor opasnosti, i oslobođenje jedinica za druge ciljeve. Oboje je 100% postignuto. Izvlačenjem iz izbočine front je skraćen sa 530 na 200 km. Grupa armija je tako bila u stanju da na pogodnim položajima mirno sačeka verovatne ruske napade. Izvučeno je, osim 1. armijske i 4. korpusne komande, još i 21 jedinica, naime 15 pešadijskih divizija, 2 motorizovane pešadijske divizije, 3 oklopne divizije i SS konjička divizija. Dakle, impozantna rezerva kakve na Istočnom frontu nije dugo bilo.

Pripreme i izvođenje odstupanja služili su u svakom pogledu za primer. Komandni sastav — počevši od komande Srednje grupe armija pa do najnižih trupnih štabova — i trupa — od boračkih do pozadinskih službi — pokazali su odličan uspeh, mogli bismo reći čak i izvanredan.

Komandant Srednje grupe armija imao je zaista pravo kada je po završenom odstupanju ponosno rekao:

»Pokreti završeni prema planu. Neprijatelj nije bio u stanju da poremeti izvlačenje. Imao je velike gubitke. Ni u kom slučaju nije se mogao osećati kao pobedilac. Sopstvene trupe imale su neznatne gubitke. Zbog planskog odvijanja događaja, a i zbog delimičnih uspeha u borbama sa neprijateljem, naša trupa se osećala kao pobedilac. Iz ovog odstupanja jedinice su izašle sa velikim moralnim plusom. Ovo je u stvari dobijena bitka.«

Za dokaz kakav je zamašan posao obavila Srednja grupa armija prilikom svoga odstupanja, neka posluže sledeće cifre: železnicom sa 200 evakuacionih vozova izvučeno je 100.000 tona materijala. A uz to još 10.000 punih kamiona. Demontirano je oko 1.000 km železničkih pruga i skinuto 1.300 km telefonskih linija. »Položaje bufala« sa hiljadama borbenih zaklona i skloništa izgrađivalo je i snabdevalo 29.000 pionira, građevinskih trupa i druge pomoćne radne snage. Bile su postavljene obimne žičane prepreke i minskaa polja. Izgrađen je veliki broj protivtenkovskih rovova. Izgrađeno je 200 km puteva za automobilski saobraćaj i 600 km novih puteva. Postavljeno je oko 45 km novog telefonskog kabla.

IV

ISKUSTVA I POUKE

Pomenuta dva odstupanja, ma kako po svom karakteru i cilju, pripremama, načinu izvođenja, vremenskim uslovima i uticaju neprijatelja bila različita — pokazala su da i odstupanje, kao i svaki vid borbe, može doneti uspeh. Ona su takođe dokazala da odstupanje, kada se dobro pripremi i dobro sproveđe, može da prođe sa neverovatno niskim gubicima u ljudstvu i materijalu. Ova odstupanja su takođe pokazala da ni moral trupe ni najmanje ne opada. Ali komandovanje mora za to da stvori izvesne preduslove. A ti preduslovi su: ili dobre planske pripreme,

što kod trupa stvara osećaj nadmoćnosti, ili uslovi za mestične delimične uspehe u samim borbama, što trupi daje osećaj pobede. Prilikom oba odstupanja moral trupa bio je odličan. Da navedemo samo jedan mali primer dobrog raspoloženja trupe kod Grupe armija »A« i pored odstupanja, velikih napora i najtežih vremenskih prilika: vojnici su, aludirajući na jedan stari šlager, sastavili novi, koji su pevali prilikom odstupanja:

»Ništa nije stalno, sve prolazi.
Zimi natrag, s majem napred gazi!«

Odluka za odstupanje svakako je uvek teška. Jer u svakom slučaju napušta se nešto što je pre osvojeno i što se imalo. Ali ako je sasvim jasno da bi bez odstupanja došlo do katastrofe ili do prekomernih neopravdanih gubitaka ili da će odstupanjem biti stvorena bolja situacija, tada je odluka opravdana. U takvim slučajevima odluku treba doneti što je moguće brže. Jer svaki dan ranije koristi pripremama i predradnjama, koje se moraju izvršiti pre povlačenja, a ti dani u nekim slučajevima mogu da budu nenadoknadivi. Osim toga, u slučaju brze i pravovremene odluke, svakom postaje jasno da je ta odluka plod sopstvene inicijative, a ne neprijateljskog pritiska. To oseća kako sopstvena trupa tako i neprijatelj. Prema tome, to ima odgovarajuće dejstvo.

Cilj odstupanja mora biti jasan, nepokolebljiv i treba ga sa poštiti. To se najbolje vidi ako se izvrši jedno upoređenje između gore opisana dva odstupanja. Kod jednog je od početka cilj jasan i sve su pripreme i predradnje mogле biti bez rezervi upravljenе ka tome cilju. Kod drugoga stalno kolebanje u pogledu cilja. Ovo kolebanje šteti, slabi poverenje trupnog komandnog sastava i trupe u najviše komandovanje. Pogrešno je učiniti zavisnim cilj i tempo odstupanja od svakodnevne trenutne situacije, kao što je to Hitler činio kod Grupe armija »A«. Kad god je situacija kod Donske grupe armija bila povoljnija, odmah je odstupanje kočeno. Kad se tamo osećala oskudica u

ljudstvu, odstupanje je ubrzavano. Kad bi izgledalo da se prilike razvijaju tako da bi Donska grupa armija mogla sama da bude gospodar situacije, tada je sve trebalo da bude upućeno u mostobran, a ništa na Rostov Donskoj grupi armija.

Pripreme za odstupanje ne mogu nikada biti dovoljno tačne i brižljive. Moraju da se uzmu u obzir i na izgled nevažne pojedinosti i sitnice. To se i te kako isplati kasnije, prilikom izvođenja odstupanja. Na taj način učvršćuje se poverenje trupe u komandovanje, što je naročito važno kod odstupanja. Prilikom priprema moraju se imati u vidu i neproračunljivi faktori, kao što je verovatna vremenska situacija i držanje neprijatelja. Bolje je da se u pogledu i jednog i drugog prepostave najnepovoljniji slučajevi za odstupanje, te da se oni uzmu u obzir kako za vreme priprema i prethodnih mera tako i u toku samog odstupanja. Predradnje i pripreme ogledaju se u vremenski razrađenom planu. Pokazalo se da je taj plan vrlo važan.

Odstupanje se najbolje izvodi — u slučaju kada ima dosta trupa ili kad se izvestan deo trupa može oslobođiti — pomoću uzajamnog prihvata. Time je zagarantovana najveća sigurnost. Naročito je važno korišćenje slabe vidljivosti za odstupanje. Slaba vidljivost mora biti uračunata sa svim pojedinostima, kao: dužina trajanja i stepen nevidljivosti, mesečina, itd. Mesta sa kojih se rukovodi odstupanjem moraju da budu pomoću naročito organizovanih izveštajnih punktova stalno obaveštavana o svim pokretima. Na taj način pokreti se mogu neprekidno usklađivati. Pri ovome je naročito važno da se celina pokreta ne poremeti. Važnije je — kako je u svojoj zapovesti rekao komandant 1. okl. armije — da se ne dopusti proboj poretku nego držanje zemljišta po svaku cenu. Mine koje se postavljaju u pripremi ili prilikom odstupanja moraju da budu tačno planirane. One mogu možda korisno poslužiti za kasnije nastupanje. Naročito je važno odrediti vreme rušenja mostova prilikom odstupanja. To ne sme da bude suviše rano, da ne bi bile ugrožene sopstvene trupe. Ali ni suviše kasno, jer bi neki neoštećeni most mogao lako da padne u ruke

neprijatelju. Zbog toga oni koji naređuju, kao i oni koji izvršavaju rušenja, moraju da dobiju tačna i jasna uputstva. Isto tako o ovome moraju da dobiju tačna i jasna uputstva i punktovi od kojih se eventualno dobija odobrenje za rušenje ili pak koji treba da budu obavešteni o izvršenju rušenja. To se sve mora tačno vremenski fiksirati u planu.

Po završetku odstupanja trupa mora da dođe na što je moguće izrađenje ili bar trasirane nove položaje. Trupa po mome mora da vidi da je odstupanje bilo plansko i da je sada završeno. Naročito je celishodno ako se na tim položajima nalaze prihvatile jedinice koje prihvataju i raspoređuju trupe koje dolaze. Ali na tim položajima u svakom slučaju treba da budu neke komande za razvođenje dolazećih trupa koje će ovima dati uputstva i pokazati nove položaje, raspored minskih polja, osetljive tačke, itd.

Kurt Cajcler

NAPAD NA OTKRIVENI BOK OKLOPNIH JEDINICA U PRODORU*)

Prirodno je da otkriveni bok oklopnih jedinica u prodoru, koji postaje sve veći, naročito ugrožen. Samo se po sebi razume da ovo opaža i neprijateljska komanda. Ona će, dakle, u cilju odbrane od takvih prodora oklopnih jedinica napasti njihov otkriveni bok svim svojim raspoloživim rezervama. Komandant takve oklopne jedinice mora zbog toga stalno računati na napad takve vrste i pripremati se da ga odbije. Ali on, opet, ne sme zbog toga prekinuti svoje nastupanje, jer mu je to zadatak. Kako se ovo teško i veoma ozbiljno pitanje rešavalo i kako treba da reši pokazaćemo na primerima iz II svetskog rata, koje ćemo objasniti i kritički razmotriti.

I

PRVI PRIMER

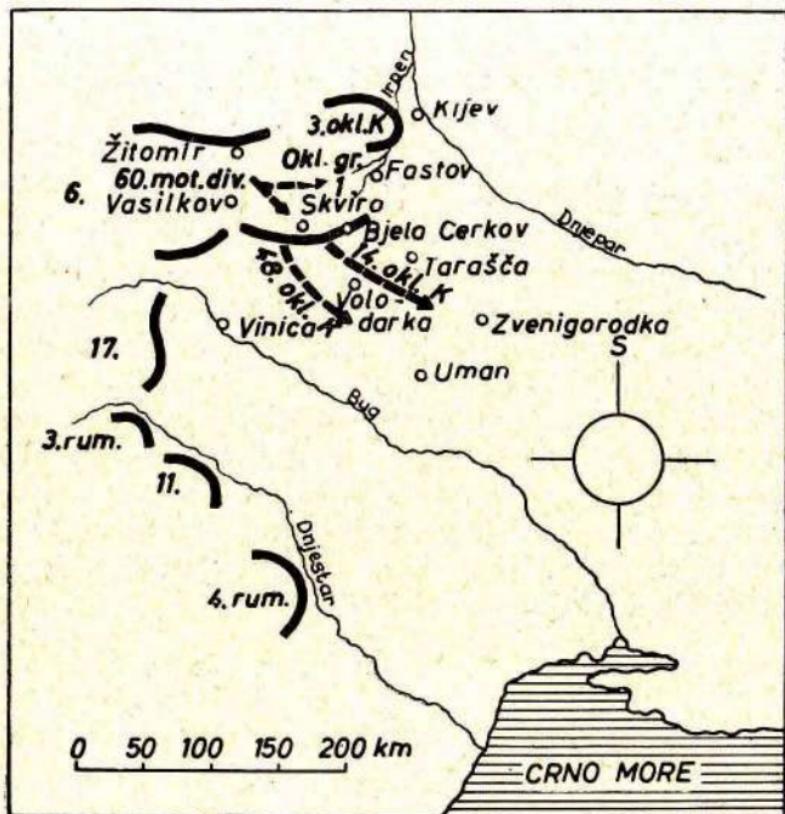
(Neprijateljski napad na otkriveni istočni bok oklopne grupe 1, koja je napredovala ka Umanu jula 1941)

---

*) Angriff auf die offene Flanke vorstossender Panzer-Verbände, Kurt Zeitzler, »Wehrkunde«, jul 1960. Preveo sa nemačkog Đorđe Drobni; redigovao prema originalu Stanislav Pirc.

Oklopna grupa 1¹⁾ naredila je 17. VII 1941. u zapovesti grupe br. 12:

»Oklopna grupa je postigla svoj cilj u pokretu sa zapada na istok. Ona štaviše uz obezbeđenje svoje pozadine još napreduje ka jugoistoku, prema Kijevu, kako bi dospela u pozadinu neprijatelja koji se nalazi ispred severnog krila 11. armije, ispred 17. armije i južnog krila 6. armije,

Skica 1

¹⁾ Formacije oklopne grupe 1:

- 3. okl. korp. sa 13. okl. div., 14. okl. div. i SS-»Adolf Hitler div.
- 14. okl. korp. sa 9. okl. div. i SS div.
- 48. okl. korp. sa 11. okl. div., 16. okl. div. i 16. mot. peš. div.
- 60. mot. peš. div. kao rezerva okl. grupe.

da bi ga u sadejstvu sa ovim armijama uništila. U tom cilju grupa će preći pre podne 18. VII 1941. opštu liniju Borščohovka (koja se nalazi zapadno od Volodarke) — Volodarka — Tarašča i dospeće najpre u okolinu Umana i Zvenigoradke.« (Videti skicu 1.)

Osim toga 48. oklopni korpus je trebalo da napreduje preko linije Borščohovka — Volodarka ka Umanu. 14. okl. korp. imao je, pored držanja uzvišica severoistočno od Bjela Cerkov, da napreduje preko linije Volodarka — Tarašča ka Zvenigorodki. Osim toga, dobio je zadatak da obezbeđuje otkriveni istočni bok oklopne grupe dok ga ne smeni 3. okl. korp. koji je trebalo da obezbeđuje pozadinu Oklopne grupe 1 tokom operacije i da po mogućству što pre jednom oklopnom divizijom prodre preko Fastova i dostigne Bjele Cerkov, a rezerva oklopne grupe (60 mot. peš. div.) da manjim delovima 3. okl. korpusa otvoriti sa juga još od neprijatelja posednut tesnac kod Fastova i sa glavninom napreduje ka Skviri.

U cilju izvršenja ove zapovesti, korpus je otpočeo borbeni dejstva 18. jula. U stvari, dejstva su ometali razmekšani putevi, što je bila posledica olujnih pljuskova. Za 19. jul Oklopna grupa 1 je predvidela brz i oštar prodor na jugoistok ka Umanu i Zvenigorodki. U toj situaciji uveče 18. jula iznenada je stigla u komandu Oklopne grupe 1 — neprijateljska zapovest. Desilo se po podne toga dana, da je jedna divizija 14. okl. korp. prilikom prodora severno od Tarašče zaplenila ovu zapovest zajedno sa iscrtanom situacionom kartom. Zapovest je uputio štab ruskog Jugozapadnog fronta svojoj 26. armiji (borbena zapovest 75, od 17. VII 1941, u 11.15 časova). U njoj je, pored ostalog, bilo zapoveđeno sledeće:

»U Bjela Cerkov uspostaviti predašnje stanje« i »3. kojnička divizija ima zadatak da dejstvuje protiv etapnih mesta neprijatelja, pošto on bude napustio Bjela Cerkov«.

Karta sa nanetom situacijom je ukazivala na snažne koncentracije jedinica na istočnom bloku Oklopne grupe 1.

Činilo se da napad neposredno predstoji. Karta je takođe pokazivala da je ruska 26. armija²⁾ imala tri korpusa i više od deset divizija (videti skicu 2: situacija oklopne grupe 1 uveče 18. VII 1941. sa nanetim podacima sa zaplenjene ruske karte prema stanju od 16. odn. 17. jula)

Ova situacija — uzbudljiviju ne bi mogao da zamisli ni predavač ratne škole sa najbuđnjom maštom — stavila je komandanta Oklopne grupe 1 pred donošenje vrlo teške i hitne odluke. Da li je trebalo da nastavi prodiranje ka jugoistoku, koje je bilo u toku, i kod kojeg je sve, pre svega, zavisilo od brzine, bez obzira na neposredno predstojeći veliki napad na njegov istočni bok i na pozadinu njegova oba korpusa, koji su napredovali? Da li je trebalo da prekine napredovanje i prvo otkloni ovu predstojeću opasnost, koja se nije samo nagađala, već je na osnovu zaplenjene zapovesti zaista postojala? Da li je trebalo da pokušava da izvrši obe ove stvari? Ova pitanja ne bi predstavljala problem za njega, da je raspolagao sa svoja tri korpusa za napredovanje ka jugoistoku. Ali 3. oklopni korpus je sada bio zaustavljen ispred Kijeva. Dva ostala korpusa su, opet, bili preslabi za oba ova zadatka: napredovanje i odbranu od napada ruske 26. armije. Zbog toga je odlučio, svakako teška srca, da privremeno prekine napredovanje ka jugoistoku planirano za 19. VII 1941. i najpre vlastitim napadom otkloni opasnost koja je pretila njegovim bokovima. Ovo je palo u zadatak 14. okl. korpusu kome je bila pridata 60. mot. peš. divizija. 48. okl. korp. je trebalo da se prikupi i da vrši borbeno izviđanje ka jugoistoku i da drži 11. okl. div. spremnu za angažovanje kod 14. okl. korpusa. 3. okl. korp. je imao zadatak da prođe svojom 13. okl. div. preko Fastova, tamo da stvori

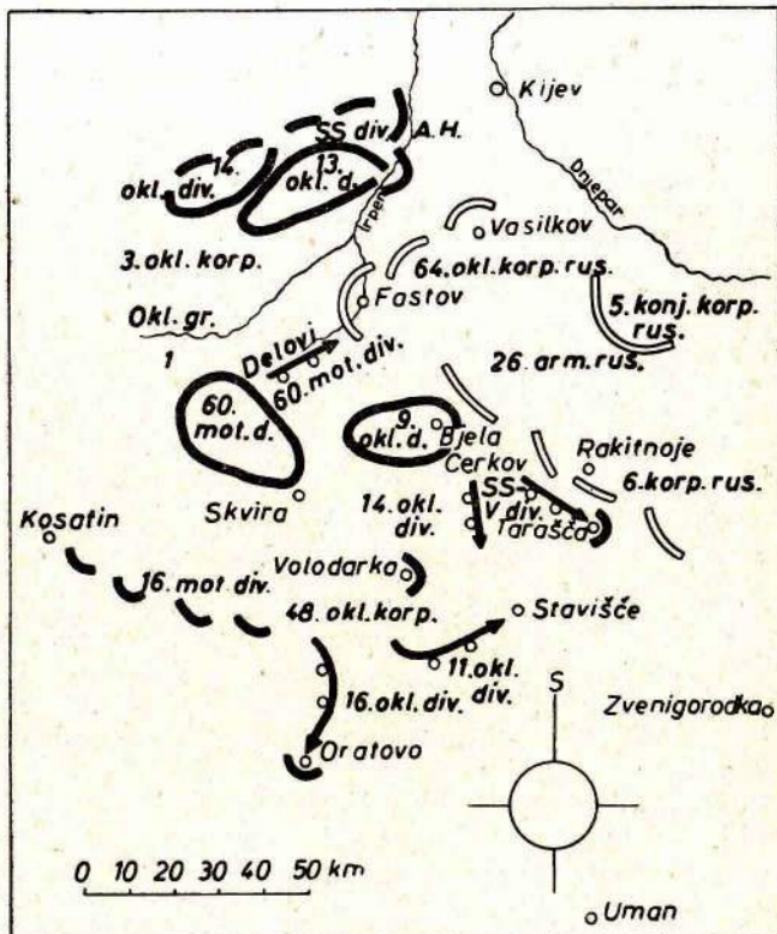
²⁾ Ruska 26. armija imala je sledeću formaciju prema zarobljenoj karti sa nanetom situacijom:

6. korpus sa 41 (samo delovi) i 199. streljačkom div., 14. konj. div. i 4. VDB (nepoznata skraćenica).

64. korpus sa 41 (samo delovi), 91, 159, 165. i 175. streljačkom divizijom.

5. konj. korpus (redni brojevi divizija nisu bili navedeni).

sebi prostran mostobran kako bi omogućio prilaženje 14. okl. div. i 25. peš. div. koja je do tada privremeno bila pridata 6. armiji.

Skica 2

Borbena dejstva 19. jula koja su se odvijala na osnovu ove zapovesti bila su vrlo otežana usled obilnih kiša koje su neprekidno razmekšavale puteve. Ovakvo vreme sa svojim posledicama čini se da je davalo osnova za verovanje da ruska 26. armija neće izvršiti toliko kompaktan napad

kako se to smatralo u Oklopnoj grupi 1. Ruska armija po svojoj prilici još nije bila završila svoje grupisanje. Uprkos tome svuda je došlo do borbenih dejstava. Rezultati ovog dana bili su sledeći: 48. okl. korpus je svojim odlučnim izviđanjem prodro prema jugoistoku i zarobio mnogo neprijateljskih vojnika. Kod 14. okl. korp. SS divizija je u uspešnom napadu dospela do južne ivice mesta Rakitno. 9. okl. div. je očistila od neprijatelja šumu istočno od Bjela Cerkov i njeni delovi su napredovali ka Fastovu, gde su se približili i delovi 1. okl. div. i 60. peš. div. Kod 3. okl. korpusa vršena je smena brzih jedinica pešadijskim divizijama 6. armije. Ovo je u priličnoj meri poboljšalo situaciju. Opasnost koja je pretila bokovima nije bila toliko kao prethodnog dana. Zbog toga je Oklopna grupa 1 htela, uprkos postojeće pretnje bokovima od napada ruske 26. armije, u svakom slučaju da nastavi 20. VII 1941. napredovanje ka jugoistoku. Jer to je bio njen zadatak. A njegovo izvršenje zavisilo je od najveće brzine. Nije se smelo gubiti vreme od obuhvata koji je već počeo da se nazire. Zbog toga je korpusima data sledeća zapovest:

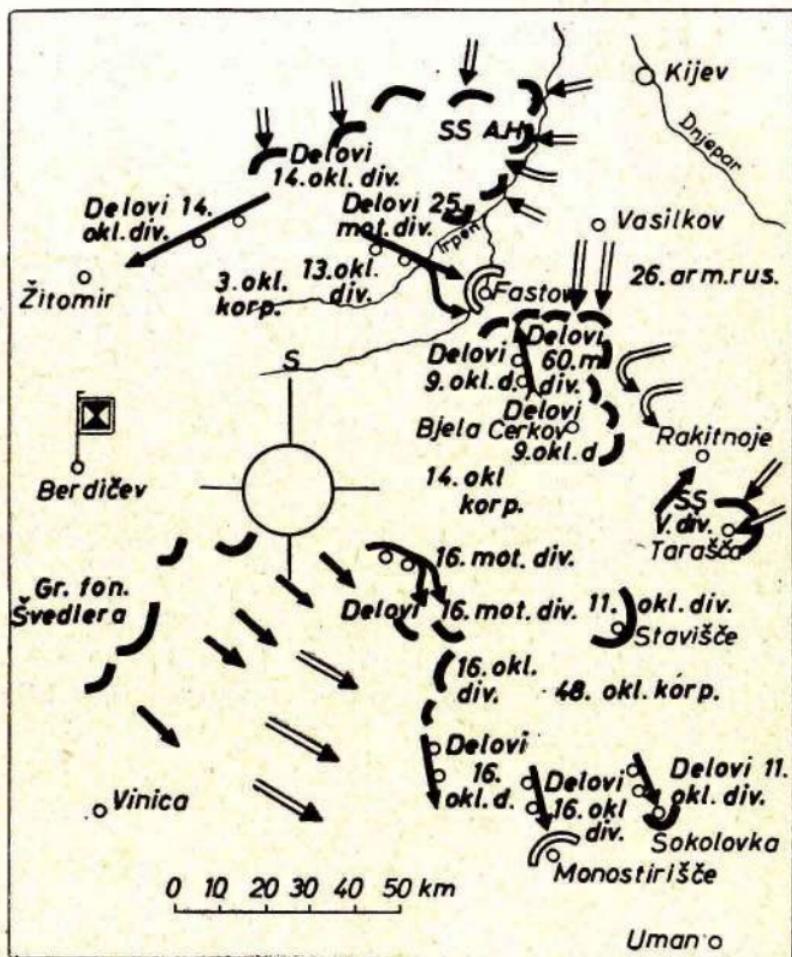
»48. okl. korp. nastupa ka Umanu. 14. okl. korp. obezbeđuje istočni bok oklopne grupe, otvara svojim delovima sa juga prelaz iz Fastova i napreduje isto tako na jugoistok ka Zvenigorotki. 3. okl. korp. sprovodi dalje smenu svojih oklopnih divizija i probija se sa 13. okl. div. kod Fastova.

14. okl. div. treba, što je moguće pre, da nastupi preko Žitomira ka Skviri.«

20. jula je došlo do očekivanih povezanih napadnih dejstava ruske 26. armije protiv istočnog boka Oklopne grupe 1. Kod 14. okl. korpusa napale su 1—2 neprijateljske divizije SS diviziju kod Tarašče. One su se probile u naselje. Dalji snažni neprijateljski delovi okrenuli su se protiv 9. okl. div. istočno od Bjela Cerkov. Sa severnog krila ruske 26. armije prodrli su snažni delovi ka jugozapadu. Ovde je došlo do oštih borbi sa 60 peš. divizijom. Ostali delovi neprijateljskih snaga su ojačali neprijateljsku posadu u Fastovu, drugi su napali u pravcu zapada i seve-

rozapada osiguravajuće delove 3. okl. korpusa na Irpenu. Ovde su oni mestimično prodrli preko reke.

Sledeća skica prikazuje situaciju uveče 20. jula.

Skica 3

Ovog dana Oklopna grupa 1, uključujući tu i pridatu Grupu fon Švedlera,³⁾ imala je front dužine 300 km, na

³⁾ Grupa fon Švedlera, na južnom krilu 6. armije (uporediti skicu 1) sastojala se od 2 peš. korpusa sa 6 peš. divizije. Bila je pridata 19. jula Oklopnoj grupi 1.

kojem su se vodile oštре borbe, ne uzimajući u obzir neobezbeđene bokove, gde neprijatelj još nije bio napao. Inače, napredovanje se nastavljalo u cilju obuhvatanja neprijatelja ispred grupe armija svim raspoloživim snagama. Napad snažnih neprijateljskih delova na bokove nije ga mogao zadržati. Oklopna grupa 1 je želela da nastavi napredovanje sledećeg dana svom svojom energijom bez obzira na još ugrožene bokove. Njena ocena situacije uveče 21. bila je sledeća:

»Do sada su se pojavile sve divizije ruske 26. armije. One vode žestoku i žilavu borbu, što naročito važi za ruski 64. korpus. U pitanju su dobre, među njima sasvim sveže divizije, kao npr. 165. strelj. div. sa Kavkaza. Zbog toga su borbe oko Fastova toliko teške. Ali i delovi ruskog 6. korpusa kod Tarašće dovode SS divizije u tešku situaciju. Prilikom ocenjivanja borbi sa ruskom 26. armijom koje se još očekuju nameće se kao prvi problem za pridolazak njenog 3. okl. korpusa koji se približava. Ukoliko se uspe da se ovaj korpus ubrzo dovede u okolinu Bjela Cerkov, onda Oklopna grupa sa glavninom 14. okl. korp. uopšte ne treba više da se obazire na rusku 26. armiju. 14. okl. korp. tada može da nastupa sa 9. okl. div. i SS divizijom na jugoistok. Obezbeđenje bokova i pozadine korpusa mora tada da preuzme sam 3. okl. korp.«

Grupa armija se složila sa ovom ocenom situacije. Dalje borbe su se odvijale kao što je to predvidela Oklopna grupa 1. Opasnost za njen istočni bok i pozadinu bila je otklonjena.

II

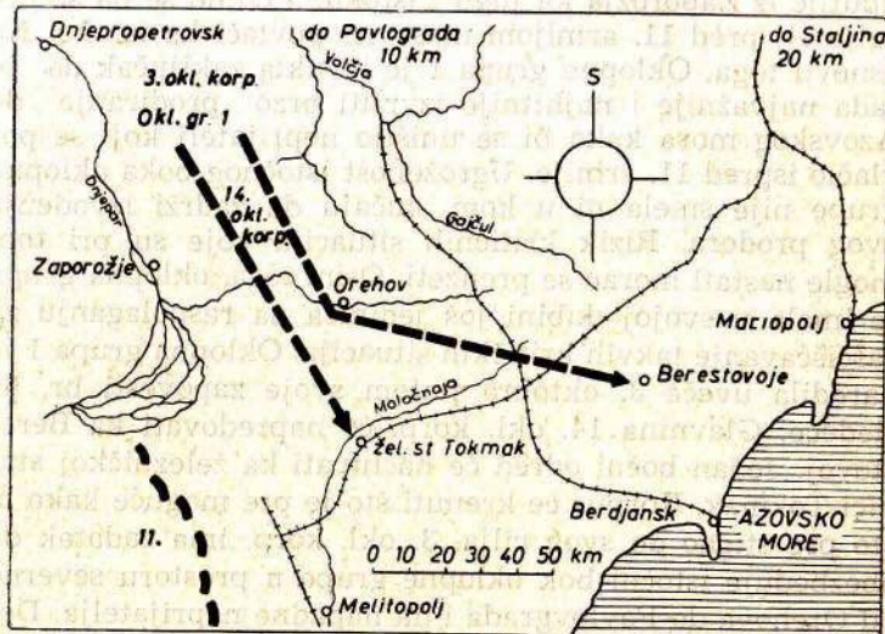
DRUGI PRIMER

(Zbog neprijateljskog napada ugroženi dugi, otkriveni, istočni bok Oklopne grupe 1 koja je napredovala ka Azovskom moru početkom oktobra 1941)

28. IX 1941. Oklopna grupa 1 primila je od Grupe armija »Jug« sledeći zadatak:

»Glavni zadatak Oklopne grupe 1 ostaje brzo napredovanje prikupljenim snagama u pravcu Azovskog mora.«

Na taj način trebalo je da se odseku i opkole neprijateljski delovi koji su se nalazili ispred 11. armije. Za izvršenje ovog zadatka oklopna grupa 1⁴⁾ je imala zamisao koja se može videti iz priložene skice (videti skicu 4).

Skica 4

Osim toga, oklopna grupa 1 naredila je u zapovesti br. 60 od 2. X 1941. uveče:

»Uspeh oklopne grupe zavisi od toga koliko će se ona već u prvim danima oktobra probiti na jug. Zbog toga se nastojanja 14. okl. korp. u cilju napredovanja ne smeju omesti pretnjom njegovim bokovima. Težnja 3. okl. korp. će biti obezbeđenje levog boka 14. okl. korpusa, tako da se ubrza prodor 14. okl. korpusa na jug.«

⁴⁾ Formacija oklopne grupe 1:

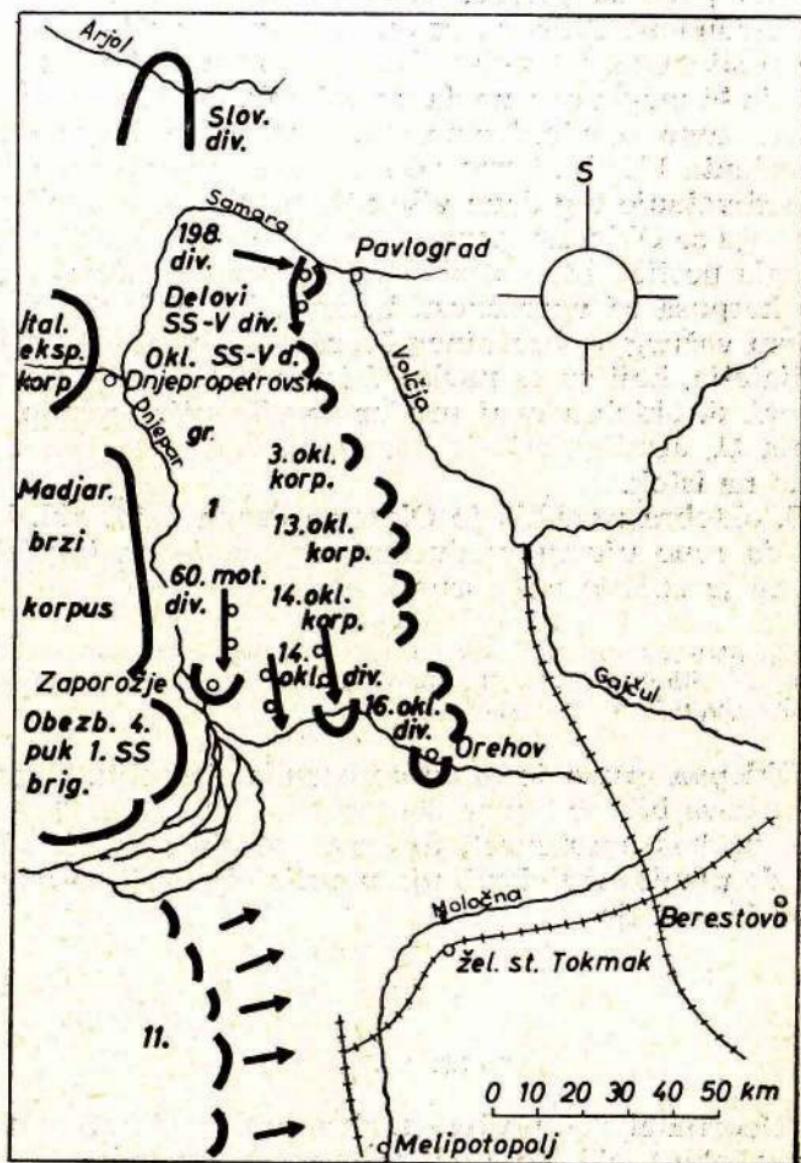
14. okl. korp. sa 14. okl. div., 16. okl. div. i uz njih još 60. mot. peš. div.

3. okl. korp. sa 13. okl. div., SS div. i 198. peš. div. Ital. ekspedicioni korpus sa divizijama »Čelere«, »Torino«, »Pozubio«. Slovačka divizija.

Osmatranjem iz vazduha 3. X 1941. Oklopna grupa 1 je dobila za sebe tri vrlo važna podatka: neprijatelj je dovlačio sa juga nove snage protiv otkrivenog istočnog boka oklopne grupe; neprijateljske kolone su se masovno uputile iz Zaporozja ka jugu i istoku, a činilo se da se neprijatelj pred 11. armijom masovno povlači ka istoku. Na osnovu toga, Oklopna grupa 1 je izvukla zaključak da je sada najvažnije i najhitnije izvršiti brzo prodiranje do Azovskog mora kako bi se uništio neprijatelj koji se povlačio ispred 11. armije. Ugroženost istočnog boka oklopne grupe nije smela ni u kom slučaju da zadrži izvođenje ovog prodora. Rizik kritičnih situacija koje su pri tom mogle nastati morao se preuzeti. Osim toga, oklopna grupa je imala u svojoj dubini još jedinica na raspolaganju za raščišćavanje takvih kritičkih situacija. Oklopna grupa 1 je naredila uveče 3. oktobra putem svoje zapovesti br. 61 sledeće: Glavnina 14. okl. korp. će napredovati ka Berestovoj. Jedan bočni odred će nastupati ka železničkoj staniči Tokmak. Korpus će krenuti što je pre moguće kako bi što pre stigao do svog cilja. 3. okl. korp. ima zadatak da obezbeđuje istočni bok oklopne grupe u prostoru severno od Orehova do Pavlovgrada i da napadne neprijatelja. Delovi Oklopne grupe 1, koji su se nalazili još pozadi trebalo je da se privuku dalje napred kako bi obezbedili bok koji je postajao sve duži. Ovaj bok je ugrožavala ruska 18. armija čije jedinice su u prethodnim borbama pretrpele već znatne gubitke. Njihova borbena jačina je znatno opala. Naoružanje ovih jedinica bilo je vrlo nepotpuno. Moral im je bio poljuljan zbog ranijih trajnih neuspeha. U njihovim formacijama nalazilo se mnogo potpuno neobučenog ljudstva, regrutovanog u »poslednji minut.« Prema podacima izviđanja iz vazduha, dovođenje pojačanja je moglo da usledi tek kroz nekoliko dana. No tada bi situacija bila sasvim drugačija.

Sasvim rano ujutru 4. X 1941. jedinice Oklopne grupe 1 nastavile su svoje napredovanje — u skladu sa zapo-

vešću oklopne grupe br. 61. Jedinice su svuda imale uspeha. Kakva je bila situacija po podne 4. oktobra prikazuje sledeća skica.

Skica 5

Komandant 14. okl. korpusa je istovremeno izvestio da toga dana ne može da prodre dalje ka železničkoj stani Tokmak. Ugroženost njegovog boka je suviše velika. On mora prvo da privuče svoje divizije.

Komandant Oklopne grupe 1 se nije složio sa ovom ocenom situacije, jer nije video nikakvu neposrednu pretњu koja bi mogla opasno da ugrozi bok. On je smatrao da se radi samo o određenom strahovanju za bokove kod komandanta 14. okl. korpusa. Na žalost, ovo njegovo drugačije shvatanje tog dana više nije moglo da se realizuje. Zbog toga se Oklopna grupa 1 lišila izuzetnog uspeha, koji je mogla postići, zbog strahovanja komandanta najisturenjeg korpusa od ugroženosti bokova. Jer bi brzim zauzimanjem važnog saobraćajnog čvora Tokmak snažni delovi neprijatelja, koji su se povlačili ispred 11. armije bili zatravljeni. 5. oktobra ovaj prođor se više nije isplatio, jer je tada 11. armija, koja je i sama napredovala, već otišla daleko na istok.

5. oktobra naredila je Oklopna grupa 1 14. okl. korpusu da rano ujutru preduzme nastupanje na jugoistok. Pri tom je izričito naglašeno sledeće:

»I sutra se mora računati na pokušaje neprijatelja da zaustavi prodiranje oklopne grupe na jugoistok. Neprijatelj ne sme, ni u kom slučaju, u tom da uspe.«

Oklopna grupa je pravilno ocenila situaciju. Ugroženost bokova bila je i ovog dana svuda otklonjena. Tako je došlo, uprkos ugroženosti drugog, otkrivenog, istočnog boka do planiranog okruženja neprijatelja koji se nalazio ispred 11. armije.

III

TREĆI PRIMER

(Neprijateljska protivofanziva protiv otkrivenog severnog boka 1. okl. armije koja je napredovala ka Rostovu novembra 1941)

1. oklopna armija⁵⁾ imala je zadatak da zauzme Rostov na Donu. Bila je potpuno svesna težine ovog zadatka. Jer je imala, zbog zaostajanja 17. armije koja se borila severno od nje, preko 150 km dug otkriveni severni bok. Osim toga, trebalo je računati i na upornu odbranu oblasti oko Rostova, pa čak i na protivakcije neprijatelja. Ipak je 1 okl. armija posle nastupanja mrazeva, koji su učinili upotrebljivim dотле blatnjave drumove, htela, u skladu sa zapovеšću, da napreduje ka Rostovu. Glavni prodor je trebalo da izvede za to ojačani 3. okl. korpus sa težistem na svom severnom krilu. U cilju obmanjivanja protivnika 14. okl. korp. trebalo je da izvrši prostorno ograničen prodor, a pored ostalog imao je zadatak, kao i 49. brdski korpus da obezbeđuje severni bok 1. okl. armije u njenoj sadašnjoj situaciji (videti skicu 6).

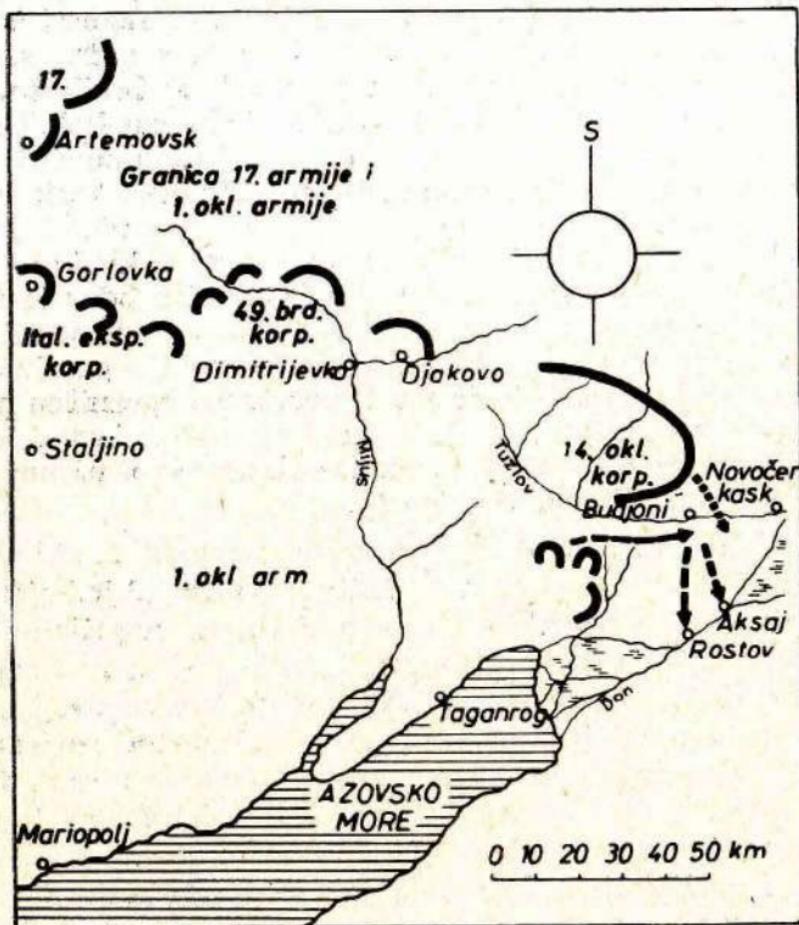
17. XI 1941. otpočeo je prodor ka Rostovu. 3. okl. korpus probio je na severnom krilu korpusa objedinjenim klinom snažno utvrđene i žilavo branjene neprijateljske položaje i dobro je napredovao. Takođe je pomoćni napad 14. okl. korp. imao uspeha. Ali već za vreme ovog prodiranja, neprijatelj je prešao u planski, koordinirani napad protiv severnog boka 1. okl. armije. Ovo je nesumnjivo bila njegova dobro pripremljena, vešto zamišljena i snažnim snagama sprovedena ofanziva rasterećenja kod Rostova. Neprijateljska komanda je usled zabrinutosti zbog eventualnog gubitka Rostova i daljeg napredovanja 1. okl. armije u naftenosnu oblast Majkopa učinila znatne napore u cilju pripremanja ove ofanzive. Ona je prikupila

⁵⁾ Formacija 1. okl. armije:

3. okl. korp. sa 13. okl. div., 14. okl. div., 60. mot. peš. div. i SS div. »Adolf Hitler«.

14. okl. korp. sa 16. okl. div., SS div. a danije još i Slovačkom divizijom.

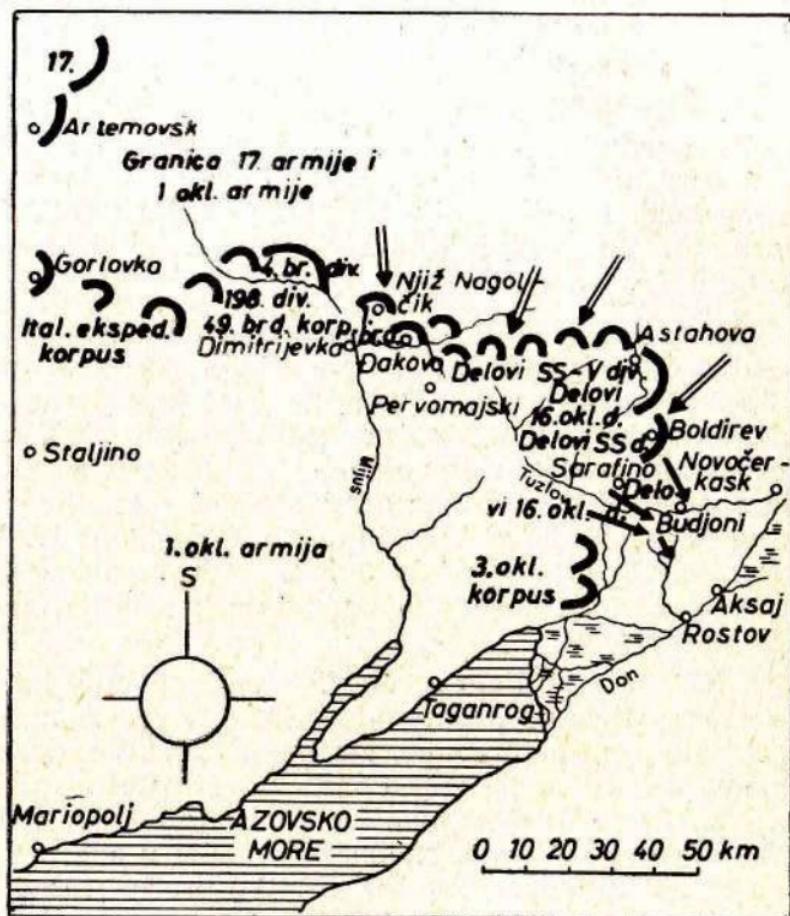
49. brd. korp. sa 1. brd. div., 4. brd. div. i 198. peš. div. Italijanski ekspedicioni korpus sa divizijama »Celere«, »Torino«, »Razubio«.

Skica 6

i pripremila veliki broj jedinica. Već prvih dana protiv tri nemačke divizije, protiv kojih je ovaj napad bio usmeren, bilo je angažovano preko 13 neprijateljskih jedinica od kojih je svaka bila jačine divizije. To su bile 10 pešadijskih divizija, 1 pešadijska brigada, 2 konjičke divizije, 2 oklopne brigade. One su uz to bile pothranjivane iz dubine. Cilj ove ofanzive bio je, prema iskazima zarobljenika, Azovsko more i odsecanje nemačkih jedinica koje su napredovale ka Rostovu. Već prvog dana ove ofanzive

ocrtale su se jasno tri neprijateljske napadne grupe (videti skicu 7).

Skica 7

Jedna napadna grupa bila je usmerena protiv desnog krila 14. okl. korpusa ka Boldirevu. Druga, glavna grupa sa 8 jedinica, od kojih je svaka bila jačine divizije, bila je usmerena protiv levog krila ovog korpusa zapadno od Astahove. I treća, na kraju, protiv 1. brdske div. 49. brd. korp. ka Đakovu. Neprijateljska ofanziva je odmah

postigla lokalne uspehe zahvaljujući velikoj brojnoj nadmoći i izrazitom obrazovanju težišta. Istočna napadna grupa neprijatelja zauzela je Boldirev. Srednja grupa je odbacila borbena osiguranja 1. brd. div. Ovde je takođe izgubljen Niž-Nagoljčik.

Zbog neprijateljskih protivnapada 18. XI 1941. vrhovi nemačkih prednjih napadnih delova napredovali su samo vrlo malo ka Rostovu. Neprijateljska protivofanziva protiv severnog boka 1. okl. armije postigla je dalje mestimične prodore. 14. okl. korpus morao je zbog toga da povuče pojedine delove fronta.

19. XI 1941. vlastito napredovanje ka Rostovu moglo je ponovo da se nastavi. Ali i neprijateljska protivofanziva opet je imala uspeha. Nemački front je, i pored najhrabrije odbrane, bio probijen na više mesta. Vlastiti gubici su bili znatni. Komandant 14. okl. korpusa je za tražio zbog togā od oklopne armije povlačenje svog korpusa na sektor Tuzlova. Ovo je odbio komandant 1. oklopne armije. On nije želeo da ugrozi ovim povlačenjem svoje napredovanje ka Rostovu. Odobrio je samo neznatna skraćivanja fronta.

20. XI 1941. odvijalo se vlastito napredovanje ka Rostovu i neprijateljska protivofanziva protiv severnog boka ovog prodora nesmanjenom žestinom. Vlastite divizije u napadu već su vodile teške borbe severoistočno od Rostova i u Aksaju. Uveče, toga dana, čak je dostignut Don između Rostova i Aksaja. Nemačke divizije u odbrani borile su se celog dana uz velike gubitke protiv nadmoćnijeg neprijatelja.

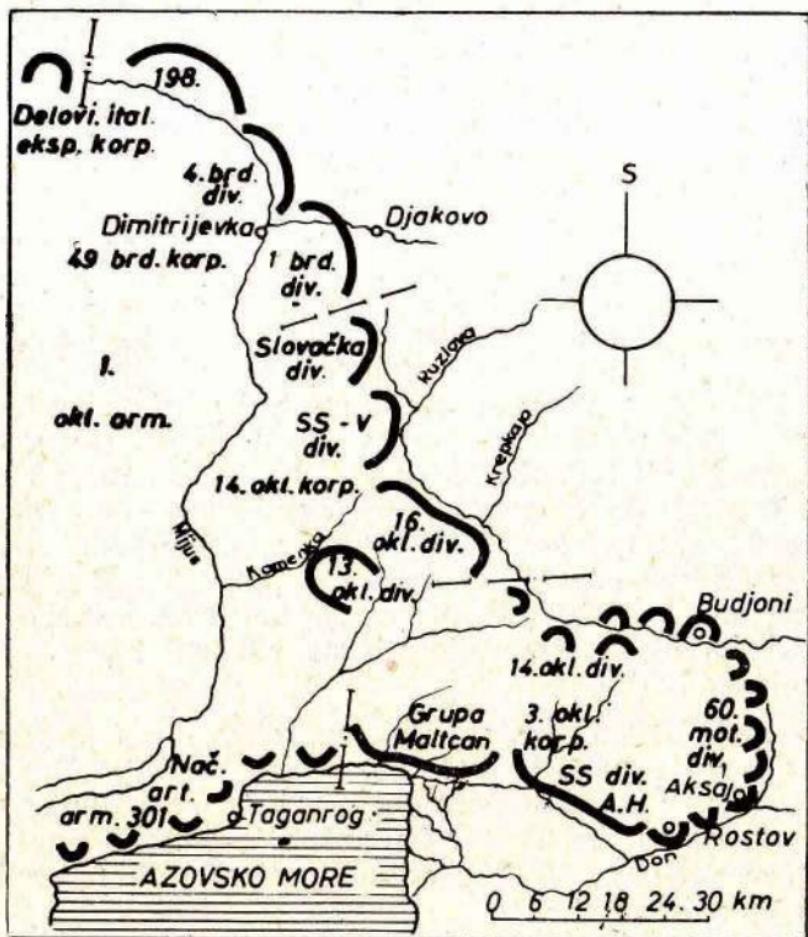
Komandant 1. okl. armije i njegov načelnik štaba nalazili su se uveče 20. XI 1941. pred donošenjem vrlo teških odluka. Treba pokušati uživeti se u njihovu situaciju. S jedne strane, postojala je kategorička zapovest odozgo da se Rostov u svakom slučaju zauzme i zadrži. S druge strane nastala je teška situacija: teške borbe i veliki gubici prilikom prodiranja ka Rostovu; još teža odbrambena borbena dejstva i još veći gubici u odbrani zbog

snažne i masovno daleko nadmoćnije neprijateljske protivofanzive; vlastitih rezervi više nije bilo; nikakvog napretka u očekivanom prođoru levog suseda 17. armije; nije bilo nade u pogledu stvarne, odmah efikasne pomoći od strane grupe armija dovođenjem novih jedinica. Oklopna armija je bila potpuno prepustena sama sebi. Trebalo je da postigne nemoguće. Uz to su dobijeni podaci izviđanja iz vazduha. Sa svih strana su pristizala pojačanja neprijateljskim snagama. Uprkos svemu, komandant 1. okl. armije se odlučio da izvrši svoj zadatak. Hteo je da zauzme Rostov, zadrži ga i odbije neprijateljsku protivofanzivu. Ukratko, naredio je da se nastavi napredovanje ka Rostovu. Severni bok je trebalo da se brani primenom pokretnе odbrane na liniji Scerafino — Pervomajski. 3. okl. korp. koji napada, trebalo je, u cilju predohrane, da izdvoji jednu diviziju sa fronta kao rezervu za nepredviđene slučajeve. Od grupe armija zatražio je dovođenje novih, naročito pokretnih divizija i ubrzavanje napredovanja 17. armije, kako bi se rasteretio njegov saverni bok koji je vodio teške borbe.

Narednih dana trajale su teške borbe na oba fronta 1. okl. armije. 23. XI 1941. bio je ceo vrh oko Rostova u nemačkim rukama. Odbrambeni bok je u međuvremenu povučen iza odseka Tuzlov i uspešno je odbijao sve neprijateljske napade. (Tačnu situaciju uveče 23. novembra prikazuje skica 8.)

Uveče, ovog dana, komandant 1. okl. armije uputio je sledeći izveštaj komandantu grupe armija »Jug«:

»Neprijatelj je nastavio svoju ofanzivu protiv severnog fronta oklopne armije. Ja sam zapovedio da se brani sektor Tuzlov i zbog ovih odbrambenih dejstava jako sam oslabio snage u okolini Rostova. Imam namjeru da držim Tuzlov i Rostov. Ja ipak mogu doći u situaciju da, zbog vrlo velikog smanjenja svojih snaga usled napada na vrh kod Rostova, povučem svoju armiju iza reke Mijus i napustim Rostov. Molim da se o ovome izvesti gospodin vrhovni komandant KoV.«

Skica 8

24. XI 1941. popustili su neprijateljski napadi na severni bok 1. okl. armije. Neprijatelj je pomerio težiste svojih napada na sam vrh kod Rostova. Severni bok je, dakle, i pored: velike brojne nadmoćnosti neprijatelja, znatnih vlastitih gubitaka i povlačenja vlastitog fronta, na kraju ipak uspeo da odbije neprijateljsku protivofanzivu. Neprijatelj ovde nije postigao cilj svoje ofanzive »Azovsko more i na taj način odsecanje nemačkih jedinica koje su prodirale ka Rostovu«.

Na ishod ogorčenih borbi oko vrha kod Rostova i na dramatično tešku, samostalno donetu odluku komandanta 1. okl. armije da povuče svoje jedinice iza reke Mijus, kako bi izbegle potpuno uništenje, nećemo se upuštati u okvir ovog članka, jer to ne spada u ovaj primer.

IV

RAZMATRANJE I POUKE IZ GORNJIH PRIMERA

Ako još jednom razmotrimo tri gornja primera i uporedimo ih, videćemo da svi ovi primeri imaju nečeg zajedničkog u sebi. Svuda se radi o napadu ili očekivanom napadu na otkriveni bok oklopnih jedinica u prodoru. Ali isto tako svaki primer sedrži i nešto različito i posebno u sebi.

Prvi primer pokazuje tačno poznati, neposredno predstojeći napad nadmoćnih, za borbu sposobnih jedinica neprijatelja protiv otkrivenog boka oklopne jedinice koja prodire u cilju okruženja neprijatelja, ali čiji poslednji korpus je angažovan u lokalnim borbama. Iz drugog primera se vidi samo očekivani ili možda preteći napad neprijateljskih snaga, koje su dugo vodile borbu i time već prilično iscrpljene, na otvoreni bok oklopne jedinice koja prodire u cilju okruženja neprijatelja. Treći primer nam pokazuje planski pripremljenu protivofanzivu osveženih, delimično čak i svežih, brojno daleko nadmoćnijih neprijateljskih snaga na otkriveni bok oklopne jedinice u prodoru, koja je već vodila vrlo teške borbe prilikom svog prodiranja.

Kao što se ova tri primera sasvim razlikuju u svojim pojedinostima, tako su morala da budu različita i reagovanja, tj. protivmere komandanata pomenutih oklopnih jedinica da bi bila pravilna. Reagovanje je, naime, moralo da uzme sve u obzir. Da li je sam zadatak, prodor, zahtevao najveću žurbu? Da li je napad protiv vlastitog boka neposredno predstojao? Da li će ovaj napad tek doc-

nije uslediti ili da li je čak naslućivan? Da li je neprijatelj čiji se napad očekivao bio znatno nadmoćniji i naročito dobro pripremljen za borbu ili je bio slabiji i već borbeno iscrpljen? Da li je kriza bila uzeta u obzir i da li je docnije prispelim rezervama mogla biti otklonjena? Da li je zamljište odgovaralo napadu ili ne? I još mnogo sličnih pitanja se postavljalo.

Praktično i protivmere su bile različite u sva tri slučaja. U prvom slučaju imamo munjevito reagovanje komandanta Oklopne grupe 1. On je zaustavio svoju oklopnu grupu i htio vlastitim napadom da otkloni neposrednu pretnju svom boku. Ali on ipak nije ispustio iz vida svoj zadatak i prodirao je i dalje primenom nasilnog izviđanja u pravcu svog napredovanja. Ali kada mu se sledećeg dana ugroženost bokova činila manjom, preuzeo je na sebe rizik otkrivenog boka i usmerio se samo na izvršenje svog zadataka. U drugom primeru, komandant oklopne grupe uopšte nije htio da se obazire na samo naslućenu pretnju bokovima. Ali je bio stavljen pred svršeni čin zbog samostalno preduzetih mera komandanta 14. okl. korpusa. U trećem primeru, ostao je i pored sve svoje zabrinutosti za bokove usmeren na izvršenje prodora perdvriđenog zapovešću i borio se probijajući se dalje ka Rostovu, uz obezbeđenje vrlo ugroženih bokova koje je poverio komandanima 14. okl. korp. i 49. brd. korpusa, koji su ovaj zadatak izvrsno rešili. Iz predostrožnosti, izdvojio je ipak jednu diviziju i ostavio je sebi na raspolaganje za sve eventualne potrebe. Ovo je bila mera koja se pokazala vrlo opravданom. U sva tri slučaja komandant odgovarajuće oklopne formacije bio je stavljen pred donošenje vrlo teške i hitne odluke. Odluke su u gruboj stvarnosti rata bivale sve teže i značajnije. One pokazuju da napad na otkriveni bok oklopnih jedinica u prodoru često iste dovodi u vrlo teške situacije, koje se mogu savladati samo ako nadležni komandant uspe da sačuva hladnokrvnost i postupi brzo i celishodno.

Uopšte uzevši, 1. oklopna armija je izvukla iz ovih i drugih primera, koji se ovde nisu mogli navesti, sledeća iskustva:

»Oklopne armije prilikom brzog i energičnog izvršavanja svog zadatka, prirodno, često dobijaju dugačke bokove. Oni nesumnjivo predstavljaju opasnost, jer će ih dobro vođen neprijatelj iskoristiti za svoje protivmere. Kako treba reagovati na ove pretњe bokovima je veština komandovanja oklopnim snagama. Ako se uopšte ne reaguje iz ove pretњe može da nastane ozbiljna opasnost. Ovo može da ima vrlo ozbiljne posledice po izvršenje zadatka kao i po dotičnu oklopnu armiju. Ako se, pak, suviše mnogo reaguje na pretњu bokovima može doći do pojave straha za bokove. Ovo će opet usporiti izvršavanje zadatka ili ga čak sasvim doveсти u pitanje.«

Kao pouka može se uzeti sledeće:

»Prema nastalim dugim bokovima oklopne armije se moraju postavljati i ponašati drugačije od pešadijskih armija. I njihova sredstva za zaštitu sopstvenih bokova se razlikuju od odgovarajućih sredstava pešadijskih armija. To je njihova velika pokretljivost. Zbog toga one ne moraju da stvaraju uzajamno povezano obezbeđenje svojih bokova. Mirno ih mogu ostaviti otvorene. One jedino moraju da sprovode stalno izviđanje sa zemlje i iz vazduha, kako bi se obezbedilo od neprijatnih iznenadenja. One takođe mogu spokojno dozvoliti da dođe do krize na svojim bokovima. Na kraju, one ove krize rešavaju svojom pokretljivošću. Ni u kom slučaju se kod komande oklopnih snaga zbog pretњe bokovima ne sme razviti strah za bokove. Jer on u svakom slučaju sputava izvršenje zadatka. Zbog njega se ispuštaju prilike koje se više ne vraćaju. Dakle, bolje nešto više rizikovati nego propustiti.«

Ova pouka se poklapa sa iskustvom Oklopne grupe fon Klajsta prilikom pohoda na zapad 1940. koja glasi⁶⁾:

»U prvoj operaciji oklopne grupe fon Klajsta bokovi su joj često bili ugroženi zbog smelog i brzog napredovanja oba oklopna korpusa. Oklopna grupa se zaista, prilikom skretanja ka severu i istoku 22. V 1940, borila u sva četiri pravca sveta. Takve situacije mogu uvek nastati prilikom smeće operacije neke velike oklopne formacije. Ali one se takođe mogu izdržati, kao što je pokazala Oklopna grupa fon Klajsta. Iz ovoga proizilazi sledeće: u operacijama velike oklopne formacije ne sme se prezati od smelosti; velika oklopna formacija ne sme da zna šta je to strah za bokove, mada ne sme da potenci pretњe bokovima; ona je bezuslovno u stanju da upadne u pozadinu neprijatelja i tamo, na kraju, uz saradnju susednog fronta sprovede okruženje protivnika; poneka kritična situacija je pri tom neizbežna, ali se ona mora izdržati.«

⁶⁾ Videti Wehrkunde, 1959, sveska 7, str. 367.

Ove pouke važe još i danas. Jer preduslovi za njih su danas postali još bolji. Današnje oklopne jedinice su još brže, pokretljivije, opremljenije i imaju još veću vatrenu moć. One su, dakle, u situaciji da vođenjem pokretne borbe još bolje štite svoje ugrožene bokove nego ranije. Osim toga, današnja ratna sredstva pružaju još više mogućnosti nego ranije da se dugi otkriveni bokovi dopunski zaštite. Pomislimo samo na zaštitu bokova oklopnih formacija koje prodiru zaštićene upotrebom atomskog oružja. Strah za bokove uprkos svih pretnji bokovima ne sme, dakle, više da postoji.

Pukovnik

Arnaldo Adami

OFANZIVNA DEJSTVA U PLANINI SA UPOTREBOM ATOMSKOG ORUŽJA*)

ODLIKE OFANZIVNIH DEJSTAVA U PLANINI

Odlike alpskog i planinskog zemljišta uopšte otežavaju ofanzivna dejstva, dok jakim usporavanjem pokreta olakšavaju odbranu.

Ukoliko napadač danas bude prinuđen da dejstvuje u planini, smatraće je kao zonu preko koje najkraćim putem izbija na vitalne objekte. Otud proizilazi celishodnost da napadač dejstvuje prvenstveno preko prohodnog zemljišta, izbegavajući teško prohodne predele. Ali pre svega on će težiti da ovлада komunikativnim predelima, koji su mu neophodni za pothranjivanje operativnih npora.

U ofanzivnim dejstvima u planini osnovne su dve konceptcije dejstva:

a) *dolinom*, kada se glavnim snagama dejstvuje pretežno u prohodnim zonama;

b) *grebenom*, kada se prvenstvo daje manevarskim dejstvima preko neprohodnih zona.

Po pravilu, ova dva načina dejstva se međusobno isprepliću i upotpunjaju.

U svakom slučaju, treba imati u vidu da ofanzivna dejstva u planini, bilo da se izvode pretežno duž dolina

*) Col. f. (a) Arnaldo Adami *L'Azione offensiva con impiego di armi atomiche in montagna*, »Rivista Militare», april 1961; prevod s italijanskog; redigovao prema originalu Milisav Perišić;

ili grebena, imaju u krajnjem jedan jedini cilj, koji se uvek ogleda u ovlađivanju prolaznim zemljištem, čija je osnovna karakteristika u većini slučajeva da njegovom dolinom vodi jedna komunikacija.

U odnosu na ofanzivna dejstva, planina:

- lokalizuje operativne pravce duž prohodnih zona;
- nameće potrebu za raščlanjavanjem snaga u zavisnosti od ispresecanosti zemljišta i ograničava mogućnost njihove upotrebe kako u pogledu jačine, tako i sastava, s obzirom na ograničene mogućnosti razvoja i na ograničenja koja nameće stepen tehničko-alpinističkih mogućnosti angažovanih delova;
- smanjuje efikasnost vatre;
- čini pokret otežanim i napornim i u većini slučajeva podvrgava ga osmatranju i vatri branioca;
- s obzirom na postojanje neprohodnih delova i na potrebu da se iskoriste svi mogući pravci prodiranja, nameće široke frontove napada;
- iziskuje koncentraciju napora, što se postiže putem kombinacije mnogostruktih napora na taktički povezane objekte;
- frontalna dejstva snaga, uz primenu uobičajenih postupaka, čini naročito otežanim, dok omogućava manevarska dejstva i iznenađenja;
- s obzirom na klimatske i zemljišne uslove, nameće potrebu za preduzimanjem naročitih mera.

Dok su takve karakteristike obično povoljne za obranu, napad ima znatne mogućnosti da ostvari *iznenađenje* i *manevar*, kojima se mogu postići dobri rezultati.

Iznenađenje, s obzirom na to da se teško može blagovremeno izbeći zbog otežanog pokreta, prouzrokuje mnogo veće posledice i efekte nego u ravnici.

Iznenađenje će se prvenstveno tražiti u: izboru pravaca koji se cene neprohodnim a koji izvode u bok ili pozadinu branioca;

- preduhitravanju branioca pri ovladavanju dominantnim položajima;

— korišćenju nepogodnih meteoroloških prilika (magla i nevreme);

— angažovanju znatno jačih snaga od predviđenih.

Manevar će se, pre svega, realizovati kombinacijom infiltracija i vertikalnog manevra i helikopterskih i avio-desanata na naročito važne tačke u skladu sa dejstvima duž dolina.

Važnost manevra prvenstveno proizilazi iz poteškoća i slabijeg uspeha frontalnih dejstava u planini.

Osnovna karakteristika ofanzivnih dejstava u planini je neophodnost da se neprijatelj preduhitri u ovladavanju ključnim položajima, čijim držanjem se obezbeđuje razvoj daljih operacija.

Preventivno posedanje položaja uslovljeno je i karakteriše se *blagovremenošću* dejstva i brzinom pokreta.

Brzinu treba podrazumevati, prirodno, u relativnom a ne u absolutnom smislu.

Da bi potvrdio ovu osnovnu koncepciju o dejstvima u planini, general Zopi, u svoje vreme inspektor alpskih jedinica, definisao je planince kao »brze planinske jedinice«, čime se podvlači odlučujuća važnost brzine u planini da bi se neprijatelj preduhitrio i iznenadio.

Prvi i drugi svetski rat pružaju bezbroj primera operacija u planini, čiji su rezultati bili negativni usled nedostatka blagovremenosti i brzine dejstva.

Neblagovremeno posedanje planine Tofane u početku prvog svetskog rata, kada je ona bila potpuno neposednuta, dovelo je kasnije do ogromnih gubitaka, neblagovremeno posedanje planine Guri i Topit u Albaniji u drugom svetskom ratu prouzrokovalo je kasnije gubitak celih bataljona.

U planini, skoro uvek, pobeduje onaj ko stiže prvi, makar i sa malim snagama, tako da se ofanzivna dejstva u tim posebnim uslovima, naročito ona koja se izvode grebenima, karakterišu operacijama organizovanim na brzu ruku radi postizanja brzine manevra i iznenađenja.

Za infiltraciju i iznenađenje naročito su pogodni izviđački vodovi alpskih bataljona i padobranci vodovi alpskih brigada.

Izviđački vodovi sastavljeni od u alpinističkom pogledu obučenih delova bataljona, naročito su pogodni za izvršavanje taktičko-alpinističkih akcija infiltracije za prepad.

Alpsi padobranci vodovi, uz pomoć helikopterskih desanata, naročito su pogodni za vertikalni manevr.

Postojanje takvih jedinica podvlači izrazito manevarski karakter alpskih jedinica.

Infiltracijom i vertikalnim manevrom uglavnom će se težiti:

- iznenada ovladati položajima koji stoje bočno i pozadi u odnosu na statičke elemente neprijateljske odbrane (čvorovi i otporne tačke) da bi se dejstvo neprijateljskih rezervi paralizovalo vatrom i one preduhitrite;

- ovladati i zatvoriti vatrom i presecanjem tačke obaveznog prolaza branioca;

- ovladati dominantnim položajima, koje neprijatelj nije iskoristio, da bi mu se otežalo dejstvo dolinom;

- dejstvovati u bok ili pozadinu dolazećih neprijateljskih rezervi i delova u povlačenju.

Ispitajmo sada razne faze ofanzivnih dejstava u planini u okviru alpske brigade.

ALPSKA BRIGADA U OFANZIVNIM DEJSTVIMA

1) IZVIĐANJE I USPOSTAVLJANJE DODIRA

Alpska brigada u fazi izviđanja i uspostavljanja dodira:

- kreće se u uslovima jasne situacije stvorene kopnenim i vazdušnim taktičkim izviđanjem, koje se vrši i usklađuje redovno u okviru armijskog korpusa;

- preduzima mere obezbeđenja od napada kopnenim putem, primenjujući odgovarajuće raščlanjavanje glavnih snaga i isturanje organa za obezbeđenje.

Izviđanje

U okviru armijskog korpusa prvog ešelona izviđanje i uspostavljanje dodira poverava se »ešelonu za izviđanje i uspostavljanje dodira«, koji se obično sastoji od grupa motorizovanih delova ojačanih alpskim jedinicama sa mortornim vozilima.¹⁾

Izuzetno, alpska brigada preduzima neposrednu izviđačku delatnost u svojoj zoni dejstva.

Za razliku od pešadijske divizije, koja u takvom slučaju po pravilu upotrebljava divizijski izviđački bataljon u ulozi divizijskog izviđačkog organa, alpska brigada, ne raspolažeći sopstvenim organom tipa divizijskog izviđačkog bataljona, poverava izviđanje »alpskom izviđačkom odredu« promenljivog sastava.

Zadatak izviđanja u planini, pored blagovremenog prikupljanja korisnih podataka i obaveštenja o neprijatelju, jeste da se ovlada narednim položajima, čije držanje može da bude odlučujuće za dalji razvoj ofanzivnih dejstava.

Izviđački organi izbacuju se znatno unapred na određene objekte i dejstvuju od objekta do objekta. Zadatak često izvršavaju borbom.

U izviđanju i uspostavljanju dodira alpska brigada nastupa, dakle, imajući pred sobom odred za izviđanje i uspostavljanje dodira, obično sastavljen od ojačane grupe motorizovanih delova, ili, izuzetno, od jednog alpskog izviđačkog odreda, čije dejstvo može da bude upotpunjeno dejstvom padobranskog voda baćenog na ključne objekte, držanje tih objekata može biti odlučujuće za dalje napredovanje brigade, sa zadatkom da preduhitri neprijatelja i da ih održi.

¹⁾ Po pravilu na svakom pravcu dejstvuje jedna ojačana grupa motorizovanih delova, koja vrši uobičajen zadatak taktičkog izviđanja ispred alpske brigade prvog ešelona dejstvujući osim operativnog pravca, orijentisana i podržavana taktičkim vazdušnim izviđanjem.

Osiguranje

Brigada vrši pokret raščlanjena na taktičke grupacije i taktičke grupe (vidi shemu 1).

Svaka grupacija ili taktička grupa, zavisno od ispresecanosti zemljišta, dejstvuje po pravilu samostalno, istrajući sopstvene osiguravajuće delove.

Osiguranje, čiji je zadatak da obezbedi taktičke grupacije i grupe brigada od eventualnih iznenađenja sa zemlje, obuhvata za svaku samostalnu grupaciju ili taktičku grupu:

- *normalno*: prethodnicu,
- *eventualno*: bočna i začelna osiguranja.

Osiguranje se obično postiže isturanjem prethodnica, posedanjem dominantnih položaja i obaveznih prolaza sa kojih štite glavninu od eventualnih iznenađenja, obezbeđujući joj neometan pokret i vreme za eventualni otpor.

Jačina prethodnice kreće se od 1/6 do 1/3 snaga taktičke grupe koja je istura.

Normalno se ojačava pionirima i artiljerijom.

Odstojanje između raznih delova zavisi od karaktera zemljišta i uvek se računa u vremenu.

Bočna osiguranja vrše po pravilu obezbeđenje bokova putem preventivnog posedanja osetljivih položaja (visovi, tesnaci).

Prethodne borbe

Prethodne borbe vodi odred za izviđanje i uspostavljanje dodira ili prethodnice grupacija i taktičkih grupa prvog ešelona i obično imaju za cilj da razbiju obezbeđenja neprijateljske odbrane; po pravilu se završavaju ovladavanjem polaznim položajima za napad.

Način na koji se te borbe vode u planini osetno se razlikuje od sličnih borbi na ravničastom zemljištu. Dok se, naime, na ravničastom i brežuljkastom zemljištu prethodne borbe vode protiv manjih pokretnih odbrambenih delova, sa velikim međuprostorima, sposobnim da se pov-

lače u dubinu na naredne položaje u pojasu obezbeđenja, sa kojih se pružaju uzastopni otpor, u planini duž prolaznih pravaca napadač će biti zaustavljen odbrambenim elementima, čiji će zadatak biti pružanje prvog otpora, mnogo jačeg nego u ravnici: objektima stalne fortifikacije i preprekama.

U tom slučaju, napadač, da bi savladao takov otpor, biće prinuđen da pribegava snažnim dejstvima, obično mnogo jačim nego u ravnici, a ponekad, ako bude potrebno, i da upotrebi atomska oruđa.

Istovremeno sa ovim dejstvima vođenim duž dolina, male jedinice (izviđački vodovi, ojačani alpski vodovi) dejstvovaće grebenima koristeći se teškopronosnim zemljишtem, težeći iznenađenju s ciljem da manevarskim dejstvom eliminišu tamo raspoređene neprijateljske delove.

Podilaženje

U fazi podilaženja u planini, pored pokreta ka polaznim položajima u raščlanjenom poretku radi mera bezbednosti, teži se da se ostvari iznenađenje i olakša manevar shodno zamisli napada, koja mora biti unapred oformljena, jer u toku pokreta obično se nema mogućnosti da se unose promene u raspored snaga. Iz toga sledi da se pripreme za podilaženje moraju izvršiti posle procene situacije u celini i da proističu iz odluke za napad.

Na poredak za podilaženje na planinskom zemljisu utiče:

- ispresecanost zemljišta i visinske razlike zbog čega su pokreti spori i naporni, a naročito je teško održavati pravac kretanja, odstojanja i rastojanja;

- oskudica puteva, što utiče na formiranje rasporeda za prilaženje i često ne dopušta elastičnost i prilagođavanje promenama situacije;

- ispresecanost zemljišta, što obično otežava promene rasporeda snaga na različitim pravcima kretanja u toku podilaženja i iziskuje mnogo vremena;

— stepen obuhvatnosti zemaljskog i vazdušnog osmatranja;

— mogućnost iznenadnih neprijateljskih dejstava.

Iz gornjeg proizilazi potreba da se:

— prethodno odrede i rasporede snage tako da mogu brzo stupiti u dejstvo,

— odrede linije za regulisanje kretanja na dobro uočljivim zemljišnim tačkama (razvođa, uporedni grebeni) kako bi se mogao kontrolisati pokret jedinica i sprečiti neželjena skretanja;

— vrši pokret od grebena do grebena;

— svakoj jedinici, pored pravca kretanja, odredi marševski cilj;

— iskoriste obližnje komunikacije i prohodno zemljište radi smanjenja dubine rasporeda;

— organizuju veze pre svega po dubini jer širina sektora ispresecanosti zemljišta i atmosferske prilike često otežavaju i čine nesigurnom vezu po frontu.

Sastav snaga određuje se s obzirom na oskudnost pogodnih pravaca kretanja i taktičkih pravaca, njihovu pokrivenost i konvergentno izbijanje na objekat.

Početni raspored u toku pokreta neće se po pravilu moći mnogo da menja, naročito u bočnom smislu u odnosu na pravac kretanja.

Podilaženje za taktičke grupe prvog ešelona završava se njihovim izbijanjem na polazne položaje.

U planini taktičke grupe prvog ešelona normalno će zastati u očekujućem rejonu, čije mesto treba da odgovori zahtevima bezbednosti od napada sa zemlje.

Potreba za zastankom jedinica, u očekujućem rejonu ili na polaznom položaju, obično proizilazi iz logističkih potreba i potreba da se borbeni poredak za napad dovede u red, a ne iz taktičkih.

Izbor očekujućih rejona i polaznih položaja u planini obično se daje u nadležnost komandantima grupacija i taktičkih grupa prvog ešelona.

2) NAPAD

Alpska brigada u napadu obično dobiva zadatak da:

— probije odbrambeni raspored branioca i prodre u dubinu, uništi bliže neprijateljske rezerve (prve intervencije) i preseče pravce snabdevanja branioca.

U napadu alpska brigada se raščlanjava u grupacije i taktičke grupe različitih sastava i zadataka, sa izrazitim samostalnošću dejstva.

Napad će se normalno razvijati izvršavanjem uzastopnih zadataka, što proizilazi iz potrebe da se:

— u I fazi: obično ovlada jednom vododelnicom ili bočnim položajima glavnog položaja otpora;

— u II fazi: ovlada objektom napada;

— u III fazi izbije na eventualan objekat.

Na osnovu primljenog zadatka, alpska brigada napada u dodeljenoj zoni nanoseći normalno jedan glavni i jedan ili više pomoćnih udara.

Dejstvujući na više pravaca i na širokom frontu, brigada mora izbiti na cilj:

— koncentrišući napore na osetljive delove i tačke odbrane, naročito one koji kontrolisu prohodne pravce;

— dejstvujući manevrom grebenima i teškoprohodnim pravcima.

Njena dejstva karakterišu se:

— *glavnim udarom*, sa upotrebom atomskih sredstava ili bez nje, duž napadnog pravca koji se obično poklapa sa važnom komunikacijom za prodiranje i snabdevanje;

— *pomoćnim udarima*, čiji je cilj izbiti na taktički povezane objekte po frontu i dubini na pravcu glavnog udara, koji se karakterišu manevarskim dejstvima usmerenim ka boku ili u pozadinu objekta kojim treba ovladati.

Napad u planini, podržan atomskim sredstvima, karakteriše se:

— brzim frontalnim dejstvom oklopnih jedinica ili dejstvima helikopterskih desanata bačenih pozadi odbrambenih položaja;

— odvojenim naporima po vremenu i prostoru, grebenima, usmerenim ka taktički povezanim objektima i

pravcima koji konvergentno vode tačkama najosetljivijim za stabilnost odbrane i omogućavaju presecanje pravaca snabdevanja branioca;

- izborom takvih ciljeva u dubini čijim ovladavanjem se remeti sistem snabdevanja neprijatelja;

- samostalnošću dejstva pojedinih taktičkih grupa, koje se znatno razlikuju po sastavu i zadacima;

- pribegavanjem manevru i u okviru manjih jedinica putem dejstva na bokove i iznenadnih prepada;

- širokim frontovima dejstva zbog nužnosti manevra i ograničenom dubinom postrojavanja poretka;

- isturanjem artiljerije unapred kako bi se do maksimuma iskoristio njen domet;

- nepovezanim borbama i odlučnom hrabrošću u preventivnom ovladavanju nekim objektima i sa malim snagama;

- brzom i odlučnom eksploatacijom uspeha.

Ukratko, ofanzivna dejstva u planini i u atomskim uslovima karakterišu se:

- frontalnim dejstvom sa atomskom podrškom ili bez nje duž prohodnih zona sa znatnom koncentracijom ofanzivnih snaga po vremenu i prostoru;

- brzim manevarskim dejstvima u bokove ili pozadinu neprijatelja vertikalnim manevrom i infiltracijama preko teško prohodnih zona koje se neposredno prepliću sa prohodnim zemljištem izabranim za pravac dejstva.

Ali dok je u prošlosti manevar grebenima imao za cilj da olakša dejstvo duž dolina, danas taj manevar treba da eksploatiše uspeh probaja u dolini postignut atomskom eksplozijom.

Organizacija napada

Alpska brigada obično napada borbenim poretkom koji obuhvata:

- jednu taktičku grupaciju koja dejstvuje osom glavnog pravca;

— samostalne taktičke grupe koje dejstvuju osama pomoćnih pravaca i

— rezervu.

Pored toga mogu se predvideti jedinice lakog sastava sa zadatkom šireg obezbeđenja krila ili obezbeđenja taktičke veze.

Alpskoj taktičkoj grupaciji (najčešće sastava: komanda taktičke grupacije, dva ili više alpskih bataljona i razne jedinice ojačanja) i alpskoj taktičkoj grupi (najčešće sastava: jedan alpski bataljon ili jedna ili više alpskih četa sa raznim ojačanjima) obično se određuje:

— objekat napada i eventualni objekat sa odgovarajućim položajima za konsolidaciju;

— pravac napada i zona dejstva.

S obzirom na samostalan karakter napada svake taktičke grupe, ovima se, po pravilu, ne određuju polazni položaji, dok prepostavljena komanda određuje:

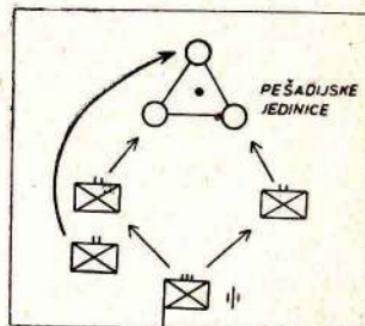
— vreme dejstva i položaje na kojima završiti razne faze napada (položaje za konsolidaciju).

Nemoguće je odrediti ni približne norme u pogledu fronta i dubine zadataka pojedinih taktičkih grupa u napadu dok se bar približno mogu odrediti kriterijumi.

Borbeni poredak za napad u planini mora biti zbijeniji po dubini i u početku raspoređen na širokom frontu.

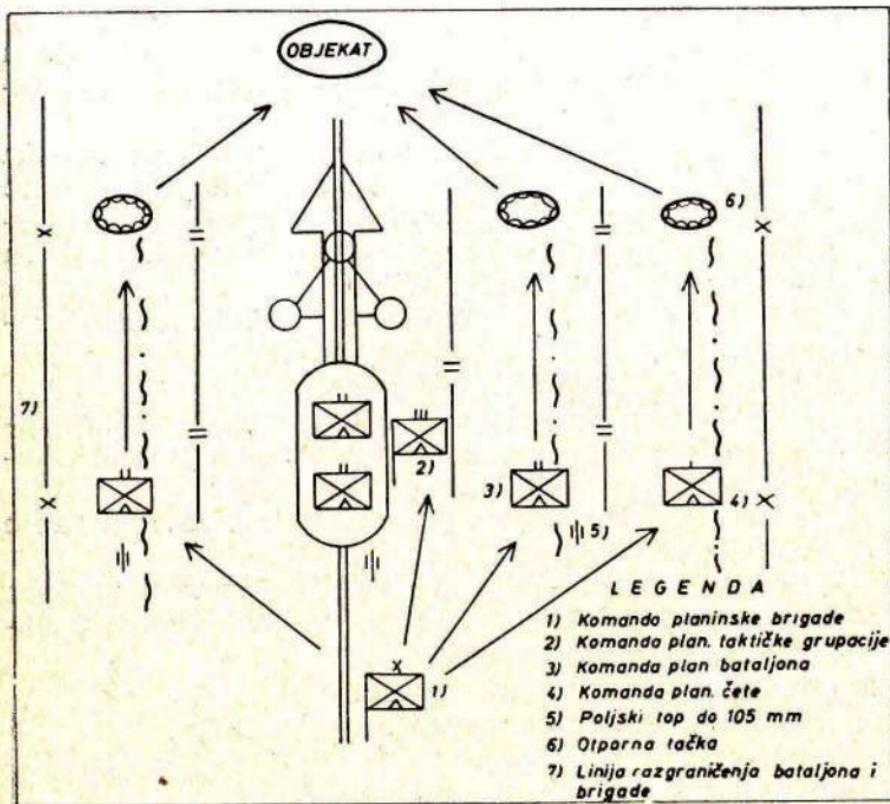
Jedinice za podršku i rezerve moraju biti isturene jako unapred i po mogućnosti na višem zemljištu kako bi se obezbedila brzina intervencije i blagovremenost udara.

Raspored artiljerije podvrgava se posebnim uslovima zemljišta u pogledu izbora pogodnih za vatrene položaje. Zbog toga će često biti otežana koncentracija i manevr vatrom. Sledi, dakle, potreba da se artiljerija istura jako

Shema 1 — Napad u ravnici

unapred, ponekad u ekscentričnom rasporedu u odnosu na zone napada jedinica.

Shema 2 — Napad u planini.

Od velike je važnosti organizacija veze zbog širine frontova, ograničenog funkcionisanja i dometa radio-sredstava koja nameću zemljišni uslovi i zbog teškog postavljanja i kontrole žičnih veza.

Organizacija osmatranja olakšana je zahvaljujući karakteristikama uslova u kojima se ostvaruje. Međutim, često je otežana zbog nepogodnih atmosferskih prilika.

Organizacija napada u planini mora biti veoma precizna.

Odluka za dejstvo, koja se uvek donosi pre početka približavanja, mora obezbediti koordinaciju pojedinih dejstava vršenih na raznim, međusobno udaljenim, sektorima kako bi se ostvario manevr, iznenađenje i koncentracija delimičnih napora na željenim tačkama i u određeno vreme.

Širina frontova, normalna u planini, otežava sadejstvo. Zbog toga se javlja potreba široke operativne samostalnosti i manjih jedinica, koje često moraju dejstvovati samoinicijativno u okviru primljenih direktiva.

3) REZERVA

Rezerva ima zadatak:

- da iskoristi uspehe koje su postigle taktičke grupe i grupacije prvog ešelona radi izbjeganja na objekat napada i, ako je moguće, na eventualni objekat;
- da eventualno interveniše protiv jačih neprijateljskih protivnapada.

U ofanzivnim dejstvima u planini brigadna rezerva ponekad će se unapred pridati taktičkoj grupaciji ili taktičkoj grupi koja će izvršavati glavni zadatak, odnosno koja će imati zadatak da ovlada objektom brigade.

4) IZVOĐENJE NAPADA I RUKOVODENJE

U toku organizacije napada svaka grupacija ili taktička grupa zaustavlja se, preduzimajući mere obezbeđenja, u očekujućem rejonu radi izvršenja rekognosciranja i dovršenja taktičke i logističke organizacije napada.

Sistem obezbeđenja napadnog borbenog poretku u planini, pre i u toku napada, s obzirom na odlike ispresecanosti zemljišta, mora da bude jednostavniji nego u ravniči i normalno će obuhvatiti:

Sistem obezbeđenja napadnog borbenog poretku u planini, pre i u toku napada, s obzirom na oblike ispreseca-

nosti zemljišta, mora da bude jednostavniji nego u ravnici i normalno će obuhvatiti:

- mere obezbeđenja u očekujućem rejonu i na polaznom položaju;

- upotrebu vatre;

- kontrolisanje međuprostora i otkrivenih bokova pomoću patrola i osmatranja sa zemlje i iz vazduha.

Početkom napada alpska brigada, raščlanjena u taktičke grupacije i grupe, dejstvuje snagom i manevrom.

Učinak atomske intervencije na statičke elemente odbrane, koji se nalaze na pravcu glavnog udara, brigada brzo eksplatiše:

- prodirući u dubinu sve do izbijanja na objekat,
- upotrebom oklopnih ili helikopterskih jedinica.

Dejstvom, sa atomskom podrškom ili bez nje, teži se:

- da se grupisanje snaga izvrši u skladu sa glavnim pravcima prodora,

- da se iskoriste konvergentna dejstva na objekat u dubini, kao i manevar duž grebena.

U slučaju primene atomskog udara prodor se vrši iskorišćavajući uspeh vatre najkraćim pravcem koji izvodi u dubinu.

U slučaju da se podrška vrši samo konvencionalnim vatrenim dejstvom, zahteva se da se probor ostvari kombinovanim dejstvom višestrukih konvergentnih udara na objekat sa primenom manevra.

U suštini, konvencionalne frontalne napade većom snagom treba izbegavati jer su skupi i često osuđeni na neuspeh.

Od velike su koristi infiltracije u međuprostorima i preko teško prohodnog zemljišta, koji teži ka obilasku i obuhvatu bokova neprijateljskog sistema odbrane.

U toku napada od velikog značaja je iznenađenje, koje je često olakšano nepogodnim atmosferskim prilikama.

Dejstvo artiljerijske vatre često je ograničeno oblicima zemljišta (veliki netučeni prostori) i teškoćama u pronalaženju širokih zona za razvoj. Ovo se donekle ublažava isturanjem VP i preciznom vatrom.

Intervencija avijacije za podršku je znatno ograničena odlikama planinskog zemljišta, koje često onemogućava otkrivanje ciljeva, i zbog češćih i iznenadnih promena atmosferskih prilika.

5) UTVRĐIVANJE

Načelno, nije od najveće važnosti da li zauzeti položaj, po svom mjestu i nadvišavanju, predstavlja solidne oslonce za utvrđivanje.

Mada je u planini utvrđivanje od manje važnosti nego u ravnici i ponekad može izgledati nepotrebno zbog stvora zemljišta, male dubine položaja i otežanosti neposredne upotrebe rezervi i pojačanja od strane branioca, ipak je potrebno ojačati zauzete oslonce, ne toliko radi odbijanja protivnapada koliko radi zaštite od artiljerijske i minobacačke vatre branioca.

6) EKSPLOATACIJA USPEHA

Eksplotacija uspeha, koju obično vrše taktičke grupe iz rezerve, mora biti blagovremena, obično i drsko usmerena u dubinu na vitalne objekte duž prolaznih pravaca. Naime, mora težiti ka izbijanju na kritične tačke neprijateljskih komunikacija, malim snagama koje obično prodiru u dubinu i koje treba podržavati artiljerijom velikog dometa i avijacijom.

Efikasan doprinos uspehu u ovoj fazi mogu dati alpske padobranske grupe, spuštene radi zauzimanja položaja na pravcima odstupanja neprijatelja, koji dominiraju i kontrolisu komunikacijske pravce. Komunikacijski pravci, naime, predstavljaju vitalne arterije od čijeg držanja zavisi razvoj operacije.

Obično je u planini korisnije, pošto je izvršen probanj, prodreti u dubinu radi eksplotacije i uspeha nego li težiti ka proširenju breše.

U ovoj fazi smelost i odlučnost mogu doprineti da se i malim snagama postignu znatni rezultati. Potrebno je, dakle, prodirati u dubinu a ne razvlačite snage, ili usmeriti dejstvo na važne objekte, čije ovlađivanje dovodi do pada-nja čitavih odbrambenih odseka.

7) UPOTREBA ATOMSKOG ORUŽJA U OFANZIVnim DEJSTVIMA U PLANINI

Usled upotrebe atomskih sredstava, ofanzivna dejstva u planini i na ravničastom zemljištu teže ka većem iskorišćavanju pokretljivosti jedinica i većem raščlanjavanju napora:

— veća pokretljivost baziraće na vazdušnom faktoru (helikopteri, padobranci);

— manja istrajnost pojedinačnih napora, već ionako rasparčanih usled zemljišnih uslova, navodi na primenu ofanzivne taktike pretežno putem infiltracije.

Po pravilu napadač će težiti da probije front jačim snagama dejstvom duž dolina, upotrebom atomskih sredstava i oklopnih jedinica, dok će grebenima primeniti manevarska dejstva

Za napad će uvek biti korisne infiltracije i iznenadni prepadi sa raznih strana na jedan objekat i sa najmanje očekivanih pravaca; taktika infiltracija treba da je na odgovarajući način dopunjena vertikalnim manevrom.

I u atomskim uslovima ostaje uvek na punoj snazi klasična alpska taktika, koja teži ka iskorišćavanju alpskog zemljišta, kao i oružja, putem taktičko-alpinističkih dejstava smelih malih grupa u kojima alpinističke sposobnosti treba da budu tesno povezane sa visokim stepenom operativnih sposobnosti.

8) OFANZIVNA DEJSTVA U PLANINI U ZIMSKIM USLOVIMA

Naročito su teške i naporne ofanzivne operacije u planini u zimskim uslovima.

Već ionako teški uslovi, koji proizilaze iz ispresečnosti zemljišta i raznih prepreka, znatno su pojačani snegom, koji usporava, a ponekad onemogućava kretanje. Mnoge zone u takvim uslovima postaju taktički neupotrebљive.

U ofanzivnim dejstvima u zimskim uslovima organizacija i funkcionisanje pozadine poprimaju veliki značaj jer takav ambijent stvara negativne uslove u pogledu:

- uslova života i rada čoveka,
- funkcionisanja oružja,
- eksploatacije sredstava.

Kurt Cajcler

UŽI I ŠIRI OBUHVATI PRI UVODENJU OKLOPNIH JEDINICA¹⁾

Na nemačkim ratnim školama i akademijama, pri ratnim igrarama, komandantskim putovanjima i pri rešavanju operativnih zadataka u svrhu usavršavanja generalštavnih oficira, učilo se da obuhvati neprijatelja ne smeju biti uski i plitki, nego što je moguće širi i dublji. Tadašnje pravilo »Rukovođenje trupama«²⁾ govorilo je o tome u tač. 316:

»Obuhvat jednog ili oba neprijateljska krila, toliko dubok da izvodi čak i u pozadinu neprijatelja, može dovesti do uništenja protivnika.« Dalje:

»Obuhvat se najlakše izvodi ako se za to određene snage angažuju u vidu šireg i dubljeg obuhvata neprijateljskog krila ili boka.«

Pojava oklopnih jedinica ne samo da je potvrdila ova shvatanja, nego ih je još više učvrstila. Što je jedinica više pokretljiva i borbeno jača, ona može da se upotrebi za širi i dublji obuhvat. Sa ovakvim teoretskim postavkama pošli su komandanti i generalštabni oficiri u drugi svetski rat. No ovde se pokazalo da — kao što je to često slučaj u životu — postoje razlike između teorije i prakse. U praksi su se, čak i sa oklopnim jedinicama, dobro pokazali i uži,

¹⁾ Enge oder weite Umfassungen beim Ansatz von Panzerverbänden, von Kurt Zeitzler, »Wehrkunde«, jun 1960. Sa nemačkog preveo Milorad Šojić; redigovao prema originalu Stanislav Pirc; istoričarsku recenziju i napomene dao Nikola Anić.

²⁾ Truppenführung (T. F.). — Prim. prev.

plići obuhvati. U praksi su bili ovakvi obuhvati većinom i opravdani. Uzrok ovome nije bila samo težina odgovornosti komandanta u odnosu na poverene mu jedinice, zatim nesigurni podaci o neprijatelju (što je u ratu čest slučaj) i obziri na situaciju na frontu uopšte, nego i drugi sasvim realni razlozi, kao što su: zemljiste, komunikacijski pravci, a pre svega stanje jedinica koje su već duže vreme vodile teške borbe. U daljem tekstu ispitaćemo i kritički se osvrnuti na ovaj problem, koji je nametnula ratna praksa, na osnovu vrlo poučnih primera.

I

PRVI PRIMER

(Primena obuhvata 1. oklopne grupe jula-avgusta 1941. u bici kod mesta Uman.)³⁾

MIŠLJENJE 1. OKLOPNE GRUPE O PREDSTOJEĆEM OBUVATU

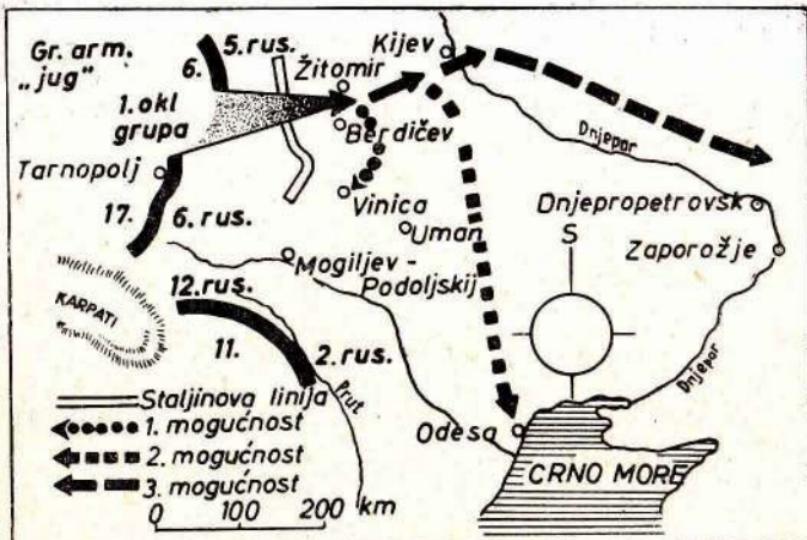
Posle uspešnog prodora 1. oklopne grupe u »Staljinovu liniju«⁴⁾, 5. 7. 1941, načelnik štaba Grupe armija »Jug« zatražio je od komandanta 1. oklopne grupe da proceni situaciju u pogledu mogućnosti da 1. oklopna grupa izvrši obuhvat neprijatelja, koji se nalazio pred Grupom armija

³⁾ Sva geografska imena u ovom članku data su u nominativu, izuzev opštepoznatih, većih mesta. — Prim. prev.

⁴⁾ Nemci u svojoj istoriografiji obično upotrebljavaju pojam »Staljinova linija« pa to čini i Cajcler. Međutim, »Staljinova linija« nije bila neka odbrambena linija onda kada su Nemci napali SSSR, pošto su njeni objekti uoči nemačkog napada demontirani i prebačivani na utvrđene nove granične linije, tako da se »Staljinova linija« i kao istorijski pojam malo ili nikako ne upotrebljava. To čine Nemci i neki istoričari na Zapadu iz određenih razloga.

»Jug«. Načelnik štaba 1. oklopne grupe cenio je ovu situaciju po sledećem:

»U svakom pogledu za Oklopnu grupu je važno da najpre izbjije u rejon Berdičev, Žitomir. Kad stigne u taj rejon njoj se pružaju tri mogućnosti (vidi skicu 1).

Skica 1

Koja od navedenih mogućnosti dolazi u obzir, imala bi da odluči Grupa armija »Jug«.

Prva mogućnost: Zalomiti preko Vinica ka jugu. To je moguće. Ali oklopna grupa smatra da to više nema značaja.

Druga mogućnost: Zalomiti tek dalje sa istoka prema jugu, duž druma ka Odesi. To je moguće. Južni pravac izabran je zbog postojećeg druma ka Odesi. Jugoistočni pravac je pogodniji u operativnom pogledu, ali bi u tom slučaju trebalo tek izvideti puteve. Svakako je bolje — dosadašnje borbe su to jasno pokazale — nešto i odstupiti od cilja, ako se time dobija prednost jednog dobrog druma, nego za jedan udaljeniji cilj koristiti slabe puteve, pri čemu može doći do zastoja.

Treća mogućnost: prelaz preko Dnjepra i tek onda zаломiti prema jugoistoku. To je moguće, ako se zauzmu neosetečeni mostovi. Ako su mostovi porušeni, nužno dolazi do zastoja, koji može trajati danima, dok se ne podigne novi most. Zatim će proći dosta dana dok se prebací dovoljno snaga. S druge strane Dnjepra Oklopna grupa će biti prepuštena sama sebi. Posle prebacivanja ona mora biti u takvom stanju da ima nesmanjenu borbenu sposobnost.«

U isto vreme načelnik štaba 1. oklopne grupe izveštavao je o borbenoj gotovosti grupe:

»Nakon 14 dana borbe do sada imam oko 100 tenkova potpuno izbačenih iz borbe. Prema iskustvu bar je isto toliko, ili čak i dva puta toliko, privremeno izbačeno. To dakle znači da je još oko 55% tenkova ostalo upotrebljivo za borbu. Ovaj procenat će biti još manji kad izbijemo na liniju Berdičev — Žitomir. I pored svega toga Oklopna grupa mogla bi izvršiti zadatke koje bi dobila prema prvoj ili drugoj mogućnosti njenog angažovanja. Za angažovanje po trećoj mogućnosti bio bi neophodan izvestan zastoj, da bi doveli u ispravno stanje tenkove privremeno izbačene iz stroja. Ali ovaj zastoj i inače bi usledio za nužnu izgradnju mostova i za doturanje potreba za novu operaciju. Zbog toga se kod Kijeva postavlja operativni zadatak, kojim treba rešiti da li da se računa s tim zastojem ili da se zalomi s ove strane Dnjepra. Odluku o ovome trebalo bi da donese Grupa armija.« Načelnik štaba Grupe armija »Jug« složio se u potpunosti sa mišljenjem načelnika štaba Oklopne grupe i konstatovao da imaju potpuno istovetne poglede.

ZAPOVEST I GRUPE ARMIJA »JUG« ZA OBUHVATNA DEJSTVA 1. OKLOPNE GRUPE

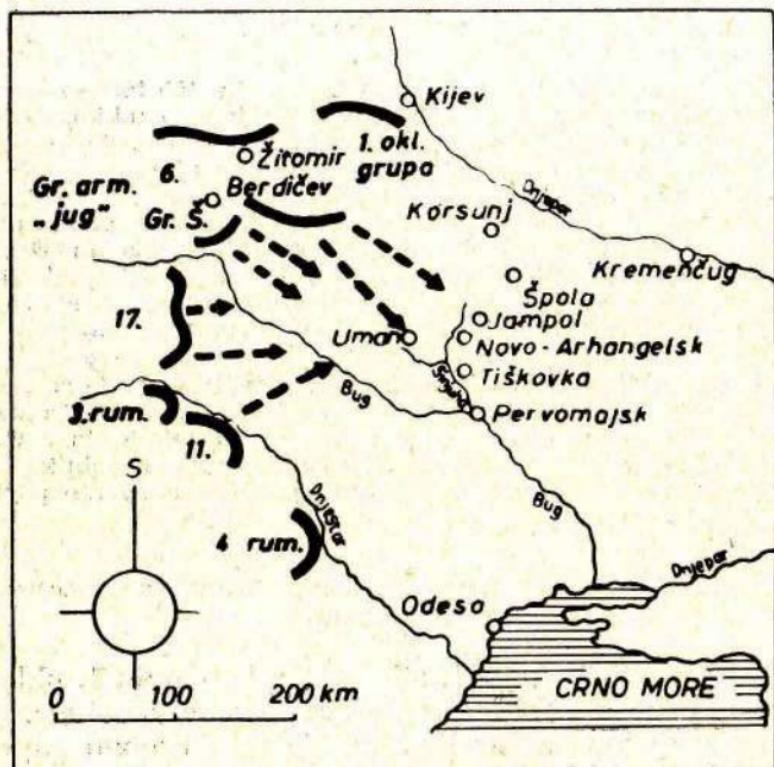
U noći 16/17. 7. 1941. stigla je u komandu 1. oklopne grupe dopuna direktivi br. 3 Grupe armija »Jug«. Ova dopuna, zajedno sa direktivom, dala je osnovu za obuhvatnu bitku kod Umana. Prema ovim dokumentima 1. oklopna grupa imala je da sa desnim krilom nastupa prema jugoistoku preko Umana (vidi skicu 2).

Potreba je iziskivala da se 1. oklopnoj grupi privremeno prida južna grupa 6. armije (4. i 44. arm. korpus)

pod nazivom grupa »Švedler« — jer je jedan deo 1. oklopne grupe (3. okl. korpus) još bio čvrsto vezan za Kijev.

29. 7. 1941. Grupa armija naredila je 1. oklopnoj grupi preko dalekopisača:

»Izmenjena opšta situacija zahteva brzu koncentraciju Oklopne grupe za udar preko Novo Arhangelsk — Jampol na Pervomajsk. Osiguranje istočnog boka i medu Korcum i Špol samo sa bezuslovno nužnim, što je moguće slabijim, snagama.«

Skica 2

Na taj način došlo je do sužavanja obuhvatnog dejstva 1. oklopne grupe.

31. 7. 1941. Prva oklopna grupa dobila je od Grupe armija preko radija novo naređenje koje se odnosilo na obuhvat Oklopne grupe:

»Taktička situacija pred 17. armijom zahteva brzo izvršenje užeg okruženja. Prema tome 1. oklopna grupa ima zadatak da, zalamajući svoje prednje delove prema jugozapadu, neprijatelju zatvori Sinjuha odsek kod i niže od Tišovka.

To je značilo dalje sužavanje.⁵⁾

REZULTATI OBUHVATA

Obuhvatna bitka kod Umana, čijem uspehu je uglavnom doprinelo angažovanje 1. oklopne grupe, značila je veliki uspeh za Grupu armija »Jug«. Uništene su ili zarobljene dve neprijateljske komande armija i dvadeset osam divizija.⁶⁾ Ove snage su dakle eliminisane za dalje vođenje rata. Jedan takav uspeh svakako da opravdava preuzete mere. Dakle angažovanje 1. oklopne grupe u jednom užem

⁵⁾ Cajcler ništa ne navodi koji su sve činiovi uticali na »dalje sužavanje« obuhvata sovjetskih snaga zapadno od Dnjepr-a. Ne govori da Kijev iz pokreta nije zauzet, a da je bio glavni — strategijski objekt napada grupe armija »Jug«, te da je zbog toga nad celom nemačkom grupacijom visila latentna opasnost da i sama ne bude obuhvaćena ako se upusti u dublji obuhvat; da su sovjetske snage pred 17. armijom izvodile snažan udar saobrazno naređenu sovjetske Vrhovne komande te da zbog toga dublji obuhvat nije dolazio u obzir, nego brži i pliči, odnosno da se zbog krize kod 17. armije naredi »dalje sužavanje« početne ideje obuhvata.

Iz ovog poglavljia je očigledno da autor članka operiše samo sa svojim snagama i preuzetim merama, a ne izlaže obostranu situaciju i mere. Zbog toga čitalac nema jasnú sliku situacije na bojištu iz koje su proizile ove ili one mere nemačkog komandovanja.

⁶⁾ Tačno je da su kod Umana okružene dve sovjetske armije — 6. i 12. armija — i da se mali deo izvukao iz okruženja. Međutim, u podatak da je tu bilo 28 sovjetskih divizija ne može se verovati. Istina, sovjetska literatura ne daje tačan broj nastrandalih divizija kod Umana već priznaje uništenje 6. i 12. armije, ali kad se uzme u obzir formacija sovjetske armije u tom periodu rata, borbe koje su vodile 6. i 12. armija od granice do Umana, prostor gde se boj vodio, zvanični nemački podaci zarobljenih kod Umana (103.000 vojnika) — onda je očigledno da je Cajcler preterao sa

obuhvatu bilo je opravdano. Ipak, još i tada Komanda grupe armija i Komanda 1. oklopne grupe potpuno su se slagale po jednom pitanju. Obe komande su smatrali da bi uspeh mogao biti daleko veći da je postignut vremenski ranije i da obuhvat 1. oklopne grupe nije bio takozvan i plitak, nego da je bio širi i dublji. Uzrok tome što obuhvat nije uspeo ranije, bio je svakako u brojčanoj slabosti 1. oklopne grupe početkom obuhvatne operacije, jer su znatni delovi njenih pokretnih trupa (3. okl. korpus) bili vezani za Kijev. Ovaj manjak mogao je biti samo nepotpuno otklonjen dodelom pešadijskih jedinica (grupa »Švedler«) od strane Grupe armija. Osim toga, pošto je obuhvat bio suviše uzan, na unutrašnjem krilu Oklopne grupe opet je nužno bio vezan jedan deo pokretnih jedinica — vidi se kako jedna okolnost uslovljava drugu. Ove pokretne jedinice morale su kasnije biti smenjene pešadijskim jedinicama i prebaćene na spoljašnje krilo. I to je iziskivalo vremena. I Grupa armija je, razume se, imala svojih razloga da 1. oklopna grupa ne primeni dovoljno širok obuhvat.⁷⁾ Ti razlozi su s jedne strane proizilazili iz

cifrom uništenih sovjetskih divizija. Komandant Južnog fronta gen. Tjulenjev navodi da je 5. avgusta na celom tom pravcu imao samo 14 osposobljenih divizija.

⁷⁾ Navedeni razlozi zbog čega je 1. okl. grupa upućena u pliči obuhvat nisu ubedljivi, odnosno nisu potpuni. Autor namerno izostavlja sovjetsku stranu i njen rad. Kod objašnjenja situacije kod 17. armije ostao je površan; samo je konstatovao situaciju a uzroke koji su doveli 17. armiju do takvog stanja izbegao je da objasni.

Stvarno, Nemci su okruženjem kod Umana neosporno postigli značajan operativni uspeh, uništili su deo sovjetskih snaga zapad Dnjepra i otvorili put prema velikoj okuci Dnjepra. Međutim skretanje nemačkih snaga prema Umanu oslabilo je direktni napad na Kijev, koji bi svakako, i pored početnog neuspeha, doveo do rezultata samo da je duže potrajan. Ovim su Nemci na levom boku ostavili nezauzet Kijev, najvažniji objekt njihovog napada GA »Jug«. Posledice su bile velike — čitava grupa armija »Centar« morala je posle Smolenska stati i poslati svoje glavne snage Grupi armija »Jug« da bi rešila pitanje Kijeva, što nikako nije odgovaralo zahtevima plana »Barbarosa« i ciljevima rata. Kijevska operacija koja je proizšla iz početnog neuspeha dejstva GA »Jug« oduzela je Nemcima pun mesec dana, što je bilo fatalno za rezultate u moskovskoj bici.

brojčane slabosti 1. oklopne grupe, s druge strane iz mešanja najvišeg rukovodstva, a zatim i iz situacije kod 17. armije. O brojčanoj slabosti 1. oklopne grupe početkom napadne operacije već je nešto rečeno. Što se tiče mešanja najvišeg rukovodstva, načelnika štaba Grupe armija »Jug« usmeno je saopštio 29. 7. 1941. načelniku štaba 1. oklopne grupe da je sužavanje obuhvata, koji je toga dana naredila Grupa armija, po zapovesti komande Kopnene vojske. Razlog je verovatno ležao u tome što je komanda Kopnene vojske htela da brzo završi obuhvatnu operaciju kod Umana, da bi, s obzirom na opštu situaciju na Istočnom frontu, mogla da preduzme nove operacije. Ovde nećemo bliže ulaziti u taktičku situaciju kod 17. armije. Dosta je ako napomenemo da ju je Grupa armija smatrala tako ozbiljnom, da je 1. oklopnoj grupi izdala novu zapovest.

II

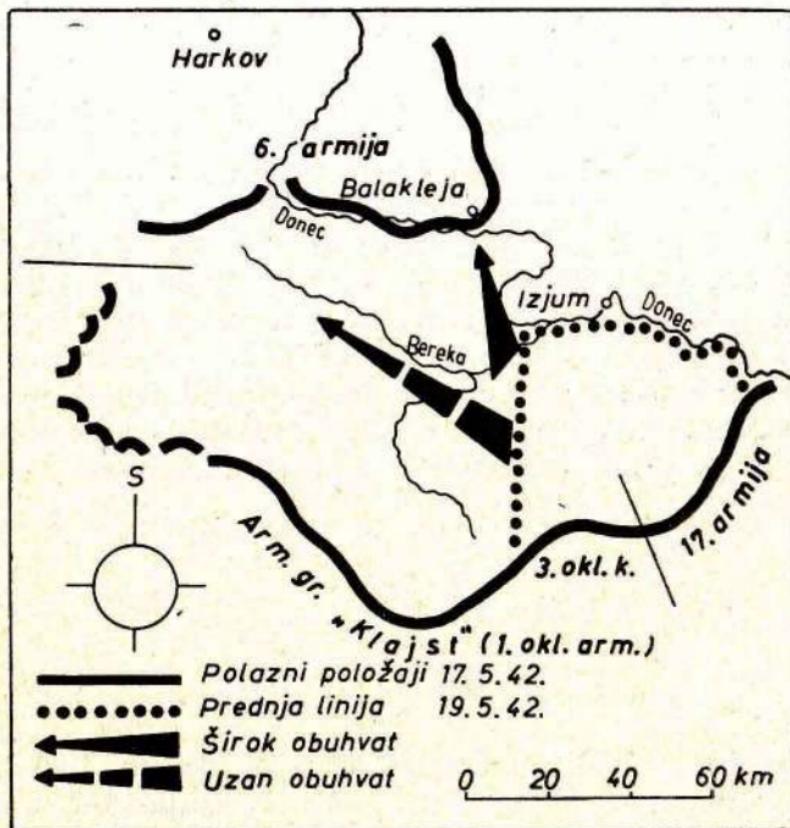
DRUGI PRIMER

(Obuhvat brzih jedinica (14. okl. div., 16. okl. div. i 60. motorizovane pd) Armijске grupe »Krajst« maja 1942. u bici Izjum — Harkov.)

RAZMIŠLJANJA O OBUHVATU I SAM OBUHVAT

Trećeg dana bitke Izjum — Harkov, dakle 19. 5. 1942, Armijска grupа »Krajst« bila je pred teškom odlukom, naime kako da uputi u obuhvat svoje brze jedinice i da time dovrši bitku. Trupe koje su napadale mnogo su učinile za prva tri dana napada. Marševi i borbe, koji su se odvijali pri velikoj žezi (bilo je potpuno vedro i gotovo uvek +30°C), naročito su bili vrlo naporni za oklopne

trupe. Za nameravani obuhvat postojale su dve mogućnosti (vidi niže skicu 3).

Skica 3

Ako bi se odlučilo za širok obuhvat, onda je to značilo upućivanje bržih jedinica severno od Bereka u pravcu Balakleja prema 6 armiji. U slučaju užeg obuhvata, trebalo je najpre uništiti neprijateljsku južnu grupu, južno od Bereka. Komandant Armijске grupe »Krajst« odlučio se za uži obuhvat.⁸⁾ U toku 19. 5. 1942. ispostavilo se da je ne-

⁸⁾ Ovde je reč o prođoru sovjetske 6. i 57. armije prema Dnjepru, što je dovelo do probroja odbrane 11. nemačkog i 6. rumunskog korpusa. Da bi spasio situaciju na levom krilu, kod 6. i 11. korpusa, Krajst se morao odlučiti za »mali obuhvat«.

prijatelj imao nameru da svoje položaje južno od Bereka zadrži svim silama, čak je u tu svrhu dovelačio i rezerve. Komandant Armijске grupe »Krajst« doneo je ovakvu odluku svakako i zato jer je u početku planirani napad 6. armije od Balakleja, koji je sa suprotne strane trebalo da dopriene okruženju neprijatelja, otpao zbog ozbiljne situacije kod Harkova.⁹⁾ Više, dakle, nije dolazio u obzir obostrani napad, u vidu klešta, 6. armije i Armijске grupe »Krajst« radi okruženja neprijateljske grupe jugozapadno od Izjuma. Preostao je još samo jednostrani zahvat u vidu srpa Armijске grupe »Krajst«, dakle jedna mnogo riskantnija stvar. Ali i pored odluke za uži obuhvat, Armijска grupa »Krajst« naredila je da se drži mostobran severno od Bereka, čak je naređeno da se on proširi. Na taj način htelo se, u svakom slučaju, sačuvati bazu za veliki obuhvat.

Ujutru 20. 5. 1942. nemačko izviđanje iz vazduha je ustanovilo da jake neprijateljske kolone pokušavaju da se izvuku iz luka južno od Bereka na severoistok. Armijска grupa »Krajst« odmah je iz toga izvukla odgovarajuće zaključke. Smesta je naređeno da pešadijske divizije hitno smene brze jedinice, koje su već nastupale južno od Bereka, da bi na taj način oslobođene oklopne i motorizovane divizije bile spremne za nastupanje severno od Bereka. To je bilo, dakle, odstupanje od užeg obuhvata i priprema za širi obuhvat. Ovo pregrupisavanje je izvršeno u noći 20/21. 5. a bilo je 21. 5. 1942. uveče završeno.

Brze jedinice Armijске grupe »Krajst«, pod komandom 3. okl. korpusa, otpočele su napad 22. 5. 1942. radi velikog obuhvata severno od Bereka ka Balakleju. Već uveče toga dana uspostavljena je veza sa 6. armijom. Ovim je obuhvat uspešno završen. Kotao je bio zatvoren.

⁹⁾ Po početnom operacijskom planu 6. nemačka armija je imala prodreti iz rejona Balakleja u susret 1. oklopnoj armiji. Međutim, ta »ozbiljna situacija kod Harkova« prisilila je da spašava sopstveni položaj, jer su 28. sovjetska armija i delovi 21. i 38. armije probili odbranu 17. korpusa 6. nemačke armije i stigli na 20 km od Harkova. Pretila je opasnost da 6. nem. armija bude okružena istočno od Harkova.

REZULTATI OBUHVATA

Obuhvatna bitka Izjum — Harkov bila je završena 28. 5. 1942. To je bio veliki uspeh armijske grupe »Krajst«. Bile su tučene, okružene i likvidirane tri neprijateljske armije sa 22 streljačke divizije, 17 konjičkih divizija i 15 oklopnih brigada, i to od znatno slabijih nemačkih snaga. Zarobljen je 162.761 nepr. vojnik, zaplenjeno ili uništeno 519 tenkova i 1050 topova (uključujući protivavionske i protivtenkovske).¹⁰⁾ Istina, i ovaj uspeh opravdao je preduzete mere. Uspeh bi svakako bio još veći da je već 19. 5. 1942. odmah preduzet širok obuhvat mesto užeg. Izborom užeg obuhvata bila su izgubljena 1—2 dana. U tom vremenu svakako su znatne neprijateljske snage izmakle iz okruženja na severoistok. Osim toga, zbog promene odluke i sopstvene trupe su bile primorane da izvode mnoge nepotrebne pokrete. One su, dakle, podnele mnogo veće napore nego što bi to bilo u slučaju da je odmah izabran širok obuhvat.

III

TREĆI PRIMER

(Obuhvat 1. okl. armije u letnjoj ofanzivi 1942. god. sa odseka Globujaja ka donjem Donu.)

¹⁰⁾ Autor članka daje nove podatke za okružene sovjetske snage kod Harkova. Nemački istoričar Tipelskirh u knjizi »Drugi svetski rat«, str. 280, tvrdi da je kod Harkova zarobljeno 240.000 crvenoarmejaca, a zaplenjeno 2.026 topova i 1.249 tenkova. Sovjeti u knjizi »Drugi svetski rat«, str. 294, pišu da su u Harkovskoj operaciji imali 5.000 mrtvih i 70.000 zarobljenih. Isto tako, Sovjeti u svojoj najnovijoj »Istoriji velikog otadžbinskog rata«, tom. II, str. 404, kažu da su Nemci kod Harkova okružili 6. i 57. armiju i armijsku grupu generala Bobkina, da su poginula sva tri komandanta armija, da je razbijena i 9. armija koja se nalazila na južnom delu Harkovske izbočine i da je, zbog gubitaka u harkovskoj operaciji, pravac od Harkova prema Donu bio posednut slabim snagama.

Svakako da Cajcler preuveličava cifru uništenih sovjetskih divizija i brigada.

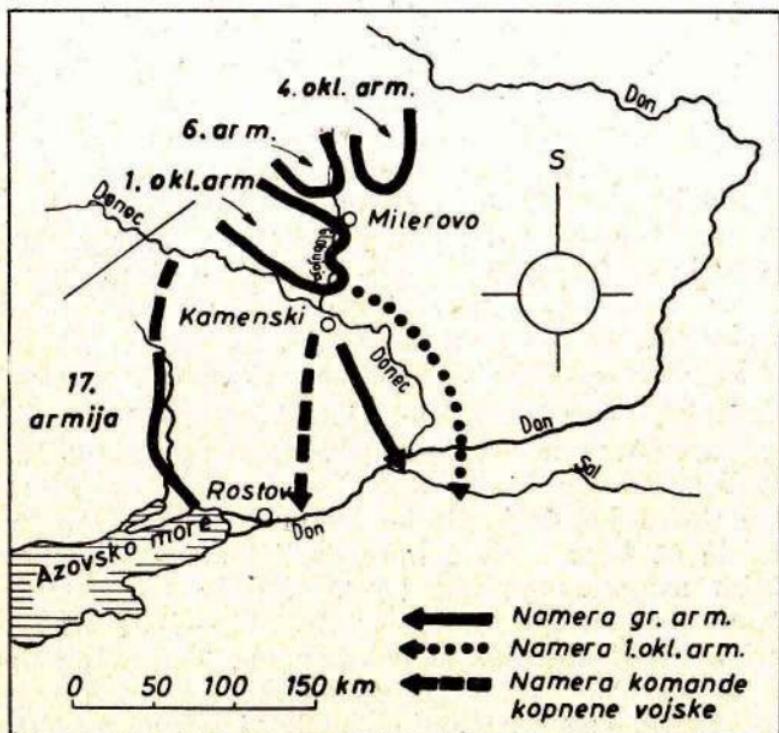
STA SE HTELO POSTIĆI OBUHVATOM I SAM OBUHVAT

Sredinom jula 1942. godine 1. okl. armija je za vreme letnje ofanzive dospjela u svom prođoru na istok odsek Globujaja, južno od Milerova, i time izvršila postavljeni zadatak u pogledu gonjenja neprijatelja. Sada je nastalo pitanje kuda će se usmeriti dalje gonjenje. Ta ono je trebalo poprimiti obuhvatni karakter.¹¹⁾ Već 13.7. Grupa armija je obelodanila svoje dalje namere. Ona je htela da sa svim raspoloživim snagama zalomi na jug u cilju obuhvata, da bi na taj način angažovala neprijatelja severno od Dona i uništila ga pre nego što on bude u stanju da preko Dona umakne na jug. U ovu svrhu trebalo je da 1. oklopna armija svojim desnim krilom izvrši prođor preko Kamenskog na ušće Donjeca. (Vidi niže skicu 4.)

Taj cilj — uništenje neprijatelja sev. od Dona — 1. okl. armija htela je radije da postigne na taj način, što bi izvršila prođor istočno od Donjeca pa do njegovog ušća, a zatim još dalje preko Dona i r. Sal. Ona je verovala da će tako bolje i brže postići svoj cilj, nego da vlastitim snagama prelazi preko Donjeca — preko r. Globujaja već su postojali mostobrani — i da time neprijatelj bez potrebe dobije u vremenu. To vreme neprijatelj bi sigurno iskoristio da veliki deo svojih trupa izvuče iz pretećeg okruženja. Ovakvoj odluci 1. okl. armije ovoga puta verovatno su doprinela i iskustva, koja je ova armija stekla u obuhvatnoj bici Izjum — Harkov. Tada se uvidelo da je širok obuhvat na kraju krajeva ipak bolji i da se pri izboru uzanog obuhvata posle većinom mora opet prelaziti na širok obuhvat i pri tome se gube dragoceni dani. O tome je tada izveštena Grupa armija. Ali je komanda Kopnene vojske u međuvremenu odlučila da 1. okl. armija dobije zadatak da sa svojim istočnim krilom duž odseka Globujaja nastupa preko

¹¹⁾ Nemačka Vrhovna komanda 13. 7. naredila je GA »Jug« da 1. i 4. okl. armija skrenu sa straljingradskog pravca na jug radi obuhvata sovjetskih snaga koje su se nalazile oko severnog Donjeca i u rejonu Rostova.

Donjeca ka Donu u pravcu Rostova. Ona se svakako rukovodila svojim razlozima, ali o tim razlozima nije obavestila potčinjene komande.

Skica 4

Razume se da je obuhvat 1. okl. armije usledio prema zapovesti komande Kopnene vojske. Tako je, dakle, opet usledio uži i pliči obuhvat. Već nakon nekoliko dana Grupa armija bila je prinuđena da pomeri istočnu granicu 1. okl. armije još dalje na istok. Od naredenog užeg obuhvata opet je postao nešto širi obuhvat. Samoinicijativnom odlukom komandanta 1. okl. armije obuhvat je proširen još više na istok. Ali, ipak širina obuhvata još uvek nije bila dovoljna. Jasno je da bi bilo bolje da su odmah u početku sprovedene u život namere 1. okl. armije, koja je u tom pogledu imala iskustva.

REZULTATI OBUVVATA

Prilikom obuhvatnog prodora od Globujaja do Dona 1. okl. armija je prevalila za 8 dana 175 km. To su bili dobri rezultati, pogotovu kad se uzme u obzir prelaz preko r. Donjec, gubitak vremena pri pomeranju granica zone dejstva i jaki pljuskovi u toku prva dva dana napada (dnevno 22 km). I ovaj obuhvat doneo je mnogo zarobljenika i plena. Ipak, uspeh bi bio veći da je bio izabran širi i dublji obuhvat.¹²⁾

Tada je 1. okl. armija došla do sledećeg zaključka:

»Za angažovanje 1. okl. armije ka donjem Donu posle osvajanja Globujaja nudila su se tri rešenja. Opet jedno malo, sigurno rešenje i jedno veliko, riskantno, a između njih jedno srednje rešenje. Ovoga puta komandant 1. okl. armije odlučio se za veliko rešenje, ali je po zapovesti odozgo bio prinuden da sproveđe malo. Zbog ovoga su kasnije bila nužna pregrupisavanja, te je na kraju krajeva opet prihvaćeno veliko rešenje.«

¹²⁾ Cajcer namerno preuvečava uspeh obuhvata 1. okl. armije. Svakako da je u ovom obuhvatu najveći uspeh 1. okl. armije što je za 8 dana prešla 175 km ili 22 km na dan. Postignuti tempo je rezultirao iz planskog odstupanja sovjetskih armija preko Dona, jer je tih dana sovjetska Vrhovna komanda naredila Južnom i Jugozapadnom frontu da napuste prostor zapadno od Dona.

Autor članka ne daje cifru zarobljenih, ne zbog toga što njome ne raspolaze već zato što je ona niska Tipelskirh na str. 281 navodi da su nemačke snage (1. i 4. oklopna, 6. i 17. peš. armija) zapadno od Dona zarobile u tom periodu samo 88.689 sovjetskih vojnika. A drugi nemački istoričar Der u knjizi »Pohod na Stalingrad«, str. 29, navodi da je zarobljenika bilo malo i da su Rusi planski odstupali preko Dona. Ne može se prihvatiti autorovo mišljenje »da bi uspeh bio veći da je bio izabran veći i dublji obuhvat« zbog toga što bi i on udario u prazno pošto su sovjetske snage promenile načela vođenja operacije i sovjetska Vrhovna komanda je odlučila da bitku ne prihvati zapadno od Dona već da izvuče armije preko Dona. Tamo gde je nastupila 1. nem. okl. armija Sovjeti su odlučili da bitku ne prime ni na Donu već da odstupe na severne padine Kavkaza i da tu pruže odsudni otpor.

Ovaj manevr Prve, a isto tako i 4. oklopne i 17. armije, smatra se »udarom u vetar«, u prazno, nepotrebnim. Odstupilo se od početnog operacijskog plana za III fazu operacija i umesto,

IV

RAZMATRANJA I ISKUSTVA

Tri izabrana primera iz drugog svetskog rata, koja nisu tendeciozno uzeta, pokazuju da je praksa — suprotno teoriji — naginjala više uzanim i plićim, nego širokim i dubljim obuhvatima. Malo je ratno istorijskih primera u kojima su primjenjeni suviše široki obuhvati i da su zbog toga doživeli neuspех. Ali ima mnogo primera da su primjenjeni suviše uzani obuhvati i zbog toga nisu dovodili do izrazito velikih uspeha. U većini slučajeva moralo se, ako se uopšte želeo postići uspeh, u toku same operacije prelaziti od užeg na širok obuhvat. U međuvremenu izgubljeno je mnogo dragocenog vremena, a i neprijatelju je vremenski omogućavano da se sa znatnim delovima izvuče iz obuhvata.

U teoriji pred drugi svetski rat — to smo već u početku rekli — osuđivani su uzani obuhvati, a široki su isticani kao ideal. Što je praksa od ovoga odstupila, pre svega treba pravdati surovom stvarnošću rata. U ratu je komandant, koji je odgovoran za obuhvat, u mnogo težoj situaciji nego što se to može predstaviti teorijom, čak i pored najveće fantazije i pored najboljih nastavnika. U ratu se ova teška situacija komandanta ispoljava kao njegova odgovornost za hiljade ljudi — razumljivo da je u ovom pogledu u teoriji mnogo lakše — a postoje i drugi razlozi, koji mnogo više deluju u gruboj stvarnosti nego za pisaćim stolom neke akademije ili prilikom bez-

---

kako su Nemci planirali, da prema Staljingradu nastupaju sa 4 armije (1. i 4. oklopnom, 6. i 17. pešadijskom), menjaju plan i prema Staljingradu idu samo sa preslabom 6. armijom, a glavnina snaga kreće »za hvatanje zarobljenika«. Posledice toga su bile velike — prerano je donesena odluka da se ide u realizaciju IV faze operacija — prodor na Kavkaz, a bilo je još daleko i od osvrtarenja III faze operacije; Staljingrad nije zauzet »u prvom natetu«, kako su predviđali; 6. armiji trebalo je slati pojačanja sa Kavkaza, a sa tog pravca morala se vratiti cela 4. okl. armija i uputiti prema Staljingradu.

pasnih komandantskih putovanja. To su: istrošenost u borbi i smanjena borbena sposobnost trupe, nervna i psihička naprezanja rukovodećeg sastava i trupe, vremenske prilike sa njihovim uticajem na puteve i zemljište, opasnost od sve većeg ugrožavanja boka i mnogo drugoga.

I pored svega toga teoretska postavka: »Bolje široki nego uzani obuhvati« još uvek je pravilna. Jer sva tri ratna istorijska primera pokazuju, da bi uvek bilo bolje da je od početka primenjen širok obuhvat. Osim toga, odgovorni komandanti bi se orijentisali na još uže obuhvate kad bi bili vaspitavani na postavci da su uži obuhvati bolji od širokih. Idealna teoretska postavka širokog obuhvata ipak je poslužila kao kočnica, da obuhvati nisu postali suviše uzani. Jedan u praksi vrlo iskusni i pozнати komandant oklopne armije piše:

»Udar u dubinu i u leđa neprijatelja dovodi do stvarnih rešenja, do obuhvata i okruženja neprijatelja i time do njegovog uništenja. Što su jedinice koje se angažuju brojnije, obuhvat može biti širi i utoliko će više neprijateljskih snaga biti izloženo uništenju. Prostor i snage moraju, dakle, da odgovaraju jedno drugom.¹³⁾

Svakako se može pretpostaviti da u sadašnjim uslovima postavka širokih obuhvata važi više nego ikada. Jedinice koje će izvoditi obuhvate su brze i efikasnije nego ikada ranije. One će i u pogledu snabdevanja — što je vrlo važno — biti za dugo vreme obezbeđene i moći će snabdevati same sebe ili će biti snabdevane vazdušnim putem. Osim toga, jedan atomski rat, koji karakteriše izolacija izvesnih prostorija zbog zračenja, čini nužnim široke i odvojene obuhvate. Možemo se samo složiti sa jednim značajnim i vrlo autoritativnim člankom — jednim od najboljih koje sam čitao poslednjih godina.¹⁴⁾

¹³⁾ Vidi str. 140, tač. 6 vrlo korisne knjige Herman Hot, »Operacije oklopnih jedinica«, izdanje izdavačke kuće »Šarnhorst«, Hajdelberg.

¹⁴⁾ Vidi »Wehrwissenschaftliche Rundschau« od januara 1958, sveska 1: »Uticaj modernog oružja na vođenje rata«. Razmišljanja i gledišta od Ulriha de Mezijera (Ulrich de Maiziere).

»Čvrsto sam ubeđen da i u atomsko doba samo pokretna operacija ima šansu da vojnički bude još aktivna i time od uticaja na rešenja«, i dalje:

»Moderne kopnene jedinice morale bi biti veoma pokretljive, iako je to vrlo skupo. One moraju da budu oklopljene i obilato snabdevene terenskim vozilima«; zatim:

»Trupu treba tako opremiti da ona bude u mogućnosti da za izvesno vreme izvršava zadatke bez pomoći u snabdevanju. Trupu treba uvek dati »pun ranac« snabdevačkih dobara da ga ponese sa sobom«.

Kao rezime možemo dakle svakako reći da stara i po ranijoj teoriji priznata postavka: »Obuhvati neprijatelja, naročito pomoću oklopnih jedinica, ne treba da budu uzani, već koliko god je moguće široki« i danas zadržava svoju važnost. Razume se da mogu nastupiti situacije koje u pojedinim slučajevima traže odstupanje od ove postavke, ali to ne znači da će time sama postavka biti oborenja. Koliko će se odstupati, uvek će morati da odlučuje odgovornost i veština komandovanja komandanta. Jer on kao komandant mora biti odgovoran i svestan svoje odgovornosti i on dolazi na takvu dužnost najpažljivijim izborom i nakon dugogodišnjeg iskustva.

General-pukovnik u penziji
Herman Hot

PRIMERI IZ RATNE ISTORIJE BORBE OKLOPNIH DIVIZIJA U BORBENIM GRUPAMA*)

VREDNOST I BEZVREDNOST OGLEDNIH VEŽBI

U br. 11/58. časopisa *Wehrkunde* general-major u penziji Kisel iscrpno je pretresao »Nastavnu oglednu vežbu 1958« u Lineburškoj pustari, koja je trebalo da služi kao osnova za formiranje nemačkih NATO-divizija u brigade. Ovo pretresanje može se utoliko više pohvaliti kada se uzme da je dnevna štampa izveštavala uglavnom samo o poslednja dva dana vežbe, u kojima je bio izveden, u prisustvu velikog broja pozvanih gostiju, napad jedne oklopne brigade u novoj formaciji na jednu novu grenadirsku brigadu, koja je zaposedala položaj. Zbog ovog izveštaja mogao se stvoriti utisak da se kod cele vežbe više radilo o jednom vojnem prikazivanju, pri čemu su »public relations« (javni odnosi) — čija je potreba neosporna bili u prvom planu. Na sreću to nije bio slučaj. Mi znamo da je nova formacija naravno prethodno bila dobro ispitana u pojedinim vežbama koje su trajale 4 nedelje. Na ovim vežbama težište je verovatno bilo stavljeno na manje i najmanje jedinice. Jer najdragocenija iskustva pri isprobavanju novih formacija i oblika borbi

*) Generaloberst a. D. Hermann Hoth: *Der Kampf von Panzerdivisionen in Kampfgruppen in Beispielen der Kriegsgeschichte, »Wehrkunde«*, novembar 1959, München. Preveo sa nemačkog Borislav Popović; redigovao prema originalu Stanislav Pirc.

dobijena su iz vežbi manjih jedinica (grupe, voda, čete kao borbene grupe), jer se pri tom moglo stvarno vežbati, tj. prekidati, ponavljati, isprobavati. Ovo je već, iz različitih uzroka, teško u ojačanoj bataljonskoj jedinici, a u većim jedinicama je nemoguće.

Da bi se postigla svrha vežbanja pod što je više moguće ratnim okolnostima, ove vežbe zahtevaju obiman sudijski aparat i osobito čvrsto rukovođenje, pogotovo ako se u dva dana prikazuju tako mnogostrukе borbene situacije, kao što je to bio slučaj na dan 25. i 26. septembra 1958. godine pod vođstvom stručnjaka u organizacijskim pitanjima. I takve vežbe su takođe poučne, naročito za komandovanje. Ali bilo bi opasno samo iz njihovog toka izvlačiti zaključke o svrshodnosti isprobanih formacija i oblika borbi u ratu. Ovde su na određen način vežbale jedna protiv druge dve brigade obe po nemačkom obrascu sastavljenе. Prema jednom protivniku, koji je, kao što je Rus, navikao i u stanju je da objedini oklopne snage na bojnom polju i da se bori iz veće dubine, moraju opet biti primjenjeni drugi taktički oblici. Mi ćemo se na ovo još vratiti. Pre svega ipak nedostaje baš »neprijateljsko zrno«, pa ma kako brižljivo bile organizovanje »ogledne vežbe«, tj. materijalno i psihološko dejstvo vlastite i neprijateljske vatrenе snage na borca i komandovanje. Ono se može više ili manje proizvoljno prepostaviti. Takođe i general Kisel kao očevidac ističe ovaj nedostatak, koji šteti dokaznoj snazi »oglednih vežbi«, a ne može se nikako otkloniti. On se pojavljuje naročito jasno kod primjenjenog ili prepostavljenog novog naoružanja, dirigovanog (raketnog) i atomskog naoružanja.

No sada je u naše vreme naročito teško stvoriti odgovarajuću sliku o budućem vođenju rata. Pojam »strategija zastrašivanja«, kome nasuprot stoji na drugoj strani pojam »iznuđivanje«, označava potpuni preokret u svim razmišljanjima u domenu strategije.

Ukoliko naslućujući učinci jednog atomskog rata još uopšte ostavljaju prostor za vođenje rata na kopnu, na njemu će takođe biti potrebne vojne operacije da bi se bor-

bene snage dovele u kontakt sa neprijateljem ili da bi se odstupilo ispred nadmoćnih snaga.

U ovim marševima nagomilavanja su, kao ona u II svetskom ratu što su uprkos svih marševskih pravila, nastala kod pokretnih (motorizovanih) jedinica, sada smrtna opasnost. Samo raščlanjavanje u brigade neće odstraniti tehničke marševske zastoje i nagomilavanje vozila kao njihove posledice. Domet vođenih projektila i obim njihovog učinka iznudiće načelnu promenu uobičajene, još na pešačkim marševima sastavljenе, marševske zapovesti za motorizovane jedinice. Takođe i sama bojišta prirodno moraće još više nego dosada da se oslobađaju masiranja snaga (pripremnih položaja). Da li bi u stvari tako nepomišljenim atomskim udarima kako je podržan napad crvene ogledne brigade na dan 26. septembra bilo dozvoljeno ugrožavanje sopstvenih trupa u ratu, izgledalo je gledaocu svakako sumnjivo već pri nastalom taktičkom uklinjavanju prijatelja i neprijatelja (vidi *Wehrkunde* 11/1958, str. 592).

RATNA ISKUSTVA?

Da bismo dobili oslonac po kojim načelima treba obrazovati divizije da bi mogle da se prilagode uslovima atomskog rata, izgleda da se, možda, nećemo smeti da koristimo ratnim iskustvima. Zar nam nije nedavno sa najvišeg mesta rečeno da je »Klauzevic, koji je izvanredan u osnovnoj koncepciji političkog i vojnog gledanja, prevaziđen u svim strategijskim i taktičkim uputstvima. Kod njega se može učiti *držanje* a ne i *postupku*.«¹⁾

Slobodarski i velikodušan način mišljenja čoveka, iz čijih smo usta čuli ove reči, pripada starom vojniku koji je ceo svoj život studirao Klauzevica da bi tako došao do vlastitog mišljenja. Mislimo da nam govornik pred hamburškom Akademijom za komandovanje neće zameriti ako njegov sud o Klauzevicu širokogrudo izložimo.

¹⁾ *Soldat im Volk* (Vojnik u narodu), april 1959, str. 3.

Klauzevic, kao teoretičar kome je stvarnost strana i koji pošto-poto hoće da teoriju i praksi združi, svoju osnovnu koncepciju o ratu objasnio je pomoću malog broja načela. Kada on, npr. stalno zahteva držanje snaga na okupu i upozorava da ne treba da se rasturaju kako je ratovodstvo u svoje vreme volelo da radi, onda je sigurno da je ovo načelo, stečeno na osnovu ratnih iskustava, ipak jedan deo njegovog »izvanrednog vojničkog gledanja«, te zato za taktičko i operativno komandovanje ostaje u važnosti. Svakako da svaka generacija mora iznova pronaći oblike u kojima će ovo načelo ostvariti.

Nemačke oklopne divizije ušle su u II svetski rat, koji je otpočelo političko rukovodstvo, bez dovoljno iskustva. Španski građanski rat pružio nam je dragocena znanja o jačini i naoružanju pojedinih tenkova ali ne o njihovoj taktičkoj i operativnoj upotrebi.

Pri tom je kod nas u nizu nastavnih vežbi, najviše na trupnim vežbalištima, bila isprobana pre svega saradnja tenkova sa pešadijom i artiljerijom. Pisac koji je vodio takva vežbanja 1938. godine mora da prizna da su iz njih izvučeni zakljčci bili ipak čisto subjektivni.

Da bi se razjasnile operativne mogućnosti upotrebe velikih oklopnih jedinica, bili su predviđeni manevri na velikom prostoru za jesen 1939. godine; oni su otpali zbog izbijanja rata. Tek je u ratu od Komande kopnene vojske izborena operativna upotreba oklopnih divizija. Pri tome se ubrzo pokazalo da su oklopne divizije kao celina bile mnogo glomazne. Da bi se marševanje učinilo gipkijim, stvorene su najpre *marševske* grupe, kako je to bilo i propisima predviđeno, koje su bile sastavljene od svih rodova vojske i, prema mogućnostima, koristile više drumova. Iz toga su često nastajale borbene grupe. Kasnije, glavna udarna snaga divizije, dakle samo tenkovi, objedinjavana je sa drugim guseničnim vozilima (artiljerija na samohodnim lafetima, lovci tenkova), oklopna pešadija na oklopljenim vozilima (streljački oklopni transporteri) u »oklopnu borbenu grupu«. Ona je imala kao udarni klin da stvori brešu u pripremljenim položajima, kroz koju su drugi de-

lovi divizije mogli da slede. Da bi se uspeh oklopног udara mogao iskoristiti bez gubitka vremena, angažovana je oklopna borbena grupa najviše za gonjenje sa dalekim ciljem.

Viši komandanti oklopnih jedinica (korpus i armija) nisu posmatrali ovaj razvoj bez dvoumljenja. Komandant divizije, koji je, prema uobičajenim načelima obuke u miru, bio naviknut da izdaje svoje zapovesti komandantima oklopnih jedinica, pešadije, artiljerije itd., koji su mu prema ratnoj formaciji bili potčinjeni, video je da je ovo sve više zadatak nižih starešina, čiji štabovi za ovu svrhu nisu bili u dovoljnoj meri popunjeni štabnim osobljem i sredstvima veza, a i oni sami kao ličnost i po svom obrazovanju nisu uvek bili dorasli da komanduju mešovitim jedinicama.

Tako se dešavalo da je komandant divizije sve češće preuzimao komandu nad jednom od borbenih grupa, najčešće oklopnom, ali je zbog toga ostajao skoro bez ikakvog uticaja na druge delove svoje divizije. Ovo bi bilo još nepovoljnije kada bi on, želeći da ovo izbegne, rukovodio divizijom od pozadi. To bi onda imalo za posledicu da mu rukovođenje divizijom, pre ili kasnije, isklizne iz ruku. U ratu nije više došlo do zadovoljavajućeg rešenja koje bi odgovaralo osobenosti taktike oklopnih jedinica.

U nastavku se daju iz II svetskog rata tri ratnoistorijska primera borbe oklopnih jedinica podeljenih u borbene grupe.

Borbe 4. oklopne divizije na reci Bzuri 16—18. septembra 1939.

Mi smo kao prvi primer izabrali borbe 4. oklopne divizije u septembru 1939. godine između Visle i Bzure i kao osnovu svog razmatranja stavljamo na uvid opis koji nam je njen istaknuti komandant dao posle rata na osnovu ratnih akata. (Vidi časopis *Wehrkunde*, sveska 5/58.)

Četvrta oklopna divizija, jaka u glavnim rodovima vojske: 4 tenkovska bataljona, 5 pešadijskih bataljona, 2 laka i 2 teška artiljerijska diviziona, borila se od 9. septembra u Varšavi i zapadno od nje sa promenjivim fron-

tovima. Pred Varšavom, smenjena drugim delovima, 10. armija nastupila je 14. septembra u tri grupe prema zapadu, sa zadatkom da zatvori odsek Bzure između njenog ušća u Vislu i Sohačeva protiv poljskih snaga koje su se, iz Pomeranije i Poznanja, povlačile na istok. (v. skicu 1).

Iz poslednjih borbi proizašao je sledeći sastav borbenih i marševskih grupa.

Grupa A pod komandom komandanta 5. tenk. brigade:

I. 36. tenkovski puk, 2/3 »Lajbštandarte«
(2 bataljona),

II. 103. artiljerijski puk itd.

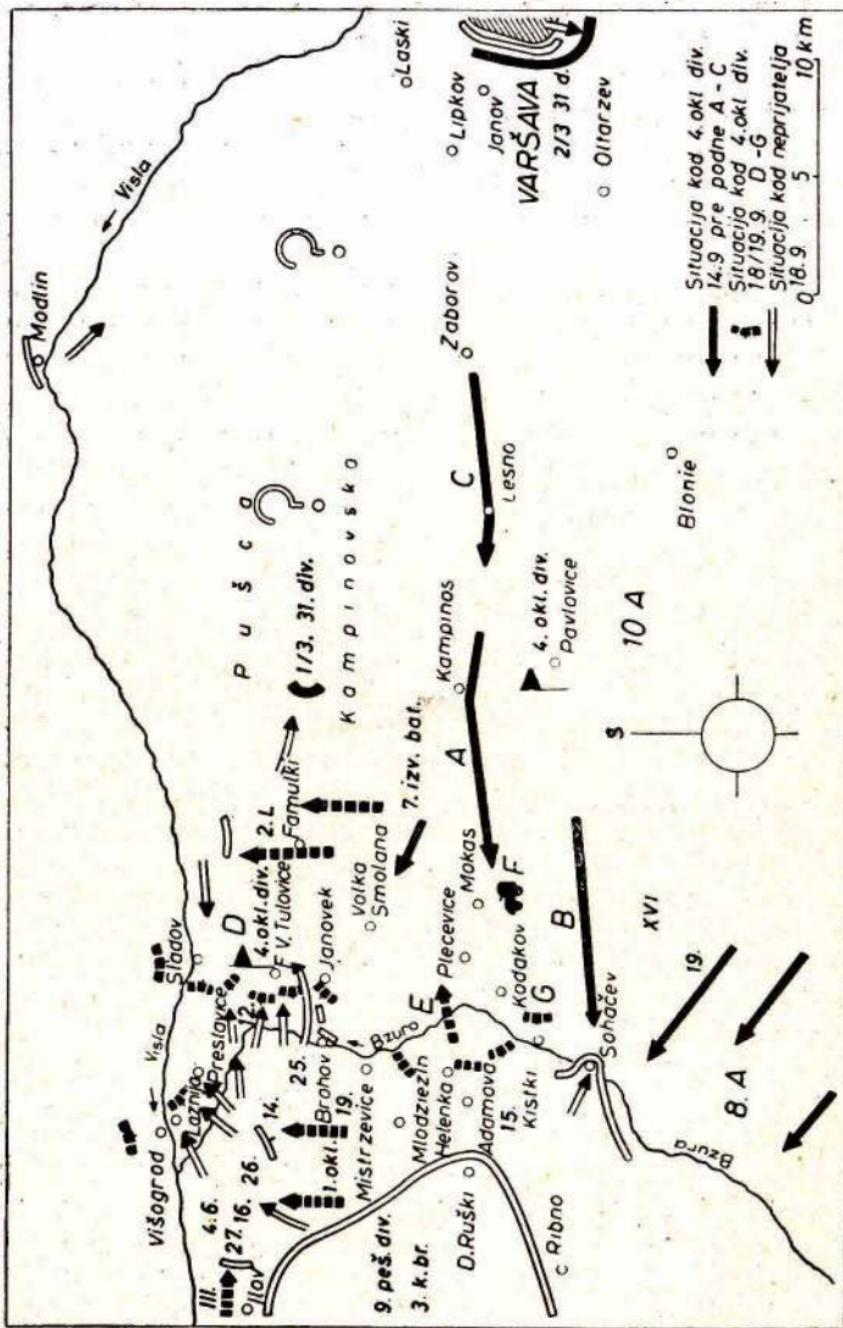
Grupa B: II. 36. tenkovski puk, 1/3 »Lajbštandarte«,
I. 103. artiljerijski puk, itd.

Grupa C: 35. tenkovski puk, 12. streljački puk 2 diviziona teške artiljerije.

Otprilike u ovoj formaciji (grupa C bez 35. tenkovskog puka ubaćena je između A i B) dospjela je divizija, boreći se, Bzuru između Plecevica i Sohačeva; Brohov je ostao zaposednut od neprijatelja, a Sohačev je morao biti ponovo napušten zbog jakog neprijateljskog napada.²⁾ 33. pešadijski puk (dosada korpusna rezerva) doveden je na južno krilo divizije. Sa ovog fronta, širokog 5 km, imala je divizija 16. septembra da napadne preko Bzure da bi rasteretila 8. armiju, koja se borila južnije. Južno od Sohačeva trebalo je da 19. divizija, praćena 1. oklopnom divizijom, napadne preko Bzure na sever. Tri divizije 16. armijskog korpusa, napadajući severno od Bzure, sudarile su se sa jakim poljskim snagama, koje je trebalo da kod Sohačeva i južno od njega napadnu preko Bzure u pravcu Varšave.

Glavnokomandujući armija u Poznanju i Pomeraniji, koje su dosad uzalud pokušavale da pregaze nemačku 8. armiju od severa prema jugu, odlučio je 15. septembra da

²⁾ Vidi: Vormann, *Der Feldzug 1939. in Polen* (Rat 1939, god. u Poljskoj), str. 133.

Skica 1

pregrupiše svoje snage i napadom preko Bzure kod Sohačeva prema istoku da razbijе preteće okruženje.

4. okl. divizija obrazovala je za napad preko Bzure, koji joj je naređen, dve napadne grupe:

A) Napad zapadno od Plecevica preko Helenke na D. Ruški: Kmd. 5. tenk. brig., I./35. tenk. puk »Lajbštandarte«, II./103. art. puk teške artiljerije, iza nje I./36. tenk. puk.

b) Napad od zapadno od Kodakova preko Adamove na D. Ruški: II./35. tenk. puk, 12. strelj. puk, I/103. art. puk, teška artiljerija; Izviđ. odelj. 7 sa 11. bater, trebalo je da obezbeđuje prema Brohovu.

Divizijska rezerva kod Mostki: 36. tenk. puk, 33. peš. puk (motorizovan).

Obe napadne grupe prešle su rano 16. septembra Bzuru i našle na zapadnoj obali najpre na slabog neprijatelja koji je izgledao iznenaden i odbacile ga; njihovi istureni tenkovski bataljoni brzo su prodirali dalje i stigli su u podne zajedno sa nekoliko pešadijskih četa u D. Ruški, gde su našli na jak otpor. Sledeći pešadijski bataljoni nisu uspeli da održavaju dodir sa tenkovima, pošto su morali uvek da slamaju otpor koji je nanovo oživljavao. Južna grupa brzo je bila napadnuta na svom levom boku od jakog neprijatelja sa juga i zastala je u pojedinačnim borbama sa teškim gubicima pred Adamovkom. Uprkos angašovanju I./36. tenkovskog puka i 33. peš. puka, napad nije mogao biti obnovljen. Odsečeni bataljoni 35. tenkovskog puka vodili su kod D. Ruškog uzaludnu borbu sa teškim gubicima. Kada je neprijatelj takođe napao sa severa izviđačko odeljenje i kada je na južnom krilu bio izgubljen Sohačev, 19. divizija i 1. okl. divizija između Sohačeva i Ribna isto tako bile zadržane od jakog neprijatelja, povukla je 4. okl. divizija svoje snage u mostobran s obe strane Helenke. Naročito je stradao 35. tenkovski puk, koji je izgubio 1/4 svojih posada i od 180 tenkova imao je još samo 60 sposobnih za upotrebu. Pokazalo se da, iako protivnik ne raspolaže tenkovima, angažovanje pojedinih tenkovskih bataljona dovodi do nesrazmerno velikih gubitaka.

Pa ipak, do nameravanog napada neprijatelja preko Bzure nije došlo; poljski komandant, tražeći izlaz iz te situacije, odlučio je da 17. septembra sa tri pešadijske divizije i dve konjičke brigade i sa glavninom svojih divizija obnovi napad severno od Sohaćeva, da iskoristi još slobodan otvor između ušća Bzure i Brohova da bi se probio u besputnu Pušču Kampinovsku.

Pojačani neprijateljski pritisak protiv severnog boka 4. oklopne divizije, srazmeran mir u noći 16/17. septembra na mostobranu Bzure i zaplenjena dokumentacija, ubedili su komandanta 4. oklopne divizije u toku 17. septembra da može biti siguran u nameru protivnika da se povuče severno od Brohova. On je pri tom video da je glavni zadatak divizije da 17. septembra zatvori otvor sve do Visle. Pri tom je bilo potrebno ponovno preformiranje divizije. Najpre je trebalo obezbediti severni bok divizije. Komandant 36. tenkovskog puka bio je za ovo zadužen i njemu su, osim 7. izviđačkog bataljona, stavljeni pod komandu, pre svega, povučeni delovi iz mostobrana: I./36. tenkovskog puka, III./33. pešadijskog puka, I./103. artiljerijskog puka. Još u toku prepodneva mogli su se priključiti ovoj grupi II./10 artiljerijskog puka i oba teška artiljerijska diviziona. Komandu je preuzeo komandant 5. tenkovske brigade sa zadatkom da izbaci neprijatelja iz Janoveka i Brohova; oba mesta bila su uveče u rukama borbene grupe. Pošto se do uveče osetilo takode nastupanje 19. divizije i 1. oklopne divizije zapadno od Bzure prema severu i drugi delovi mogli su da se povuku iz mostobrana i da se priključe severnoj borbenoj grupi, koja je dobila zapovest da 18. septembra prodre do Visle, zapadno od Sladova.

Za ovaj napad, koji je morao da se izvede u sredinu neprijatelja, koji je izbio prema istoku, divizija je bila formirana kako sledi (vidi skicu 1):

Borbena grupa 5. tenkovske brigade (D): 36. tenkovski puk, I./12. streljački puk, III./33. pešadijski puk, I./»Lajb-standarte«, 4. artiljerijska diviziona.

Zapadno od Bzure u rejonom mostobrana (E): II., III. »Lajb-standarte«, II./12 streljački puk.

Divizijska rezerva (F): 35. tenkovski puk (u obnavljanju).

Korpusna rezerva (G): 33. pešadijski puk (bez III bataljona) kod Kistkija.

Tako su sada 2 tenkovska bataljona, 3 pešadijska bataljona, 4 artiljerijska diviziona i osim toga izviđački bataljon i protivoklopni divizion spojeni pod jedinstvenom komandom jednog komandanta brigade; druge snage iz mostobrana treba da mu se priključe.

36. tenkovski puk, koji je napadao duboko ešeloniran, pregazio je poljsku 17. diviziju (Gnjezno), koja se već nalazila na istočnoj obali, i stigao je oko podne na Vislu kod Sladova. Komandant 4. oklopne divizije, koji je u toku napada uredio istureno komandno borbeno mesto u Tulovicama, naredio je odmah u Sladovu skretanje bataljona na zapad. Ali u ovaj pokret nahrupile su mase od četiri poljske pešadijske divizije i dve konjičke brigade, »koje su kroz vodu do grudi pregazile Bzuru i jurišajući slepo pokušavale da se probiju prema istoku«. Nastala je uobičajena slika kao u svim okruženjima: doskora pobedonosne trupe, našle su se iznenada napadnute od nadmoćnijih neprijateljskih masa sa svih strana, svuda je došlo do ogorčenih borbi prsa u prsa, u kojima su takođe i štabovi sa oružjem učestvovali, jedinstveno komandovanje je prestalo, svaki se branio od protivnika tamo gde se zatekao.

Naš je zadatak da se bavimo borbenim formacijama oklopnih divizija a ne da opisujemo pojedinačne borbe koje su se nastavile u noć; o tome je na drugom mestu svakako pisano. Mi se ovde moramo zadovoljiti rezultatom: do podne 18. septembra poslednje rezerve koje je privukla divizija uspele su da oslobole okružene delove i da napadom slome poslednji neprijateljski otpor. 20.000 zarobljenika, nepregledna gomila oružja i opreme bili su vidljivi znak uspeha četvorodnevne borbe protiv jednog hrabrog protivnika.

Kao pouka se nameće: moderna borba traži da borbene grupe budu iz mešovitih jedinica, koje moraju biti izvežbane za saradnju jedna s drugom; komandant divizije

mora čvrsto da vodi borbene grupe ka zajedničkom cilju jer je to preče i potrebnije nego ikad pre da bi na odlučnom mestu bio jak; samo objedinjavanje više tenkovskih bataljona osigurava uspeh bitke; angažovanje pojedinih tenkovskih bataljona dovodi do njihovog brzog trošenja.

Romelov prodor sa oklopnim jedinicama 16. i 17. maja 1940. godine kroz francuska utvrđenja južno od Bomona do preko r. Sambre

U prvom primeru 4. oklopna divizija se borila pod čvrstim vođstvom svoga komandanta u četvorodnevnoj bici u promenljivoj formaciji, a sledeći primer pokazuje kako je jedna oklopna borbena grupa pod vođstvom komandanta divizije iskoristila uspeh.

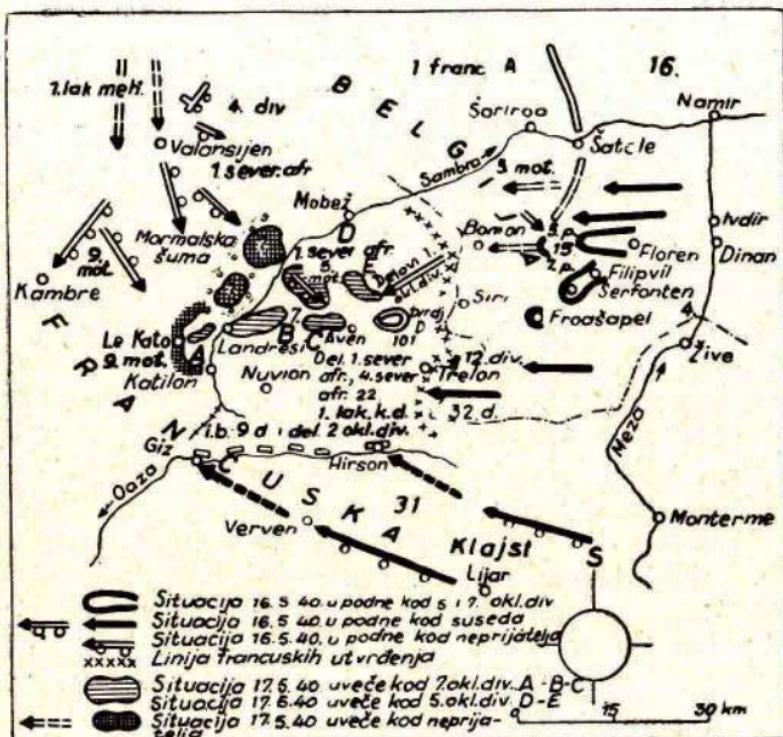
16. maja nalazila se 4. armija sa 8. i 2. armijskim korpusom u nastupanju prema liniji Šarlroa, Bomon, Hirson, pošto je od 13. do 15. maja izborila prelaz preko reke Meze između Ivoara i Živea. (Vidi skicu 2.).

Pred njom su se povlačili razbijeni ostaci tučenih divizija francuske 9. armije — 5. motorizovana, 18, 22, 4. severno-afrička pešadijska divizija, 1. i 4. konjička divizija, 1. oklopna divizija —iza utvrđene granice: Mobež — Hirson. Severno od r. Sambre sledi 6. armija sa svojim južnim krilom (16. armijski korpus) 1. francusku armiju koja se noću 15/16. maja povukla iz rejona severno od Namira ka zapadu. Južno od francusko-belgijske granice Klajstova grupa nastavlja gonjenje na r. Mezi tučenih jedinica: 52. rezervne divizije, 61. rezervne divizije, 102. tvrđavske divizije, u pravcu r. Oaze.

Francuska Vrhovna komanda trudila se da zatvori brešu, probijenu od nemačkih tenkova pomoću novoprivedenih divizija. U tvrđavsku liniju prema 4. armiji brzo su bačeni delovi 101. tvrđavske divizije, i. severnoafričke divizije, koja je iskrcana u Valansjenu, i ostaci 9. armije.

Komanda 4. armije, bojeći se da će 1. francuska armija pokušati preko Bomona da prodre u francusko područje (jer su se tu već nalazile nemačke trupe — prim. prev.), 16. maja najpre je zadržala 15. armijski korpus i stavila mu

u zadatku obezbeđenje severnog boka armije severno i zapadno od Filipvila dok 8. armijski korpus ne dospe na istu visinu. To je takođe odgovaralo zapovesti Grupe armija »A« od 16. maja rano ujutro (»sa najistaknutijim delovima ne prelaziti francuska utvrđivanja jugoistočno od Mobeža i obezbediti se dovoljno na severu«) i preporuci komandanta kopnene vojske u štabu 4. armije 16. maja u podne (»oklopne divizije držati kraće na uzdi«).

Skica 2

Nasuprot ovom oklevanju najvišeg komandovanja, koje se u ovim danima plašilo neprijateljskih napada na oba boka njihovog udarnog klina, kako od r. Sambre, tako i sa juga od r. Ene, bilo je uporno nastojanje komandanta oklopnih jedinica da se postignuti uspeh na Mezi odlučno iskoristi. Samo tako se mogu razumeti sledeći događaji. Na-

kon razgovora sa komandantom 4. armije, komanda 15. ar-mijskog korpusa 16. maja oko 11.00 naredila je 7. oklopnoj diviziji da se pripremi za nastupanje preko Sivrija i Mon-liara (5 km jugoistočno od Sivrija). 7. oklopna divizija, koja je sa izviđačkim bataljonom dostigla Froa-Šapel, a sa glav-ninom — Serfonten-Filipvil i izviđala granična utvrđe-nja, obrazovala je zatim »prednji odred«, koji se sastojao iz 25. tenkovskog puka (3 bataljona), 37. izviđačkog bata-ljona, 7. motociklističkog bataljona, II./78. artiljerijski puk koji je trebalo, praćen od cele divizije, da probije utvr-denja zapadno od Sivrija.

Pošto je komanda korpusa u 14.45 dobila slobodu rada, naredila je dalje usmeno: »7. okl. divizija probija još danas utvrđenja i dostiže Aven (Avesnes). 5. oklopni divi-zion obezbeđuje desni bok.«

U 18.00 prednji odred 7. oklopne divizije dostiže fran-cusku granicu zapadno od Sivrija i razvija se odmah za proboj utvrđenja.

Pod zaštitom artiljerije i tenkova streinci su izvršili raščišćavanje međupolja od prepreka, mina i protivten-kovskih gnezda i u ogorčenoj borbi zauzeli više bunkera.

Pri dolasku večeri probio se 25. tenkovski puk, u više talasa, kroz brešu, a drugi delovi prednjeg odreda su neposredno sledili. Ne sačekajući streljačke pukove, koji su još bili u nastupanju preko Serfontena, prednji odred nastavlja nastupanje pri mesečini pod komandom divizije, gene-ral-majora Romela.

U 22.00 kolona je skrenula na veliki drum za Aven.

Pomešana sa izbeglicama, kolona je prošla sela koja su vrvela od razbijenih i ponovo skupljenih delova 18. divizije.

Nešto ispred Avena bio je iznenaden art. divizion 1. oklopne divizije, koja je 15. maja bila razbijena zapadno od r. Meze od 5. oklopne divizije (nemačke). Vojnici su pobegli na jug na slobodan teren; nigde otpora. Tek u Avenu došlo je oko ponoći do ogorčene ulične borbe sa poslednjih 17 tenkova 1. oklopne divizije. U 1.00 zarobljeni su delovi teškog art. diviziona 1. severnoafričke divi-

zije, koji su, dolazeći od Mormalske šume, hteli da idu za Trelon ka svojoj diviziji. Samo je 5. streljački bataljon 1. oklopne divizije umakao iz krklijanca u Mormalsku šumu.

Pred zoru je nastupilo zatišje. U uverenju da ga cela divizija sledi, Romel je u 4.00 nastavio sa 25. tenkovskim pukom (bez 1. bataljona) i Motociklističkim streljačkim bataljonom nastupanje na Landresi. U 6.00 Motociklistički streljački bataljon zauzeo je bez borbe tamošnji neporušeni most na Sambri, obadva tenkovska bataljona produžila su dalje za Le Kato. Tamo su naišli na otpor i istočno od grada obrazovali raspored u obliku ježa.

Komandant divizije još uvek bez radio-veze sa divizijanskim štabom, vratio se u pustolovnoj vožnji u Aven da zatraži pojačanje i pre svega, municiju.

Da bi se moglo proceniti dejstvo ovog moćnog oklopног prodora, moramo baciti pogled na situaciju kod neprijatelja.

Mi smo već videli da su u graničnim francuskim utvrđenjima bile jedinice 1. severnoafričke divizije. Ova izvrsna divizija već je 12. maja iz predela severoistočno od Pariza prebačena železnicom u Valansijen, gde je 15. maja neočekivano dobila zapovest da kamionima preko Avena stigne u Trelon, da bi branila tamošnja utvrđenja. Ukrcavanje i marš su se odužili, tako da su tek 16. maja uveče 5 bataljona pešadije i 3 baterije stigle u Trelon.

Pošto su nemачki tenkovi iznenadno zaposeli Aven, divizija je bila predvojena na dva dela, 4 bataljona i mnogo artiljerije kasnije su uništeni u Mormalskoj šumi.

Neka druga divizija, koja se nalazila na maršu, usled prodora preko Landresija predvojena je isto tako na dva dela. 15. maja jedinice 7. francuske armije, koja je stigla na severno krilo savezničke vojske sve do Anversa, dobile su zapovest da se vrate u Francusku da bi zatvorile probijeni front na r. Oazi. Od ovih sedam divizija, zbog naglog prodora preko r. Sambre, nijedna nije stigla u svoje određeno mesto.

Kao prvo na marš je krenula prema jugu 9. motorizovana divizija i nastupila preko Valansijena na Kambre.

Ona je 16-og uveče dobila zapovest da se 17. maja u šumi kod Noviona spremi da zajedno sa 2. oklopnom divizijom napadne Verven. Posle toga divizija je bila upravljena na Landresi. Njena čelna marševska grupa na maršu prema jugu prošla je 17. maja u 4.00 Landersi; ne sluteći ništa o događajima u Avenu.

Dva časa kasnije prednji odred Romela presekao je njen marševski put. U toku dana pristigle su druge marševske grupe nadaleko razvučene 9. divizije, iskrcavši se severno od druma Landresi — Le Kato.

Razvio se vatreni boj. Takođe od Le Katoa i sa juga krenuo je protivnik protiv osamljenog 25. tenkovskog puka, koji je ispalio svoju poslednju municiju kad su u Landresi stigli: jedan bataljon 6. streljačkog puka, natovaren municijom, 7. izviđački i poslednji tenkovski bataljon.

Tako se mogao održati prednji odred zapadno od Sambre dok postepeno ne priđu ostali delovi divizije uvek nanovo zatvaranim drumom Aven—Landresi.

Smeli prodor oklopne borbene grupe preko r. Sambre delo je inicijativnog komandanta divizije. On je postigao izvanredne operativne rezultate. Oni su se sastojali pored zarobljavanja ostataka 18. francuske divizije i 1. oklopne divizije, kao i potiskivanja jakih delova 1. severnoafričke divizije u tome što su 9. motorizovana divizija i sa njom 1. mehanizovana divizija, 4. divizija i 25. motorizovana divizija dosadašnje 7. armije bile sprečene da udare u desni bok Klajstove oklopne grupe koja je žurila prema obali.

Ali samostalna Romelova odluka da sam sa slabim prednjim odredom, pređe r. Sambru bila je suviše velik rizik. Jer se zapadno od r. Sambre moralo računati na dovođenje nadmoćnijih neprijateljskih snaga od severa na jug. Neodlučnosti 9. divizije na dan 17. maja i 1. lake mehanizovane divizije na dan 18. maja ima se pripisati što municijom slabo snabdeven prednji odred nije bio zgažen.

Komanda 15. korpusa, koja je tek noću od uhvaćenog (prisluškivanog) radio-tegrama 7. motociklističkog bata-

Ijona, saznala o zauzeću Avena, pokušala je da tamo zadrži Romela; ali ga zapovest nije stigla.

Nije bilo potrebno da komandant divizije vodi prednji odred pošto se komandant 25. tenkovskog puka već poka-zao kao energičan komandant. Pored svega toga, može se opravdati njegovo prisustvo u proboju i prodoru do Avena.

Ali od Avena komandant divizije više nije imao šta da traži kod prednjeg odreda, nego je morao da se brine za brzo nastupanje glavnine divizije, koja je bez veze sa njim, tokom cele noći, bila upućena na zapovesti komande kor-pusa. Komanda korpusa je još 16. maja uveče smatrala da je potreban planski probaj graničnih utvrđenja. Opisani događaji su odličan primer kakve se mogućnosti pružaju kombinovanim i smelo vođenim oklopnim snagama, takođe i u atomskom ratu.

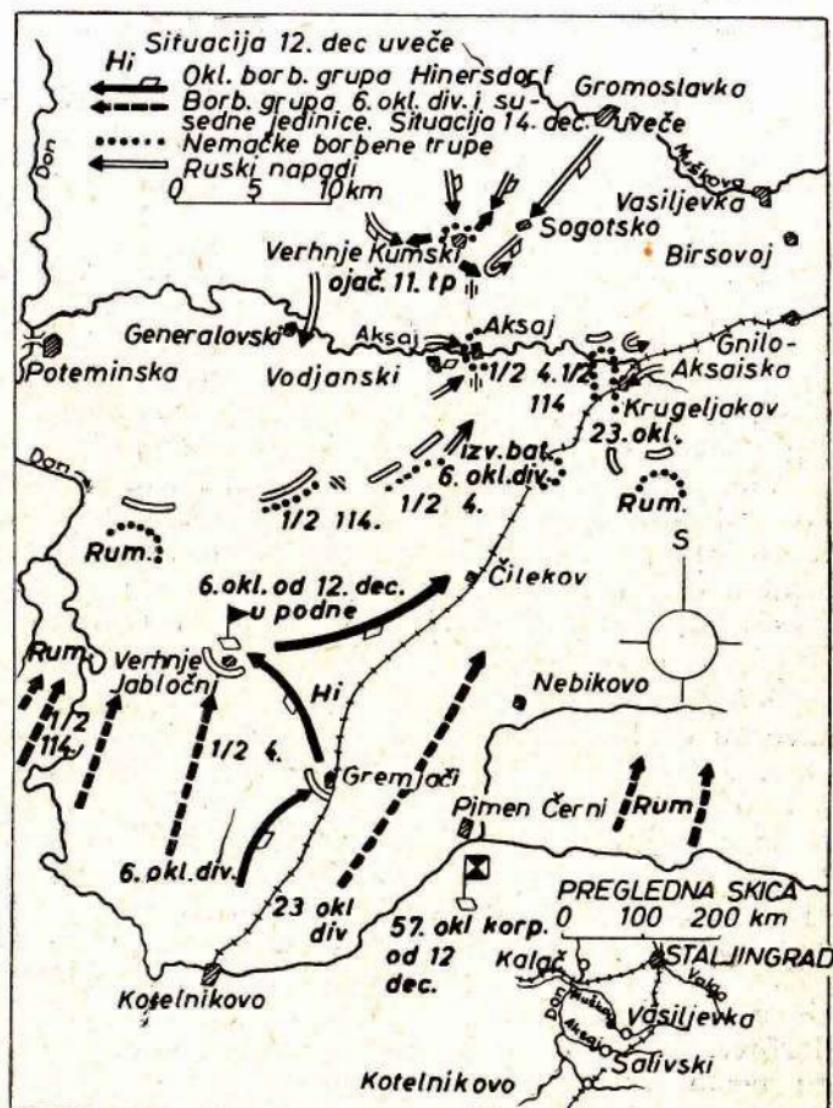
Oni, dalje, pokazuju, potrebu raščlanjivanja oklopne divizije u dobro organizovane mešovite jedinice. Rukovo-đenje sađejstvom između ovih jedinica glavni je zadatak komandanta divizije.

6. oklopna divizija pri napadu na Staljingrad za oslo-bođenje opkoljenih trupa

U prošlom primeru komandant divizije se svojim bav-ljenjem na čelu divizije isključio iz skupnog komandova-nja divizijom kao celinom. Sada ćemo u poslednjim svojim primerima iz ratne istorije, navesti kako je komandovanje divizijom iz dana u dan sve više prelazilo na komandanta tenkovskog puka, kome je sve više snaga pridavano pod komandu.

57. oklopni korpus (23. oklopna divizija, 6. oklopna divizija), koji je bio određen za uspostavljanje veze sa opkoljenom 6. armijom u Staljingradu, 12. decembra 1942. godine prešao je s obe strane železničke pruge Kotelnikovo-Staljingrad u napad sa težištem kod 6. oklopne divizije, koja je u punoj jačini prebačena iz Francuske, dok je 23. oklopna divizija, posle teških borbi na Kav-kazu, raspolagala samo još sa nekoliko tenkova.

Naslućivalo se da prema 57. oklopnom korpusu stoje 1—2 ruske pešadijske divizije i konjički korpus pojačan tenkovima. Poslednji je imao 4. decembra, pri svom napadu od Potemkinske na Kotelnikovo, znatne gubitke.

6. oklopna divizija otpočela je napad rano izjutra 12. decembra iz jednog pripremnog položaja, 15 km širokog severno od Kotelnikova u tri borbene grupe u pravcu severa. Oklopna borbena grupa pod komandom komandanta 11. tenkovskog puka, pukovnika fon Hinersdorfa, koja je nastupala železničkom prugom, bila je sledećeg sastava:

11. tenkovski puk (2 tenkovska bataljona sa 160 tenkova),

II./104. puka oklopne pešadije.

I./41. samohodnog protivoklopног puka (na samohodnim lafetima).

Ovaj napad, pripremljen sa velikim materijalnim sredstvima, bio je udar u vazduh, pošto se protivnik neprimetno povukao iza r. Aksaja. Upkos tome 12. decembra divizija nije više stigla na aksajski odsek. Oklopna grupa bila je po zapovesti divizije puvućena sa svog dosadašnjeg pravca napada, da bi pomogla srednjoj grupi (ojačani 4. puk oklopne pešadije) pri njenom nastupanju na Verhnje Jabločni, što se pokazalo kao nepotrebno. Zadržavani ruskim niskoletećim avionima i smrznutim klanjcima, njeni prednji delovi stigli su tek noću opet na železničku prugu kod Čilekova, gde su pri velikoj hladnoći prenoćili u vozilima.

Sledećeg dana, 13. decembra oklopna grupa je osvojila severnu obalu r. Aksaja, ali ne, kako je nameravala viša komanda, kod železničke pruge, već nastupanjem preko Salivskog do Verhnje Kumskog. Ona se tako sve više i više udaljavala od određenog pravca napada, a odvukla je time ne samo celu 6. oklopnu nego i 23. oklopnu diviziju na sever. 14. i 15. decembra tenkovski puk, potpomognut sa nekoliko pešadijskih četa na visovima Verhnje Kumskog, odbija napade jakih ruskih snaga koje su bile izvučene sa fronta okruženja. Takođe delovi Hinersdorfove grupe, koji su u Salivskom bili ostavljeni za zaštitu mosta, bili su jako pritešnjeni severno i južno od Aksaja. Put za Verhnje Kumski je prekinut. 4. i 114. puk oklopne pešadije (3 bataljona) bili su vezani slabim ne-

prijateljem između Aksaja i Dona; samo jedan bataljon i jedan art. divizion stigli su u Salivski i tamo su priključeni Hinersdorfovog grupe, koja je sada obuhvatala veći deo divizije.

Divizijski štab ostaje u Verhnje Jabločnom, a divizija se bori na dubini od oko 30 km sa fronta prema zapadu. Do 18. decembra traju pokušaji Hinersdorfove grupe da se zadrži severno od Aksaja (da pobedi neprijatelja). 15. decembra 11. tenkovski puk, nakon pobedonosnog tenkovskog boja severozapadno od V. Kumskog mora zbog nestašice protivtenkovske municije, da napusti mesto, za koje se žestoko borio, i da se probije ka Salivskom, gde je u međuvremenu stigla cela borbena grupa 4. puka oklopne pešadije i branila mesto od stalnih napada.

17. decembra pokušava oklopna grupa, koja je privremeno privukla u svoj sastav preostale tenkove 23. oklopne divizije, da sama sa istoka ponova zauzme V. Kumski. Napad nije uspeo zbog jake protivtenkovske odbrane. Izgubljeno je 14 tenkova, a oklopni puk je bio na izmaku snage. Tada je komandant divizije odlučio da se jednim pešadijskim bataljonom, podržanim sa 2 tenkovske čete i jakom artiljerijom zauzme jedno operativno beznačajno mesto. I ovaj pothvat morao je biti obustavljen pošto su obe tenkovske čete bile uništene.

Tek dolazak, preko Potemkinska — Generalovski, 17. oklopne divizije okončao je 19. decembra ove grupne borbe. U obuhvatnom napadu cele 6. oklopne divizije i 17. oklopne divizije, neprijatelj potpuno poražen kod Verhnje Kumskog, beži na sever. Kad je trebalo da oklopna grupa bude angažovana za gonjenje prema severu, umešao se komandant korpusa i naredio da se podje na istok i da se zauzme odsek Muškova kod Vasiljevske.

U sumrak probijena je u oštrom napadu kod Sogotskog zaprečna linija obrazovana od tenkova i protivtenkovskih oruđa. Po mesečini krenuo je 11. tenkovski puk, praćen od 2. čete na oklopnim transporterima, na noćni marš prema istoku. Jedna borbena grupa, obrazovana od 2 pešadijska bataljona. 1. art. diviziona, protivavionskih

i protivtenkovskih topova, stavljena je pod komandu komandanta 114. puka oklopne pešadije, ali je morala tek da se prikupi. »Bez izgleda na brzo pridolaženje ovih delova, sa spoznajom da pogonskog goriva ima još samo do napadnog cilja, komandant, često vozeći na čelu, odlučuje da bezobzirno goni« ... (ratni dnevnik 11. tenkovskog puka).

U noćnom maršu u jednoj koloni u pozadini neprijatelja, pred 23. oklopnom divizijom, sredinom posednutih neprijateljskih položaja, tenkovski puk je stigao sa malo municije u Vasiljevku sa samo još 21 tenkom i zapuseo je severni deo sela sa nerazorenim mostom. Ovde se on držao protiv usplamtelog otpora u južnom delu i napada spolja.

Pored obe čete oklopne pešadije, borile su se tenkovske posade kao pešadija do 21. decembra potpuno ostavljene same sebi. Jer borbena grupa komandanta 4. puka oklopne pešadije mogla je 19. decembra tek u 19 časova da krene u nastupanje od Verhnje Kumskog, morala je da se, bez tenkovske podrške, probije kroz sada uzbunjenog neprijatelja i na južnoj ivici Vasiljevke naišla je na otpor, koji ona 20. decembra više nije mogla da slomi. Tek 21. decembra uspela je da zakorači na severnu obalu, istočno od Vasiljevke, i da snabde Hinersdorfovou borbenu grupu. 22. decembra neprijatelj se ukopao, tenkovi 23. oklopne divizije napadali su na Birsavoj, a 4. pešadijski bataljon stigao je u Vasiljevsku. Situacija je bila olakšana, pa se moglo opet misliti na nastavljanje napada u pravcu Stalingrada, tim pre što je takođe 17. oklopna divizija kod Gromoslavke prenoćila na istočnoj obali Muškova. I opet je skoro cela divizija bila pod komandom pukovnika fon Hindersdorfa.

Mi ovde prekidamo, jer se dalje opisivanje ne odnosi više na našu temu. Borbeno jakoj 6. oklopnoj diviziji bilo je potrebno 10 teških borbenih dana da probije 35 km duboku zonu između odseka Aksaja i Muškove. Zaleđeni klanci i strme doline potoka sa nedovoljnim prelazima omeli su njeno nastupanje i sprečavali snabdevanje. Mrak, koji je ubrzo posle 15 časova pao, ograničavao je borbenu delatnost na nekoliko časova; divizija je podnela glavni

teret pri pokušaju oslobođanja, i, uprkos svih teškoća usled vremena i zemljišta, postigla je odlične uspehe.

Iz studija, ratnih dnevnika, crteža-pribeležaka i radio-tegrama dobija se, pak, utisak da bi tešnjim objedinjavanjem triju borbenih grupa neprijateljski otpor bio brže savladan. Inicijativu je najviše imala jaka ličnost komandanta 11. tenkovskog puka, koji je svoje odluke donosio prema mesnoj borbenoj situaciji, a ne prema opštoj situaciji, koja mu najčešće nije bila poznata.

Zato što je komandant divizije to omogućavao, došlo je do raštrkanih borbi kod Verhnje Kumskog. Već 14. decembra bilo je jasno da je tenkovski puk otišao predaleko i u pogrešnom pravcu i da se našao pred nadmoćnijim snagama.

Nije smelo da se dopusti da ih oklopna grupa odbaci sama. To je bila više stvar komandanta divizije da usaglasi pokrete svojih triju borbenih grupa i dovede ih na prvo-bitni pravac. Primer potvrđuje da i pored sve samostalnosti koja treba da se ostavi komandantima u vođenju lokalnih borbi, komandantu divizije pada u deo važan zadatak da obezbedi jedinstvo akcije. Takođe ni on ne sme stalno da »komanduje od pozadi« već u prvom redu da se stara o tome da neprijatelj ne odseče napred isturene oklopne snage od ostalih delova divizije i od snabdevanja pogonskim gorivom i municijom.

U ovim borbama sa jakim ruskim tenkovima osobito se jasno pokazalo da se oklopne jedinice utoliko više troše ukoliko je manja jedinica koja pojedinačno — sama istupa.

Ukoliko je manje tenkova na raspolaganju, utoliko je potrebnije njihovo organizacijsko objedinjavanje pod jedinstvenom komandom.

U prethodnim primerima mi smo se bavili upotreborom i pretežno sastavom oklopnih jedinica u napadnim operacijama, shodno njihovoj osnovnoj nameni. U nekom drugom članku mi ćemo istraživati na koji je način, nadasve u kakvom rasporedu Francuska 1940. god. htela upotrebiti svoje

jako oklopno naoružanje u odbrani. Tek iz toga će se pokazati oslonci za procenjivanje novog sastava nemačke divizije.

IZVORI

Kriegstagebücher des XV. A. K., der 5. und 7. Pz. Div. — Frankreich-Feldzug 1940. (Ratni dnevnik 15. armijskog korpusa, 5. i 7. oklopne divizije — Rat u Francuskoj 1940).

Doumenc: *Histoire de la 9 Armée* (Dumank: Istorija 9. armije).

Lereconvreux: *L'Armée Giraud en Holande*, 1939—1940. (Lerekovre, Žirova armija u Holandiji, 1939—1940).

Lidell Hart: *The Rommel Papers*, 1953 (Lidel Hart, Romelovi spisi, 1953).

Reinhardt: »Die 4. Panzer — Divizion vor Warschau und ander Bzura« (Rajnhart, 4. oklopna divizija pred Varšavom i na Bzuri), *Wehrkunde* 1958. sveska 5.

Scheidert: *Nach Stalingrad — 48 Kilometer*; 1956, Kurt Vo-winckel — Verlag (Šajbert, Za Staljingrad — 48 kilometara).

v. Vorman: *Der Feldzug 1939 in Polen*; 1958, Prinz Eugen — Verlag (fon Forman, Ratovanje 1939. u Poljskoj).

Potpukovnik
Viljem Telon

KADA I KAKO PRIPREMITI VAZDUŠNODESANTNI NAPAD U NUKLEARNOJ BICI*)

Od kraja drugog svetskog rata Sjedinjene Američke Države razvile su nova taktička shvatanja o upotrebi borbene snage nuklearnog oružja i raketa, kao i o odbrani i zaštiti sopstvenih snaga protiv njih. Činjenica što neprijatelj upotrebljava nuklearno oružje i rakete u suštini nameće potrebu da sve veće jedinice KoV primenjuju rastresitost da bi mogle opstatи i nalaže im da budu pokretljivije od neprijateljevih jedinica da bi mogle uspešno da manevrišu. Vatrena moć se iskorišćuje pokretljivošću kako u napadu, tako i u odbrani.

Sposobnost jedinica KoV da se neometano kreću u vazduhu ili kopnenim sredstvima uslovljena je odgovarajućim stepenom vazdušne nadmoćnosti u određeno vreme i u odgovarajućem rejonu. Pravilo 100-1, »Uputstvo o doktrini« (Doctrinal Guidance Statements), postavlja ovaj uslov na sledeći način:

Vazdušna nadmoćnost jedne strane nad drugom omogućava jačoj strani da u određeno vreme izvodi vazdušne operacije u odgovarajućem rejonu, a da je pri tom druga strana ozbiljno ne ometa dejstvom svog vazduhoplovstva, vođenih raketa i protivavionskom artiljerijom, ili samo protivtenkovskom artiljerijom.

*) Lieutenant Colonel William P. Tallon, Ir., Artillery: *Airborne Assault in Nuclear When and How*, »Military Review«, februar 1960, str. 36. Prevod sa engleskog. Redigovao prema originalu Stanislav Podboj.

Ta definicija odnosi se i na nuklearno oružje i protivvazdušne rakete.

Koncepcije o vazdušnodesantnim operacijama stvorene su na osnovi poboljšane vazdušnodesantne organizacije, usavršenih sredstava vazdušne pokretljivosti i pojave nuklearnog oružja. Ove koncepcije su značajan deo celovitog razvoja puteva i sredstava KoV za brzo predusretanje i uništenje neprijateljevih snaga bilo gde da se one nalaze. Mada se koncepcije koje se tu razmatraju odnose prvenstveno na upotrebu vazdušnodesantne divizije u napadima u dubini, iznete postavke mogu se primeniti neposredno i na pešadijsku diviziju prebačenu vazdušnim putem, kao i na bilo koje snage koje izvode napad služeći se helikopterima, avionima sa sletanjem na kratkim stazama, vertikalnim ili običnim sletanjem.

Vazdušnodesantna divizija KoV SAD ima 11.486 ljudi i težinu od ukupno oko 8.500 t, računajući i sledovanje za tri dana. Strategijski pokreti za prebacivanje u rejon prikupljanja vazdušnodesantne divizije izvode se teškim transportnim avionima. Ovi pokreti izvode se letenjem u dugačkom *nizu*, tako da divizija ne pristiže masovno odjednom. Strategijska udaljenost bira se u okviru akcionog radijusa srednjih transportnih aviona, a divizija može pokrenuti čitav svoj borbeni ešelon (4.500 t — 10.000 ljudi) u avionima »C-119«, »C-123« i »C-130«. Operativni radius njenog padobranskog ešelona, kad se spušta masovno, zavisi od tipa raspoloživih transportnih aviona. Padobranski operativni radius za avione C-130, kojima se sada zamjenjuju C-119 u vazduhoplovstvu aktivne vojske, iznosi 2.400 km. Na sličnu udaljenost vazdušnodesantna divizija KoV SAD može upotrebiti i nuklearne bombe, interkontinentalne balističke projektilе ili manje taktičke rakete. Ova nuklearna oružja mogu se upotrebiti pre i posle vazdušnodesantnog napada za uništenje neprijateljevih snaga koje mogu intervenisati u toku dejstva vazdušnodesantne divizije.

Sa gledišta uravnotežene i spremne za dejstvo borbene snage po toni/kilometru vazduhoplovnih sredsta-

va, vazdušnodesantna divizija KoV SAD je najefikasniji tip divizije kojim raspolažu oružane snage. Stoga je vazdušnodesantna divizija glavni oslonac strategijskog korpusa KoV (*Strategic Army Corps — STRAC*) i ključni pokretljiv elemenat naših snaga zastrašivanja u ograničenom ratu. Pravilno korišćena, vazdušnodesantna divizija je moćno sredstvo kako na bojnom polju na kojem se upotrebljava nuklearno oružje, tako i tamo gde se ono ne upotrebljava. U daljem izlaganju razmatraće se njena upotreba na nuklearnom bojištu.

Često se postavlja veoma uopšteno pitanje: Kada i kako možemo voditi vazdušnodesantne operacije većih razmera s obzirom na nuklearne pretnje neprijatelja i mogućnosti protivvazdušne odbrane? Odgovor na ovo pitanje je isti kao i na slično pitanje: Kada i kako može korpus sprovoditi uspešan napad na razvijenom nuklearnom bojištu?

PREDUSLOVI

Preduslov za izvođenje vazdušnodesantnih, kao i drugih kopnenih ofanzivnih operacija jeste *prevlast u vazduhu*. Kada se ona ostvari, mogu se preduzeti veće kopnene ofanzivne operacije. To isto važi i za vazdušnodesantna dejstva. Stepen neophodne nadmoćnosti u vazduhu je različit i zavisi od veličine, dubine i trajanja vazdušnodesantne operacije. Poželjan stepen vazdušne prevlasti postiže se i održava prethodnim neprekidnim *napadnim dejstvima snaga uperenih protiv vatrenih sredstava (ofensive counterfirepower operations)* upotrebom artiljerije, vođenih raketa i vazduhoplovstva protiv sličnih sredstava neprijatelja pre spuštanja vazdušnodesantnih snaga, kao i srdestvima aktivne protivvazdušne odbrane. Nekonvencionalna dejstva i dejstva elektronskog rata kombinuju se i koordiniraju sa napadima snaga uperenih protiv vatrenih sredstava radi neutralisanja neprijateljeve protivvazdušne odbrane, zemaljske artiljerije,

vođenih raket i vazduhoplovstva pre nego što se izvede operacija. U tim dejstvima primenjuju se veoma različita sredstva i postupci. Ona variraju od jednostavnih do naj složenijih. Ta sredstva i postupci obuhvataju, na primer, prekidanje vodova električne energije i veza, sabotaže ili napade na električne centrale, antene i dotur goriva, trajnu radio lošku kontaminaciju lansirnih mesta i elektronska ometanja neprijateljevih radara i drugih sredstava za brzo upozoravanje. Grupe specijalnih trupa i gerile povezivaće se na taj način sa dejstvima veoma složenih sistema projektila i sprava za izvođenje elektronskih protivmera.

Vazdušnodesantne snage ne izvode dejstva za zadržavanje vazdušne prevlasti. Međutim, vazdušnodesantne jedinice koriste se povoljnim uslovima koji su stvoreni tim dejstvima služeći se pogodnostima savremenih transportnih aviona za brzo ovladavanje teritorijom daleko van neposrednog dohvata ostalih kopnenih snaga.

Jasno je da se apsolutna prevlast u vazduhu može retko postići pošto bi to zahtevalo potpuno uništenje neprijateljeve avijacije, vođenih raket zemlja-zemlja (SSM) i zemlja-vazduh (Sam), kao i artiljerije. Međutim, postizanje neophodnog stepena prevlasti u vazduhu znači da je:

- 1. Ograničena sloboda neprijatelja u izboru sredstava za upotrebu nuklearnog oružja pre napada.*
- 2. Potrebno produženo vreme za reagovanje neprijatelja protiv vazdušnodesantnog napada.*

Da se iskoriste ove dve opšte pogodnosti, vazdušnodesantne snage moraju delovati brzo u fazama uzletanja, prebacivanja vazdušnim putem i napada na određeni rejon cilja.

Bez obzira na brzinu svog dejstva, vazdušnodesantne snage moraju preuzeti odgovarajuće mere da smanje svoju osetljivost prema preostalom nuklearnom oružju neprijatelja i njegovom protivvazdušnom dejstvu.

OSETLJIVOST

Osetljivost vazdušnodesantnih snaga prema nuklearnom napadu neprijatelja zavisi od njihovog rasporeda i rastresitosti za vreme uzletanja, pokreta kroz vazduh i u fazi napada vazdušnodesantne operacije. U toku tih faza osetljivost vazdušnodesantnih snaga prema napadu neprijateljevog nuklearnog oružja drukčija je od osetljivosti drugih taktičkih snaga u običnim operacijama i okolnostima. One su veoma osetljive prema napadu neprijateljevog nuklearnog oružja dok se jedinice i avioni nalaze zajedno u fazi uzletanja, transporta u vazduhu i ne posredno posle sletanja transportnih ili jurišnih aviona u rejonu cilja i dok su nezaštićeni od početnih efekata nuklearnog oružja. U rejonu cilja oni nemaju zaklone, oklopna vozila, ili razvijen sistem uzbune sve do završetka faze napada. Opšta osetljivost vazdušnodesantnih snaga prema napadu neprijateljevog nuklearnog oružja može se umanjiti skraćivanjem svake faze vazdušnodesantne operacije.

FAZA UZLETANJA

Osetljivost u toku faze uzletanja svodi se na najmanju meru prikupljanjem u rastresito raspoređenim rejonima prikupljanja (base camps) i upotrebom velikog polja polaznih aerodroma koji zadovoljavaju najnužnije tehničke zahteve. Ovi rejoni prikupljanja vazdušnodesantnih snaga i polazni aerodromi postavljeni su na takvoj udaljenosti jedan od drugoga da se izbegnu teški gubici i ozbiljna oštećenja opreme jedinica u susednim rejonima prikupljanja ili polaznim aerodromima od samo jednog neprijateljevog nuklearnog zrna. Ova udaljenja određuju se procenom najverovatnije jačine nuklearnog zrna koje će neprijatelj upotrebiti u skladu sa svojim mogućnostima u određeno vreme. Sve mere usmeravaju se na skraćivanje vremena koje će jedinice i avioni provesti zajedno pre uzletanja, kao i na smanjivanje njihovog broja na svakom posebnom uzletištu.

U svakom rejonu prikupljanja nalazi se jedna jurišna grupa (task force — jačine 2 ili 3 ojačane pešadijske čete) iz sastava vazdušnodesantne taktičke grupe. U rejonu prikupljanja preduzimaju se pasivne mere odbrane (uključujući maskiranje, kontrolu kretanja, kao i individualna i kolektivna skloništa), da bi se postigla što bolja zaštita ljudstva od efikasnog dejstva nuklearnog oružja. Rejoni prikupljanja postavljaju se tako da je olakšan brz pokret (poželjno u toku mraka, motornim vozilima ili avionima) ka polaznim aerodromima koji zadovoljavaju najnužnije zahteve.

Na najviše polaznih aerodroma obično se ne nalaze transportni avioni. Mesta za uzletanje mogu biti veoma različita, počev od pogodnih poljana i poletnih staza na drumovima ili auto-putevima do malih civilnih aerodroma ili aktivnih i rezervnih vazduhoplovnih baza. Jednice transportnih aviona kreću se ka polaznim aerodromima u što manjim ešelonima i što je moguće kasnije. Prethodnim utovarom teške opreme i najvećeg dela artikala za snabdevanje skraćuje se vreme prikupljenosti ljudstva na svega nekoliko časova. Avioni su popunjeni gorivom a posade upoznate sa zadatkom pre pokreta ka mestima uzleta, gde se rezervoari dopunjuju i dovršava konačno upoznavanje.

Zona u kojoj se nalaze rejoni prikupljanja i poletne staze obezbeđuju se jedinicama protivvazdušne odbrane. Obezbeđenje se povećava prikupljanjem jedinica i prebacivanjem aviona pod zaštitom mraka ili slabe vidljivosti. U to vreme su pojačane elektronske protivmere i zavaravanja.

FAZA POKRETA KROZ VAZDUH

Osetljivost za vreme pokreta kroz vazduh smanjuje se korišćenjem većeg broja pravaca i malim avio-ešelonima koji se kreću ka cilju preko široke zone. Normalno, jedan ešelon nosi jednu jurišnu grupu ka jednom rejonu spuštanja. Veličina ešelona određuje se veličinom i za-

datkom jurišne grupe koja se prebacuje, a ona varira od 1 do 3 ojačane pešadijske čete. Na putu ka rejonu cilja vlastitom protivvazdušnom odbranom obezbeđuje se najjača zaštita.

Pravci ka rejonu cilja preko teritorije koju drži neprijatelj biraju se tako da se iskoriste efekti prethodnih napadnih dejstava snaga uperenih protiv vatrenih sredstava i drugih dejstava protiv neprijateljeve protivvazdušne odbrane. Vazdušna zaštita i izviđanje oružjem obično prethode ešelonu transportnih aviona i štite ga, da bi se svele na najmanji broj neprijateljeve preostale protivavionske baterije, sposobne da napadnu vazdušnodesantne snage u toku leta. Letenjem na maloj visini iznad neprijateljeve teritorije smanjuje se osetljivost snaga u toku leta ka rejonu cilja, jer se time izbegava dejstvo radara i elektronskih uređaja.

Ešeloni i kolone aviona u toku leta su dovoljno razdvojeni po visini i udaljeni da bi se izbeglo uništenje više od jednog ešelona dejstvom jednog nuklearnog oružja protivvazdušne odbrane koje bi moglo da nadživi vatrenu pripremu. Elektronske protivmere, mere obmanjivanja i dejstva nekonvencionalnog ratovanja takođe se primenjuju radi umanjivanja efikasnosti preostalih snaga neprijateljeve protivvazdušne odbrane. U blizini objekata određenih za napad ešeloni i kolone aviona približavaju se jedni drugima koliko je potrebno radi istovremenog spuštanja jurišnih grupa iz sastava taktičkih grupa združenih jedinica.

FAZA NAPADA

Vazdušnodesantne snage se u toku napadne operacije najizloženije napadu neprijateljevog nuklearnog oružja u rejonu cilja, u toku faze napada. Ovo zbog mogućnosti neprijatelja da u rejonu cilja upotrebi sva svoja preostala nuklearna lansirna sredstva, uključujući i ranije postavljena kao i sva izviđačka sredstva, kao i da

kopnenim snagama eksplatiše dejstvo nuklearnog oružja koje može biti upotrebljeno protiv vazdušnodesantnih snaga.

Osetljivost vazdušnodesantnih snaga za vreme faze napada smanjuje se masovnom primenom nuklearne i konvencionalne, ili samo konvencionalne vatre neposredno pre napada. Spuštanjem snaga koje učestvuju u napadu na sam cilj ili što je moguće bliže njemu smanjuje se vreme potrebno za ovladavanje ciljevima. Napad se izvodi obično jurišnim grupama jačine manje od taktičke grupe. Rastresitost na nivou taktičke grupe i divizije postiže se spuštanjem jurišnih grupa neposredno na svaki određeni napadni objekat ili u njegovoj neposrednoj blizini. Jurišne grupe koje istovremenim napadom ovlađavaju određenim objektima razdvojene su toliko da se izbegne neutralisanje više od jedne takve grupe jednim neprijateljevim nuklearnim zrnom. Posle spuštanja, vazdušnodesantne napadne snage razvijaju brzo svoja dejstva i postepeno prilagođavaju svoj raspored onom koji primenjuju jedinice pri izvođenju drugih kopnenih dejstava. Na taj način njihova osetljivost u rejonu cilja uskoro posle napada nije veća od osetljivosti ostalih kopnenih snaga.

VATRENO DEJSTVO PRE NAPADA

Ofanzivna upotreba nuklearnog oružja u vatrenom dejstvu pre napada i iznenađenje koje se postiže primenom vazdušnodesantnog napada omogućavaju brzo reorganizovanje, izvršenje početnih zadataka i primenu pasivnih mera zaštite protiv nuklearnog napada.

Upotreba nuklearnog oružja u pripremi pre napada kao i u dejstvima posle napada omogućuje danas vazdušnodesantnim snagama da planiraju spuštanje i da dejstvuju u rejonima gde neprijatelj može imati i jače snage. U nastavku se izlažu neka razmatranja koja mogu biti od koristi pri upotretbi nuklearnog oružja u podršci

vazdušnodesantnih operacija, a koja su od posebne važnosti za takve operacije.

Cilj vatrenog dejstva pre napada je da se umanji otpor neprijatelja u rejonu cilja, tako da se spuštanje, reorganizovanje i početni zadaci mogu izvesti uz minimalno ometanje od strane neprijatelja. Pošto se vazdušnodesantne snage mogu lako sastaviti za vreme prvog dodira sa zemljom, poželjno je jače neutralisanje neprijateljevih ciljeva nego u drugim vrstama operacije.

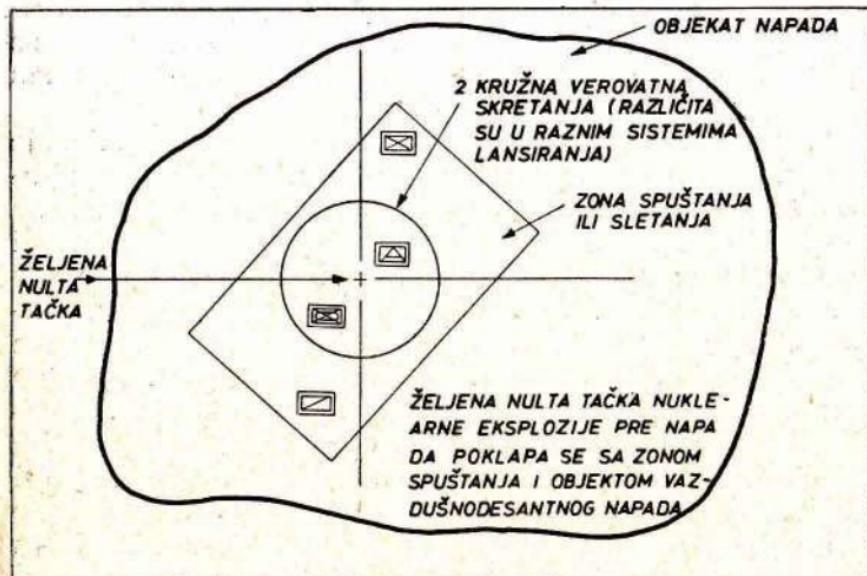
Zbog znatnih daljina i potrebne tačnosti, pogodno je da se za nuklearne udare pre napada koristi vazduhoplovstvo ili mornarica, upotrebljavajući nuklearna zrna male i srednje jačine. Važno je da pri njihovoj upotrebi preovlađuju doktrinarne postavke KoV. Usled tesne povezanosti između plana nuklearne vatre pre napada, plana spuštanja i plana taktičkog dejstva na zemlji, plan vatre nuklearnog oružja za udare pre napada načelno treba da izradi opštevojni komandant na nivou na kojem se može najbolje ostvariti neophodna koordinacija sa planom kopnenih taktičkih dejstava. Ovo će obično biti nivo korpusa ili divizije. Plan mora regulisati potrebne detalje upotrebe bez obzira koji će se lansirni sistem koristiti.

Vatreno dejstvo pre napada treba da bude masovno, koliko god to dozvoljavaju tehnički obziri.

Uputstva koja komandant može izdati za nuklearne udare pre napada u najviše slučajeva se ne razlikuju od onih koja bi važila za podršku napada kopnenih snaga. Obziri bezbednosti vlastitih jedinica su svakako uprošćeni, pošto sopstvene trupe neće biti izložene dejstvima nuklearne eksplozije.

Maksimalno iznenadenje, udar i ekonomija snaga postižu se spuštanjem neposredno na objekat napada. Kada se planira upotreba nuklearnog oružja u rejonu cilja pre napada vazdušnodesantnih snaga, pojavljuje se poseban problem naknadne radijacije u zonama spuštanja ili sletanja. Ovaj problem se pojavljuje u oštroj formi, ukoliko se ove zone podudaraju sa objektom napada i željenom

nultom tačkom nuklearne eksplozije (*desired ground zero* — DGZ, šema 1). Upotreba nuklearnog oružja koje može proizvesti naknadnu radijaciju planira se pažljivo, tako da rizik za snage koje vrše napad bude što je moguće manji.

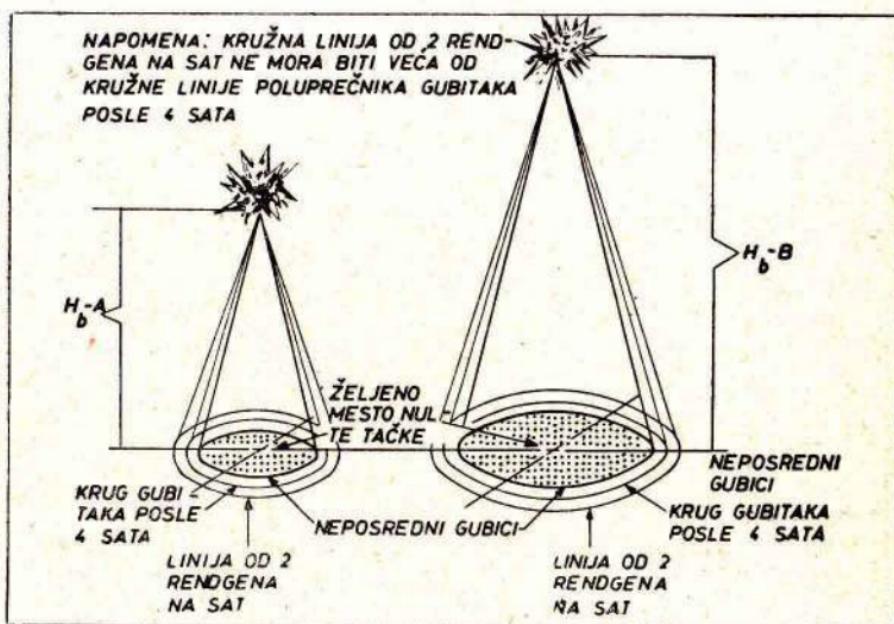

Skica 1

IZBEGAVANJE EKSPLOZIJA NA POVRŠINI ZEMLJE

Eksplozije na površini zemlje u rejonu cilja koje pret jede vazdušnodesantnom napadu na nekoliko časova nisu poželjne pošto se na mestu eksplozije nalazi krater i postoji velika opasnost od intenzivne naknadne radijacije koju prouzrokuje radioaktivna prašina oko nulte tačke eksplozije i u pravcu duvanja vetra. Time se onemogućuje upotreba zona predviđenih za spuštanje i sletanje. Napad se mora odložiti sve dok se ne odrede granice stvarnog prostiranja padavinu i dok intenzivnost zračenja ne spadne do prihvatljivog nivoa. Pošto će se verovatno planirati vazdušna eksplozija na takvoj visini da se izbegnu

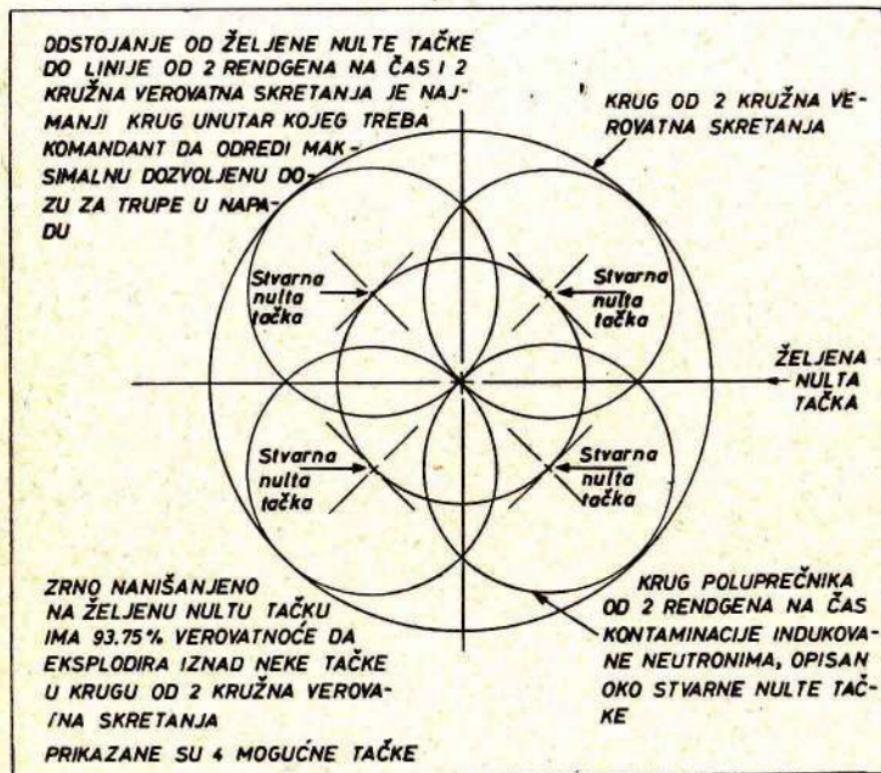
radioaktivne padavine, ostaje samo problem gama-kontaminacije indukovane neutronima. Gama-zračenje indukovano neutronima može se održavati u bezopasnim granicama pomeranjem nulte tačke eksplozije van zone spuštanja i odgovarajućim povećanjem jačine zrna da bi se postigao traženi poluprečnik nanošenja gubitaka neprijatelju. (Ova razmatranja odnose se na najnepovoljniji slučaj, tj. ako se snage neprijatelja nalaze u samoj zoni spuštanja ili sletanja.)

Skica 2

Drugi praktičan način kojim se mogu umanjiti iznete nepovoljnosti jeste podizanje tačke eksplozije na takvu visinu da se dobije praktično što manja linija jačine zračenja od dva rendgena na čas, a da se istovremeno prihvati duže vremensko trajanje prouzrokovanja gubitaka neprijatelju od radijacije primljene u momentu eksplozije u željenom poluprečniku (skica 2). Prema tačnosti

(izraženoj u kružnim verovatnim skretanjima — *circular error probable CEP*) pogodaka iz aviona ili raketnog sistema upotrebljenog za lansiranje nuklearnog udara pre napada, odrediće se u kojoj meri će mesto stvarne nulte tačke eksplozije i linije koja označava rejon značajne naknadne radijacije (2 rendgena na čas) odstupati od planirane nulte tačke (skica 3 i 4).

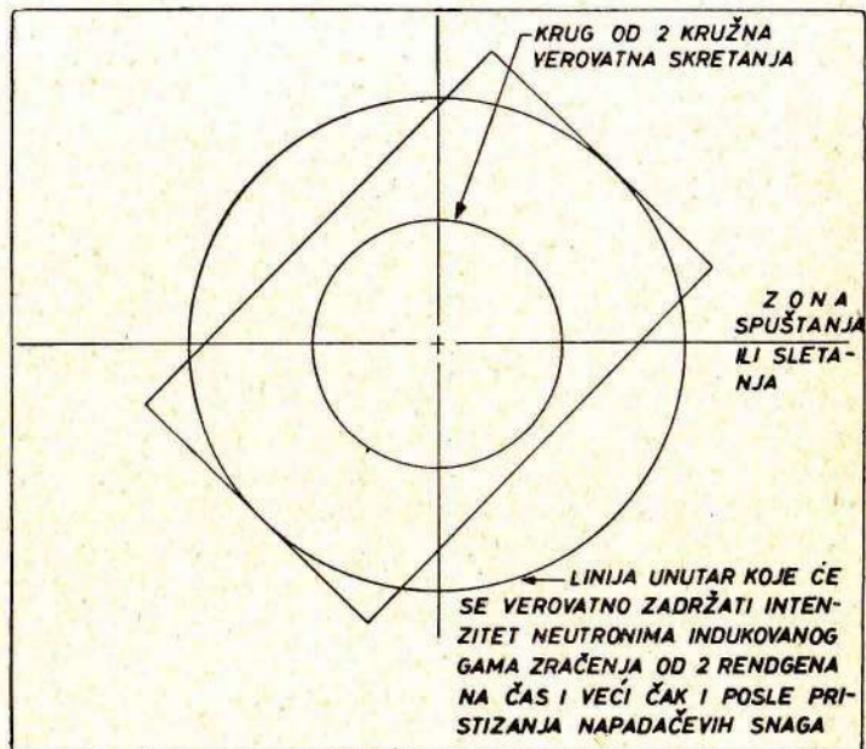

Skica 3

Komandant treba u svom uputstvu ili da odredi maksimalnu dozvoljenu ukupnu dozu naknadne radijacije koju mogu primiti jedinice u toku napada, ili da postavi

odgovarajući stepen rizika kojem mogu da se izlože jedinice u napadu. On može, na primer, kazati:

Nuklearno oružje upotrebiti pre napada tako da se jedinicama u napadu omogući da izvode dejstva u blizini svojih zona spuštanja i sletanja u toku jednog časa a da ne prekorače ukupnu dozu efekata naknadne radijacije od rendgena.

Skica 4

Zato bi bilo potrebno da komandant odlično poznaje detalje upotrebe nuklearnog oružja i da prethodno izvrši analizu zasnovanu na detaljnim proračunima i veo-

ma preciznom poznavanju efekata ukupne doze radijacije na čovečje telo. Pre se može očekivati da komandant izda ovakvo uputstvo:

Nuklearno oružje upotrebiti pre napada tako da ukupna doza od naknadne radijacije ne pređe odgovarajući umereni rizik od početne radijacije kojoj je izloženo upozorenje ljudstvu.

ODREĐIVANJE VREMENA VATRENOG DEJSTVA PRE NAPADA

Stvaranje fizičkih prepreka padobrancima, helikopterima, ili sletanju jurišnih aviona treba, prirodno, takođe izbeći. U određivanju vremena za nuklearno vatreno dejstvo pre napada pojavljuju se dva suprotna zahteva:

1. Zahtev da se izvuče maksimalna korist od početnog vatrenog udara i neprijatelju ne da vreme da dođe k sebi.

2. Traženje da se procene rezultati vatrenog dejstva i na osnovu ove procene postavi zahtev za ponovne udare gde je to potrebno, ili za izmenu plana ukrcavanja određene jurišne grupe. Može se desiti da procena oštećenja i odluke koje su rezultat toga treba da se donesu dok je vazdušnodesantna jedinica u letu ka rejonu cilja.

Da bi se ispunio prvi zahtev, prvi ešelon vazdušnog desanta koji učestvuje u napadu treba da krene nešto pre četiri časa posle vatrenog udara koji prethodi napadu. Ovo se zasniva na sada važećoj pretpostavci da se poluprečnik gubitaka od nuklearnog oružja povećava do oko četiri časa posle eksplozije. Mada se taj poluprečnik može povećavati i posle toga, to ne pruža stvarne koristi pošto je procenjeno da će se cilj posle tog vremena oporavljati bržim tempom od povećavanja poluprečnika gubitaka.

Radi ispunjenja drugog zahteva napad mora biti vremenski određen tako da se omogući izvođenje navedenih

dejstava. Rakete ili borbeni avioni moraju biti spremni za nanošenje naknadnih udara. Pre poletanja jedinice moraju biti upoznate sa postupcima prikupljanja i taktičkim planovima ako bude potrebno da se spuste na druge zone spuštanja. Smatra se da bi bilo potrebno jedan čas ili više da se proceni situacija i stvore novi planovi. Stoga napad treba da usledi najranije na jedan čas posle udara izvršenih pre napada.

Opšti komandant mora obrazovati taktički operativni centar pre nego što prvi napadni ešelon poleti sa uzletnih staza iz rejona prikupljanja. On mora biti sposoban da donosi odluke koje će se odnositi na poletanje vazduhoplovnih jedinica i na postupke vazdušnodesantnih jedinica KoV u letu, kao i podržavajućih raketa i vazduhoplovnih snaga. Ove odluke trebalo bi da budu podržane krajnjim naporom da se predusretne svaka moguća ne-predviđena okolnost u pogledu neprijatelja, vremenskih prilika, izvođenja vatrenog udara pre napada i plana spuštanja vazdušnog desanta. Posle napada komandni organizam mora biti dopunjjen time što će vazdušnodesantska divizija uspostaviti sličan centar u rejonu cilja.

PODRŠKA POSLE NAPADA

Upotreba nuklearnog oružja u dejstvima posle desantnog napada slična je upotrebi tog oružja u drugim kopnenim operacijama. Međutim, postoje neke specifičnosti koje su od naročitog značaja za vazdušnodesantne operacije:

1. Vazdušnodesantna jedinica u početnoj fazi neće imati uobičajenu podršku korpusnih i armijskih lansirnih sredstava iz dubine. Ta podrška će se obično oslanjati na sredstva prebačena na vazdušnodesantnu osnovicu ili na vazduhoplovna ili mornarička sredstva koja se nalaze van vazdušnodesantne osnovice.

2. »Litl džon« (*Little John*), koja je u organskom sastavu vazdušnodesantne divizije, može pratiti prvi ešelon.

Ostala artiljerija, kao »Onist džon« (»Honest John«), haubica 203 mm i »lakros« (»Lacrosse«), može se sva transportovati vazdušnim putem i prebaciti u rejon cilja sletanjem teških transportnih aviona u sledećem ešelonu, ukoliko su obezbeđeni pogodni aerodromi. Prebacivanjem nekih ili svih ovih sredstava na vazdušnodesantnu osnovicu komandantu vazdušnodesantne jedinice daju se lansirni uređaji kojima se može koristiti u svim okolnostima, čak i u slučaju nepogodnih atmosferskih uslova. Međutim, široka upotreba raketnih sistema na vazdušnodesantnoj osnovici zahteva znatne napore da se zamene postojeći relativno glomazni sastavni delovi. Logistički obziri mogu stoga nametnuti da se vazdušnodesantne snage, kad je god moguće, oslanjamaju na vazduhoplovne ili mornaričke borbene avione ili rakete.

3. Dejstva posle napada izvode se vatrenim sredstvima, uključujući i podršku iz vazduha radi uništenja ranije neotkrivenih i još neuništenih neprijateljevih rakaeta zemlja-zemlja u domenu rejona cilja. Ovi napadi su od presudnog značaja.

ZAKLJUČCI

Pojedinci smatraju da neprijatelj može izolovati vazdušnodesantne snage kad se iskrcaju u rejonu cilja, izvršiti po njima nuklearni udar i uništiti ih. Ako se pretpostavi da će neprijatelj upotrebiti projektile jačine od više megatona na vazdušnodesantnu osnovicu divizije, ta divizija će biti neutralisana. Međutim, to isto važi i za dejstva pešadijske i oklopne divizije.

Vazdušnodesantna operacija većeg obima može se preduzeti ako se obezbedi odgovarajući stepen prevlasti u vazduhu. Operacija se može tada završiti uspešno bez izlaganja preteranim gubicima.

Odgovarajući stepen vazdušne nadmoćnosti obično će odrediti komandant koji je ovlašćen da naredi angažovanje snaga. Taj stepen će zavisiti od veličine, dubine

i trajanja operacije. Stepen »nedozvoljenih gubitaka« zavisće od važnosti cilja i zadatka.

Značajno što treba imati na umu, i pored toga što postoje različiti tehnički aspekti o kojima treba razmišljati zbog široke upotrebe aviona i specifičnosti vertikalnog dejstva vazdušnodesantnog napada, jeste da nuklearno oružje neće imati ništa veći efekat na vazdušnodesantne operacije nego što ga ima na druge vrste dejstava. U mnogim pogledima vazdušnodesantne operacije obezbeđuju snagama KoV pokretljivost koja je potrebna zbog uvođenja nuklearnog oružja na području vojnih operacija.

BORBENA DEJSTVA SOVJETSKIH VAZDUŠNODESANTNIH JEDINICA*)

Prikaz objavljen u časopisu »Vojno-istorijski žurnal«

Stalni porast broja vojnih transportnih aviona i neprekidno usavršavanje tehnike vazdušnog desanta, povećanje brzine i nosivosti aviona i helikoptera kao i rastuća vatrema moć ovih jedinica omogućavaju vazdušne desante velikih razmara, kako neposredno iza linije fronta neprijatelja, tako i znatnijoj dubini njegovog sistema odbrane.

Već znatno ranije pre drugog svetskog rata, sovjetska armija je, kao prva armija uopšte, razradila ne samo teoriju borbenih dejstava vazdušnodesantnih jedinica već i sakupila osnovna praktična iskustva. Godine 1930. formirane su prve vazdušnodesantne jedinice a 1931/32. pojedini vazdušnodesantni bataljoni, koji su ubrzo prerasli u pukove a docnije u brigade jačine 3.000 vojnika.

Godine 1934. prilikom manevara u Belorusiji srušeno je avionima 900 padobranaca s kompletним naoružanjem, 1935. iskočilo je kod Kijeva 1.200 padobranaca a istovremeno srušeno je avionima 2.500 vojnika sa svojim borbenim materijalom. Prilikom drugih manevara opet u Belorusiji iskočilo je 1.800 padobranaca i srušeno je avionima 5.700 vojnika sa svojim borbenim materijalom

*) *Einsatz sowjetischer Luftlandetruppen*, »Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift«, novembar 1961. Preveo sa nemačkog Đorđe Drobni; redigovao prema originalu Stanislav Pirc.

i naoružanjem. 1936. godine, kod Moskve, jedna pešadijska divizija izvršila je desant avionima, a već 1937. godine prikazano je 7.000 padobranaca sa odgovarajućom borbenom tehnikom.

Iskustva svih ovih desanata padobranima i avionima sakupljena su u Pravilu ratne službe od 1936: »Padobranci i vazdušnodesantne jedinice služe, pre svega, stvaranju zabune kod neprijateljske komande i dezorganizaciji njegovih pozadinskih službi. U sadejstvu sa vlastitim jedinicama, koje napadaju na frontu, padobranske i vazdušnodesantne jedinice mogu na odlučujući način doprineti potpunom razbijanju neprijatelja.«

Glavni zadaci vazdušnodesantnih jedinica su:

- zauzimanje i držanje važnih položaja, delova zemljišta i pojedinih tačaka u pozadini neprijatelja, kako bi se pružila podrška vlastitim kopnenim jedinicama prilikom opkoljavanja i uništavanja neprijatelja;

- ometanje rukovođenja neprijatelja, njegovih pozadinskih službi i snabdevanja;

- zauzimanje i razaranje neprijateljskih aerodroma i vazduhoplovnih baza;

- olakšavanje pomorskih desanata zauzimanjem obalnih rejona.

Uputstva za planiranje i izvođenje vazdušnodesantnih operacija bila su razrađena još pre početka rata i tretirala su obuku i naoružanje, desant avionima i padobranima, borbena dejstva, snabdevanje oružjem i materijalom, borbu pod specijalnim uslovima kao npr. na planinskom zemljištu, u pustinji, zimi itd.

Pred drugi svetski rat, vazdušnodesantne jedinice u armijama Engleske i SAD bile su u začetku, dok je Hitlerova Nemačka počela da ih formira tek 1936/37. godine.

Prilikom izbijanja drugog svetskog rata sovjetska armija je raspolagala velikim dobro obučenim vazdušnodesantnim jedinicama i pešadijskim divizijama koje su bile obučene za transportovanje vazdušnim putem. Pošto je težište napora industrije aviona u predratnim go-

dinama bilo usredsređeno na proizvodnju borbenih aviona, sovjetska armija je raspolagala malim brojem transportnih aviona. Zbog toga su bombarderi morali da se upotrebljavaju za vazdušno transportovanje. Posade malog broja podesnih aviona bile su obučene samo bacanju bombi i poznavale su osnove izvođenja vazdušnih desanata samo u ograničenoj meri. Zbog toga je, prilikom izbijanja rata, veći deo vazdušnodesantnih jedinica, umesto da bude upotrebljen u skladu sa svojom stvarnom namenom, upotrebljen kao obične pešadijske jedinice, kako bi se odbile nadmoćnije neprijateljske snage na raznim delovima fronta. U operativnom pogledu sovjetska Vrhovna komanda upotrebila je vazdušnodesantne jedinice u borbenim dejstvima u pozadini neprijatelja samo sa zadatkom dezorganizovanja. Ipak su različiti taktički vazdušni desanti bili prilično česti. Tako je, na primer, jula i avgusta 1941., u okolini Kijeva iskočilo više jedinica 212. i 104. vazdušnodesantne brigade u cilju uništenja drumskih mostova i skladišta municije i oružja. Padobranci su izbacivani i u pozadini neprijatelja radi izviđanja i špijunaže. U skladu sa zadatkom grupe padobranaca su bile jačine od 3—5 do 40—50 vojnika. Manje grupe su se neopaženo približavale svom cilju napada, iznenađivale su i napadale protivnika, a zatim se, po mogućству, neopaženo povlačile u neki drugi rejon. Po izvršenju svojih zadataka padobranci su prelazili liniju neprijateljskog fronta i pridruživali se vlastitim jedinicama ili se probijali do partizana.

VAZDUŠNI DESANTI U ODBRANI

Kao primer uspešnog vazdušnog desanta prilikom odbrambene operacije može se navesti iskakanje kod Odese u septembru 1941. 20. septembra situacija je omogućavala neprijatelju da artiljerijom dejstvuje protiv luke i brodova koji su u nju dolazili, što je moralo da se spreči po svaku cenu. Naređen je pomorski desant u

rejonu Grigorjevke kao i istovremeni vazdušni desant sa 23 vojnika 4 do 5 km severnije u okolini kote Šicli 57,3.

U mrkloj noći 22. septembra u 1.30 časova padobranci su se sakupili posle iskakanja i počeli izvršavanje svog zadatka. Presekli su žične veze, napali i uništili štab jednog bataljona, kao i druge grupe oficira i vojnika. Ova napadna dejstva su prikovala pažnju neprijatelja i omogućila nesmetano iskrcavanje mornaričkodesantnih jedinica na obalu, koje zbog toga nisu naišle na uspešan otpor neprijatelja. Negde pred zoru, padobranci i mornaričko-desantne jedinice su se spojili i zajednički podržali uspešan protivnapad vlastitih jedinica, koje su očistile rejon od neprijatelja, tako da više nije mogao da dejstvuje artiljerijom protiv luke. Od odlučujućeg značaja za uspeh u ovoj borbi bio je iznenađujući vazdušni desant, hrabra i odlučna akcija padobranaca i dobro sadejstvo sa mornaričkodesantnim jedinicama.

NAPADNA BORBENA DEJSTVA

U zimu 1941/42. godine duboki sneg je sprečavao napredovanje van puteva i povećao njihov značaj. Komanda je zbog toga naredila čitav niz taktičkih vazdušnih desanata prilikom napadnih operacija. Januara 1942. godine naredila je Vrhovna komanda grupe armija »Zapad,« u cilju podrške levog krila, izvršenje vazdušnog desanta, sa zadatkom da se uništi neprijateljeva grupa kod Juhnova-Medinja, da se zauzme železnička stanica Mjatljevo i prekine drum ka Juhnovu, kako bi se sprečilo povlačenje neprijatelja preko Mjatljeva ka Juhnovu i dovođenje rezervi iz Juhnova (videti skicu 1).

U akciji je trebalo da učestvuju dva bataljona padobranaca i jedna vazdušnodesantna grupa 250. pešadijskog puka. Jedan bataljon je imao zadatak da se spusti padobranima na aerodrom Boljšoje-Fatjanovo, da ga zauzme i omogući desant avionima. Drugi bataljon je trebalo da iskoči jugozapadno od Medinja, da se probije do dru-

ma Juhnovo-Medinj i razori most preko reke Žanje, 1 km jugozapadno od Kosova. Jedan deo snaga trebalo je da zauzme fabriku u Žanju. Broj aviona koji su učestvovali dopuštao je iskakanje padobranaca u zbijenoj formaciji, ali je za desant padobranima bilo potrebno izvršiti 3 do 4 leta.

Prilikom prvog leta u noći 3/4. januara 1942. iskočio je padobranima, pod komandom majora Starčika, bataljon padobranaca i deo drugog bataljona, ukupno 416 vojnika, iznad aerodroma Boljšoje-Fatjanovo, i uveče 4. januara oni su zauzeli aerodrom. No, vazdušnodesantna grupa nije mogla da se spusti zbog dubokog snega. Dođuše, noću 4/5. januara, aerodrom je bio očišćen od snega, ali se ujutro pogoršalo vreme, tako da ostali delovi bataljona i vazdušnodesantnih jedinica nisu mogli da se upotrebe. Sledećeg dana izmenila se situacija na frontu tako da je dalji vazdušni desant bio necelishodan. Po uputstvu Vrhovne komande ranije srušena grupa otpočela je samostalne akcije u pozadini neprijatelja. Padobranci su uništili 12 bunkera načinjenih od balvana i zemlje zajedno sa njihovim posadama i probili se do stanice Kostino. Tamo su porušili jedan most, razorili prugu na više mesta i uništavali transporte sa njihovim osiguranjem. 8. januara padobranci su zauzeli stanicu Mjatljevo, uništili jednu četu za osiguranje železnice i dva železnička transporterata, u kojima se, pored ostalog, nalazilo na platformama vagona natovarenih 28 tenkova. Između 8. i 9. januara padobranci su očistili u rejonu Mjatljeva niz naselja od neprijatelja i onemogućili železnički saobraćaj ka Kalugi. Istovremeno su uništavali grupe neprijatelja na putevima i u naseljima. U šumi, zapadno od Doroje, zarobili su komoru od 119 kola sa konjskom zapregom natovarenih vojnim materijalom, koji su docnije uspeli da predaju 49. armiji. Na taj način major je izvršio svoj zadatak; 20. januara se opet probio do vlastitih snaga. Padobranci su neprekidno morali da vode teške borbe protiv nadmoćnog neprijatelja i pri vremenskim prilikama koje su u velikoj

meri onemogućavale blagovremeno snabdevanje munitijom i namirnicama vazdušnim putem.

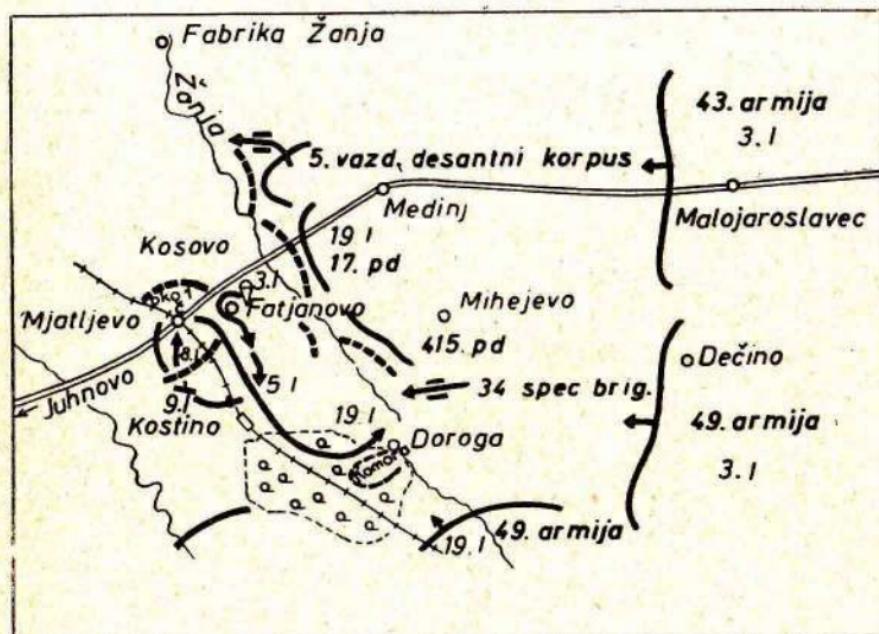
Početkom druge polovine januara 1942. godine jedinice levog krila zapadnog fronta prilikom svog prodiranja ka Vjazmi vodile su borbe u cilju uništenja grupe neprijatelja kod Juhnova-Mjatljeva. Radi olakšanja zaokruženja nameravano je izvršenje vazdušnog desanta. Kao što je već pomenuto, vazdušnodesantne jedinice koje su bile u pripravnom stanju nisu se mogle upotrebiti zbog loših vremenskih prilika. Komanda vazduhoplovstva je pripremu za ovaj vazdušni desant izvršila na aerodromu Vnukovo kod Moskve. Jačina oba padobrantska bataljona iznosila je 452 vojnika sa 263 puške, 142 automata, 10 puškomitraljeza, 11 minobacača i 6 protivtenkovskih pušaka. Jačina streljačkog puka iznosila je 1200 vojnika sa 300 pušaka, 646 automata, 28 puškomitraljeza i 2 topa 45 mm.

Vazdušni desant je imao sledeće zadatke: pružanje podrške napadu 1. konjičkog korpusa i napredovanju 33. armije na zapad, kao i sadejstvo prilikom okruženja i uništenja grupe neprijatelja kod Mjatljeva-Juhnova (videti skicu 2).

Vazdušnodesantna grupa nije bila dorasla postavljenom zadatku ni po svojoj jačini niti je bila angažovana na pravom mestu. Vazdušni desant je trebalo da se izvrši kod Znamjenke-Želanja i Lugih, gde se prema podacima obaveštajne službe nisu nalazile jače neprijateljske snage. Zadatak je bio odseći glavne puteve snabdevanja iz Juhnova.

U rane jutarnje časove 18. januara, iskočila je grupa padobranaca kod Znamjenke i Želanja. U prvi sumrak, spustila su se južno od Znamjenke 4 aviona sa 65 vojnika grupe za navođenje desanta sa spravama za startovanje aviona. Sledеćeg dana, padobranci su, uz pomoć partizana i meštana, izgradili pomoćni aerodrom na severnoj ivici Pljesnove. Rano ujutro 20. januara, komandant padobranaca je poslao izveštaj da je moguće spuš-

tanje aviona sa stajnim trapom. Zbog lošeg vremena vazdušni desant se odužio preko pet dana. Ukupno je bilo spušteno 1643 vojnika sa 31 puškomitrailjezom, 11 protivtenkovskih pušaka, 34 minobacača i dva topa 45 mm. Zahvaljujući dobroj obučenosti letačkog osoblja, uprkos noći i nepovoljnim vremenskim prilikama, dubokom snegu i uz slabu osvetljenost mesta za spuštanje, padobranci su mogli da se spuste skoro zajedno a vazdušni desant da se odvija nesmetano. Ali izviđači vazdušnog desanta su utvrdili da je neprijatelj raspolagao znatno jačim sna-

Skica 1. Borbena dejstva jedinica majora Stračika kod Mjatljeva

1) Fabr. Žanja	12) Kostino
2) Žanja	13) Fatjanovo
3) 5. vazdušnodesantni korpus	14) Mihejevo
4) Medinj	15) 415. pd
5) 43. armija	16) 34. spec. br.
6) Malojaroslavec	17) Doroga
7) Kosovo	18) Komora
8) 17. pd	19) 49. armija
9) oko 1. č.	20) Dečino
10) Mjatljovo	21) 49. armija
11) Juhnovo	

gama u rejonu desanta nego što su to javili izviđački organi fronta. Tako se u Znamjenki nalazio štab divizije, — osim jedinica komore i snabdevanja — ukupno oko 200 do 300 pešaka i 100 konjanika. Na stanicu Godunovka jedna četa je čuvala skladište municije, a u stanicama Djebrjanskij i Ugra nalazio se po bataljon pešadije. U Pod-sosonku se nalazio štab armije a u susednim mestima je bilo 300 do 500 vojnika. Neprijatelj je počeo da napada vazdušnodesantnu grupu svojim snagama koje su se tamo nalazile, kako bi je razbio. Napad nije uspeo. Na zapovest komande fronta upućenu radiom 19. januara u 17. časova vazdušnodesantna grupa je čak zauzela selo Bogatiri u pozadini neprijateljske grupe Juhovo i odsekla joj put za povlačenje od Tjomkina za Znamjenku. Uveče 20. januara, komandant vazdušnodesantne grupe primio je uputstvo da deo njegovih snaga podrži 1. gardijski konjički korpus prilikom probijanja neprijateljskih linija odbrane u rejonu Lidkova. Za izvršenje ovog zadatka upotrebljena su 2 bataljona pod komandom kapetana Zurčika, koji su se probili ka jugu, stupili u borbu i 28. januara dospeli do vlastitih konjičkih jedinica kod Tinovke. Ostatak vazdušnodesantnih jedinica se žestoko borio kako bi se održao kod Znamjenke i sprečio pokrete neprijatelja na drumu Juhnovo—Vjazma. 30. januara stigle su jedinice konjičkog korpusa pod komandom generala Bjelova, kojem su se potčinile vazdušnodesantne jedinice.

Iz ovog desanta se mogu izvlačiti iskustva i danas. Izviđanje mora da obezbedi što tačnije podatke o rejonu na koji se predviđa izvršenje vazdušnog desanta. Desant vremenski mora da traje što kraće kako bi se postiglo iznenađenje i da bi se spuštenim jedinicama omogućilo da se pripreme za borbu pre nego što neprijatelj može da upotrebi svoje nadmoćnije snage. Neprijatelj se mora neutralisati u rejonu desanta. Prognoza vremena je od odlučujućeg značaja za uspeh vazdušnog desanta.

POJAČANJE OKRUŽENIH JEDINICA

Sredinom februara 1942. nastala je južno od Rževa teška situacija, kada su štab i nekoliko specijalnih jedinica 29. armije bili okupljeni u rejonu površine 7 sa 8 km — protiv kojeg je neprijateljska artiljerija mogla svuda da dejstvuje. Da bi se poslalo pojačanje opkoljenim jedinicama, u noći 16/17. februara iskočilo je oko 500 padobranaca 4. bat. 204. vazdušnodesantne brigade. Zbog

Skica 2. Vazdušni desant kod Mjatljeva-Juhnova

1) Vjazma	17) Podsonskij
2) 33. armija	18) Fabr. Klimov
3) Tjomokino	19) Košnjaki
4) 43. armija	20) Mjatljevo
5) Ugra	21) Juhnovo
6) Vorje	22) 49. armija
7) Godunovka	23) Tinovka
8) Znamjenka	24) Ugra
9) Debrjanskij	25) Zadatak padobranaca
10) Ugra	26) Lidačkovo
11) Lugi	27) Resa
12) Plijesnova	28) 1. gard. kč
13) Gluhovo	29) 50. armija
14) Želanje	30) Brjansk
15) Bogatiri	31) Ugra
16) Gubino	

male površine rejona mogli su se upotrebiti samo pojedinačni avioni, a mesto izbacivanja se moralo obeležiti otvorenim vatrama postavljenim u određenom redosledu. Zbog velikog broja drugih vatri i požara mesto desanta je jedva moglo da se raspozna i pojedini avioni su morali da se vrate ne izvršivši zadatak. Ali 400 vojnika je ipak moglo da iskoči. Pojačanje je ponovo ulilo hrabrost oficirima i vojnicima iscrpljenim neprekidnim borbama. Jedinice su uspele da se probiju iz okruženja i pripove 22. februara vlastitim jedinicama, posle 5 dana ogorčenih borbi.

Upotreba padobranaca radi pružanja pojačanja jedinicama u okruženju nije bila predviđena Pravilom, ali se u praksi pokazala celishodnom.

BORBENA DEJSTVA PROTIV NEPRIJATELJEVIH AERODROMA

Vrlo je poučan mali taktički vazdušni desant izvršen kod Majkopa oktobra meseca 1942. u cilju uništaja nemačkih aviona. Cilj napada je bilo slabljenje neprijateljske vazduhoplovne grupe kod Tuapsea, koja je tako otežavala snabdevanje preko mora naše crnomorske grupe. Ovaj težak i opasan zadatak bio je poveren 40-torici, među kojima su bila 2 partizana, meštanina. Bombarderi su imali zadatak pružanja podrške desantu, neutralisanja PAA aerodroma, čiju su vatru i reflektore imali da privuku na sebe, postavljanja svetlosnog signala za orientaciju radi lakšeg doletanja aviona vazdušnog desanta, i na kraju, imali su zadatak da spreče dolazak neprijateljevih rezervi iz grada na aerodrom. Bombarderi su, dakle, napali aerodrom i prilazne puteve iz grada pre vazdušnog desanta, ali im nije uspelo da neutrališu PAA i postave predviđeni svetlosni signal. Zbog toga je samo polovina padobranaca mogla da iskoči na aerodrom, dok se ostatak spustio dalje, zapadnije. Samo zbog toga što su se svi padobranci brižljivo pripremali i

tačno prostudirali na vazdušnim snimcima mesta stajanja neprijateljskih aviona, pošlo je za rukom 20-torici spuštenih vojnika, pod vrlo teškim okolnostima, na otvorenom aerodromu bez zaklona, pri žestokom otporu neprijatelja, da uniše 22 od ukupno 62 aviona i zatim da se povuku na zapovest komandira na mesto sakupljanja. Da je vazduhoplovstvo uspešnije izvršilo svoj zadatak, rezultat bi sigurno bio još bolji.

Dalji taktički vazdušni desanti su izvršeni kod Novorosijska, na poluostrvu Kerč i na drugim mestima. Upotreba je bila u većini slučajeva uspešna, čak i onda kada se situacija na frontu potpuno izmenila cilj vazdušnog desanta nije mogao da se postigne do kraja. Uznemiravanje je jako demoralisalo neprijatelja.

Isto tako uspešni su bili i taktički vazdušni desanti krajem rata prilikom razbijanja japanske armije u Mandžuriji. Neprijateljskim grupama su odsecani putevi povećanja, zauzimani su drumski čvorovi i objekti privrednog i političkog značaja, što je ubrzavalo kapitulaciju japanskih jedinica.

OPERATIVNI VAZDUŠNI DESANTI

U drugom svetskom ratu su preduzimani i operativni vazdušni desanti s različitim ciljevima. Tako je usledio, početkom oktobra 1941., vazdušni desant jedinica 5. vazdušnodesantnog korpusa pod komandom general-majora Gurjeva sa zadatkom zaustavljanja neprijatelja koji je prodro u rejon Tule iz pravca Orelja. Desant jedinica, koje su za pripremu imale samo 24 časa na raspolaganju, trebalo je da se izvrši sa 60 aviona tipa PS-84 i TB-3. Mada je ovo bilo vrlo malo aviona, 3. i 4. oktobra 1941. uspelo je da se spusti na aerodrom i pomoći aerodrom kod Mcenjska preko 6.000 padobranaca sa minobacačima, mitraljezima, 10 topova sa 2 borbenim kompleta municije. Sam desant je bio vrlo težak jer je izvršen pod artiljerijskom vatrom neprijatelja i uz stalne

napade bombardera na aerodrome i mesta prikupljanja. Većina jedinica je ulazila u borbu odmah posle spuštanja.

Ovaj vazdušni desant je potpuno postigao svoj cilj, jer su jedinice 1. gardijskog streljačkog korpusa i padobranci održali svoje položaje i sprečili brz proboj neprijatelja ka Tuli. Bilo je, dakle, moguće i celishodno i u defanzivnim operacijama zadržati neprijatelja vazdušnodesantnim snagama, koji je prodro u operativnu dubinu odbrane, dok ne prispeju armijske jedinice. Takav zadatak je i danas važan za vazdušnodesantne jedinice.

Primer operativnog vazdušnog desanta prilikom napadnih operacija fronta (front — grupa armija) bio je desant 4. vazdušnodesantnog korpusa na zapadnom frontu januara 1942. Zadatak je bio pružanje podrške jedinicama fronta Kalinin prilikom okruživanja glavnine snaga neprijateljevih 9. i 4. oklopne armije istočno od Vjazme. Uz velike teškoće sakupljeno je 40 aviona tipa PS-84 i 22 aviona tipa TB-3. Uprkos ovako malom broju aviona uspelo je prebacivanje celog korpusa napornim angažovanjem koje je trajalo 3 do 4 dana i noći, ali pri tom nije mogao da se iskoristi momenat iznenađenja.

Prema planu operacije vazdušnog desanta, glavne snage trebalo je da preseku komunikacije između Vjazme i Smolenska, a jednim delom snaga trebalo je sprečiti povlačenje neprijatelja iz oblasti Vjazme ka severozapadu. Radi obmanjivanja neprijatelja predviđen je i desant većeg broja izviđačkih jedinica kao i lažni desanti. Prethodnica za osiguranje desanta trebalo je da iskoči uveče, a glavne snage da ateriraju noću.

Prilaženje vazdušnodesantnog korpusa polaznim položajima u rejonu Kaluge, koji su se nalazili samo 30 do 40 km iza linije fronta, izvršeno je železnicom kako bi se skratio put avionima i povećao broj letova. Ozbiljna smetnja zauzimanju polaznog rasporeda jedinica bila je oskudica u materijalu za maskiranje. Padobranci su bili odeveni u specijalno zimsko odelo, štabovi su dolazili u naselja koja su tek bila očišćena od neprijatelja. Materijal namenjen padobrancima nije bio maskiran. Ovo

je omogućavalo nemačkim izviđačima da otkriju pripreme za vazdušni desant i zatim da bombarduju jedinice i avione.

Desant avionima 2. bat. 8. vazdušnodesantne brigade, kao prethodnice, izvršen je u dva naleta 27. januara uveče. Pošto su posade aviona bile loše obučene za noćne letove, iskakanje padobranaca je izvršeno 15 do 18 km južnije od predviđenog rejona. Žestoka pav vatra protivnika, koja se nije mogla neutralisati, primorala je sovjetske padobrance da iskaču sa velike visine, što je dovelo do rasturanja padobranaca preko velike površine i do njihovog težeg prikupljanja. Radio-stanica za održavanje veze s grupom armija spustila se daleko od komandanta i njegovog štaba, tako da nije uspostavljena veza.

Posle kraćeg orijentisanja komandant bataljona je odlučio da se pristupi probijanju do predviđenog rejona desanta; ostavio je samo mali odred za raspoznavanje mesta na kome je izvršen desant. Mada nije postojala nikakva veza s prethodnicom, desant brigade je nastavljen, tako da je noću uoči 28. januara iskočio još jedan bataljon. Ostale jedinice brigade su se podelile zbog vazdušnih napada neprijatelja na naše aerodrome i skloništa padobranksih jedinica. Tokom šest dana i noći spuštena je samo polovina brigade, bilo da su jedinice iskakale padobranima ili se spuštale avionima. Pošto se situacija izmenila i vremenske prilike pogoršale, prekinut je dalji vazdušni desant.

Jedinice koje su iskočile otpočele su izvršavanje svog zadatka, razorile železničku prugu Vjazma-Smolensk na više mesta i onemogućile pokret neprijatelja nekoliko dana. Nemac A. Gove (A. Gowe) piše u svojoj knjizi »Pažnja, padobranci!«^{*)}: ».... Sovjetski vojnici koji su se spustili padobranima... održali su se danima u svom delu šume... na 38 stepeni ispod nule, ležeći na borovim granama koje su stavili pod sebe, odbili su sve ne-

^{*)} A. Gowe: »Achtung, Fallschirmjäger!«.

mačke napade, koji su od samog početka bili pomalo improvizovani. Tek uz pomoć prispelih tenkova i obrušavajućih aviona koji su doleteli iz Vjazme, put je mogao da bude očišćen od Sovjeta».

Posle svojih borbenih dejstava u pozadini neprijatelja, padobranci su se probili 6. februara do 1. gardijskog konjičkog korpusa i potčinili mu se.

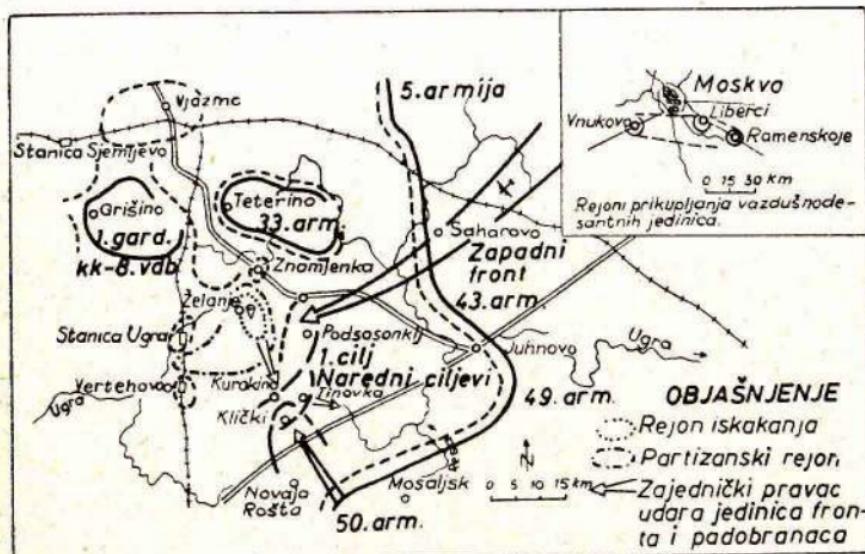
Glavnina padobranaca se vratila u oblast Moskve, gde je obučena izvođenju vazdušnog desanta na aerodrome zaštićene pav artiljerijom. Zatim je korpus dobio novi zadatak (bez svojih delova koji su bili iskočili): vazdušni desant u rejon južno od Juhnova kako bi se napao neprijatelj s leđa iz pravca jugoistoka. Korpus je trebalo da zauzme jedno za drugim sledeće tačke: Kurakino, Podsosokij i Klički, Tinovku, zatim je trebalo da prodre do druma jugozapadno od Juhova, tamo da se pripoji našim jedinicama i da operiše protiv grupe Juhnovo (videti skicu 3).

Iskakanje je počelo u noć 17/18. februara i akcija je trajala šest noći. U borbenim dejstvima je učestvovalo 7. 015 vojnika a padobranima je spušteno 1.500 tovara sa oružjem, municijom i spravama. Zajedno sa vazdušnim desantom otpočela je borba vazdušnodesantnih jedinica u pozadini neprijatelja, i čim je neprijatelj ocenio situaciju pojačao je posade po naseljima, pripremio kuće za odbranu, izgradio pešadijske rovove i prepreke. Četiri meseca, dakle, do 21. juna operisale su jedinice korpusa pod komandom generala Bjelova u pozadini neprijatelja. Ove jedinice su stalno vodile borbu po zimskoj hladnoći i prolećnom blatu, dok su pri tom vrlo loše bile snabdevane vazdušnim putem. Ali vazdušnodesantne jedinice su se održale u jednoj velikoj oblasti, držale pod kontrolom i ometale pozadnju prostoriju neprijatelja, uznemiravale njegovo rukovodstvo i vezivale njegove rezerve.

Ovaj primer vazdušnog desanta ukazuje na sledeća iskustva: ako se ima u vidu situacija 15. januara, a pre svega 18. februara, vidi se koliko je necelishodna primena vazdušnog desanta kod okruživanja znatnijih snaga

neprijatelja, i koliko je od malog uticaja vazdušni desant kao završetak neke operacije u slučaju čvrsto stabilizovanog fronta.

Iskakanje prethodnice radi osiguranja rejona, koja treba da omogući desant cele jedinice, nije se pokazalo kao opravdano zbog gubljenja momenta iznenadenja. Zbog malog broja aviona i prinude da se neprekidno leti

Skica 3. — Situacija 18. februara 1942. pred izvršenje zadatka 4. vazdušnodesantnog korpusa

1) Viazma	21) Juhnovo
2) Stanica Sjemićjevo	22) 43. armija
3) Grišino	23) Zapadni front
4) 1. gard. kk-8 vdb	24) 49. armija
5) Teterino 33. armija	25) Novaja Rošta
6) Tjomokino	26) 50. armija
7) 5. armija	27) Mosaljsk
8) Saharovo	28) Resa
9) Znamjenka	29) Objasnjenje
10) Dobroje	30) Rejon iskakanja
11) Zelanje	31) Partizanski rejon
12) Stanica Ugra	32) Zajednički pravac udara jedinica fronta i padobranaca
13) Vertejehovo	33) Moskva
14) Ugra	34) Ramenskoje
15) Kurakino	35) Rejoni prikupljanja vazdušnodesantnih jedinica
16) Klički	36) Vnukovo
17) Podsonokij	37) Liberci
18) 1. cilj	
19) Naredni ciljevi	
20) Tinovka	

tamo i ovamo, moralo se prve noći, prilikom prvog leta, izbaciti što više snaga i materijala da bi se obezbedilo stvaranje uporišta.

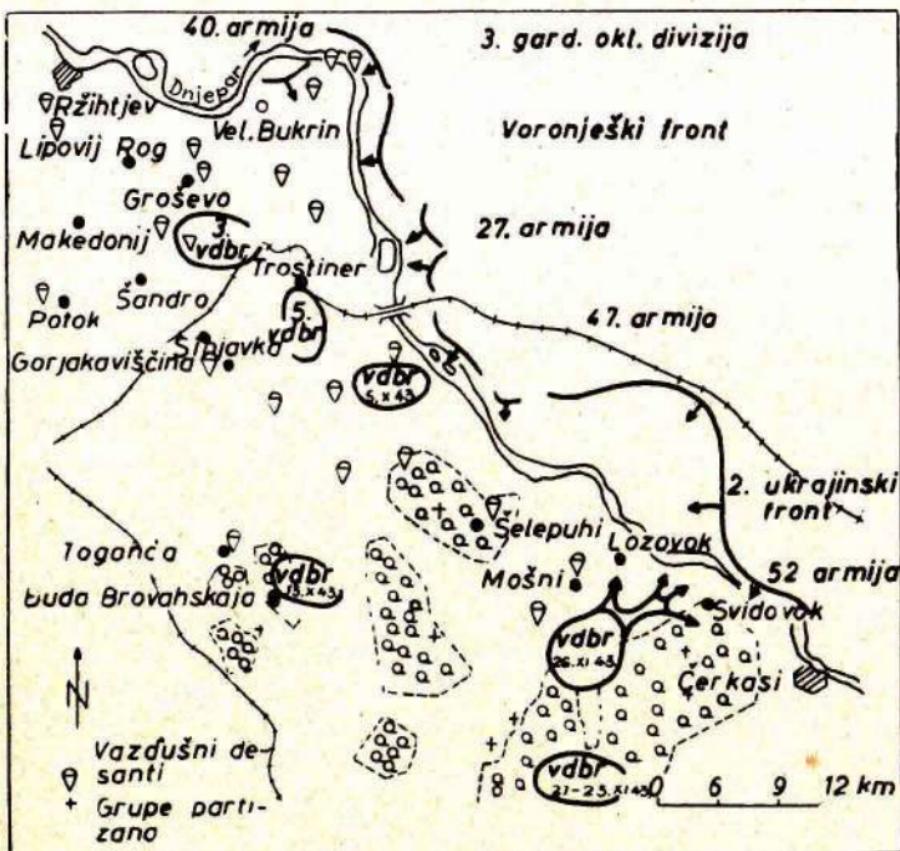
Opet se pokazao veliki značaj vremenskih prilika i vremenske prognoze za naredne dane. Nijihov je značaj pri planiranju noćnih letova tamo i natrag bio potcenjen, kao i osobine aviona, stanje obučenosti osoblja i vreme potrebno za let do rejona desanta i nazad. Svi ovi činioци su ometali plan letenja. Za vazdušnodesantne operacije naročito je važno da neprijatelj ne dozna za prilaženje mestu prikupljanja jedinica za poletanje. Propusti u ovom pogledu mogu dovesti do razbijanja poduhvata. Ovo iskustvo važi i za budućnost.

Još jedno iskustvo: prilikom desanta komanda i štab ne smeju se nalaziti u istom avionu. Na ovakav način poginuo je komandant korpusa general Ljevašov. Više oficira iz njegovog štaba bilo je povređeno zajedno s njim što se u samom početku naročito loše odrazilo na komandovanje vazdušnim desantom. Gubitak grupe veze pokazuje koliko je potrebno obezbediti dopunska sredstva veze.

BORBA ZA MOSTOBRAN

Kao primer operativnog vazdušnog desanta radi pružanja podrške prilikom forsiranja reke služi operacija na Dnjepru septembra 1943. (Videti skicu 4).

Još ranije je komanda voronješkog fronta (u letu 1943. godine prilikom borbi za oslobođenje Ukrajine, levo od reke) planirala vazdušni desant u cilju stvaranja mostobrana na desnoj obali. Početkom septembra, komandantu ovog fronta stavljene su na raspolaganje 3 gardijske vazdušnodesantne brigade. One su sačinjavale vazdušnodesantni korpus i imale su zajedno 10.000 vojnika. Za izbacivanje padobranaca određeno je 180 aviona tipa Li-2 i 10 aviona-tegljača tipa I1-4 i 35 jedrilica za transportovanje topova i teškog materijala. Polazne

Skica 4. — Izbacivanje 3. i 5. vazdušnodesantne brigade na desnu obalu Dnjepra

1) 40. armija	18) 47. armija
2) 3. gardijska o. armija	19) vdbr
3) Voronješki front	20) Selepuhi
4) Dnjepar	21) 2. ukraj. front
5) Ržihtjev	22) Toganča
6) Lipovij Rog	23) vdbr
7) Vel. Bukrin	24) Buda Brovahskaja
8) Groševo	25) Mošni
9) Makedonij	26) Lozovok
10) Šandro	27) vdbr
11) 3. vdbr	28) Svidovok
12) Potok	29) 52. armija
13) Trostiner	30) Cerkasi
14) 27. armija	31) vdbr
15) 5. vdbr	32) vazdušni desanti
16) Sinjavka	
17) Gorjkavičina	32) Grupe partizana

tačke za ovu operaciju bili su veći aerodromi kod Bogoduhova i Ljebedina. Za dva dana i dve noći pre početka poduhvata (noću uoči 24. decembra 1943) trebalo je da se jedinice i materijal dovedu na polazni položaj.

Glavni zadatak vazdušnog desanta bila je podrška jedinica voronješkog fronta prilikom savlađivanja luka Bukrine koji čini reka. Vazdušnodesantne jedinice trebalo je da formiraju mostobran u rejonu Lipovij-Rog, Makedoni, Gorjkavičina (bez Kanjeva) koji je bio širok 30 km a dubok 15 do 25 km, tamo da se održe i spreče dovođenje neprijateljevih rezervi ka Dnjepru sa zapada i jugozapada. Sjedinjavanje jedinica fronta i vazdušnodesantnih jedinica trebalo je da usledi tek drugog dana.

Pošto je zbog nepovoljnih vremenskih prilika 24. septembra na polazne aerodrome stiglo samo 8 aviona, početak operacije se morao odložiti za jedan dan i jednu noć. Ali u međuvremenu se situacija na voronješkom frontu pogoršala. Glavne snage su doduše gonile protivnika i 22. septembra su se nalazile još samo 10 do 20 km od Dnjepra. Prethodnice 3. gardijske oklopne armije prešle su reku tog dana severno od Bukrine i formirale mostobran u rejonu Zarubjenci-Grigorovka. Protivnik je upravo hitao da baci u luk Dnjepra kod Ržjeva i Kanjeva 10. pd (mot.), 167. pd i 19. okl. diviziju. Njihove grupe za rekognosciranje već su tamo prispele 21. septembra. 24. septembra protivnik je prebacio 112. i 255. pd koje su kod Kanjeva prešle na desnu obalu Dnjepra u luk Bukrine. Neprijatelj je dakle tri dana pre planiranog vazdušnog desanta sakupio jače snage tačno u zoni luka Bukrine, gde je desant trebalo da se izvrši, a što našim izviđačkim organima nije bilo poznato.

U podne 24. septembra dao je komandant fronta preko komandanta vazdušnodesantnih jedinica tačnu zapovest za izvršenje zadatka. 3. vazdušnodesantna brigada je trebalo da iskoči jugoistočno od Ržihtjeva, kod Lipovog-Roga, Makedonija i Sinjavke, da zauzme položaj i održi se tamo do nastupanja jedinica 40. armije, zatvarajući protivniku prilaz sa zapada i jugozapada. 5.

vazdušnodesantna brigada trebalo je da iskoči zapadno od Kanjeva i držanjem položaja kod Gorkavičine-Stjepanaca pa do Kanjeva sve do približavanja naših jedinica fronta onemogući protivniku prilaz do luka Dnjepra iz pravca juga i jugozapada. 1. vazdušnodesantna brigada bila je u rezervi i trebalo je da iskoči tek u noći 25. septembra.

Prilikom ukrcavanja jedinica i materijala konstatovano je da se predviđeni broj aviona nije nalazio na raspolaganju. Osim toga kapacitet nosivosti pojedinih aviona bio je mnogo manji nego što se planiralo. Komanda i štab su bili primorani da izvrše odmah novu dispoziciju i deo materijala i jedinica da premeste s jednog na drugi aerodrom. Zbog žurbe nastala je zbrka oko jedinica, materijala i sredstava za komandovanje tako da su istovremeno poletali transporteri i avioni različitih ešelona. To se odrazilo i u borbi. Uz to je došlo i do oskudice u gorivu na startu, tako da avioni prvog ešelona nisu mogli da startuju pravilnim redosledom, već onim redom kako su im rezervoari bili napunjeni. Deset aviona prvog ešelona moglo je da uzleti tek sa drugim, i u noći 25. septembra, umesto planiranih 500 letova, izvršeno je samo 298 pojedinačnih letova. Dalje je zbog velike visine i brzine aviona došlo do rasturanja skokova preko površine od 70 sa 40 umesto predviđenih 14 sa 10 km. Ne mali deo padobranaca se spustio usred neprijateljskih položaja. Pod ovakvim okolnostima cilj vazdušnog desanta se nije mogao postići.

Uveče 25. septembra stupilo je u borbu ukupno 2.300 vojnika. Bili su rasuti na velikom prostoru, izolovani i rasećeni na 35 odvojenih grupa; bez međusobne veze i teškog oružja pokušavali su da se sjedine. Borci rasutih grupa, koje su se spustile severno od železničke pruge Kanjev—Maslovka, dospeli su u prilično tešku situaciju zbog znatne nadmoćnosti neprijatelja i nastojali su da se probiju do fronta kako bi se pridružili 3. gardijskoj oklopnoj i 40. armiji.

Grupe južno od železničke pruge imale su više uspeha. Mada ni ovde njihova borba nije predstavljala neku veliku podršku frontu, ipak je njihovo snažno istupanje u pozadini neprijatelja znatno prikvalo njegove snage. 5. oktobra skupilo se u šumi kod Kanjeva više grupa sa ukupno 600 vojnika, koje je komandant 5. vazdušnodesantne brigade sakupio u vazdušnodesantnu borbenu grupu od tri bataljona, voda pionira, voda protivtenkovskih pušaka, jednog izviđačkog voda i jednog voda veze. 6. oktobra njima je došlo jedno odeljenje za vezu sa radio-stanicom, pomoću koga su po prvi put mogli da uspostave vezu sa 40. armijom. Brigada je vodila teške borbe do 12. oktobra a zatim se po odobrenju vrhovnog komandanta povukla u šume Tagančanska. 22. oktobra brigada je narasla na 950 vojnika, posedovala je pet radio-stanica i izvršila niz napada na komunikacije neprijatelja.

U teškoj situaciji brigada je odlučila da se pred nadmoćnjim neprijateljem premesti u šumu kod Čerkasija, gde je prispela u noći 25/26. septembra. Tamo je naišao i bataljon jačine 300 vojnika pod komandom potpukovnika Tkačova od kojeg je formiran još jedan bataljon borbene grupe. Između 27. i 30 oktobra brigada je vazdušnim putem snabdevena oružjem i municijom. De洛vi brigade držali su se u šumi kod Čerkasija do 11. novembra, izviđali, uznemiravali i uništavali jedinice neprijatelja. Sve podatke o odbrambenom sistemu neprijatelja na Dnjeporu dostavljali su štabu 2. ukrajinskog fronta na čijem su se sektoru dalje borili.

Komandant 52. armije naredio je 12. novembra brigadi da noću 12/13. novembra zauzme s partizanima mesta Lozovok, Jelisavetovku, Sjekirnu, Svidovok i na taj način podrži forsiranje reke jedinica 52. armije. 13. novembra u 5 časova jedinice brigade su iznenada napale protivnika i zauzele sva pomenuta mesta, ali nisu uspele da ih zadrže zbog oskudice u protivtenkovskom oružju, a naročito protivtenkovskim topovima. Jedinice nisu uspele da se održe na položajima koje su bile oslobođene, već su bile odbačene. Jedan puk 254. pešadijske divizije se prebacio

preko Dnjepra i dospeo do okoline Svidovki, i jedna četa ovog puka se probila do brigade.

Još četiri dana brigada se ogorčeno borila u ovom rejonu protiv dolazećih neprijateljevih rezervi i na taj način podržavala jedinice 52. armije prilikom proširivanja mostobrana a na kraju se pripojila ovoj armiji. 28. novembra bila je smenjena vazdušnodesantna brigada jačine 1.200 ljudi.

Ova vazdušnodesantna operacija s ciljem pružanja podrške jedinicama 1. ukrajinskog fronta prilikom osvajanja mostobrana Burkina bila je neuspešna zbog:

- pogrešne procene neprijateljevih snaga u luku Bukrine,

- suviše malog broja transportnih aviona,
- niskog stepena obučenosti letačkog osoblja,
- ograničenih rezervi goriva i
- toga što je propušteno najpodesnije vreme za izvršenje vazdušnog desanta.

Znatan deo vazdušnog desanta izvršen je u zoni koju su zaposele jake snage neprijatelja. Zbog rasturanja brigade komanda nije bila u mogućnosti da prikupi njene delove, tako da su se delovi duže vremena borili bez oficira i teškog naoružanja, bez međusobne veze i veze sa frontom — svaki za sebe.

Bez obzira na ovu nepovoljnu situaciju, mnoge grupe padobranaca ne samo da su se održale u borbi protiv nadmoćnog neprijatelja već su našle puta i načina da se spoje u veće grupe i na kraju u brigadu. Ova objedinjena jedinica pružila je snažnu podršku jedinicama 52. armije prilikom forsiranja Dnjepra i proširivanja mostobrana.

ZAKLJUČAK

Ovaj mali broj ali zato karakterističnih primera taktičkih i operativnih vazdušnih desanata iz drugog svetskog rata izvršen je u vrlo različitim situacijama: u na-

padu i odbrani, u leto i zimi, u cilju izvršenja najrazličitijih borbenih zadataka. Vršeni su naročito na početku rata i na kraju rata prilikom pohoda u Mandžuriji, tj. u vreme kada su se borbena dejstva još ponajviše odlikovala pokretnim karakterom. Iz toga se da zaključiti da se i danas može računati s višestrukom primenom vazdušnih desanata u slučaju oružanog sukoba pokretljivim uslovima.

Nisu sve vazdušnodesantne operacije bile uspešne. Jedan od razloga može biti i to što su dobro obučeni padobranci bili pri nepovoljnim odnosima na frontu upotrebljeni kao obične pešadijske jedinice. Pri tome se njihov sastav samo nekoliko meseci posle početka rata znatno promenio, kako u pogledu kvaliteta tako i u pogledu kvantiteta. Zamena za oficire i ljudstvo morala se specijalno obučavati.

Isto tako nepovoljno je uticao i ograničen broj kao i loša svojstva transportnih aviona. Letačko osoblje je većinom bilo premlado i neiskusno naročito za noćne vazdušne desante.

Takođe se mora spomenuti i pogrešno rukovođenje vazdušnim desantima. Često su štabovi frontova planiranje prenosili na operativne grupe, uprave vazdušnodesantnih jedinica i ratnog vazduhoplovstva. Ove, opet, nisu bile upoznate sa situacijom na frontu, i nisu smelete sa svoje strane angažovati jedinice sa fronta za podršku operacije. A komandant vazdušnodesantnih jedinica, koji je imao zadatak da stvarno sproveđe pripreme za vazdušni desant, nije mogao da ispolji ma kakav uticaj na ratno vazduhoplovstvo.

Na osnovu ovih iskustava treba izvesti zaključak da rukovođenje vazdušnodesantnom operacijom treba da se nalazi od početka do kraja u rukama jednog komandanta, koji mora da raspolaze svim potrebnim snagama i sredstvima za tehničko rukovođenje i borbeno komandovanje operacijom.

POGOVOR REDAKCIJE ČASOPISA

Gore izneti sovjetski prikaz govori o operativnim vazdušnodesantnim borbenim dejstvima. Međutim, po postavkama zapadne vojne doktrine ovde je reč samo o taktičkim borbenim dejstvima. Tokom drugog svetskog rata na sovjetskoj strani nije došlo do velikih vazdušnodesantnih borbenih dejstava koja bi zasluživala naziv operacije. Razlozi za to mogli bi na prvom mestu biti u oskudici podesnih i dovoljnih transportnih mogućnosti. Prěd kraj rata, kada se transportna situacija poboljšala, često se nije moralno pribegavati upotrebi vazdušnodesantnih jedinica, jer je zbog brzog napredovanja kopnenih jedinica vazdušnodesantna operacija bila nepotrebna.

Posle drugog svetskog rata Sovjetski Savez je izgradio moćnu vojnu vazdušnotransportnu flotu. Civilno vazduhoplovstvo koje ima visoke performanse može se takođe staviti u službu oružanih snaga. Veliki, moderni, civilni avioni, koji primaju do 200 putnika mogu se, bez daljeg, upotrebiti u vojne svrhe. Pošto su i vazdušnodesantne jedinice znatno ojačane — Sovjetski Savez raspolaze sa najmanje 10 vazdušnodesantnih divizija — što čini vazdušnodesantni potencijal sovjetskih oružanih snaga borbenim sredstvom od vrlo odlučujućeg značaja u budućem ratu.

General
A. Ašar-Žame

PLANIRANJE MERA ZA OBMANJIVANJE*)

Mere za obmanjivanje su određene za to da se olakšaju vojne operacije. Neprijatelj se navodi na preduzimanje rasporeda, koji više ne može blagovremeno da promeni da bi svoju nameru realizovao kao što je planirao ili da se odbrani od udara koji je planiran protiv njega.

Finta boksera nije ništa drugo nego sasvim prost manevar za obmanjivanje.

Dakle, ide se za tim da se utiče na odluke protivnika. Ovaj pri svojim razmišljanjima polazi od četiri osnovna elementa svake operacije: zadatka, sredstava, neprijatelja i naročitih prilika. Mogućnost uticaja proteže se pre svega na preposlednji faktor, ponekad i na poslednji.

Pri pripremi mera za obmanjivanje mora se uvek poći od toga da neprijateljsko komandovanje svoje odluke donosi na osnovu rezultata izviđanja svoje obaveštajne službe. Dakle, uvek se mora zapitati najpre o predmetu i metodama izviđačkog rada protivnika.

Prirodno da bi bilo potpuno besmisленo da se u cilju obmanjivanja stvore situacije, koje neprijatelj ne može da zapazi.

Prema tome, kao prvo mora da se ispita kako radi neprijateljska obaveštajna služba, kojim tehničkim sred-

*) Général (C. R.) A. Achard — James, *Planung von Täuschungsmassnahmen* »Wehrkunde« od aprila 1961. godine; prevod sa nemačkog; redigovao prema originalu Stanislav Pirc.

stvima raspolaže i koji teren i koje vreme ona može da obuhvati. Bilo bi smešno davati lažne radio-vesti ako neprijatelj nema prijemne aparate. Ovaj primer jasno pokazuje granice, koje su postavljene dejstvu mera za obmanjivanje.

Takođe se ne sme predvideti koji su preduslovi dati za prenošenje vesti. Za vremenska proračunavanja to je od presudnog značaja. Neprijatelj treba da se obmane određenom situacijom, ali on mora biti u stanju da je na osnovu svojih obaveštenja rekonstruiše, tako da svoje sopstveno delovanje može po njoj da usmeri.

Pošto pripremanje akcija zahteva izvesno vreme, moraju mu se blagovremeno servirati lažne vesti.

Sem toga treba da obezbedimo da one budu uhvaćene — i, po mogućnosti, iskorišćene.

Šta neprijatelj radi sa vestima koje dobija? Ako je tehnički rđavo opremljen i nije jako po prirodi obdaren, on će se zadovoljiti malim. On će se sa izvesnom samopouzdanošću ograničiti na to da na osnovu postojećih obaveštenja o neprijateljskim namerama doneše zaključak u duhu vlastite zamisli. Ako je protivnik ubedeni pristalica ove metode (i ako se ne pružaju nikakve druge mogućnosti), možemo ga obmanuti na taj način što mu se saopštava lažna namera (saopštenje lažnih zapovesti). Ili ga slanjem vesti, koje pružaju mogućnost naslućivanja određene namere, možemo staviti u situaciju da on sam rekonstruiše nameru svoga protivnika.

Ne sme se apriori poći od prepostavke da protivnik raspolaže samo osrednjim aparatom. Naprotiv, mora se računati sa jednom dobro obučenom i dobro organizovanom neprijateljskom obaveštajnom službom, koja sistemske procenjuje sve mogućnosti svoga protivnika, pre nego što donose sopstvene odluke. On svoju operaciju organizuje tako da su sve mogućnosti našeg ponašanja unete u njegov proračun i da se on u datom slučaju može prilagoditi svakoj od ovih mogućnosti ili se od njih odbraniti.

Prema tome, mere za obmanjivanje, da bi dale traženi učinak, moraju biti tako isplanirane, da nijedna protivmera neprijatelja, bilo neposredno, bilo posle manje izmene, ne može da utiče na stvarno nameravanu vlastitu borbenu radnju. Operacija, koju neprijatelj prema da predusretne opasnosti koje on predviđa na osnovu naših mera za obmanjivanje, mora da bude potpuno drugačija od operacije kojom bi on mogao da se odbrani od naše stvarne planirane akcije. Neprijatelju se ne sme ostaviti mogućnost da promeni sopstvene protivmere ako primeti svoju zabludu.

Ako, dakle, postoji namera da se nastupa u pravcu R, neprijatelja moramo »ubediti« da će da se nastupa u pravcu R 1. Moramo mu dati mogućnost da svoju odbranu podesi na to, tako da nastaje situacija L 1. Ova mora da bude tako različita od situacije L, koja bi odgovarala pravcu udara R, da nije moguć prelaz od L 1 na L, u najmanju ruku ne pravovremeno.

U ovom slučaju napad u pravcu R pruža preim秉stvo što se ne nailazi na neprijatelja, koji sem toga — zbog neurednih pokreta trupa koje on sprovodi pod uticajem iznenađenja — možda čak postaje nesposoban za manevrovanje.

Ovaj svesno shematički primer govori o pravcu udara, ali ista metoda može da se primeni takođe na druge osnovne elemente vojne operacije. Neprijatelja možemo da obmanemo i tako što će da mu se pokaže da nameravamo da napadnemo na jednom odseku koji ćemo u krajnjem slučaju braniti. Promena od defanzive u ofanzivu i obrnuto zahteva vrlo mnogo vremena. Stoga će se obmanjivanje često pokušati baš u ovu svrhu. Takođe se može obmanuti o geografskom položaju napadnog cilja, što je često prosto.

Poznato je kakav se značaj pridaje baš otkrivanju neprijateljskog izviđačkog rada, naročito ako se radi o vazdušnom izviđanju. Ako avioni stalno preleću jednu određenu oblast, to dokazuje interesovanje protivnika za ovu oblast. Nije teško da se iz toga zaključi da se radi

o nekom operacijskom cilju. Prema tome, u cilju obmanjivanja može se namerno pokazati i vlastita izviđačka delatnost u nekoj određenoj oblasti.

Često takvi ciljevi mogu da se postignu samo padobranom. Dakle, jedna izvrsna mera za obmanjivanje može da se sastoji u tome, da se pojave padobranci iznad jedne određene oblasti, koja bi se mogla smatrati kao cilj neke napadne operacije.

Samo se po sebi razume da je od krajnje važnosti obmanuti neprijatelja o trenutku nameravane akcije, jer ako on shvati da je taj momenat kasniji od pravoga on usporava svoje pripreme ili suprotno, ako razume da je trenutak raniji može dovesti do toga da neprijatelj svoje dispozicije prerano napusti.

Sve je upotrebljivo, ako se samo glavni cilj ne izgubi iz vida: neprijatelja navesti na protivmere potpuno drugačije od onih koje bi zahtevala stvarna situacija.

Mere za obmanjivanje ne treba, uostalom, da se ograniče samo na jedan sastavni deo operacije. Kao što je poznato, operacije na sopstvenoj kao i na protivničkoj strani su uvek uigran skup mnogih elemenata: napad ili odbrana, u ovom ili onom pravcu, sa namerom da se ovaj ili onaj cilj u ovom ili onom trenutku zauzme ili da se brani. Dobro planirana operacija nije ništa drugo nego vešta kombinacija ovih elemenata. Sve će se pokušati da se utiče na neprijateljsku operaciju u celini, s tim da se u svim njenim delovima pomaže vlastito delanje, pri čemu se, prirodno, težište mera za obmanjivanje može staviti na ma koje mesto.

Svaka ljudska radnja pretpostavlja da se može sprovesti, ali pod uslovom da se ona hoće sprovesti. Dakle, u danom slučaju je dovoljno da se neprijatelj obmane lažnom — ali verovatnom — namerom. Ako se protivnik ne zadovolji time da sazna nameru svoga neprijatelja, već uzima u obzir sve mogućnosti, onda se on mora pobuditi da kod nas prepostavi druge a ne stvarne mogućnosti.

Prirodno je da je to mnogo teže. Bez daljega se neprijatelju mogu dostaviti lažne zapovesti. Ali da bi ovaj iz

sopstvenog poznavanja situacije zaključio o datim mogućnostima, neophodno je da se ova situacija u najmanju ruku delimično stvarno uspostavi. Protivnik neće ozbiljno verovati u neki napad iz jednog određenog pravca, ako mu njegova obaveštajna služba ne može da saopšti nikakve odgovarajuće konkretnе činjenice.

Dakle, doduše tamo se ne moraju prenesti celokupne snage, koje su potrebne za neki napad, ali uvek toliko da napad iz ovog pravca izgleda verovatan. Mogu se, na primer, odvojiti mali delovi svih jedinica, koji bi bili potrebni za stvarni napad. Pri tome je najvažnije da se odredi pravilan odnos. Delovi, koji su oduzeti od trupa predviđenih za pravi napad, prirodno da ne smeju njihovu ofanzivnu snagu preko mere da oslabe. Slabljenje, odnosno šteta koju predstavlja ovaj odlazak snaga, mora da stoji u povoljnem odnosu prema slabljenju protivnika, koje se očekuje od ove mere za obmanjivanje. Samo se po sebi razume da se, na primer, može oduzeti jedna četvrtina sopstvenih snaga određenih za angažovanje, ako se time otporna snaga neprijatelja na mestu našeg stvarnog napada gotovo potpuno eliminiše.

Siguran izgled na puni uspeh, koji bi se uz to lakše izvojevalo nego bez mera za obmanjivanje, potpuno opravdava u ovom slučaju oduzimanje snaga. Ali vrlo često situacija nije tako jednostavna i komandovanje je onda stavljeno pred teške i vrlo teške odluke.

Ipak se mora naglasiti da mala pomeranja u sopstvenoj zoni mogu protivniku dati povoda da na osnovu svojih ispitivanja i procene situacije preduzme mnogo veća pomeranja. Jedno malo premeštanje težišta na sopstvenoj strani može da obmane o pravcu udara, koji je jako udaljen od stvarne namere i da protivnika podstakne na veoma ozbiljna pomeranja njegovih obrambenih snaga. Ako on kasnije bude načisto o istinskom pravcu napada, da bi se prilagodio novoj situaciji potrebno mu je mnogo više vremena nego našoj strani da pređe od zavaravajućeg ka pravom pravcu napada.

Sem toga, prolazi izvesno vreme između trenutka kada se sopstvene snage dovode na predviđeni polazni položaj i momenata pristizanja i zatim iskorišćenja odgovarajućih vesti kod neprijatelja. Ovaj vremenski razmak povećava efekat mera za obmanjivanje.

Najzad se takođe ima uračunati vrednost sopstvenih snaga u užem smislu. Ako bokser fintom zavodi svoga protivnika da zauzme pogrešan odbrambeni stav, on računa s time da njegove sposobnosti prevazilaze sposobnosti protivnika. On je ubedjen da je njegov odlučujući udar brži od reakcije protivnika, koji mora da promeni svoj odbrambeni stav.

Preduslov za uspevanje mera za obmanjivanje je, dakle, njihovo brzo sprovođenje.

Jedan dalji posve važan preduslov je apsolutno čuvanje tajnosti. Naročito se pripreme za pravi plan ne smeju obelodaniti; snage i materijal, određeni za sprovođenje, moraju dotle da ostanu skriveni dok manevar za obmanjivanje nije postigao željeni uspeh (na primer dok neprijatelj nije započeo neku akciju, koju ne može da prekine), ponekad do početka prave operacije. Združeni odredi ne smeju, na primer, otkomandovanje pojedinih delova da smatraju čudnovatim i pre svega ne smeju o tome da govore. U danom slučaju oni moraju na zapovest da rašire vesti, o kojima znaju da su lažne. Pre svega, oni ne smeju dozvoliti da ih zavedu izjave koje su u protivrečnosti sa planom. Oni koji učestvuju u stvarnim merama za obmanjivanje moraju na isti način da čuvaju tajnu ili da šire lažne vesti.

I ovde se mora znati koje mogućnosti ima neprijateljska obaveštajna služba da se držanje u tajnosti, koje je u svakom slučaju jedna neprijatna prinuda, ograniči na bezuslovno potrebnu meru.

Sve mere za obmanjivanje ako ne ispunjavaju ove načelne preduslove, opasne su i osuđene na neuspeh.

Ma kako izvrsne bile mere za obmanjivanje, mora se uvek računati sa neuspehom. Svaka operacija, koja je

povezana sa nekim manevrom za obmanjivanje, mora tako da bude organizovana kao da nije pripremljeno obmanjivanje neprijatelja ili kao da je ono promašilo svoje dejstvo (što izlazi na isto). Ali u najmanju ruku moraju da se predvide varijante za slučaj da se obmanjivanje pokaže neuspešno. Bilo bi pogrešno da se neka akcija sasvim izgradi tako, kao da će mere za obmanjivanje sigurno uspeti. Razumljivo je da se one smatraju samo kao dopunska pomoć, koja u pozitivnom slučaju štedi snage i vreme i pre svega čuva ljudske živote.

Samo u očajnim situacijama i ako je potrebna neka borbena radnja, ali je nedozvoljiva bez mera za obmanjivanje, mogu se ove kao integrirani deo uvući u njene planove. U nekom takvom slučaju imamo izbor između opasnosti delimičnog neuspeha i opasnosti totalnog otkazivanja zbog pasivnosti.

Pomoću ovog kratkog prikaza koji ne pretenduje da problem iscrpno raspravi, može ipak da se sastavi nekoliko osnovnih i razumnih pravila za planiranje mera za obmanjivanje.

Najpre se stvarno nameravana operacija ima u svim pojedinostima razmotriti i utvrditi o čemu neprijatelj treba u prvom redu da se obmane: o vrsti borbe, o pravcu udara, cilju i trenutku akcije.

Zatim se — prirodno uračunavajući situaciju kod neprijatelja — ima zaključiti na koji postupak neprijatelj treba da se pobudi, da se ne bi našoj stvarnoj akciji mogao pravovremeno prilagoditi i od nje odbraniti. On u najmanju ruku mora da se dovede do toga da, na primer, svoje nastupanje usmeri u jednom određenom pravcu, za zauzimanje određenog položaja i da svoju gotovost pripremi za određeni trenutak. To znači jedan minimum u mesnom ili vremenskom skretanju neprijateljskih mera. Dakle, moramo ga pobuditi bar na to da sebi stvori izvesne polazne položaje. Ako se želi da on dejstvuje u određenom taktičkom ili strategijskom pravcu, on se najpre mora uputiti tamo.

Sada se brižljivo ima ispitati da li on otuda ne može ništa preduzeti protiv stvarne operacije.

Čim je to utvrđeno, odlučuje se koje se vesti moraju doturiti protivniku da bi se on uputio u određenom pravcu. Prirodno je da pri tome treba razmisliti o njegovim metodama, navikama i njegovo reakciji. Lista fakata, koji treba da mu se dostave, mora da se nastavi tako, da odgovara organima i mogućnostima njegove obaveštajne službe. To znači da se na sopstvenoj strani pored dispozicija za stvarnu akciju mora doneti najmanje nekoliko dispozicija za zavaravajuću akciju.

Fiktivnu situaciju i polaznu situaciju za pravu operaciju treba zatim uporediti i, ukoliko je potrebno, doveći u saglasnost jednu sa drugom a da se ipak ne ugroze ni planirano obmanjivanje, ni akcija koja se ima stvarno izvršiti.

Po ovoj metodi mogu da se izgrade razumne i logične mere za obmanjivanje. Osim toga izbegava se empirizam, kome se lako potpada u ovoj oblasti i izazivaju pogrešne predstave, nezasnovane nade i razočarenja.

Ali se takođe ne sme predati nadi da je metoda savsim prosta i nepogrešiva. Planiranje mera za obmanjivanje pretpostavlja veliku inteligenciju, fino osećanje i oštromnost, tačno poznavanje ne samo praktične već i psihološke situacije neprijatelja i veliku moć predstavljanja. Ono se u tome sravnjuje sa umetničkom delatnošću. Zar to nije kao u umetnosti: nijedna ma koliko bogata u fantazijama, živopisna ili plastična kompozicija ne može se odreći primene racionalnih pravila, kao što su pravila perspektive, proporcija, na primer zlatnog preseka u staro doba.

Koje mere za obmanjivanje mogu ubuduće da se imaju u vidu naočigled novih oblika vođenja rata? Pomoću gornje analize može se o tome stvoriti određena predstava.

Dejstvo mera za obmanjivanje počiva na tome da neprijatelj, koji je na osnovu lažnih vesti otpočeo po-

grešnu akciju, ovu može samo nepotpuno ili tek suviše kasno da promeni, kada je odluka već ili već gotovo pala.

Dokle god su takozvana konvencionalna oružja i metode u upotrebi kod kopnenih i, pre svega, kod pomorskih oružanih snaga, uvek će biti moguće da se neprijatelj navede na odbrambene mere protiv fiktivne akcije, koje on ne može blagovremeno da promeni.

Moderna ratna tehnika se ipak sve više okreće raketama velikog dometa čijoj upotrebi nije potrebna nikakva duga priprema i ne mora da se utvrdi na određeni pravac. Ali, pre svega, zona dejstva srazmerno ne zavisi od mesta baza za ispaljivanje. Uskoro će biti moguće da se sa jedne baze za ispaljivanje brzom promenom pravca nišanjenja dostignu sve tačke Zemlje.

Dakle, ovo oružje ne može više da se usmeri na jednu akciju, koja se ne može prekinuti. Ako se tučenje određenog cilja ispostavi kao zabluda, mogu sa iste rampe za ispaljivanje neodložno da se tuku tačno sasvim suprotno postavljene tačke. Dakle, ne može se više operisati sa zavaravajućim ciljevima, pa makar protivnik ispalio na iste svoju celokupnu municiju, što je vrlo malo verovatno.

Prirodno da je moguće da se sa jednom ispaljenom raketom za svrhe obmanjivanja izazovu odbrambene mere protivnika. Izvanredna brzina raketa kao i mali vremenski razmak, koji je protivniku uvek potreban za novu orientaciju njegovog odbrambenog sistema, mogu da se iskoriste za ispaljivanje nove rakete.

Ali, kao što je rečeno, vremenski razmak je vrlo kratak.

Buduća ispitivanja i iskustva možda će pokazati nove mogućnosti za primenu mera za obmanjivanje.

Do sada je napravljen samo prvi početak takvih studija. Ali problem je vredan razmišljanja.

Već sada se svakako može naglasiti da se atomska opasnost kao takva razvija u daleko najbolju meru za obmanjivanje. Naime ona stvarno izaziva takvo razvlačenje snaga, koje nije spojivo sa klasičnim metodama vođenja rata.

Pošto je neprijatelj pretnjom nuklearnim oružjima sistematski primoran na krajnje rasparčavanje svojih snaga, mogao bi se lako započeti iznenadni napad klasičnim sredstvima, koji ne treba da bude tako jak i koncentričan kao u nekom konvencionalnom ratu. Proboj bi odmah bio moguć i mešavina sopstvenih i neprijateljskih borbenih snaga bi onemogućila protivudar nuklearnim oružjima.

Krajnja odluka neće dozvoliti zatim da se na nju čeka. Pred takvim merama za obmanjivanje treba da budemo na oprezi.

Wilhelm Hes

UVOD U LOGISTIKU KOPNENE VOJSKE*)

U knjizi francuskog vojnog stručnjaka u doba posle Napoleona — generala Žonimija, savremenika Klauzevica, pod naslovom »*Precis de l'art de la guerre*«, koja je objavljena 1838. godine u Parizu, razlikuje se pet grana ratne veštine¹⁾: *la strategie* (strategija), *la logistique* (logistika), *la grande tactique* (taktika velikih jedinica), *la tactique de detail* (taktika malih jedinica), *l'art de l'ingénieur* (veština utvrđivanja). Žomini uključuje logistiku između strategije i taktike (velikih formacija i malih jedinica) i stavlja joj u zadatku da njihovu povezanost uspostavi prebacivanjem armija, određivanjem marševskog poretku, organizovanjem smeštaja i sl., ukratko: da pripremi i obezbedi primenu ovih polarnih oblasti vođenja rata. I u starim izdanjima enciklopedija, krajem prošlog i početkom ovog stoljeća, ispod ove reči, pored objašnjenja ovog pojma iz oblasti više matematike kao izvesnog sistema za obradu matematičkih računa i simbola, nalazimo i drugo objašnjenje: vojnonaučno područje proračuna prostora i vremena za kretanje velikih vojnih jedinica. Međutim, dok se naziv logistika kod nas potpuno izgubio iz

*) Wilhelm Hess, *Einführung in die Logistik des Heeres, »Wehrkunde«*, jun 1959. godine. Prevod sa nemačkog; redigovao prema originalu Stanislav Pirc.

¹⁾ Navodi se prema članku Hansa Hiza »Taktika i strategija« koji je objavljen u časopisu »Wehrwissenschaftliche Rundschau«, sveska 11/1956, str. 611.

vojne jezičke upotrebe, on je u drugim zemljama ostao, ali se pretvorio od proračuna prostora i vremena u obuhvatniji pojam brige i staranja za ljudi i materijal na vojnem području u smislu koji u potpunosti odgovara etimološkom poreklu reči. Naime, stara grčka reč logizestai znači: računati, proračunati, uneti nešto u račun, a poslednje značenje je navodno čak preovladavalo u izvorima starog jezika. Istina, možemo mnoge stvari tačno proračunati ako su razlozi jasni i kada su funkcije zakonite; još više bi se moglo uzeti u račun, obzirom na slučajevе i međuslučajeve (frikcije) s jedne strane, iz iskustva i analogija s druge strane u smislu jedne naučne procene, i kao verovatno proračunati. Na taj način bila bi u vojnom domenu logistika jedva neka nauka i područje primene faktora koji se mogu izračunati i oceniti. Što se ovi najvećim delom nalaze u materijalnoj oblasti proizlazi iz njihove vezanosti u poređenju sa samovoljnošću ljudske prirode. Red definicija od početka pripremnog rada za Bundesver do danas možemo preskočiti i da se oslonimo na onaj red koji je danas na snazi, a koji je utvrđen posle brižljivog usklađivanja sa definicijom NATO-a.²⁾

Logistika je pripremanje i upotreba vojnih pomoćnih izvora jedne države za podržavanje oružanih snaga.

Ona obuhvata:

U Bundesveru:

- materijalno snabdevanje i održavanje materijala,
- transport ranjenika i bolesnih i njihov smeštaj u bolnice,
- transportnu i saobraćajnu službu,
- logističke veze i logističku administraciju;

U NATO-u:

- materijalno snabdevanje i održavanje materijala,
- transport ranjenika i bolesnih, smeštaj u bolnice i nega,

²⁾ Ova definicija nije naučna; ona je proizašla iz prakse, a takođe i sa gledišta prevodilačko-tehničkog radi olakšanja saradnje sa saveznicima.

- transportnu i saobraćajnu službu,
- infrastrukturu i postrojenja,
- logističke veze i administrativnu delatnost.

Iz ovog je već očigledno da je obuhvatnija koncepcija NATO-a. Infrastruktura i postrojenja su za izgradnju Bundesvera u tolikoj meri povezana sa načelnim pitanjima organizacije i upravljanja kao i u mnogim pogledima sa federalističkom izgradnjom Savezne Republike, da će bolje biti ako do daljeg ostanu u nadležnosti pionirskih komandi, uprave Bundesvera i finansijsko-građevinske uprave. Sanitetska nega bolesnih i ranjenih ne spada, prema nemačkom shvatanju, u staranje o čoveku, u isti lonac sa staranjem o materijalu; bilo kako i zbog toga naša logistička administracija ima uže granice od šireg NATO-ovog pojma administrativne delatnosti pošto mi planiranje i kretanje popune ljudstvom, pored sve paralelnosti sa popunom materijala, shvatamo drukčije.

Kroz sva rasuđivanja o logistici kao neka crvena nit provlači se predstava da je Savezna Republika deo verovatne operacijske oblasti koja se neposredno graniči sa potencijalnim protivnikom i da u slučaju agresije tog protivnika mora uzeti u obzir borbu na sopstvenoj zemlji, dok NATO-zemlje, koje se nalaze zapadno od nas, i pored sveopštег uticaja savremenog rata, prostorno predstavljaju »zonu za vezu«. Po američkom gledištu njihov kontinent je »unutrašnja zona« ili »domovinska vojnična zona«, a Evropa, jedno od mogućih ratišta, bila bi operacijska oblast. Ova operacijska oblast imala bi u svom centralnom evropskom odseku jednu »borbenu zonu« između mora i Alpa u Saveznoj Republici i onu gore navedenu zonu za vezu između Nemačke i Atlantika. U logističkom pogledu takva dalja podela i razlikovanje ne predstavljaju ništa novo, možda samo u nazivu. U svetskim ratovima neophodno logističko-administrativno savlađivanje velikih prostora iziskivalo je da se između domovinske vojnične zone operacijske ili operacijskih oblasti uključe takozvane »pozadine grupa armija«. U obliku današnje zone za vezu ona je danas deo one teritorije na kojem su smeštene baze

fronta — dakle velike luke, zone za prikupljanje dotura, međuslagališta, isturena slagališta, transportne i saobraćajne veze ka frontu — odakle se snabdeva front svim onim što mu je potrebno, i kuda front evakuiše sve ono čega se mora rasteretiti za duže vreme.

II

Proučavanje skice 1 podstiče na mnogobrojna razmišljanja, od kojih možemo ovde da izdvojimo samo veće komplekske pitanja.

1. Ne pojavljuje se nijedno ime države. NATO je savez suverenih država, odbrambena koalicija vezana međusobno ugovorima. Njegove oružane snage sastavljene su iz nacionalnih kontingenata. Tek od grupe armija naviše štabovi su delimično integrirane komande. Pored NATO-kontingenata pod komandom NATO-a, svaka država raspolaže i nacionalnim teritorijalnim jedinicama i ustanovama. Obe ove snage treba da se podržavaju u logističkom pogledu. Izdaci za ovo su redovno nacionalne prirode. Manje nacije danas više ne mogu same mnogo stvari da nabave, naročito teško naoružanje. Stoga dobijaju materijal od velikih sila NATO-a, a dobru specijalnu opremu i iz mnogih zemalja.

2. Naoružanje je stoga šaroliko. Njegovo održavanje zavisi od toga da li popuna i zamena funkcionišu kako u nacionalnom okviru tako i od inostranih lifieranata. Ovo predstavlja dalekosežno privredno pitanje. Za vreme mira ono se može rešiti. U slučaju iznenadne potrebe za odbrom rešenje ovog pitanja je vrlo teško i može se postići samo onda ako su već za vreme mira u tom cilju preduzete obimne mere. Prinuda za nacionalnom logističkom odgovornošću za oružane snage, takođe i za one koje su potčinjene NATO-u, ističe opasnosti koje mogu proizaći iz mogućnog gubitka proizvodnih izvora koji se nalaze u blizini fronta ili su izloženi na neki drugi način. Odakle

će se dobiti rezervni delovi za opremu koja je izrađena u zemlji?

3. Inostrani materijal ima da pređe veoma dalek put do fronta. Ovaj put je transportni i na četiri mesta je vrlo jako ugrožen: na moru, kod pretovara sa mora na kopno, na kopnenim saobraćajnim putevima i konačno na velikim rečnim preprekama. Brodovi, luke, železnice, mostovi, slagališta i saobraćajni čvorovi predstavljaju neuralgične tačke puta za dotur. Šta proizlazi iz ovog?

4. Iz ovog proističu, između ostalog, sledeće neophodnosti:

a) Proizvodnju jednog važnog artikla vršiti jednovremeno na više međusobno udaljenih mesta. Potrebno je da imamo na umu nameru nemačko-francusko-italijanske saradnje u naoružanju, proizvodnju po licenci, porudžbine off shore i druge.

b) Što više i što brže forsirati normiranje vojnog materijala u okviru NATO-a. O tome se stara Military Agency of Standardization (MAS).³⁾

c) Planirati pretovar i transport na svim mestima u više varijanti, na primer: pomoćne luke na otvorenim obalama, železničke pruge i motorna transportna sredstva naizmenično i kao dopuna, mere sigurnosti za veće reke, vazdušni mostovi, mreže naftovoda i sl.

d) Predvideti sistem zaliha koji će moći snabdevati jednu operacijsku oblast tako dugo dok se prekomorski dotur u potpunosti i efikasno ne uključi. Obzirom na borbe atomskim oružjem i imajući u vidu uslove opšte preorientacije od mirnodopske na ratnu privredu moglo bi biti reči o vremenskom razmaku od više meseci.

e) Povećati NATO-odgovornost, nacionalne suverenosti žrtvovati u korist NATO-a, ukinuti granična i carinska ograničenja za transporte vojnog materijala u oblasti NATO-a, blagovremeno zaključiti dvo — i mnogostrane pogodbe kako u pogledu vojnih tako i uopšte

³⁾ Vojna agencija za standardizaciju. — Prim. prev.

privredno-strategijskih pitanja. Politički sporazumi, ne samo privredni, u Zapadnoj Evropi verovatno bi olakšali ispunjenje takvih zahteva.

5. Zalihe su skupe, a ništa manje skupo nije njihovo propisno skladištenje i održavanje u podesnim postrojenjima. One moraju biti rasturene, mešovite i nalaziti se pravilno raspoređene u saobraćajnom i strategijskom pogledu. Njihov dotur od izvora ka frontu treba da bude isprepleten kao karike jednog lanca ili da takođe pre-skakivanjem pojedinih karika može skratiti. Budući da se na području fronta ne smeju vršiti nikakva nagomilanjanja, moraju se čak iz zemlje, koja bi mogla postati borbena zona, raspodeliti nacionalne zalihe po dubini, to jest, ako je suviše plitka, u pozadnje susedne zemlje. Iz ovog proizlaze zatim bez sumnje internacionalni problemi sticanja o zalihamama i finansijski problemi, koji svi zajedno sa vojnim zahtevima nameću ideju da se masa zaliha koja se ima uskladištiti u zoni za vezu poveri objedinjenom NATO upravljanju i raspolaganju koja bi uprava bila iznad nacionalne. Samo ona bi mogla Vrhovnoj komandi NATO stvoriti mogućnost da svoje operacijske planove pravilno podržava — logistički u vojnem pogledu — i da takođe logistički podržava tok operacija (strategijske zalihe). Što se tiče borbene zone, u kojoj se još manje mogu odvojiti raspolaganje zalihamama i kapaciteti u sredstvima i radnoj snazi od nadležne komande, trebalo bi izdati direktive i uputstva o pitanju na koji način se želi da bude opremljen lanac snabdevanja između grupe armija i fronta i gde treba da se nalaze težišta a gde manja grupisanja zaliha (taktičke zalihe).

6. Zalihe mogu postati balast. Važno je da se utvrди koja zaliha, u kojoj količini i sastavu treba da dospe najbržim postupkom na mesto gde je potrebna kako bi se tamo mogla ukazati maksimalna specijalna podrška. U ovom području je kvalitativno najkritičnije područje dotur rezervnih delova za naoružanje i sprave, a kvantitativno najteže područje predstavlja snabdevanje pogonskim gorivom i municijom. Ovim problemima posvećena

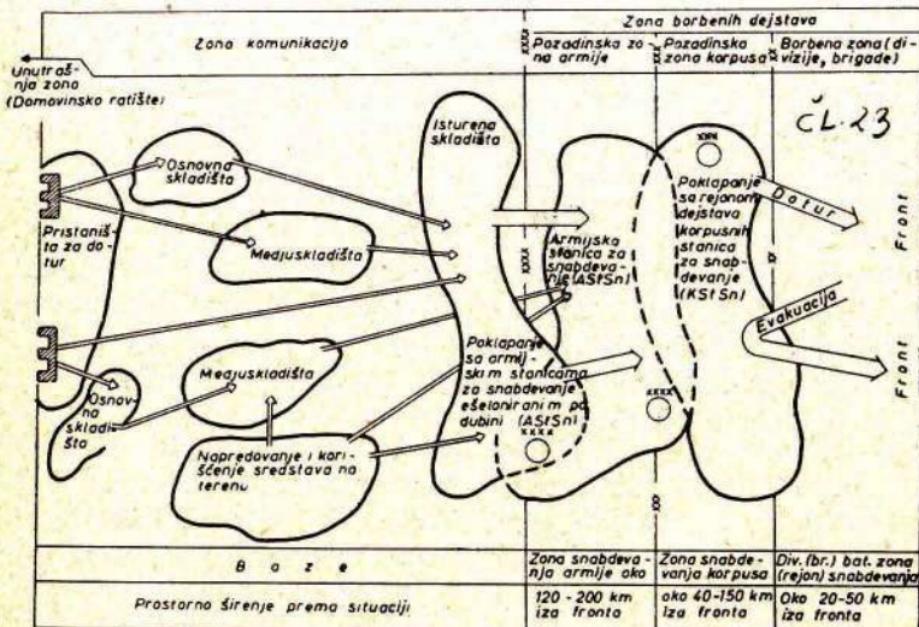
su poslednjih godina temeljita proučavanja NATO, a naročito od strane SAD. Rezultat tih proučavanja je sistem »snabdevanja po lančanoj traci«, borba protiv preteranog ekonomisanja i gomilanja materijala, koncentrisanja artikala suviše unapred kao i protiv drugih nezgrapnosti. Ovi napori su se odvijali uporedo sa razvojem i reorganizacijom divizija u laku organizaciju prilagođene za atomski rat, koja se osposobljava za bolju pokretljivost.

7. Put preko karika jednog lanca analogno snabdevanju materijalom mora da pređe i čovek, ka pozadini u većini slučajeva kao ranjenik ili bolesnik ili radi oporavka, a prema frontu kao rezerva, popuna ili smena. Uređenje lanca snabdevanja omogućava racionalno paralelno uključivanje lanca upućivanja ljudi, ali će ipak u tom lancu pri vazdušnom transportu moći da preskoči mnogobrojne stanice. Bolničke ustanove raspoređene po dubini uspostaviće se svuda u skladu a podesnošću objekata i moći biti poverene zaštiti Ženevske konvencije.

8. Krute granice ne mogu postojati ni u borbenoj zoni ni u zoni za vezu. Prostorije snabdevanja će se međusobno preklapati. To je pri izboru reči »prostor« i pravilno. Međutim, reč »oblast« u prostornom smislu ratišta je povezala ranije nemačke definicije ovlašćenja nadležnih komandi, na primer, izvršnu vlast, vojnu upravu i slične teritorijalne prerogative. Stoga takve oblasti zahtevaju jasne granice, uostalom potpuno nezavisne od nemaljskih granica, ali ipak, ako je ikako moguće, prema datim granicama političke administracije, budući da je time jako olakšana saradnja sa ovom. Nije potrebno naročito istaći da veliki značaj pripada regulisanju ovlašćenja vojnih i civilnih vlasti, s jedne strane, i nemačkih nacionalnih i NATO-integriranih vlasti, s druge strane, na nemačkoj teritoriji.

9. Dugačak put kroz zone ka frontu iziskuje velike izdatke. Naslućuje se šta i koliko su Amerikanci investirali do danas u svoju etapu između Bordoa i Savezne Republike i koliko stalno moraju da troše. Da bi se jedna divizija na frontu mogla održavati stalno spremna za

borbu i da se snabdeva prosečnim borbenim potrebama povećava se u svojoj »Slice«³⁾) sve do baza u zoni za vezu, kako se ceni, na 2,5 njenog brojnog stanja. Mirnodopske okolnosti u većini slučajeva ne pružaju neku jasnu sliku o tome, pošto sadrže suviše velik broj redovnih postupaka i što je veliki deo izdataka skriven u civilnoj administraciji.

Skica 1. — Šema odvijanja snabdevanja u operacijskoj oblasti

10. Bitni adut nekog agresora jeste iznenadeњe pod atomskim okolnostima. Stoga odbrana mora biti stalno mobilna. Oružane snage NATO-a moraju za vreme mira biti raspoređene kao da se nalaze na bojištu, a i tako for-

³⁾ Slice — opšte ozvez oznaka za jedan isečak kao dela jedne celine. U NATO znači logistički brojčanu vrednost kao osnovu za proračune, koja se odnosi na veliku jedinicu (na primer divizijski slice); pri tom ova brojčana vrednost daje ukupno brojno stanje velike jedinice uključivši i ljudstvo koje je angažovano za tu jedinicu u pojedinim zonama.

mirane, punog ratnog brojnog stanja, da budu spremne za borbu u roku od nekoliko časova. Jer »Budnost je cena slobode« (geslo NATO-a).

III

Pre no što nastavimo razmatranje logističkog sistema u pravcu fronta, to jest u borbenoj zoni i tamo u prvom redu kod nacionalnog kontingenta NATO-a, neophodno je potrebno da utvrdimo nekoliko za logistiku neophodnih pojmoveva, jer su se uobičajene reči i nazivi iz prošlosti znatno izmenili kako po nazivu tako i mnogostruko po značenju.

Najpre pada u oči da smo, uprkos celokupnoj logistici, zadržali reč snabdevanje u mnogobrojnim izrazima. Ovo se desilo svakako iz jezičkih i tradicionalnih razloga i to mahom tamo gde je manje reč o planiranju a više o rukovođenju i sprovođenju: rukovođenje snabdevanjem, prostorija (rejon) snabdevanja, lanac snabdevanja, snabdevačke jedinice, grane snabdevanja, služba snabdevanja, naređenje — zapovesti za snabdevanje, odvijanje snabdevanja, ustanove za snabdevanje, komunikacije za snabdevanje i sl. Pri tome je u neprilici prevodilac, koji ne raspolaže dovoljno prethodnim vojnostručnim obrazovanjem, pošto u jezicima NATO-zemalja ne postoji slična reč za snabdevanje u tom opštem smislu i što često upotrebljena reč »Supply« označava prilično jednostrano pripremu materijala, dakle samo jedan deo područja snabdevanja. Stoga je potrebno da se za sve logističke pojmove tačno utvrde izrazi ne samo u nemačkom, već i u francuskom i engleskom prevodu. Ovaj zadatak je poveren pravilu ZDv 30/41—43 (»Logistički pojmovi Bundesvera«), koje se sada sastavlja.

Ogroman broj stvari koje su potrebne jednoj jedinici da bi mogla ispunjavati svoje zadatke ne sme se prepustiti ukusu proizvoljnih starešina niti se sme preterivati u potrebama. Svako pa i najbeznačajnije planiranje iziskuje utvrđene polazne vrednosti. Ove osnove za određenu or-

ganizaciju kopnene vojske daju u prvom redu »Podaci o brojnim stanjima i naoružanju«, skraćeno »STAN«. Ranije su ovi podaci bili odvojeni (K. St. N. i K. A. N.) ali su danas objedinjeni u jednom dokumentu. U STAN-u se utvrđuju za svaku jedinicu zadatak, ustrojstvo (formacija), kao i formacijsko brojno stanje ljudstva i materijala, i takav je postupak u svim zemljama. Mi nazivamo ova formacijom propisana materijalna sredstva »osnovnom opremom« (basic allowance) i uz to dodajemo objašnjenje samo utoliko da ista sadrži tačno utvrđen broj nepotrošnih dobara (osnovno naoružanje — basic equipment) i okruglu sumu potrošnih dobara (osnovnog tereta i tereta za snabdevanje — basic load). Mirnodopska dopunska oprema ne dolazi u obzir, pošto u prvom redu sadrži nastavni materijal i materijal za održavanje. Potrošnja materijala u akciji zavisi od mnogobrojnih faktora, a u znatnoj meri od borbene situacije i tehničkih uslova opreme. NATO je na temelju svih raspoloživih ratnih iskustava, takođe sa nemačkog istočnog fronta, utvrdio tri prosečna kompleta potrošnih dobara, po jedan za lake, srednje i teške borbe, sa važenjem u toku dužih vremenskih perioda, kao faktore za planiranje, kao što se za planiranje zaliha na području naoružanja i sprava, naročito guseničara i vozila na točkovima kao i njihovih potreba u rezervnim delovima izračunava takozvana kvota habanja. Kako se ranije računalo sa »prvim kompletom municije« i »prvim kompletom za potrošnju pogonskog goriva«, tako se danas računa u logistici sa MS (municijskim kompletom), BS (kompletima pogonskog goriva), RS (kompletima sledovanja hrane za ljudi), RSF (kompletima za furaž, ukoliko još postoji, npr. za tovarnu stoku) i FS (kompleti za filtere za zaštitne maske protiv ABH-sredstava). Od svega toga osnovna oprema treba da sadrži u STAN predviđenu količinu koja osposobljava jedinicu da izdrži nekoliko dana⁴⁾ dok se ne uspostavi lanac snabde-

⁴⁾ U pogledu trajanja može se ovde ukazati na opširan članak po tom pitanju od dipl. ekonomiste Pikela u časopisu »Die Truppenpraxis«, sv. 3/1959.

vanja i ne počne njegovo funkcionisanje. Jedan od osnovnih zadataka logistike je neprekidno dopunjavanje ove osnovne opreme tako da je posle svakog utroška materijala za najkraće vreme ponovo popunjena do osnovnog stanja. Prirodno je da jedna jedinica, koja je zbog gubitaka u ljudstvu prinuđena da koristi samo 5% naoružanja, ne može biti popunjena municijom koja je propisana za jedinicu punog formacijskog sastava. Zadatak organa za snabdevanje jeste regulisanje ovog pitanja i usklađivanje postojećeg stanja, potreba, transportnih kapaciteta, hitnosti itd. prema zahtevima trenutne situacije. U slučaju pak da neki nemački contingent dođe do takvog organa neke druge nacionalnosti i bude mu potčinjen — sa naređenjem ili bez naređenja za snabdevanje za novog prepostavljenog — onda treba, kao prvu logističku meru, da javi o formacijskom i stvarnom stanju svoje osnovne opreme.

Materijalni deo STAN-a utvrđuje doduše artikal i njegov broj koji treba da ima jedinica, ali ne kaže ništa o modelu. Da taj artikal treba da bude, na primer, mitraljez, vidimo iz kolone »Pojam za planiranje« STAN-a. Međutim, tek u »Pregledu propisane opreme« (AAN) utvrđeno je da je reč o mitraljezu MG 42. Ono što pripada kompletном mitraljezu M 42 saznajemo iz priloga uz AAN. »Snabdevački artikl« — takođe jedan novi naziv — za obeležavanje materijala Kopnene vojske, spada u jedno od sledećih sedam stručnih područja⁵⁾, koji jedновremeno predstavljaju puteve dotura Kopnene vojske preko odgovarajućih stanica za snabdevanje:

1. ABH-materijal (ABC-materijal) (chemical)
2. Pionirski materijal (Pi-Pioniermaterial) (engineering)
3. Sanitetski materijal (San-Sanitätsmaterial) (medical)

⁵⁾ Materijal za avijaciju Kopnene vojske spada pod vazduhoplovni materijal.

4. Artiljerijsko-tehnički materijal (Fz-Feldzeugmaterial) (ordnance)
5. Intendantski materijal (Qm-Quartiermeistermaterial) (quartermaster)
6. Sredstva veze (Fm-Fernmeldematerial) (signal)
7. Transportni materijal (Trsp-Transportmaterial) (transport)

Redosled izgleda necelishodan, ali po anglosaksonskoj oznaci možemo uočiti azbučni red. Ovog redosleda se držimo radi međunarodne saradnje.

Materijal je tako obiman da se može nedvosmisleno označiti — za 15 nacija i bez oslanjanja na jezičke izraze — samo onda ako se pojedini snabdevački artikli identifikuju sistematskim brojem. Ovaj međunarodni broj snabdevačkog artikla, kraće »snabdevački broj«, je načelno kombinacija trinaestocifrenog broja. On sadrži broj za raspoznavanje »materijalne grupe-NATO« (na primer motorna vozila, oružje, municija), »klase materijala NATO« (npr. putnička, teretna motorna vozila, oruđa određenih kalibara), zemlje iz koje potiče artikal (»broj za raspoznavanje zemlje«). Poslednjih sedam brojeva obrazuju nacionalni broj za brojanje ili identifikaciju. Ovaj snabdevački broj treba da se utisne, uštancuje ili ureže na svim artiklima snabdevanja, uključiv i rezervne delove, da bi se mogli raspoznati bez ičije pomoći. Iz razloga planiranja u fazi izgradnje Kopnene vojske bio je potreban za definicije planiranja, za koje još nije bio izabran nijedan model, sopstveni nemački broj za planiranje od devet cifara, koji je sastavljen po drugim načelima, o kojemu ovde ne treba raspravljati. Svi brojevi za snabdevanje i planiranje mogu se upotrebiti pri mašinskoj evidenciji, to jest mogu se obuhvatiti pomoću karata sa rupicama. Bez ovih kancelarijskih vređaja nijedan sistem za snabdevanje ne može savladati ogroman posao budući da se milioni raznih artikala ne mogu više obrađivati ručno na višem stepenu. Takođe se danas i personalna i blagajnička služba većinom već služe mašinskim knjigovodstvom. Potrebno je napomenuti i to da su svi nemački pojmovi za

planiranje, oko 8.000, obuhvaćeni u jednom »katalogu materijala« pomoći raznih rubrika. Taj katalog predstavlja temelj za rad referenata u pojedinim stručnim područjima.

IV

Mnoge novine imaju se utvrditi u odeljku »Održavanje materijala«. Već sam naziv predstavlja poziv na odgovornost, poziv da se vojnik vaspitava u čuvanju materijala. Materijal štedi krv. Nikada nećemo biti toliko bogati da neće biti potrebno da se brinemo o stanju poverenog materijala i da ga možemo nemilice trošiti. Situacije u jednom atomskom ratu onemogućile bi takvo rasipništvo već iz snabdevačko-tehničkih razloga. Svaki čovek u civilizaciji zna da se dragoceni materijal mora obazrivo negovati i održavati i pri oštećenju što pre opraviti, ako se želi da bude spremna za upotrebu, ako se želi da se u prvom redu izbegne da daljim kvarovima ta oprema potpuno ne propadne i tako postane neupotrebljiva i na taj način nastane gubitak od velike vrednosti. Sam vojnik pak gubitkom opreme gubi jednovremeno i sredstvo za vođenje borbe. Samo u slučaju ako vojnik ceni oružje, opremu i ostalo kao svoju ličnu svojinu i ako je svestan svoje odgovornosti prema državi, koja mu je povерила na rukovanje tu opremu, kao i prema svojim drugovima kojima može spasti život, onda će on svakako svesno da ispunjava svoje dužnosti koje proizilaze iz materijalnog opremanja. Mi mu danas govorimo šta pojedini artikli staju, da bi mu na taj način tačno razjasnili njegovu odgovornost.

Održavanje materijala je u međunarodnom pogledu podeljeno u pet stepeni (stepeni za održavanje materijala). Jasni su nam nedostaci koji opterećuju neku borbenu jedinicu, kada se mora sama baviti opravkama koje prelaze granice lakog i brzog rada. Mi ne možemo dodeliti jednoj jedinici, a da je ne učinimo glomaznom, radionice,

alat, velike količine rezervnih delova, specijalna vozila i specijaliste za srednje i teške opravke, jer se takvi radovi ne mogu obavljati u pokretu. Neka jedinica u sastavu divizije moraće se ubuduće prilagoditi za vrlo žive pokrete. Međutim, materijal je u ratu izložen, što je prirodno, oštećenjima i uništenjima i iziskuje da se brzo opravi ili zameni, da bi se na taj način održavala sposobnost za borbu. Ovo pak, sa svoje strane, zahteva tri važne organizacione i potencijalne mere:

1. Držati spremne dovoljne zalihe u kompletним oružjima, spravama za popunu i razmenu na mnogobrojnim mestima u lancu snabdevanja tako da popuna u roku od nekoliko časova može da bude u jedinici i da se mogu pokriti i teški gubici.

2. Osnovnoj opremi, sve do bataljona, dodati promišljeno sastavljen paket za održavanje materijala 1. i 2. stepena koji sadrži alat i rezervne delove, a posebno delove koji se habaju, pomoću koga će se odmah moći otkloniti mali kvarovi, predviđeni stečenim iskustvima.

3. Da bi se jedinica, s jedne strane, poštедela od složenih opravki, na primer na delovima motora, elektronskih uređaja, na optici itd., a s druge strane, da se omogući brza opravka njenih sprava za upotrebu, treba što dalje napred, po mogućству sve do organa za održavanje materijala 2. stepena, isturiti montažne grupe (sa kompletima ugrađivanja). Tipičan primer za ovo predstavlja brza izmena kompletних motora na tenkovima. Upotreba montažnih grupa nalaziće obimnu primenu pri održavanju radio i radarskih uređaja.

Pet stepeni održavanja materijala obeležava se ovako:
Stepen 1: 1a nega i čuvanje = korisnik, posada, posluga,

1b održavanje = ekipe za održavanje u snabdevačkim ešelonima ili u snabdevačkim četama, skoro uvek otkomandovane u jedinice roda oružja o kojima treba da se staraju;

Stepen 2: trupne opravke = grupe za opravku u snabdevačkim ešelonima bataljona snabdevačkih bataljona, brigada;

- Stepen 3: srednje poljske opravke = čete za srednje opravke divizije i takve iste u bataljonima za opravku korpusnih snabdevačkih jedinica;
- Stepen 4: teške poljske opravke = četa za teške opravke u bataljonima za opravke korpusnih snabdevačkih jedinica;
- Stepen 5: opravke u parku = parkovi bataljon (jedinice kopnene vojske) ili industrija.

V

U borbenoj zoni snabdevanje kopnene vojske — to je bez daljeg jasno — u izgradnji organa za snabdevanje, lanca za snabdevanje kao i rukovođenja snabdevanjem, mora biti tako prilagođeno i podešeno opštoj izgradnji vojnog aparata jedinica i komandovanja da su u svakom taktičkom zadatku najtešnje međusobno povezane operacijske i logističke komponente. Pri visokom stepenu savremene tehnike koji je obuhvatio sve jedinice teško se može zamisliti neka mera čija se izvodljivost ne bi morala logistički proveriti, unapred pripremiti i podržavati. Stoga su danas, drukčije nego što je bilo ranije, već u mirmodopskom ustrojstvu postale same po sebi razumljive četiri pojave:

1. U svim nižim komandama je S-4 kao »štabni oficir za logistiku«, a u svim višim komandama G-4 kao »generalštabni oficir za logistiku« (ovde zajedno delom sa organskim, ili delom dodeljenim štabom saradnika) dužan i odgovoran za »rukovođenje snabdevanjem«. Odgovarajuća sredstva veze obezbeđuju njegovu obimnu službu javljanja i mogućnost izdavanja naređenja.

2. U bataljonima brigada nalaze se »ešeloni za snabdevanje« kao delovi komandnih četa i četa za snabdevanje; starešina tog ešelona je ujedno i S-4 bataljona. Bataljoni pod neposrednom komandom divizije raspolažu sopstvenim četama (baterijama) za snabdevanje ili pak

mešovitim komandnim četama i četama za snabdevanje. U ovim četama odnosno ešelonima obuhvaćene su sve one podjedinice koje su potrebne jednom bataljonu za funkcije snabdevanja u njegovom delokrugu. Protivno ranijoj, ova centralna organizacija u najnižoj borbenoj jedinici ne sadrži samo sposobnost za brzo reagovanje koja je neophodna u atomskoj borbi za sve logističke delove, već omogućava i racionalno iskorišćenje logističkih sredstava. Ovom se ne protivi povezanost sa redovnim korisnikom (odnos sa rodovima oružja). U »bataljonima za snabdevanja« brigada stoje na raspolaaganju ona dalja sredstva koja su, doduše, teret za pojedini bataljon, ali ipak neophodno potrebna u brigadi kao borbenoj jedinici u celini, kako bi se osigurala nezavisnost od nekoliko dana: jedan sanitetski vod za jedinice pod neposrednom komandom brigade i kao sanitetska rezerva, transportni prostor za pogonsko gorivo i municiju, sredstva za trupne opravke; sem toga izvesna »osnovna zaliha« koja zajedno sa »osnovnom opremom« bataljona obrazuje »trupnu opremu« brigade. Divizija ima sanitetski bataljon i jednu tehničku jedinicu za srednje poljske opravke za celu jedinicu, a sem toga i transportni prostor za divizijske jedinice. Međutim, težište potencijala za snabdevanje, pomoću kojeg se podržava front, leži u korpusnim jedinicama za snabdevanje. Donekle se korpus — poslednja još nacionalna instanca — u logističkom pogledu može poreediti sa bivšom armijom. Sem toga će postojati i nekoliko jedinica za zadatke na težištu, za izravnavanje materijalnih potreba za specijalne zadatke za uspostavljanje slagališta, kao jedinice snabdevanja kopnene vojske, koje se ipak mogu često upotrebiti ne samo za kopnenu vojsku, već i za potrebe Bundesvera ili za zadatke NATO-a i većinom služe za organizaciju baza. Ranije su sve ovde iznete snabdevačke jedinice, pa čak i današnjim transportnim četama brigadnih snabdevačkih bataljona približno adekvatne lake puškovske kolone, bile aktivirane tek na objavu mobilizacije.

3. Budući da se jedinice, praktično uzev, nalaze u potpunom mobilnom stanju, odvijanje snabdevanja, na

što većem broju područja, mora i u doba mira ličiti na ono za vreme rata. Ovo, istina, prouzrokuje izvesne teškoće uslovljene postojećom upravom i dislokacijom garnizona, ali se ipak teži za što većim obimom. Specijalne okolnosti izgradnje kopnene vojske svakako da imaju za posledicu da će još duže vremena postojati mešoviti oblici postupaka i prelaznih uputstava.

4. Funkcionisanje snabdevanja uslovljava odgovarajuću obuku u svim kategorijama. Pored tehničke obuke specijalista i funkcionalnih vojnika svih rodova oružja i grana snabdevanja, već počev od najmanjih jedinica izvode se vežbe u sadejstvu borbenih i snabdevačkih delatnosti preko »logističkih supozicija uz borbenu obuku« i učestvovanje u vežbama snabdevačkih jedinica kod trupnih vežbi i manevara. Oficirski pripravnik pohađa na odgovarajućim školama sistematsku nastavu u logistici (ispit sa četvorostrukim bodovanjem) koju predaju stručnjaci u oblasti logistike. Ova nastava se produžava više-manje i kroz čitavu karijeru. Današnji komandant bataljona treba da je bio ili komandir ešelona za snabdevanje (S-4) ili komandir komandne čete i čete za snabdevanje. Kad se pomisli koliko je praznina u znanju iz područja snabdevanja postojalo u oficirskom koru posle 1939. godine i do kakvih posledica je to dovelo, onda dolazimo do saznanja da se u logističkoj nastavi možda nalazi jedan od najvažnijih napredaka kopnene vojske uopšte. Čovek se može nadati da će se tehnička nastava oficirskog podmlatka još znatno povećati, kako bi budući starešina tačno znao sa ljudske i tehničke strane granice mogućnosti svog materijala i aparata i kako bi mogao u interesu celine to znanje upotrebiti kao temelj za svoje procene.

Organi lanca za snabdevanje ispred skladišta koja se nalaze najbliže frontu nazivaju se jedinstveno »stanica za snabdevanje« i dobijaju naziv prema redosledu veličine jedinice koja ih kao organe snabdevanja uspostavlja svojim sredstvima (jedinice i zalihe). Da li će ih svi koristiti u lancu snabdevanja ili će se delom preskakati prema utvrđenim uputstvima, i od slučaja do slučaja, nema ni-

kakve važnosti. Prema ovom sistemu obeležavanja nama su poznate:

Korpusna stanica za snabdevanje = KVP Korps-Versorgungspunkt

Divizijska stanica za snabdevanje = DVP — Division-Versorgungspunkt

Brigadna stanica za snabdevanje = Brigade-Versorgungspunkt

Bataljonska stanica za snabdevanje = BVP — Bataillons-Versorgungspunkt.

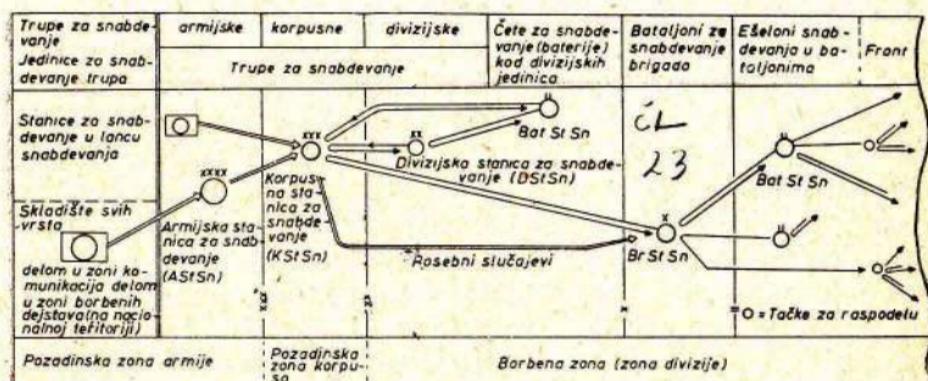
Izuzetke predstavljaju u pravcu pozadine AVP = (Armeeverversorgungspunkte) armijske stanice za snabdevanje, a u pravcu fronta KpVP = (Kompanienversorgungspunkte) četne stanice za snabdevanje, doduše samo u izvesnim borbenim situacijama brdskih jedinica u akciji na visokim planinama.

Skica 2 — ovde se iznosi šema lanca snabdevanja. Uprošćeno je i jasno se vidi da divizijske stanice za snabdevanje — kao što je gore pomenuto — samo delimično doprinose snabdevanju brigada. Pored bataljona punog sastava divizijskih jedinica poverene su im i divizijske samostalne jedinice jačine čete. Ovde bi nas odvelo suviše daleko ako bismo želeli da prikažemo na koji se način menja ovaj lanac snabdevanja u pojedinim granama snabdevanja kod dotura, evakuacije, opravki, u kanalima podnošenja zahteva i javljanja itd. Za ovo je merodavno pravilo NDv. 140/2.

Samo po sebi je razumljivo da je kod ovog sistema reč o čitavoj mreži stanica za snabdevanje. Ovu mrežu iziskuju već raspored za angažovanje jedinica, rastresit raspored i mešanje zaliha. Možemo uzeti kao putokaz da će korpus za svaku diviziju uspostaviti najmanje jednu, divizija za svoje jedinice koje snabdeva jednu do dve, brigada i bataljoni za municiju, pogonsko gorivo, prehrambene artikle za svaki artikl po jednu stanicu za snabdevanje, koje su često prostorno blizu jedna drugoj ili koordinirane sa grupama stanica za snabdevanje brigade odnosno bataljona. Pri tom su merodavna u prvom

redu taktička gledišta i svagdašnji kapacitet učinka jedinica za snabdevanje. Lanac snabdevanja sanitetske službe je sličan onom koji je iznet na skici 2, ali podleže vladajućem gledištu da ovde nije reč u tolikoj meri o doturu, već o evakuaciji ranjenika, dakle o transportovanju od fronta ka pozadini, pri čemu u svakom slučaju mora biti dozvoljeno da se radi spasavanja ljudskih života može preduzeti svako odstupanje od propisanih normi koje se može opravdati.

Svaki plan snabdevanja ima svoju granicu kod četa i baterija budući da se tamo borac na bojištu sam brine o svom snabdevanju. Ovo u stvari predstavlja jedan deo postupka u borbi.

Skica 2

Prirodno je da i ovim neko treba da rukovodi. Saradnja između borbene čete i jedinice za snabdevanje kao i organizacija prijema od krajnje stanice u lancu snabdevanja pa sve do vodova i samostalnih grupa poverena je »četnom baterijskom naredniku«. Ovo odeljenje ima u svom sastavu specijalnog »podoficira za snabdevanje« (VU = Versorgungs Unteroffizier) koji je organ za podnošenje izveštaja i za održavanje veze. Takođe ga u tom radu pomaže »slagališni podoficir« (koji je ponovo uveden, ali čije funkcije nisu iste kao ranije).

Među podjedinicama ešelona za snabdevanje bataljona nalazi se kod većine borbenih rodova oružja ranije nepoznat organ, koji je od posebne važnosti za snabdevanje boraca na položaju: »oklopljena grupa za dotur«. Ova grupa ima u svom sastavu 3 do 5 oklopnih transporteru za ljudstvo, delom kratkog ili dugačkog tipa, sposobljenih za transport materijala, koji se upućuju natovareni municijom, pogonskim gorivom (u kantama), pionirskim materijalom, a u izvesnim okolnostima i prehrambenim artiklima, vodom, itd., već prema situaciji, ka izloženim oslonim tačkama i gnezdimu otporu u odbrani, ka najisturenijim linijama u napadu, naročito pak onim jedinicama koje vode borbu sa vozila kako bi im doturili hitno potrebne predmete snabdevanja. Oklopljena grupa za dotur je logističko sredstvo za težište komandanta bataljona i većinom se koristi po njegovom naređenju. Jedan do dva transporteru ove grupe poseduju radio-stanice i obično rade na frekvenciji jedinice kojoj se imaju uputiti.

U lancu snabdevanja vlada, opšte uzev, načelo dovoženja artikala iz pozadine ka frontu sve do korpusnih stanica za snabdevanje (KVP) i dovoženja počevši od divizije pa naniže sve do bataljona. Između bataljona i borbenih četa vrši se dotur pomoću oklopljene grupe za dotur na najcelishodniji način. Jasno je da se ne mogu kretati ili upućivati na bojište vozila na točkovima, sanitetska kola, kao i kuhanje na točkovima, vozila za popunu pogonskim gorivom preko određenih opasnih granica — u najmanju ruku ne danju. Njihove krajnje stanice, a time ujedno i krajnje stanice lanca snabdevanja su, po pravilu, poslednja mesta pretovara takozvane »stanice za raspodelu«, odakle borac mora sam da uzima materijal. Težnja za rentabilnošću, ali isto tako i situacija (žurba, nadmoć u vazduhu, ispadanje karika u lancu snabdevanja) izgleda da često nameću da se transportne kolone sa dobrima široke potrošnje (pogonsko gorivo, municija, mine, građevinski materijal i drugo) upućuju iz slagališta ili iz korpusnih stanica za snabdevanje neposredno brigadama ili divizijskoj artiljeriji ili pak mestima gde se izvode ve-

liki radovi i sl. Celishodno tovarenje, držanje u pripravnosti većeg broja radne snage, brzi utovar i povratak transportnih jedinica, u datom slučaju i posebne mere za podesne (kamuflirane) rejone za skladištenja, pravci kretanja za korisnike i kružni putevi biće neophodno potrebni kod takvog dotura u kolonama iz duboke pozadine i to u jednoj turi ka mestima koja se nalaze daleko napred. Pored toga u tom radu imaju važnu ulogu mere izviđanja, veze, mogućnosti i ovlašćenja za kretanje kroz veći broj rejona, regulisanje saobraćaja i tehnički nadzor.

Ovde isto tako treba ukazati na upotrebu helikoptera i drugih sredstava avijacije kopnene vojske. Mnogo više nego ranije, danas postoji mogućnost da se u hitnim slučajevima najteži ranjenici prenesu sa vojista neposredno pred šator specijaliste-hirurga kao i da se transportuju unapred hitno potrebni pojedinačni artikli snabdevanja od odlučujućeg značaja. U svakom slučaju Amerikanci su stekli iskustvo da se i pri intenzivnoj upotrebi helikoptera može evakuisati vazdušnim putem najviše 5% ranjenika i bolesnika, ako se imaju u vidu veće formacije. Vazdušno snabdevanje u pravom smislu reči iziskuje pomoć ratnog vazduhoplovstva (transportni avioni). Za snabdevanje bacanjem iz vazduha mogu se angažovati avioni iz sastava avijacije kopnene vojske i ratnog vazduhoplovstva. Pripremanje i pakovanje takvih tereta trebalo bi poveriti pojedinim »vodovima za snabdevanje iz vazduha« u okviru tehničkih jedinica korpusnih jedinica za snabdevanje.

VI

Bacimo još jedan pogled duž lanca za snabdevanje unazad. U stanice za snabdevanje se stiču artikli snabdevanja iz raznih slagališta. Kako su to u prvom redu taktičke zalihe iz kojih potiče dotur — ostavljajući po strani bazičnu opremu Bundesvera — i kako ove taktičke zalihe moraju već da stoje na raspolaganju višem komandovanju borbene zone, samo po sebi je razumljivo da se

izvesna slagališta imaju nalaziti već u pozadnjem području armije. U poređenju sa stanicama za snabdevanje, koje su uslovljene situacijom, slagališta su stalna postrojenja. Stoga ovde značaj mirnodopske, teritorijalne i nacionalne uprave dolazi do posebnog izražaja. Privredna pitanja, a naročito okolnosti izgradnje nemačkih oružanih snaga koja se ima tek sprovesti, uslovljavaju da se mesni položaj slagališta vojnih materijala ne utvrđuje samo na osnovu operacijskih, taktičkih i tehničkih gledišta. Prema tome, iz njihovog položaja ne mogu se izvući nikakvi zaključci. Na kraju, iz ovih slagališta moraju se snabdevati ne samo operativne jedinice NATO-kontingenata, već i sve nacionalne jedinice i ustanove prema načelima ekonomske rentabilnosti.

Ova slagališta i odvijanje snabdevanja iz njih iziskuju jasno organizaciono upravljanje rukovođenjem i postupcima. Kopnena vojska kao najveći nosilac snabdevanja nemačkih oružanih snaga poseduje ovu organizaciju u obliku »slagališne organizacije kopnene vojske«. Inspektor kopnene vojske u saveznom Ministarstvu odbrane ima zadatak da kopnenu vojsku formira, da je obuči i drži spremnu za upotrebu. Za opremanje i naoružanje kao i za zadatak — koji se nikad ne završava — držanja u gotovosti, komanda slagališne organizacije kopnene vojske je jedno od njegovih najvažnijih sredstava. Ovoj komandi kao centralnoj izvršnoj vlasti za snabdevanje kopnene vojske potčinjeno je nekoliko »štabova grupa slagališta« koji regionalno sarađuju sa određenim komandnim područjima jedinica. Kod ovih se nalazi — ne uzimajući u obzir prelazne faze — ured za centralnu evidenciju materijala za dotičnu regionalnu zonu snabdevanja, ukoliko su njegove jedinice potčinjene kopnenoj vojsci u pogledu snabdevanja. Ova evidencija se vodi primenom savremenih metoda upravljanja poslovima i mašinskog izveštavanja. Samo je po sebi razumljivo da ovi štabovi grupa slagališta rade takođe u tesnoj saradnji sa komandama za vojno izveštavanje, naročito na svim sektorima bezbednosti, infrastrukture, zaštite od katastrofa i službe spasavanja, transpor-

tne službe, kao i u pogledu potreba za civilnom pomoćnom snagom. Štabovima grupa slagališta su pak potčinjena slagališta svih vrsta, mala i velika, jednorodna i mešovita. Dokle god se odvija formiranje kopnene vojske, na prvom mestu se nalazi upravljanje materijalom naoružanja i opremanja. Tek docnije će upravljanje i čuvanje postojećih zaliha dobiti veći značaj. Unekoliko uprošćeno mogao bi se veći deo ustanova slagališne organizacije kopnene vojske uporediti sa bivšim slagališnim uredima kopnene vojske. Savremena oprema (dizalice, električna kolica, pokretne dizalice sa viljuškom, beskrajne trake), metodi pakovanja i sistemi knjigovodstva primenjuju se u punom obimu a takođe se vodi računa o iznenadnim uništenjima — neka ovo bude samo uzgred pomenuto.

Ovaj uvod treba da pruži samo pregled bitnih karakteristika logistike kopnene vojske i da omogući da se shvati snabdevanje jedinica u praktičnoj primeni i njegovo dejstvo u taktičkoj oblasti u vezi sa njenim posledicama. Ovo je utoliko potrebnije što se, kao u svim vremenima, ovaj rad za stvaranje svih ovih preduslova za gotovost jedinica za borbu ne odvija na očigled javnosti, pa čak nema ni širi publicitet u okviru Bundesvera. Poput obilja rada u sprovođenju obuke i vaspitanja spada i mnoštvo rada na polju ogromnog područja logistike u onih šest sedmina ledenog brega, kojemu se divimo, koje su skrivene od pogleda i refleksa ispod površine što se neprekidno menja.

Pukovnik
Džems P. Lajk

KOMANDA ZA LOGISTIČKU PODRŠKU*)

Ako ne otklonimo postojeće nedostatke u sistemu naše logističke podrške, doživećemo da nam sutra na bojištu vojnici ostaju bez hrane, tenkovi bez goriva i artiljerija bez municije. Upoređivanje svakako nije precizno merilo za određivanje efikasnosti taktike i logistike vodi i pogrešnim pravcem. No, ma kakva merila uzeli, logističke veštine i mogućnosti ne idu u korak sa mogućnostima i veštinom taktike.

Napredak u tehnologiji posle II svetskog rata doveo je do pojave novog oružja, novih formacija borbenih jedinica i savršenijih taktičkih shvatanja. Međutim, taj napredak nije propraćen odgovarajućim razvojem u oblasti logistike. Organizacija logistike, posebno one za podršku u zoni borbenih dejstava, ostala je relativno nepromenjena. I pored toga što su na prekomorskim vojištima i u školama službi vršena ispitivanja koja pokazuju da sadašnja doktrina ne pruža dovoljnu elastičnost, rastresitost i pogodnost za podršku pokretnih taktičkih grupa koje dejstvuju u širokim zonama, naš sadašnji logistički sistem ostao je u osnovi onakav kakav smo imali u II svetskom ratu i u Koreji.

---

*) Colonel James P. Lyke, *The Administrative Support Command*, »Military Review«, decembar 1960, str. 37. Preveo sa engleskog Stojanović Velimir, redigovao prema originalu *Podboj Stanislav*.

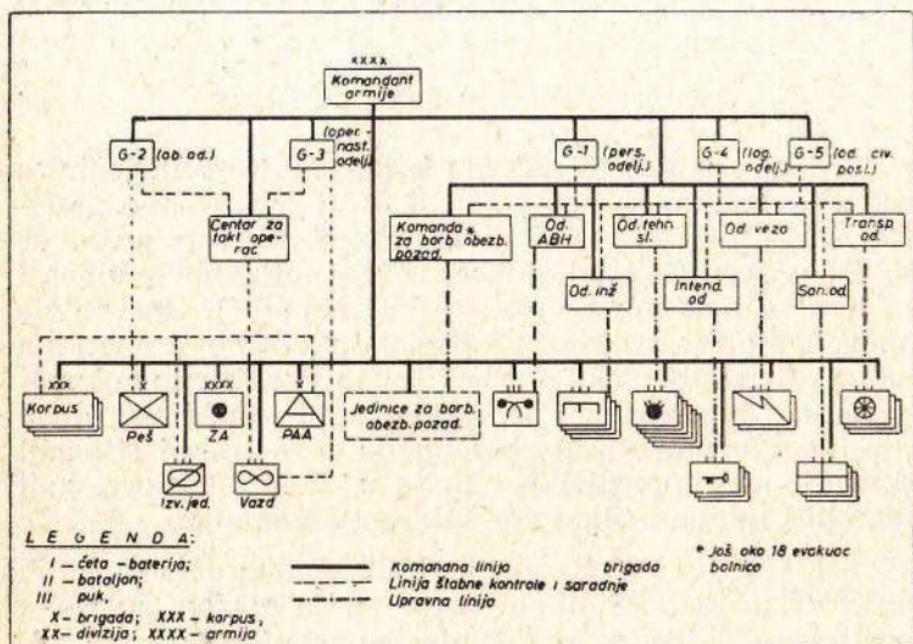
Poslednjih godina odgovorni organi tražili su da se učini kraj dupliranju poslova u logističkoj podršci. Kao posledica toga poboljšana je ta podrška uvođenjem »jedinstvenog rukovodstva«, određivanjem »objedinjene odgovornosti po službama« i razvijanjem »malih poljskih skladišta opštег tipa« ili »opšte pokretne armijske stanice za snabdevanje«. Međutim, ovim novinama nije rešena suština problema, niti je uspelo da se otklone osnovni nedostaci u postojećoj organizaciji logističke podrške KoV.

NEDOSTACI SADAŠNJE DOKTRINE

Prema postojećem sistemu komandanti većih jedinica imaju na bojištu preterano velik broj neposredno potčinjenih. U armiji jačine 12 divizija komandant rukovodi sa oko 20 grupa tehničke službe, pored borbenih jedinica i jedinica za borbenu podršku (vidi shemu 1). Operativno rukovođenje logističkim grupama on obično prenosi na štabne oficire tehničke službe. Takvo operativno rukovođenje sa sedmoricom oficira tehničkih službi na nivou armije može nametnuti potrebu da se u teškoj situaciji usklađuje sedam različitih odluka u zoni korpusa, koji može biti udaljen blizu sto šezdeset kilometara.

Taktika ističe značaj decentralizovanog dejstva brzih taktičkih grupa. Protivno tome, sadašnja organizacija logistike predviđa da se jedinicama tehničkih službi rukovodi centralizovano ili vertikalno iz štaba armije. Ovo rukovođenje se ostvaruje preko pojedinih grupa i bataljona tehničkih službi koji u osnovi dejstvuju kao sedam različitih sistema. Usled toga se stvara sedam izvora podrške kojima borbene jedinice moraju da se obraćaju za snabdevanje i održavanje. Ovaj rad se objedinjava u štabu armije. Centralizovano upravljanje pozadinom korpusa i zonom armijskih službi nije u skladu sa potrebama za većom rastresitošću jedinica logističke podrške i ubrzanim podmirivanjem potreba borbenih jedinica.

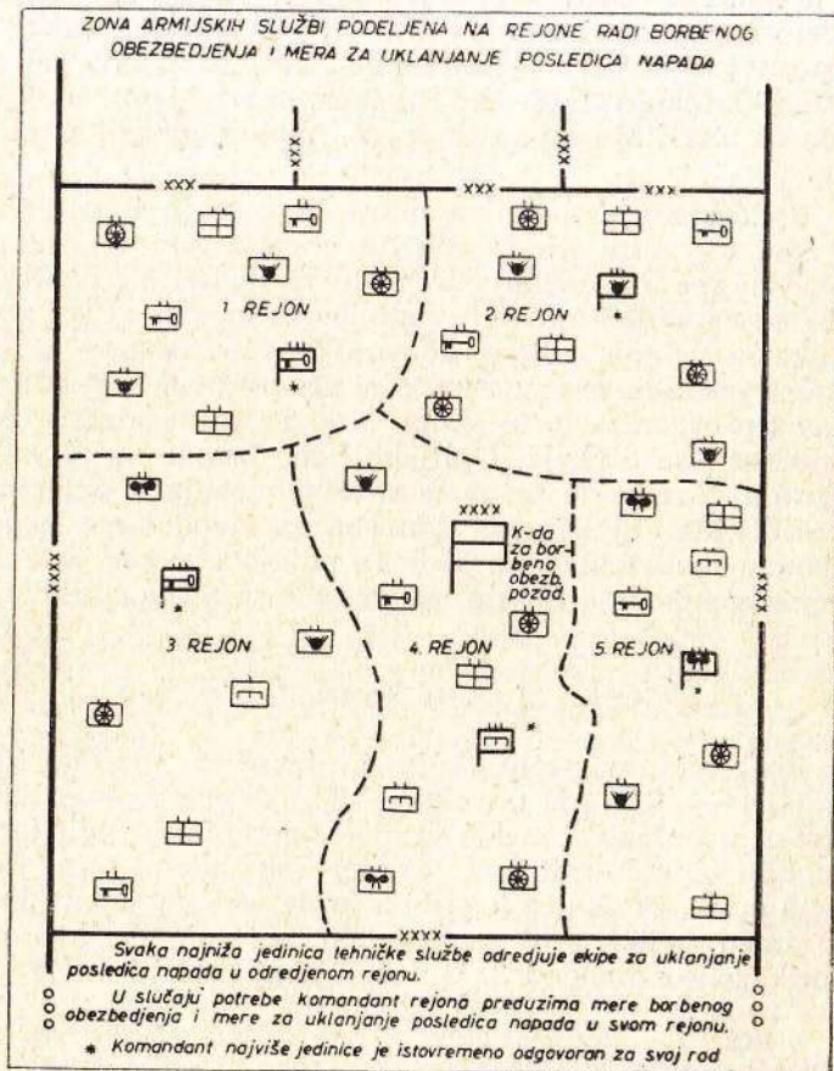
Usled povećanja dometa i razorne moći savremenog oružja, borbeno obezbeđenje pozadinskog rejona i mera za uklanjanje posledica napada utiču u znatno većoj meri na obezbeđenje logističke podrške nego ranije. Pri sadašnjoj organizaciji posebnih jedinica tehničkih službi u zoni borbenih dejstava otežano je efikasno borbeno obezbeđenje pozadinskog rejona i preuzimanje mera za usklanjanje posledica napada. Zona armijskih službi deli se na

Shema 1

izvestan broj rejona i za svaki od njih određuje se po jedan od komandanata grupa tehničkih službi (kao komandant rejona) koji je odgovoran za borbeno obezbeđenje i mera za uklanjanje posledica napada za sve ostale jedinice tehničkih službi u tom rejonu, dok traje potreba (vidi shemu 2). Ovo može često da dovede do odvraćanja jedinica službi od njihovog glavnog zadatka — logističke podrške borbenih jedinica. Samo je komandant armije od-

govoran za tri međusobno povezana zadatka: logističku podršku prednje zone, borbeno obezbeđenje pozadine i mere za uklanjanje posledica napada u zoni armijskih službi. On odlučuje do koje će se mere jedinice službi odvajati od svog osnovnog zadatka.

Shema 2

Prema sadašnjoj doktrini složen je i problem borbenog obezbeđenja u pozadini korpusa. Kako je korpus obično samo borbena jedinica, većina jedinica za logističku podršku razmeštenih u pozadini korpusa nalaze se pod komandom armije. One podržavaju korpus i očekuje se da u slučaju potrebe preduzimaju mere za uklanjanje posledica napada. Ne pridaju se korpusu, ali se nalaze u korpusnoj zoni. Tako je komandant korpusa odgovoran za mere uklanjanja posledica napada, mada jedinice koje treba da obavljaju taj zadatak nisu pod njegovom komandom.

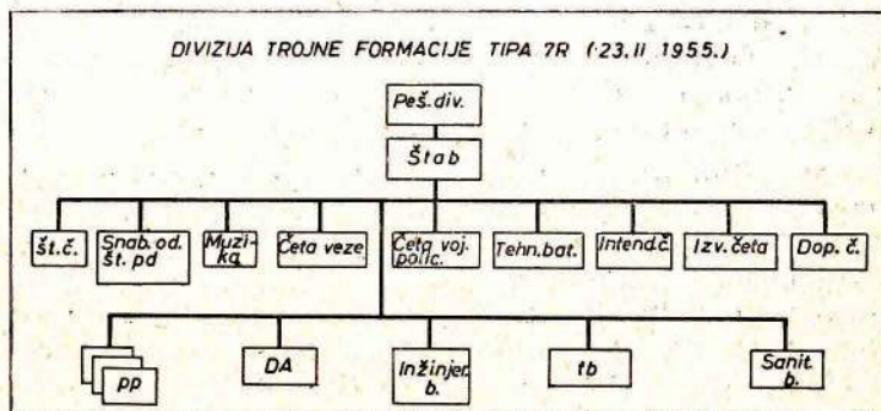
Nedostaci slični onima u armiji postoje i na nivou divizija. Međutim, tu se razvija ohrabrujuća tendencija u pravcu reorganizovanja jedinica za logističku podršku. Ogleda se u objedinjavanju jedinica za logističku podršku u rukama jednog jedinog komandanta u komandi za logističku podršku. Prema sadašnjoj doktrini već se predviđa takav tip organizacije u grupi za logističku podršku vazdušnodesantne divizije. Opiti koji se izvode u Evropi mogu da dovedu do primene sličnog rešenja u oklopnim i pešadijskim divizijama. Potreba za uvođenjem grupe ili komande za logističku podršku pojavila se kad je posle korejskog sukoba došlo do izmena u formacijama divizija.

EVOLUCIJA U GRUPISANJU LOGISTIKE

Pre reorganizacije koja je izvedena prema tipu ROCID*) — ROCAD od 1957—58, jedinice za logističku podršku u pešadijskim i u vazdušnodesantnim divizijama nisu bile objedinjene pod jednom komandom, osim radi kraćih opita. Posledica toga bila je da je komandant divizije imao veliki broj neposredno potčinjenih, kao što je prikazano na shemi 3. U pešadijskoj diviziji on je ko-

*) ROCID — *Reorganization of the current infantry division* i ROCAD — *Reorganization of the current armored division* — reorganizacija sadašnje pešadijske odnosno oklopne divizije. — Prim. red.

mandovao sa 16 posebnih jedinica. Mada je G-4 (načelnik odseka za logistiku) bio njegov neposredni savetnik po pitanjima logistike, komandant je ipak morao da se obraća sedmorici raznih rukovodilaca u svome štabu po pitanjima podrške koju pružaju tehničke službe. Ovi specijalisti su postojali pored štabnih oficira personalne (G-1) logističke službe.

Shema 3

Ni jedan operativni komandant nije bio odgovoran za rejon divizijskih logističkih službi. Logističke ustanove nalaze se u divizijskom pozadinskom rejonu pod rukovodstvom G-4 i odgovarajućih oficira tehničke službe. Da bi se obezbedilo izvesno taktičko jedinstvo, komandant divizije često određuje nekog višeg oficira da komanduje pozadinom divizije. Ponekad je načelnik opštег odeljenja odgovoran za taktički raspored i borbeno obezbeđenje pozadinskog ešelona komandnog mesta, pored svoje redovne dužnosti. Nedostatak što nije postojao operativni komandant odgovoran za borbeno obezbeđenje pozadinskog rejona i za mere uklanjanja posledica napada postao je očigledan za vreme sukoba u Koreji.

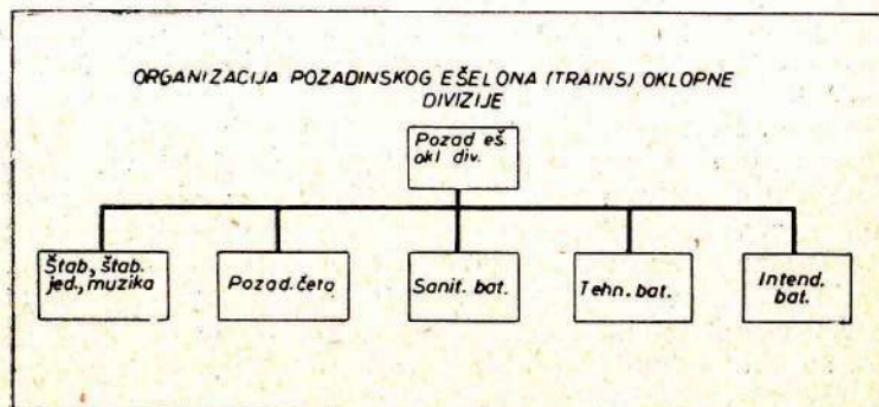
Mogućnošću vođenja nuklearnog rata povećava se opasnost od sabotaže i gerilskih napada na divizijsku pozadinsku komandu.

dinu. Opasnost od infiltracije i uništavanja logističkih ustanova raste uporedno sa povećavanjem rastresitosti borbenih jedinica. U formaciji ROCID učenjen je napredak time što je uveden komandant pozadinskog ešelona (*trains commander*) koji je odgovoran za borbeno obezbeđenje rejonu tehničkih službi divizije i taktičku obuku logističkih jedinica. Ovo organizacijsko rešenje pozajmljeno je od oklopne divizije. Shema 4. pokazuje pozadinski ešelon po formaciji ROCAD, a shema 5. prema formaciji ROCID. Novi komandant, komandant divizijskog pozadinskog ešelona, prividno je komandovao jedinicama tehničke službe u rejonu divizijskih tehničkih službi.

Međutim, njegov delokrug komandovanja bio je ograničen odnosno delimičan. Njegova nadležnost u komandovanju pružala se samo na domen taktike i administracije. Komandant pozadinskog ešelona nije obavljao stručne upravne funkcije. Bio je odgovoran za disciplinu, moral, unutrašnju administraciju, taktičku obuku, borbeno obezbeđenje, razmeštaj i logističku podršku jedinica pod svojom komandom, ali ne i za njihov osnovni zadatak — podršku borbenih jedinica ili jedinica za borbenu podršku divizije. Za taj zadatak bili su odgovorni specijalni štabni oficiri pod rukovodstvom G-4 ili G-1. Komandant divizije čini odgovornim komandanta pozadinskog ešelona za način kako se njegovi ljudi ponašaju, bore i brane svoje ustanove. On prati rad oficira tehničkih i pozadinskih službi u svom štabu da bi video kako efikasno njihove jedinice obavljaju svoj osnovni zadatak.

U izvesnom smislu svaka jedinica divizijskog pozadinskog ešelona ima dva prepostavljena: jednog za stručne tehničke zadatke, a drugog za administrativno i taktičko komandovanje. Takav sistem može da funkcioniše. On zahteva takt, uzajamno razumevanje i saradnju, ali krije mogućnosti da dođe do nezdravog takmičenja, nesklada i zbrke, ako komandant pozadinskog ešelona, njegov štab i štabni oficiri specijalisti u diviziji nisu skloni sporazumevanju ili nemaju smisla za popuštanja i strpljivost.

U takvom sistemu taktičke grupe pešadijske divizije moraju se oslanjati pri svom snabdevanju i remontu trećeg stepena na više različitih izvora taktičkih službi.

Shema 4

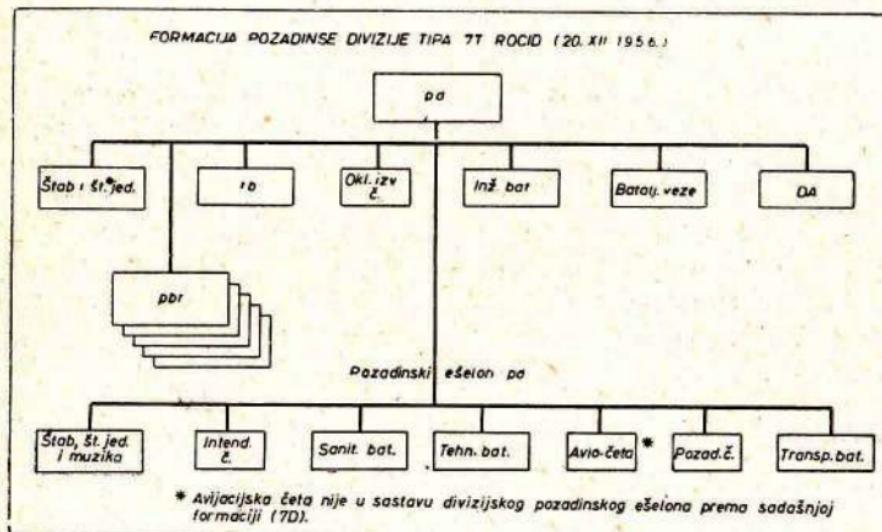
Sadašnje pešadijske i oklopne divizije zadržavaju takav divizijski pozadinski ešelon. Međutim, divizije u sastavu američke 7. armije sprovode sada opite sa takvom organizacijom pozadinskog ešelona koja u punoj meri rukovodi potčinjenim jedinicama i u stručnom smislu. Ovom zamišljju teži se uklanjanju iznetih nedostataka. Ona je umnogome slična grupi za logističku podršku vazdušnodesantne divizije.

GRUPA ZA LOGISTIČKU PODRŠKU VAZDUŠNODESANTNE DIVIZIJE

Vazdušnodesantna divizija usvojila je grupu za logističku podršku umesto pozadinskog ešelona divizije. U organizaciji sa grupom za logističku podršku komandantu divizije je potčinjen samo jedan komandant za sve divizijske jedinice logističke podrške po liniji stručnog upravljanja i po taktičkoj liniji. Na taj način komandant divizije samo jednog čoveka čini odgovornim za uspeh

ili neuspeh logističkog obezbeđenja. Prema tome borbene grupe podržava u snabdevanju, održavanju i remontu samo jedna jedinica.

Grupa za logističku podršku predstavlja objedinjavanje jedinica prema zadacima koje treba izvršiti. Ovakvo povezivanje jedinica omogućava veće objedinjavanje napora nego što ga postižu jedinice svake tehničke službe posebno. Na primer, intendantska četa pešadijske divizije zamenjuje se četom za snabdevanje i transport. Ova četa podmiruje gotovo čitavo snabdevanje kao i transport (osim vazduhoplovног) koliko je potrebno da bi se dopunio kapacitet sredstava formacijski dodeljenih ostalim jedinicama divizije. U toj četi nalazi se ljudstvo tehničkih službi raznih grana koje rade na različitim poslovima, kao što su intendantski, artiljerijsko-tehnički, veze, hemijske službe i transportnih sredstava.

Shema 5

Funkcionalna povezanost nije potpuna jer snabdevanje sanitetskim potrebama obavlja sanitetska četa, opravke tehnički bataljon (*maintenance battalion*), karte i vodu obezbeđuje inžinjerijski bataljon, a intendantsku opremu

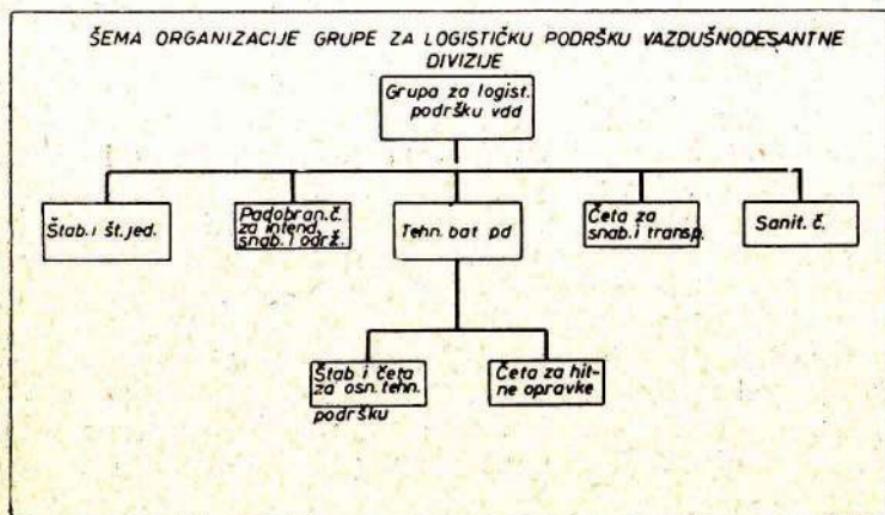
vazduhoplovog tipa — padobraska četa za snabdevanje i održavanje (*parachute supply and maintenance company* — vidi shemu 6). Četa za snabdevanje i transport takođe nabavlja, čuva i izdaje rezervne delove, alat i pribore i čisti i čuva materijalnu opremu.

Kako je prikazano na shemi 6. tehnički bataljon u vazdušnodesantnoj diviziji sastoji se od štaba, čete za osnovnu tehničku podršku (*main support company*) i čete za hitne opravke (*emergency repair*). Ova zadnja je potpuno pokretna i sposobna za hitne opravke čitave opreme osim sanitetske, vazduhoplovne i intendantske vazduhoplovog tipa za rejon spuštanja vazdušnog desanta. Po jedan vod za logističku podršku radi sa svakom borbenom grupom. Borbena grupa je ipak odgovorna za remont prvog stepena, dok je vod za logističku podršku iz sastava tehničkog bataljona sreman da odmah ukaže pomoć i u slučaju potrebe može da obezbedi remont drugog, a delimično i trećeg stepena.

Četa za osnovnu tehničku podršku obavlja obično čitav remont, sem prvog stepena. Kada je izvodljivo, oprema koja ne zahteva hitnu opravku evakuiše se u tu četu. Četa za osnovnu tehničku podršku obavlja i plansko preventivno održavanje, osim za sanitetsku, vazduhoplovnu i intendantsku opremu vazduhoplovnog tipa. Kad je divizija u garnizonu, po pola vozila svake veće jedinice prolazi svakog meseca kroz divizijske organe za tehničko održavanje.

Ovaj sistem tehničkog održavanja u vazdušnodesantnoj diviziji ima u poređenju sa konvencionalnim sistemom izvesne prednosti a i nedostatke. U sistemu obične pešadijske divizije težište je na održavanju tehničkih sredstava u samoj jedinici koja koristi opremu, na evakuaciji opreme do divizije kad treba izvršiti remont trećeg stepena i na klasificiranju sredstava prema grani tehničke službe. U sistemu grupe za logističku podršku objedinjavanjem specijalista u tehničkom bataljonu omogućeno je efikasnije iskorišćavanje tehničkog ljudstva. Postoji mogućnost da

se tu održava izvesna oprema po svim linijama. Na primer, tehnička grupa može da opravlja motor tenka, dok vezi ste opravljaju radio-stanice.

Shema 6

Taj sistem omogućuje ekonomisanje i centralizovano rukovanje rezervnim delovima i opremom pod rukovodstvom načelnika tehničke službe u diviziji. On zna gde se nalaze oprema, alat i rezervni delovi i u kakvom su stanju. Objedinjavanje radova na održavanju na funkcionalnoj osnovi omogućuje uspešniju obuku i racionalnije iskorišćavanje specijalista no što to pruža sistem održavanja prema granama opreme. S druge strane, upućivanje opreme iz jedinice koja je koristi, radi remonta drugog i trećeg stepena, iziskuje da se smanje njeni formacijski radionički kapaciteti, a time se umanjuje i njen uvid nad vlastitom opremom.

Načelnici intendantske (quartermaster supply officer), tehničke (maintenance officer, ordonance) i sanitetske (surgeon) službe u diviziji nalaze se u štabu komandanta grupe za logističku podršku. Načelnik veza, koji komanduje bataljonom veze, i načelnik inžinjerije u diviziji, koji

komanduje inžinjerijskim bataljonom, nisu u njegovom štabu pošto se te jedinice smatraju jedinicama za borbenu podršku. Načelnik ABH službe potčinjen je načelniku operativno-nastavnog odseka (G3), a načelnik saobraćajne službe načelniku G4.

ŠTABNI ODNOŠI

Komandant grupe za logističku podršku upravlja logistikom u diviziji. G4 pomaže komandantu divizije, savetuje ga i odgovoran je za planiranje. To dovodi do tendencije odvajanja planiranja od upravljanja i zahteva usku saradnju i konsultovanje između G4 komandanta grupe za logističku podršku i njegovog štaba. Ovakva organizacija traži isto tako takt i uzajamno razumevanje kao i organizacija sa divizijskim pozadinskim ešelonom. Glavna razlika između zamisli te dve organizacije jeste u broju radnih štabnih veza. Grupa za logističku podršku iziskuje kontakt između dva lica — G4 i komandanta grupe za logističku podršku. U divizijskom pozadinskom ešelonu njegov komandant održava kontakt sa G4 i još izvesnim brojem štabnih oficira tehničkih službi koji upravljaju po stručnoj liniji jedinicama pod komandom komandanta pozadinskog ešelona divizije. U sistemu grupe za logističku podršku postoji, međutim, samo jedan pretpostavljeni starešina.

Odnos između G4 i grupe za logističku podršku je sličan onome između G3 i taktičkih grupa. Saradnja se uprošćuje korišćenjem divizijskog centra za upravljanje logistikom (DLOC — *division logistic operation center*). Ovu štabnu instituciju sačinjavaju G4 kao predsednik, oficiri štaba grupe za logističku podršku i potrebnici načelnici rodova i službi. To olakšava koordinaciju upravljanja logističkom podrškom sa borbenim obezbeđenjem pozadinskog rejona i merama za uklanjanje posledica napada u rejonu divizijskih službi.

Prednosti organizacije sa grupom za logističku podršku su prema tome:

1. Smanjuje se broj neposredno potčinjenih komandantu divizije i omogućuje mu se da se koncentriše na druge poslove ako to želi.

2. U jednoj ličnosti, neposredno potčinjenoj komandantu divizije, objedinjuju se funkcije komandovanja i stručnog logističkog upravljanja. To lice komanduje logističkim jedinicama a istovremeno snosi odgovornost za njihov osnovni zadatak, stručno upravljanje, kao i za borbeno obezbeđenje i uklanjanje posledica napada u pozadinskom rejonu. Takvo jedinstvo komandovanja doprinosi jedinstvu napora.

3. Smanjuje se broj izvora kojima se taktičke grupe i ostale borbene jedinice moraju obraćati radi logističke podrške.

4. Komandantima taktičkih grupa olakšava se rešavanje nekih problema u remontu drugog stepena.

5. Omogućuje se efikasna upotreba ljudstva i racionalno iskorišćavanje specijalista korisnim objedinjavanjem lica i sredstava za snabdevanje i remont.

6. Doprinosi se jednoobraznosti metoda i postupaka u logističkoj podršci.

ZAMISAO AMERIČKE 7. ARMIIJE

Organizacija grupe za logističku podršku u vazdušno-desantnoj diviziji pokazala se tako uspešnom da se u nekim krajevima došlo na ideju da bi se ona mogla primeniti i u drugim tipovima divizija. Američka 7. armija u Evropi izvodila je, na primer, dve godine opite sa modificiranim formacijom u 24. pešadijskoj diviziji. Sada je taj opit provere proširila na sve svoje pešadijske i oklopne divizije.

Prema zamisli 7. armije zadržan je divizijski pozadinski ešelon da bi se pri opitu svele na najmanju meru

promene u postojećim formacijama. Komandant pozadinskog ešelona je, kao i u sistemu sa grupom za logističku podršku, kako logistički rukovodilac tako i komandant. Načelnici intendantske, tehničke i sanitetske službe divizije nalaze se u njegovom štabu. On rukovodi logističkom podrškom za račun komandanta divizije.

U grupi za logističku podršku vazdušnodesantne divizije unete su izvesne promene. Na primer, taktičke grupe su i dalje odgovorne za prvi i drugi stepen remonta. Umesto potpuno funkcionalne organizacije, u skladu sa zadacima snabdevanja i održavanja, primenjuje se mešovito objedinjavanje jedinica tehničkih službi. Drugim rečima, jedinice tehničkih službi zadržavaju svoj posebni identitet bar na nivou voda. Vodovi i čete se objedinjuju u mešovite jedinice za logističku podršku, i to u čete ili bataljone. U grupi za logističku podršku vazdušnodesantne divizije, samostalnost tehničkih službi podređena je objedinjavanju specijalista u jedinici više prema zadatku no prema grani tehnike.

Osnovni cilj je isti — da se prevaziđu iznete slabosti u postojećoj organizaciji sa pozadinskim ešelonom. Uz to se teži postizanju veće integracije u rukovođenju logističkom podrškom, saobrazno jedinstvu napora koje je ostvaren u grupi združenih rodova oružja.

KOMANDA ZA LOGISTIČKU PODRŠKU

Sistem grupe za logističku podršku kao i sistem prema zamisli 7. armije o pozadinskom ešelonu obezbeđuju komandantu divizije komandu koja mu pomaže u rukovođenju logističkom podrškom. Logičan nastavak takve organizacije jeste komanda za logističku podršku. Ovo je već opisani tip komande, sa dodatnom odgovornošću za rukovođenje personalnim i civilnim (G5) poslovima. Po toj zamisli komandant divizijske grupe za logističku podršku ili pozadinskog ešelona komanduje logističkom četom (*administration company*) a odgovoran je i za upravljanje

pozadinom i transportom kao i za popunu prema uputstvima G1 i načelnika opšteg odeljenja.

Divizijski centar za upravljanje logistikom ili divizijski centar za logističko upravljanje (*DLCC-division logistical control center*) proširuje se da bi se obrazovao pozadinski centar za upravljanje logističkom podrškom (*ADSOC-administrative support operations center*) pod komandom za logističku podršku. Operativni štab divizije nalazi se pri tom na komandnom mestu divizije gde se taktičke operacije usklađuju u centru za taktičke operacije (*TOC-tactical operations center*). Pozadinski centar za upravljanje logističkom podrškom u stvari je komandno mesto koje se nalazi u rejonu divizijskih službi; preko njega komandant komande za logističku podršku upravlja i usklađuje rad logističke podrške.

U ovom sistemu G1, G2 (načelnik obaveštajnog odseka) G3, G4 i G5 posvećuju glavnu pažnju uputstvima, nadzoru i planiranju za predstojeći rad. Oni po potrebi upućuju predstavnike u centar za taktičke operacije i pozadinski centar za upravljanje logističkom podrškom, radi obezbeđenja koordinacije između planova i dejstava. Komandant divizije usredsređuje svoje napore, po potrebi, ili na taktiku ili logističku podršku.

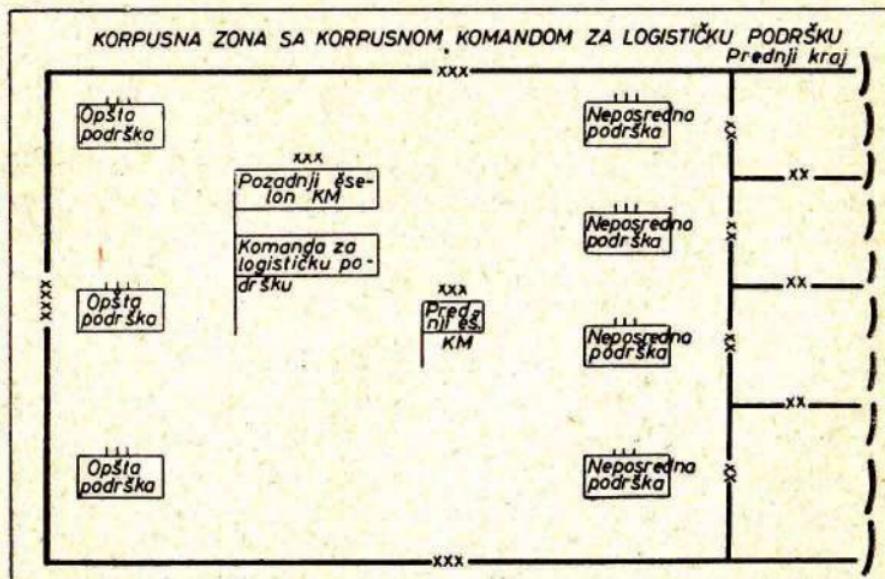
Bilo je različitih predloga u pogledu komande za logističku podršku u korpusu, armiji i diviziji. U studiji izrađenoj 1958. godine u nadleštву zamenika načelnika štaba za logistiku u Ministarstvu KoV preporučuje se da korpus ima logistički kao i taktički štab. Ta studija se može nazvati zamišljaju organizacije logističkih jedinica (*CLUO — concept for logistical unit organization*).*) U njoj se predlaže da se obrazuje komanda za logističku podršku korpusa radi pružanja pomoći komandantu korpusa u rukovođenju logističkom podrškom, u merama borbenog obezbeđenja i u merama za uklanjanje posledica napada u pozadini divizija. Komanda za logistiku korpusa uprav-

*) »The Corps Support Command«, Lieutenant Colonel Jerry F. Dunn »Military Review«, avgust 1959.

lja preko određenog broja grupa za neposrednu (DS — *direct support*) i opštu (GS — *General support*) podršku. Svaka grupa bi pružila podršku jednoj diviziji. Grupe za opštu podršku pružaju podršku po dubini i ojačavaju grupe za neposrednu podršku.

Prema toj zamisli svaka grupa bi se sastojala od jedinice u kojoj bi bile objedinjene jedinice tehničkih službi pod jednim komandantom netehničke struke, koji bi komandovao svim jedinicama za logističku podršku u svom rejonu i bio odgovoran za borbeno obezbeđenje i uklanjanje posledica napada u njemu (vidi shemu 7). Takva organizacija predstavlja pozitivno i efikasno rešenje za preduzimanje mera borbenog obezbeđenja i mera za uklanjanje posledica napada u pozadinskom rejonu, nasuprot sistemu sa neregulisanim rejonima tehničkih službi i delikatnim problemom stručnog upravljanja nad jedinicama koje nisu potčinjene već se koriste u slučaju nužde.

Svaka objedinjena grupa za logističku podršku je formacijska jedinica i prilagođena specifičnim potrebama

Shema 7

borbenih jedinica koje dejstvuju u rastresitom poretku. Ovaj sistem obezbeđuje stabilnu organizaciju jedinica logističke podrške da bi se svelo na minimum njihovo preuređivanje prilikom promene taktičke situacije. On obezbeđuje jedinstveno komandovanje shodno obimu i karakteru dejstava i pruža svakoj diviziji objedinjenu logističku podršku potrebnu za izvršenje njenog zadatka.

U tom sistemu načelnik tehničke službe u armiji više ne upravlja svim tehničkim jedinicama razmeštenim u pozadinskom rejonu korpusa ili zoni armijskih službi, niti načelnik intendantske službe u korpusnoj komandi za logističku podršku upravlja svim intendantskim jedinicama u pozadini korpusa. Umesto toga on je savetnik komandanta komande za logističku podršku i daje samo tehnička uputstva jedinicama svoje grane. Komandna linija u ovom sistemu ide od komande za logističku podršku do grupa za neposrednu i opštu logističku podršku. Komandant grupe može biti oficir pozadinske službe roda ili tehničke službe. Po toj zamisli upravljanje se decentralizuje tako da komandanti grupa za neposrednu i opštu logističku podršku komanduju svim jedinicama u svojim grupama. Oni su odgovorni za podršku određenih jedinica korpusa. Svi napori se objedinjuju preko komande za logističku podršku.

Izneti plan zamisli organizacije logističkih jedinica ukazuje kako se može na pogodan način preći sa konvencionalnog sistema logističke podrške na sistem koji će odgovarati pokretnoj armiji. Ovo važi naročito za objedinjavanje jedinica tehničkih službi. Pa ipak, u daljem razmatranju zamisli organizacije logističkih jedinica pojavilo se u raznim krugovima nastojanje da se održi vertikalna linija, tako što bi štabni oficiri tehničkih službi po stručnoj liniji upravljali jedinicama svoje grane. Ovim nastojanjem razvodnjava se zamisao organizacije logističkih jedinica na prostu adaptaciju *status quo-a*, osim u pogledu logističke funkcije korpusa i komande za logističku podršku. Po ovom predlogu (modificirana zamisao organizacije logističkih jedinica) prihvata se korpusna komanda

za logističku podršku. Pa ipak, zadržao bi se stari sistem u kojem načelnik tehničke službe (sada na nivou komande za logističku podršku) rukovodi po stručnoj liniji jedinicama svoje grane. Na taj način odustalo bi se od načela funkcionalne podrške sa smanjenim brojem linija upravljanja a ostali bi raniji nedostaci u preduzimanju mera borbenog obezbeđenja i otklanjanja posledica napada u rejonu pozadine (vidi shemu 2.)

PREDNOSTI

Ni u jednom od pomenutih predloga ne nastoji se da se eliminišu tehničke službe. Na određenim nivoima, podela odgovornosti u skladu sa složenom tehnikom kojom se vodi savremeni rat može imati izvesne prednosti. Struktura tehničkih službi dopušta podelu ogromnog materijalnog inventara armije na grane kojima se može pogodno upravljati. U tom smislu čitav logistički sistem vojske SAD može da se uporedi sa velikom trgovачkom korporacijom koja svoje složene poslove deli na izvestan broj odeljenja. Takva podela na nivou proizvodnje logističkih potreba (na kontinentalnom delu Sjedinjenih Država) ide u prilog povećanju efikasnosti.

Takav sistem pruža na tom nivou jasnu podelu odgovornosti po određenim grupama sredstava. Centralizovanjem odgovornosti po granama na nivou Ministarstva KoV teži se unapređenju tehničkog znanja, kvalifikovanog tehničkog nadzora nad svakim sredstvom i njegovom boljem održavanju od časa nabavke do upućivanja preko mora. Pa ipak, ovakva podela sredstava, koja je jedan od izvora povećanja logističke proizvodnje (na kontinentalnom delu SAD) može postati izvor slabosti u oblasti logističke potrošnje (u okviru vojske).

Sadanji sistem omogućio je tehničkim službama da steknu višegodišnje iskustvo u snabdevanju, održavanju i ostaloj podršci. Tehničke službe usko sarađuju sa industrijom. Njihovim stalnim delovanjem kao posebnih službi

stvoreni su ustaljeni i jasni statuti, običaji, propisi i postupci. Potpunim reorganizovanjem ovih službi, počev od nivoa kontinentalnog dela SAD, poremetio bi se uspostavljeni sistem logističke podrške za duže vreme. Međutim, izgleda da je moguća uža integracija tehničkih službi u borbenim jedinicama i da pruža dobre izglede za efikasniju logističku podršku borbenih snaga.

SLABOSTI

Sadašnji logistički sistem naginje krutosti, neelastičnosti i zadržavanju *status quo-a*. Ovo se manifestuje u tradicionalnom nastojanju na vertikalnom rukovođenju jedinicama tehničkih službi i suprotstavljanju da se te jedinice ili ljudstvo objedine pod jednim komandantom. Preterana samosvest grana službi nespojiva je sa razvojem doktrine združenih vidova, rodova i službi i objedinjenog dejstva trupe.

Takvim sistemom teži se stvaranju posebnih postupaka za svaku tehničku službu. To dovodi do toga da se u ratu oni koji koriste usluge tehničkih službi sučeljavaju sa mnogim metodama snabdevanja koji ne odgovaraju.

Tim sistemom povećava se broj kanala za logističko održavanje i snabdevanje i takav način udvostručuje napor. Njime se otežava logistička podrška divizija koje se moraju oslanjati na sedam različitih izvora za snabdevanje i održavanje. Korisnicima se ne pruža objedinjena logistička podrška u snabdevanju i održavanju. Pošto oružanje postaje složenije, može se desiti da je za jedno oružje nadležno više tehničkih službi, pa tako nastaju ozbiljni problemi u koordinaciji unutar logistike.

Takva organizacija tehničkih službi ne omogućuje najbolje korišćenje ljudstva i sredstava na nivou onih kojima se pruža logistička podrška. Grupisanjem srodnih specijalista, uređaja i ostalih potreba u mešovite jedinice, naročito u zoni borbenih dejstava, postižu se značajne prednosti u ekonomisanju i efikasnosti. Podeljenim siste-

mom snabdevanja ili održavanje posebnim linijama prouzrokuje se rasparčavanje ljudstva i sredstava.

Sadašnjim sistemom stvara se ozbiljno stanje jer je u armiji previše neposredno potčinjenih, jer se njime ne obezbeđuje decentralizovana i funkcionalna logistička podrška pokretnih združenih jedinica, kao i zbog slabosti u borbenom obezbeđenju pozadine i u merama za uklanjanje posledica napada.

ZAKLJUČAK

Sadanji sistem logističke podrške postao je danas anomalija. Traženje sistema koji više odgovara potrebama na bojištu dovelo je do grupe za logističku podršku u postojećoj vazdušnodesantnoj diviziji. U toku tri godine on je izdržao opite u mirnodopskim garnizonским uslovima, kao i na mnogim praktičnim vežbama pod približno ratnim uslovima. Taj sistem je pružio dovoljno podstreka i ostatim komandama da ispituju slične integracije jedinica za logističku podršku.

Ta težnja u diviziji odražava se u studijama o budućoj armiji. Prema tim studijama predviđa se da jedinice iznad nivoa divizije budu i logističke kao i taktičke, bilo da se ona zove korpus ili armija manjeg tipa. Time se teži objedinjavanju jedinica raznih tehničkih službi pod komandantom nematerijalne grane u mešovite grupe, koje se opet objedinjuju sa drugim grupama pod komandom komandanta komande za logističku podršku. Na taj način korpus ili armija manjeg tipa razvijaju se u pravcu decentralizovane logističke podrške, pod jednim komandantom u određenom rejonu. Mada ova zamisao zahteva dalje studije i ispitivanja, očigledno je da se takvim kursom mogu ukloniti mnoge sadašnje slabosti i postići neophodna poboljšanja logističke podrške u zoni borbenih dejstava.

Kurt Cajcler

KRITIČNE SITUACIJE*)

Kritičnih situacija bilo je do sada u svakom ratu i na svačijoj strani. I biće ih uvek. Stoga starešine i jedinice moraju sa njima računati i za njih biti pripremljene. Kritične situacije je teško verno prikazati u mirnodopskoj obuci. Jer, svako zna da su one samo nameštene i da ne predstavljaju zbilju. Nedostaju im, naime, psihička i nervna naprezanja kao i umna i fizička prenapregnutost, koji inače u kritičnim situacijama uvek postoje. Stoga su, pri obradi kritičnih situacija, veoma dragocena i poučna izlaganja propraćena ličnim doživljajima. Samo takva izlaganja daju dah autentičnosti. Bilo bi, dakle, poželjno, ako bi učesnici rata, bez ikakvog ulepšavanja, istinito i verno opisali lično doživljene kritične situacije. Sem toga, oni bi morali da istaknu i šta je odgovarajuće krize prouzrokovalo, da li su pravovremeno bile uočene ili su bile predviđene, kako su otklonjene i kakve su se pouke iz njih mogле izvući. Pri tome je sasvim svejedno na kojem je položaju pisac doživljavao takve kritične situacije, kao i to da li je reč o krizama velikih razmara ili, pak samo o lokalnim. Jer, za starešine i jedinice i jedno i drugo je podjednako poučno i podstrekujuće.

U daljem izlaganju biće, iznesene prve velike i teške krize tadašnje komande 1. oklopne armije na južnom krilu nemačkog istočnog fronta krajem 1941. godine, koje su

*) Kurt Zeitzler, *Krisenlagen*, »Wehrkunde«, januar 1961, str. 2. Preveo sa nemačkog Radimir K. Turudić; redigovao prema originalu Stanislav Podboj.

dovele do gubitka važnog grada Rostova, i oceniće se njegovo dejstvo. Na kraju će se analizirati ove krize, a izneti i opšte gledište o krizama i o pripremama starešina i jedinica za njih.

I

TEŠKE KRIZE NA JUŽNOM KRILU NEMAČKOG ISTOČNOG FRONTA KRAJEM 1941. GODINE

Prva oklopna armija, koja je bila angažovana na južnom krilu južne grupe armija, imala je koncem 1941. godine zadatak da zauzme Rostov — odskočnu dasku za Kavkaz. Prema ovoj operaciji, još od samog početka, komanda oklopne armije imala je veoma rezervisan stav. Naime, 17. armija, koja se borila severno od nje, daleko je zaostala. Nezaštićeni severni bok oklopne armije bi se, dakle, takvim isturanjem još više izdužio. Vlastite borbene i oklopne snage bile su prethodnim borbama znatno oslabljene. Neprekidnim angažovanjem u borbi jedinica su postavljeni preterani zahtevi. Osim toga, imalo se računati sa protivničkim zamišljenim protivmerama, koje su se već ocrtavale. Stoga je 1. oklopna armija, pre početka svog napada, izvestila da će Rostov, istina, još i zauzeti, ali da će ga, bez dovođenja pojačanja, jedva moći duže da održi.

Strahovanja 1. oklopne armije su se obistinila. Već za vreme njenog napada na Rostov, koji je otpočeo 17. novembra 1941. godine, neprijatelj je jakim snagama napao njen severni bok. Protiv tri nemačke divizije, koje su se tamo nalazile, neprijatelj je uveo u borbu preko trinaest jedinica od kojih je svaka bila jačine divizije sa mnogo-brojnim tenkovima¹⁾. Neće se ponovo razmatrati podrobnosti teških borbi koje su se zatim razvile, jer su nedavno

¹⁾ Privedeni su zarobljenici iz ruskih: 51, 96, 136, 150, 216, 253, 295, 339. i 395. streljačke divizije; 71. streljačke brigade; 56. i 66. konjičke divizije, i 2. i 132. oklopne brigade.

izložene u članku »*Angriff auf die offene Flanke vorsto SS Bender Panzer — Verbände* (Napad na otvoreni bok oklopne jedinice koja nadire)²⁾. Svakako, tu je došlo do teške krize. Ona je trajala nedelju dana i postavila je nečuvene zahteve pred starešinski sastav i jedinice. Jer, nemački front je bio probijen na više mesta. Gubici napadnutih jedinica u ljudstvu i materijalu bili su vrlo visoki. Fizička i psihička naprezanja ovih jedinica bila su naročito velika usled neprekidnih danonoćnih borbi i oštred zime. Rezerve svih komandi bile su potpuno utrošene. Sem toga, naređeni napad na Rostov morao se nastaviti. Kriza je prebrođena samo blagodareći gvozdenim nervima starešina i hrabrosti i izdržljivosti jedinica naviklih na pobjede, koje su se u punom smislu osećale nadmoćnjim od protivnika, koji je u video beskorisnost svoga poduhvata i obustavio napade protiv severnog boka 1. oklopne armije. Tako je završena prva teška kriza na južnom delu nemačkog istočnog fronta. Mada su Nemci morali da se mestimično u izvesnoj meri povuku, ipak je bila osuđena namera protivnika, koji nije mogao da zadrži nemački napad na Rostov i spreči zauzimanje grada.

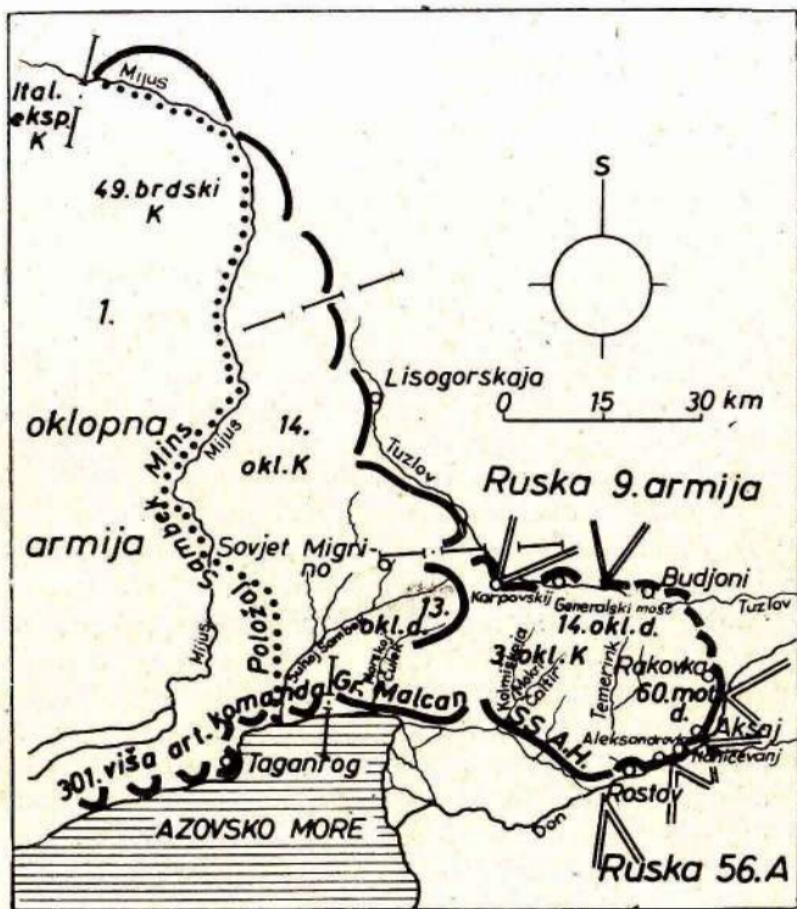
Međutim, uskoro je usledila druga kriza. Očekivalo se da će ova da bude znatno opasnija od prve. Posle svog neuspeha u napadu na severni bok 1. oklopne armije, protivnik je izvršio pregrupisavanje svojih snaga. On je sada imao namjeru da sve raspoložive snage upotrebi za koncentrični napad na ispust kod Rostova, koji se upravo nudio za takav poduhvat.

Na dan 27. novembra 1941. godine — vladala je hladnoća od — 8° i padao jak sneg — otpočeo je protivnik napad nečuvene žestine, znatno nadmoćnjim snagama, mnogobrojnim tenkovima i svim raspoloživim avionima (vidi skicu 1).

Napad je izvodila ruska 56. armija (sa juga) i 9. armija (sa severa). Ubrzo su se ispoljila četiri pravca glavnih udara. Jedan — zapadno od Rostova, drugi — kod

²⁾ Vidi »Wehrkunde«, 7/960, str. 350, (*Das dritte Beispiel*).

i s obe strane Aksaja, treći — između Buđonija i Generalskog Mosta, četvrti — kod zarpovskija. Došlo je do ogorčenih bliskih borbi, uz jako učešće obostranih vaz-

Skica 1

duhoplovnih snaga.³⁾ Uprkos herojskoj odbrani branionca i veoma visokim sopstvenim gubicima napadač je uspeo da prodre u Nahičevanj, Aleksandrovske, Aksaj i južno od

³⁾ 3. oklopni korpus izvestio je tog dana o 69 vazdušnih napada neprijatelja sa 398 lovačkih i borbenih aviona.

Rakovke. Takođe mu je pošlo za rukom da zapadno od Budonija ovlada južnom obalom reke Tuzlov. Samo zapadno od Rostova i kod Karpovskija bio je odbijen kojom prilikom je pretrpeo naročito velike gubitke. Uveče prvog dana napada ispostavilo se da je protivnik, protiv tri divizije 3. oklopног korpusa, uveo u napad preko 16 jedinica od kojih je svaka bila jačine divizije (9 streljačkih i 5 konjičkih divizija, 2—3 oklopne brigade i 1 brigadu narodne odbrane).

Prva oklopna armija je računala sa nastavljanjem ruskog napada idućeg dana. Bila je ubedena da će protivnik uvesti u borbu nove snage i time postići nove lokalne uspehe. Uprkos tome, saobrazno direktivi grupe armija, naredila je da se oblast Rostova i dalje drži. Radi toga stavila je na raspolaganje 3. oklopnom korpusu svoju armijsku rezervu — 13. oklopnu diviziju, ali je ipak ovlastila komandanta korpusa da povuče svoje krajnje jugoistočno krilo, ukoliko to borbena situacija idućeg dana bude zahtevala. Ona je naime smatrala da je u suštini pravilnije da napusti ispušt kod Rostova, nego da dopusti da se 3. oklopni korpus na njemu iskrvi.

U noći 27/28. novembra, pri mrazu koji se stalno povećavao, protivnik je nastavio svoje koncentrične masovne napade na ispušt kod Rostova. Teška odbrambena borba 3. oklopног korpusa, koja se iz toga razvila, trajala je neprestano sa nesmanjenom žestinom i celog 28. novembra. Iako je protivnik bio odbijen, stalno je ponavljaо svoje napade. Pothranjivao ih je iz dubine novim jedinicama, uвudio svoju pešadiju u gustim masama i nije prezao ni od kakvih gubitaka. Tako je ispred fronta ubrzo ležalo na stotine i stotine palih vojnika protivnika. Samo jedan nemački bataljon izbrojao je tog dana 1.000 poginulih pred svojim odsekom. Uprkos tome, protivnik je opet imao lokalnih uspeha. Jedan veći prodor bio je, međutim, ponovo oчиšćen protivnapadom 13. oklopne divizije.

Već 28. novembra pre podne 1. oklopna armija izvestila je komandu grupe armija da se nalazi pred situaci-

jom da napusti ceo ispust, jer joj je više stalo da očuva borbenu sposobnost 3. oklopног korpusa nego li da, zbog prestiža, beskorisno brani Rostov dva dana duže. Ona je istovremeno molila da se ovo gledište dostavi Vrhovnoj komandi vojske, koja se u toku dana, verovatno po Hitlerovom nalogu, raspitivala o tome da li bi ipak bilo mogućno održati Rostov ako bi od 30. novembra bile stavljene na raspolaganje i dve grupe »štuka«. Komanda oklopne armije je odgovorila odrečno i u 18.00 časova naredila napuštanje ispusta kod Rostova. Trebalo je da se 3. oklopnji korpus povuče u dva skoka. Prvi skok noću uoči 29. novembra na liniju Temerink — Generalski Most, a drugi na liniju Kolminsk — Karpovskij.

U noći 28/29. novembra i rano ovog dana u međuvremenu temperatura je pala na —6° — uspelo je izvođenje prvog skoka. Shodno zapovesti, 13. oklopna divizija je ovaj pokret podržala sopstvenim uspešnim napadom na protivnika. Međutim, već 29. novembra on je napao novi položaj 3. oklopног korpusa nadmoćnim, a delimično i svežim snagama. Mnogobrojni teški i najteži tenkovi podržavali su pešadiju, koja je stalno nastupala u gustim masama. Teške odbrambene borbe, koje su se iz toga razvile, trajale su takođe celog ovog dana, opet sa nesmanjenom žestinom. Ovog dana protivnik je uveo u borbu već 24 jedinice, svaka ponaosob jačine divizije,⁴⁾ protiv 4 divizije 3. oklopног korpusa, koje su se nalazile u teškim borbama. Uprkos tome dan se završio čistim odbrambenim uspehom branioca. Značajan ideo u ovom uspehu imalo je i nemačko vazduhoplovstvo svojim stalnim učešćem u borbi.

Međutim, i pored postignutog uspeha u odbrani, 1. oklopnoj armiji bilo je jasno da je situacija kod 3. oklopног korpusa vrlo ozbiljna. Tu je nastupila izrazito kritična situacija. Divizije su već imale znatne gubitke. Stare-

⁴⁾ Do tada su bili privedeni zarobljenici iz ruske: 30, 31, 51, 96, 99, 138, 150, 216, 253, 266, 317, 343, 347, 339, 353, 347 i 368 streljačke divizije; 35, 36, 62, 68. i 70. konjičke divizije; 6. i 132. oklopne brigade i 243. brigade narodne odbrane.

šine i jedinice su bile fizički i psihički prenapregnute i potpuno premorene u toku danonoćnih borbi pri oštem mrazu. Osim toga, vazdušnim izviđanjem je utvrđeno da sa juga u rejonu Rostova pristižu sve nove i nove snage protivnika, dok 1. oklopna armija nije bila u mogućnosti da 3. oklopnom korpusu, koji je bio upleten u teške borbe, stavi na raspolaganje bilo kakve kompaktne rezerve. Takvih ona sama nije više imala, ali pristupila je izvlačenju novih snaga sa nenapadnutog dela fronta. Međutim, zbog velikih udaljenosti i zimskog vremena, to nije išlo tako brzo. Ona je isto tako pružala pomoć svim sredstvima, koja su joj stajala na raspolaganju. Tako je 3. oklopnom korpusu, radi povećanja njegovog brojnog stanja ljudstva, hitno upućivala svu novoprdošlu popunu.

Danju 30. novembra protivnik je izvršio oštar pritisak na novu odbrambenu liniju. 3. oklopnog korpusa Kolmiska — Karpovskij, pre svega oklopnim i motorizovanim jedinicama. Kada sa ovima nije više mogao da napreduje, otpočeo je da napada planski. Pri tome, težiste njegovog napada bilo je na jugu. Tu mu je i pošlo za rukom da prodre u novi položaj na ušću reke Mokr. Čaltir. Komandant 3. oklopnog korpusa izvestio je tog dana:

»Gubici u ljudstvu nisu veći nego u ostalim teškim borbenim danima. Fizičko i psihičko naprezanje premašuje snagu ljudstva, ne zbog borbe već, pre svega, zbog neispavanosti koja traje danima i hladnoće. Materijalni gubici su prividno mali. Motorna vozila su u toj meri propala da se o divizijama kao motorizovanim jedinicama ne može više govoriti. Stanje tenkova: 11 na diviziju. Borbena jačina ljudstva: 50 na četu.«.

S obzirom na to da je komandant 3. oklopnog korpusa konjički general Makenzen (v. Mackensen) izrazita komandantska ličnost — o svojim brigama izveštavao prepostavljenog samo kada je to zaista bilo nužno, ovaj izveštaj je bio vanredno ozbiljan.

Prvobitno je 1. oklopna armija nameravala da liniju Kolmiska — Karpovskij brani duže da bi sačuvala aerodrom Taganrog. Međutim, na osnovu izveštaja komandanta 3. oklopnog korpusa, vazdušnog izviđanja, kao i si-

tuacije na dan 30. novembra uveče, želeta je ipak da se povuče na položaj Sambek — Mijus. O tome je izvestila grupu armija. Ova se sa time saglasila. Zapovest je, dakle, izdata. U takvoj situaciji stiglo je Hitlerovo naređenje da treba održati liniju ušće r. Morskoj Čulek — koleno r. Tuzlov, 8 km južno od Lisogorske. Oklopna armija bila je protivna ovome. Osim toga, to je bilo već suviše dockan. Povlačenje na položaj Sambek — Mijus bilo je već u toku. U tim okolnostima, 1. decembra u 06.00 časova, stiglo je preko grupe armije novo izričito Hitlerovo naređenje, prema kojem je trebalo održati po svaku cenu liniju Morskoj Čulek — Sovjet. Migrino — koleno r. Tuzlov, 8 km. južno od Lisogorske. Naređenje je odmah posledeno dalje. Kad je stiglo divizijama, morali su se delovi jedinica, koji su ovu liniju već prešli, opet vraćati. Komandanti 3. i 14. oklopnog korpusa odmah su izvestili da ovu liniju, shodno naređenju, mogu održati ovog dana ali ne i duže. Ne uzimajući u obzir što je naređenje o zaustavljanju stiglo mnogo prekasno, naređena linija bila je vrlo nepovoljna i u pogledu zemljišnih uslova. Sem toga, zbog zamrznutog tla do na 30 cm dubine, jedinice nisu bile u stanju da se ukopavaju. Komandant 1. oklopne armije podneo je grupi armija sledeći izveštaj:

»Jutros rano izdao sam odgovarajuće naređenje za zaustavljanje i učiniću sve da obezbedim njegovo izvršenje mada sam svestan da moja armija može biti usled toga uništena, a Grupa armija potučena. Dalje posledice su jasne. U to ne sme postojati nikakva sumnja i to se mora reći sasvim hladnokrvno. Prečutati to, bilo bi neodgovorno.«

U toku prepodneva 1. decembra — mraz je popustio, bilo je samo -1° , ali je sneg opet jako padao — Rusi su potisnuli nemačke zaštitnice, koje su bile ostavljene na položaju Kolmiska, nadirući za njima na širokom frontu. Onda su nadmoćnim snagama i velikim brojem tenkova napali odsek Morskoj Čulek. Teške odbrambene borbe su se rasplamsale. U toku ovih protivnika je pošlo za rukom da prodre u nemačku liniju odbrane koja je, zbog malih borbenih snaga, bila veoma slabo posednuta. Osim toga,

odsek Morskoj Čulek je činila na zemljištu samo bezznačajna brazda i nikakva prepreka. Komandanti divizija su stoga još jednom skrenuli pažnju da bi ovaj odsek bio sa svim nepodesan za odbranu i da bi »jedinice potpuno propale«. Uz to je još i komandant 3. oklopnog korpusa podneo sledeći izveštaj:

»Stanje jedinica, koje su dospele na kraj svojih fizičkih sna-
ga, pobuđuje me da izvestim da za držanje položaja Sambek —
Mijus ima izgleda samo u slučaju ako mogu jedinice tamo povući
u toku današnje noći. U protivnom, jedinice će biti žrtvovane na
prednjem položaju, a da od toga neće biti nikakve koristi. Za to
ja ne mogu preduzeti nikakvu odgovornost. Molim za hitno odo-
brene da mogu preduzeti odgovarajuće mere.«

Time je kriza dospela svoju kulminaciju. Ona se još
povećala kada je stigao izveštaj:

»Neprijatelj je izvršio proboj na južnom krilu. Pokušavaće
se da se zaustavi.«

Komandant i načelnik štaba 1. oklopne armije pre-
duzeli su sada sve da se izdejstvuje poništenje Firerovog
naređenja. To im nije pošlo za rukom. Stoga se koman-
dant 1. oklopne armije, na predlog svog načelnika gene-
ralštaba, odlučio na samostalno delanje. 1. decembra
1941. godine u 16.30 časova naredio je povlačenje divizija
na položaj Sambek — Mijus, s tim da se izvede noću 1./2.
decembra. Donošenje ove odluke, protivne izričitom Hit-
lerovom naređenju, bilo je izvanredno teško. Ona je, s ob-
zirom na dosadašnja iskustva, mogla stati glave koman-
danta i načelnika štaba 1. oklopne armije. Ali, ona je bila
bezuslovno nužna u interesu prenapregnutih jedinica, ko-
je su se nalazile u teškim borbama, kao i s obzirom na
opštu situaciju na južnom krilu nemačkog istočnog fronta.
Istovremeno je 1. oklopna armija naredila da se novi po-
ložaj mora održati po svaku cenu. Kada su pokreti pov-
lačenja već otpočeli, najzad je stigla Firerova odluka o
poništenju njegovog naređenja od 1. decembra ujutru.

Teška kriza prebrođena je, dakle, samostalnom od-
lukom 1. oklopne armije. Međutim, ova odluka trebalo je

da ima još veoma teških posledica. Komandant južne grupe armija general-feldmaršal Rundštat naknadno je odobrio pomenutu odluku i istovremeno izvestio Vrhovnu komandu vojske o sledećem:

»Ako se na višem mestu nema više poverenja u moje komandovanje, prinuđen sam da zamolim da me smeni neki drugi komandant.«.

Posle ovoga general-feldmaršal Rundšteta zamenio je komandant 6. armije general-feldmaršal Rajhenau. Idućeg dana, u štabu 1. oklopne armije, pojavio se Hitler sa feldmaršalom Rajhenauom da bi ispitali odgovornost komandanta 1. oklopne armije i njegovog načelnika štaba zbog njihovog samostalnog delanja. No, na osnovu raspoloživih izveštaja, Hitler se na licu mesta morao uveriti u to da su ova dvojica od samog početka pravilno cenila situaciju, pravovremeno izveštavala prepostavljene i na vreme predlagala sve što je bilo u njihovoj mogućnosti. Dakle, nameravane mere su izostale.

Povlačenje na položaj Sambek — Mijus izvedeno je uspešno. Njime je okončana kriza na južnom krilu nemačkog istočnog fronta (vidi skicu 2).

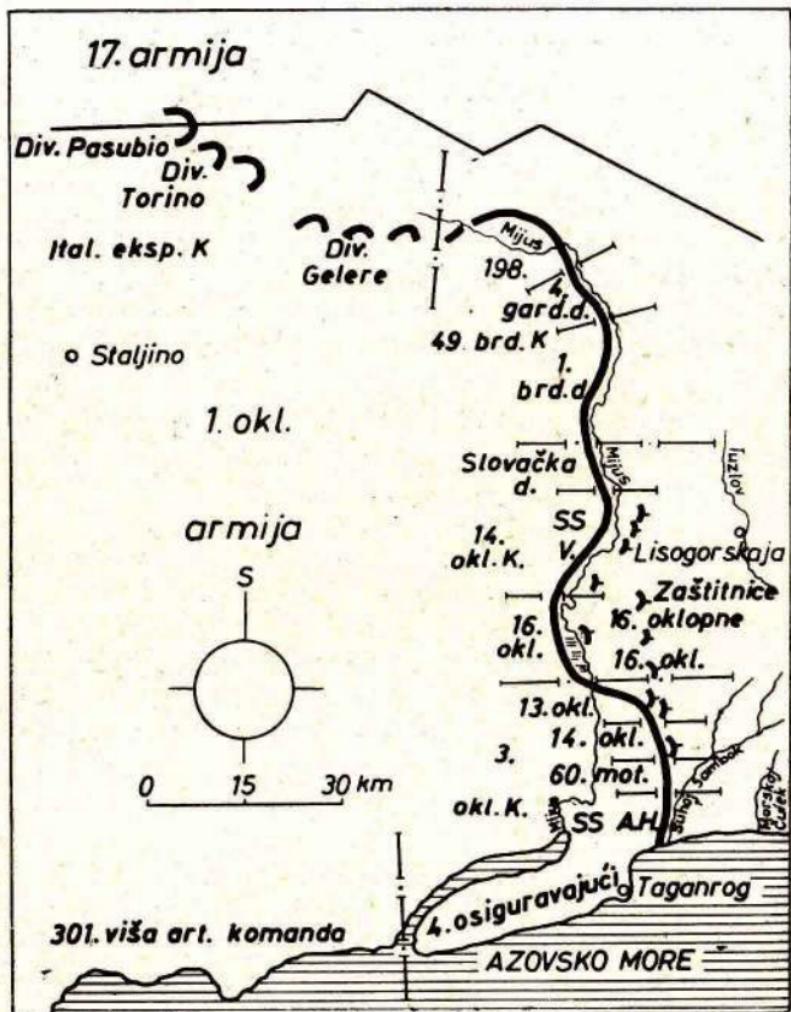
ANALIZA KRIZA NA JUŽNOM KRILU NEMAČKOG ISTOČNOG FRONTA KRAJEM 1941. GODINE

Uzroci upravo opisanih teških kriza na južnom krilu nemačkog istočnog fronta krajem 1941. godine leže u prekomernim ciljevima koje je postavljao Hitler svojim načinom vođenja rata, u precenjivanju sopstvene moći i u nepoznavanju, odnosno Hitlerovom potcenjivanju protivnika.

Hitler je svojim načinom vođenja rata 1941. godine postavljao izrazito preterane ciljeve. On se nije obzirao ni na prostranstvo, ni na vlastite snage, ni na protivnika. Bez obzira na operativnu situaciju, on je zapravo video samo privredne ciljeve, čije je postizanje, prirodno, bilo vrlo poželjno ali ne i dostižno. Tako je Hitler, u odnosu

na južnu grupu armija, kao cilj na horizontu video naftosnu oblast na Kavkazu i veze sa Persijom. Već u oktobru 1941. godine saopšteno je komandantu 1. oklopne armije:

»namerava se, posle obrazovanja mostobrana preko Dona, kod Rostova, jednom oklopnom divizijom izvršiti prođor u naftosnu oblast Majkopa«.

Skica 2

Protiv postavljanja ovog cilja zauzeli su čvrst stav komandant i njegov načelnik štaba. Oni su grupi armija podneli sledeći izveštaj:

»Zauzimanje i držanje jednog toliko isturenog mostobrana preko Dona, kod Rostova, iziskuje angažovanje celokupnih snaga 1. oklopne armije. Nadiranje na Majkop jednom jedinom oklopnom divizijom je besmislica. Jer, u oblasti severnog Kavkaza treba računati sa jakim otporom protivnika. Naftonasna oblast oko Majkopa moći će da se zauzme i drži samo jakim snagama. Takva jedna operacija zahteva osvajanje, osiguranje i u datom slučaju odbranu teritorije veličine istočne Pruske i Šlezije, a uz to još i sa bokom prema istoku dugačkim 350 km«.

Ovi navodi treba da pokažu da je zauzimanje i držanje Rostova bilo omiljeni cilj u Hitlerovom načinu vođenja rata i da je oponiranje, naprotiv, bilo vrlo teško, ako ne i ravno samoubistvu.

Precenjivanje vlastite moći pojavilo se kod Hitlera na osnovu dotadašnjih velikih uspeha oklopnih armija. On je verovao da mogu učiniti sve. Stoga je od njih sve i zahtevao. Pri tome, on je zaboravljao da ih stalno popunjava i osvežava. Pristigle tek proizvedene tenkove u domovini on je radije dodeljivao novoformiranim divizijama. Zanosio se brojem novoformiranih jedinica i verovao da će stare divizije koje su toliko puta pokazale svoju vrednost i inače moći sve da ostvare. Međutim, takav tok njegovih misli bio je pogrešan, a on to ipak nije uviđao. Jer, i najbolja jedinica posle višemesečne borbe jednom iskrvari. Tako je 1. oklopna armija, pred napad na Rostov, bila već osetno osakaćena. Od početka rata na Iстоку izgubila je preko 30.000 ljudi. To je bila otprilike 1/3 njene borbene jačine iz juna 1943. godine. Međutim, ti gubici nisu popunjavani. Od tenkova je isto tako bila 1/3 već »potpuno« izbačena iz stroja, ne uzimajući u obzir one privremeno onesposobljene, čiji je broj bio još veći. Ovako oslabljenim jedinicama svakako da se nije moglo postići ono što se postizalo u početku rata na Iстоку.

Uprkos suprotnom stavu Vrhovne komande vojske (Odeljak za strane vojske na Iстоку — *Fremde Heere Ost*),

južne grupe armija i 1. oklopne armije, Hitler je neprijateljevu situaciju gledao isključivo optimistički. On je pretpostavljao da je neprijatelj već potpuno na kraju svojih moći. Od toga ga nije moglo odvratiti čak ni jedno obaveštenje o razgovorima koji su vođeni u ruskom Vrhovnom odbrambenom savetu, u kojem je Timošenko navodno izložio sledeće:

»Poznato nam je da je Nemačka u ekonomskim pregovorima sa nama u 1939—41. godini stalno naglašavala da je pitanje snabdevanja naftom gorući problem. Stoga treba da sve napore koncentrišemo na to da na prvom mestu doprinesemo povećanju potrošnje goriva Nemačke i da se nemačke armije drže dalje od Kavkaza dok oskudica u Nemačkoj ne postane sve osetljivija. Nemačko vojno rukovodstvo mora, bez sumnje, slediti gledište »strategije nafte«. Ono mora sve učiniti da se što je mogućno brže domogne Kavkaza i čak u toku zime pokušaće da dostigne Batum ili Baku. Na pitanje da li će ono, s obzirom na pretrpljene teške gubitke, još biti u stanju da ovo preduzme, ne smemo odgovoriti čisto teorijski. Moramo učiniti sve da na jugu ponovo preuzmemos inicijativu, pošto se Budoni do sada morao ograničavati na vođenje rata »spaljene zemlje«, bez obzira na to koje je trupe pri tome mogao da izgubi. Ovu prvu fazu rata mi smo potpuno dobili, iako čisto geografski razvoj pruža javnosti drugu sliku. Žrtvovanjem dragocenih armija, mi smo razbili smisao nemačkog pohoda u Ukrajini.

Sada ulazimo u stvarno *odlučujuću fazu rata na jugu*. Prijenajem da su nemački uspesi na Krimu i kod Rostova poprimili preko očekivanja opasne razmere i naša politika »spaljene zemlje« može ostati uspešna samo dok Nemačkoj ne pode za rukom da na kraju iskoristi gubitke koje smo plaćali u armijama i materijalu, tj. da parališe našu celokupnu odbrambenu snagu pre nego što se ona oporavi. Ne može biti dovoljno da gerilski rat prepustimo ruskim zaštitnicama iza nemačkog fronta, ili našim stalno ubacivanim padobranskim jedinicama. Zima nam pruža izvanrednu šansu, ako je iskoristimo pre nego što snežne padavine onemoguće kopneni transport. Vreme od prvog jačeg smrzavanja puteva do perioda dubokog snega je kritičan period i vreme koje će iskoristiti naročito Klajst na jugu, da bi najteži ratni materijal, tenkove i trupe privukao za kavkasku ofanzivu. Naše operacije moramo, dakle, preduzeti u ovom trenutku. Stoga molim da mi se poveri izvođenje odgovarajućih operacija. Ne ide se za tim da povratimo velika prostranstva i da svetu dočaramo geografsku demonstrativnu pobedu — uspeši ovo, utoliko bolje — već je reč samo o tome da u fazi ofanzivnih operacija odbacimo Nemce, nanoseći im najteže materijalne gubitke. Ovi su za sada na jugu daleko važ-

niji od gubitaka u ljudstvu. Znamo da se nemačko vojno rukovodstvo u rejonu Moskve bori ofanzivno za *defanzivne* krajnje ciljeve, a na jugu — ofanzivno za odlučujuće *ofanzivne* ciljeve, koji treba da vode u Batum i Baku. Ako idućih meseci uništimo u tu svrhu dopremljeni materijal za napadna dejstva, koji — ova poslednja konstatacija se u međuvremenu potvrdila — će se dopremiti na Azovsko more, onda Rundštet, bez sumnje, pre kraja proleća neće moći da ponovo misli na prodor ka Kavkazu. Mi ćemo, dakle, dobiti odlučujući vremenski razmak od četiri, možda i pet meseci, u kojem ćemo, preko Budonija i Vorošilova, moći da formiramo nove i — kao što znamo — bolje armije za vođenje ofanzivnih operacija, dok će Vejvel (*Wavell*) dobiti potrebno vreme za kavkaski front, koji se nalazi u fazi pripreme u Iraku i Iranu. Dobićemo vreme za industrijsku organizaciju i za termine američkih isporuka. Tek kada uništenjem velikih količina nemačkog ratnog materijala na jugu Rusije otklonimo opasnost nemačke munjevite ofanzive protiv naftonasne oblasti, smećemo da svu energiju usmerimo prema Moskvi».

To je u najmanju ruku moralo da bude opomena Hitleru. Ali, on ju je odbacio. Međutim, vojne komande su pravovremeno uočile predstojeću krizu, ali nisu mogle ništa da učine. Tako su, dakle, teške krize morale da nastupe.

Krise nije otklonilo najviše rukovodstvo, koje ih je izazvalo, već su ih savladale trupe i trupne komande. Trupe — koje su dotad bile naviknute samo na pobjede i osećale se u punom smislu nadmoćnjim od protivnika — nisu dopustile da ih krize savladaju. One su im se svim snagama odupirale i tako njima ovладale. Trupne komande — od divizije do armije — zalagale su se sa potpunim osećanjem odgovornosti za svoje jedinice koje su se nalazile u krizi. One pri tome nisu zazirale ni pred teškim ličnim rizicima. Svim tim momentima teške krize su na kraju savladane. Pri tome, starešine nisu prenebregavale da jedinicama, koje su se nalazile u krizi, pomognu u svakom pogledu, bilo to dovođenjem rezervi, dopremanjem popune, doturanjem protivoklopnog i ostalog teškog oružja, municije i dopunskih prehrambenih artikala, bilo angažovanjem vazduhoplovstva i dr.

Tako su krize okončane. Šta više, kraj krize predviđao je čak uspeh, jer je situacija na južnom krilu nemač-

kog istočnog fronta tako stabilizovana da se održala za vreme cele zime 1941/42. godine.

Pouka iz kriza bila je da: »Nijedna kriza nije tako beznadežna da se ona ne može savladati gvozdenim nervima, jasnim odlukama i valjanom trupom«.

III

OPŠTE GLEDIŠTE O KRIZAMA

Uzroci kriza, kao što smo videli, često leže u greškama vlastitog rukovodstva, u postavljanju preteranih zahteva sopstvenim trupama i u potcenjivanju neprijatelja. Međutim, krize mogu imati i druge uzroke. Tako, na primer, pojava potpuno nepredviđenih metoda komandovanja, načina borbe i ratnih sredstava protivnika, neslućeno ili nepravilno ocenjeno dejstvo novog protivnikovog oružja, iznenadno otkazivanje delova vlastitih jedinica i slično.

Kao primer kako izazivaju krize potpuno nepredviđeni metodi komandovanja, načina borbe i ratnih sredstava može poslužiti upotreba oklopnih jedinica zajedno sa oborušavajućom borbenom avijacijom na početku rata na Zapadu, za kakvu protivničko rukovodstvo i jedinice nisu bili pripremljeni. Primeri iz ranije istorije ratova su novi način Napoleonovog vođenja rata protiv stajačih vojski monarhija i pojava Hanibalovih slonova protiv Rimljana, koji o njima nisu ni slutili. Ovi primeri pokazuju da će i u budućnosti novopradaćene i u tajnosti držane metode komandovanja, načini borbe i ratna sredstva moći da izazovu, i da će izazivati krize, ukoliko će za protivničke komande i jedinice doći potpuno neočekivano. Uz to dolazi i netačno ocenjeno dejstvo novog oružja neprijatelja. Primer za to u istoriji ratova je upotreba bojnih otrova i tenkova u I svetskom ratu. Tako isto u budućnosti krize može prouzrokovati dejstvo atomskih i raketnih oružja, ukoliko starešine i jedinice nisu sistematski na to pri-

premljeni ili se čak navode na to da ih potcenjuju. Bez pretenzija da se prevaziđe Žil Vern, mogu se zamisliti neslućene posledice kriza ako jednoj ili drugoj državi pođe za rukom da se pri izbijanju neprijateljstava pojavi sa nečim potpuno novim.

I iznenadno otkazivanje pojedinih trupnih delova često dovodi do kriza. Pri tome takva jedinica čak ne mora biti ni neposredno kriva za otkazivanje. Možda je suviše nespremna za predstojeći zadatak ili prerano uvedena u borbu, ili je eventualno nedovoljno opremljena za to. U miru je možda suviše fina, razmažena i nepripremljena za surovu stvarnost rata i za znatno čvršćeg protivnika od nje. Možda je previše motorizovana i time vezana samo za drumove i puteve, a sama slabo pokretljiva i ne tako vična zemljištu kao što je možda njen primitivniji protivnik. Ona možda nije u potreboj meri upoznata sa specifičnim načinima borbe, kao što su dejstva u planini, pustinji i u zimskim uslovima, partizanski rat, noćni napadi i slično. Uz to možda dolazi i »šok« od prvih bojevih metaka, prvih poginulih i ranjenih i dr. Jednom rečju, sve što deluje na ubrzanje krize. I za ovo se mogu nавести bezbrojni primeri iz istorije ratova.

Pravovremeno razaznavanje kriza je naročito važno, jer ono služi njihovom pravovremenom otklanjanju. S jedne strane, ne sme se svaka trenutna situacija koja liči na krizu odmah žigosati kao kriza, jer bi to izazvalo beskorisna nespokojsvta vlastitih štabova i jedinica. Međutim, s druge strane, ne smeju se stvarne krize prevideti ili bagatelisati jer bi to moglo naneti neslućene štete. Naročito je neodgovorno namerno previđanje krize koja je na pomolu ili je već nastupila. Do toga većinom dolazi zbog optimizma usmerenog na ono što priželjuje odgovarajući starešina, ili njegovog optimizma u pogledu postizanja cilja. Takav starešina sam sebi stvara izvesnu predstavku i prepostavljenom daje pogrešnu sliku situacije. Sama kriza će se time jedino pogoršati. I tu se može ponovo ukazati na to da se ni sebi samom, a ni prepostavljenom starešini ne sme ništa iskonstruisati, već se mora potpuno

istinito, objektivno i bez doterivanja rasuđivati i bez ikakvog preterivanja izveštavati o svemu, pa bilo to dobro ili rđavo. Inače nije mogućno pravilno komandovanje.

Kriza se nekad otklanja čvrstim držanjem jedinica, a nekad merama komande koja blagovremeno sagledava budući razvoj situacije. Trupa ne sme ni u kom slučaju izgubiti nerve. Ona isto tako ne sme da precenjuje krize. Ona mora znati da: »Nijedna kriza nije tako beznadežna da se ne može prebroditi gvozdenom izdržljivošću, hrabrošću i odvažnošću«. Ali, ona isto tako mora da računa i sa tim da: »Naša komanda nas neće ostaviti na cedilu u slučaju ako bi kriza bila tako velika da je ne bismo sami mogli da savladamo«. Starešina, pak sa svoje strane, mora imati odvažnosti da kritičnu situaciju, koja se više ne može sprečiti izdržljivošću, okonča pravovremenom velikom odlukom, ma kako teška ona bila. Odgovarajući starešina ne sme se, pri tome, ni u kom slučaju ustezati od potpunog zalaganja svoje ličnosti. On, naprotiv, mora računati i sa nepovoljnim posledicama za sebe. Jer, kao što komandant zahteva od trupe da učini sve za njega, tako i trupa ima pravo da isto traži od njega.

IV

PRIPREMA ZA KRIZE

Priprema starešina i jedinica za krize, kao što je već na početku rečeno, nije jednostavna. Ona se može postići korišćenjem primera iz ratne istorije i ličnih ratnih doživljaja, podsticanjem ljudstva koje se obučava o mogućim krizama u budućnosti da mašta i razmišljanjem i izlaganjem starešina o njima kao i objašnjavanjem posledica tih kriza nižem starešinskom boračkom sastavu.

Na koji se način mogu iskoristiti ratna zbivanja pokaže jedan primer. Posle I svetskog rata mi, ratni oficiri, sumnjičavoj smo vrteli glavom kako je tada odgovorno više

rukovodstvo moglo toliko da preuveči krizu na Marni i da dopusti da dođe do drame na ovoj reci. Oslanjajući se na tadašnju ratnu literaturu, bili smo pri tom prilično brzopleti i loši u svom sudu. Slično će se svakako i danas desiti mlađoj generaciji, kada bude čitala sadašnju ratnu literaturu o raznim katastrofama II svetskog rata. Tada nam je, u toku našeg školovanja za pomoćnike komandanata (generalštabne oficire), otvorio oči naš nastavnik istorije ratova. On nas je jednog dana, koristeći sva sredstva koja su mu stajala na raspolaganju, uveo u žarište krize na Marni. Naime, on je iz tadašnjeg Rajhsarhiva pokupio sva originalna akta odgovarajućih armija u vezi sa krizom na Marni. Ova akta sadržala su: sve izveštaje potčinjenih komandi i organa, računajući i one naročito crno obojene izveštaje o katastrofi; sve istinite, preterane i pogrešne rezultate izviđanja i druge izveštaje o neprijateljevim namerama i pokretima; sve zabeležene telefonske razgovore i usmene izveštaje o teškim gubicima, prepregnutosti jedinica i naročito o tome da se su pojedini delovi trupa potpuno istopili; zabeleške o poseti potpukovnika Henča (Hetsch)⁵⁾ i njegove sumnje i opomene; zabeleške o stavovima pojedinih generalštabnih oficira, koji su neprijateljevu vojsku naročito dobro poznavali i — kao što je to kod specijalista često slučaj — precenjivali je. Nas same nastavnik istorije ratova razvrstao je u uloge obaveštajnih (Ic) i operativnih (Ia) oficira, načelnika štabova i komandanata odgovarajućih armija. Zatim nas je pustio da krizu još jednom proživimo. Morali smo samo na osnovu činjenica da iznosimo svoje rezultate i predloge. Sve to dalo nam je na kraju sasvim drukčiju sliku o krizi i drami na Marni, nego što smo je do tada sebi predstavljali. To nas je navelo i na razmišljanje o tome da su tadašnji odgovorni savetodavci i starešine bili isto tako odabrani, školovani i pametni oficiri. Razmišljali smo onda i o tome, kako bi se sami držali u takvoj krizi.

⁵⁾ Izaslanik Vrhovne komande kod odgovarajućih armija.

Sad još nekoliko primera za pripremu starešina i jedinica za krize. Jedan nastavnik taktike stavljao je često svoje slušaoce u najnepovoljnije, često i u najneverovatnije ratne situacije, iz kojih je prema ljudskim merilima jedva bilo izlaza. On to nije činio zato da bi nervirao slušaoce, kao što su oni u početku smatrali. Time je želeo samo da vidi kako se pojedinci ponašaju u teškoj, beznađenoj krizi. To je pružalo obostrano bogata razjašnjenja. Nekome su se kidali nervi, drugi je bio vanredno uzbuden, a neki opet ljut i jogunast. Samo su retki pojedinci ostali mirni. Međutim, na kraju nastave bilo ih je već više koji su ostajali potpuno prisebni. Cilj je dakle bio postignut. Na nekom komandantskom putovanju, isti taj nastavnik taktike priredio je završnu svečanost i ostao do oko 3 časa da sedi u veselom krugu svojih zagrejanih slušalaca. Kada su ovi, tada u manje-više veselom raspoloženju, pošli u svoje sobe, zatekli su u njima »ratnu situaciju« sa završnim rečenicama: »Odluku sa obrazloženjem predati mi do 4.00 časova« i »u 4.30 časova polazak na proigravanje situacije na zemljištu«. Nastavnik taktike želeo je da na taj način unekoliko autentično prikaže umor i prenapregnutost nerava, koji prethode krizi. Neki komandir čete postavio je svojim četnim oficirima uobičajene oficirske zadatke na zemljištu. Kada je, zatim, cilj vežbe bio postignut, i kada je bilo jasno da je jedna strana izgubila, nastavnik nije, kao što je to inače uobičajeno, naredio prekid vežbe, već je pustio da se ona nastavi uprkos opasnosti da nastane prilična zbrka. Tako je, dakle, za jednog nastala izrazita kriza. On je sada morao pokušati da je na neki način savlada. Isti komandir čete organizovao je u toku jednog mirnodopskog marša ka vežbalištu iznenadan napad markiranim neprijateljem na četu, koja inače nije ništa slutila. Jer, i u ratu može neka jedinica, koja ništa ne очekuje, da bude iznenada napadnuta. Ovim metodom obuke četa postaje svesno potčinjena. Pod komandom ovakvog komandira, ona je uvek bila spremna na sve. Dakle, i to je dobra priprema za prave krize.

Ovi primeri treba da pokažu kako se u vremenu između I i II svetskog rata pokušavalo da se starešinama i jedinicama ukaže na krize da bi se za njih pripremili, ukoliko je to uopšte moguće. Jer, na kraju krajeva krizu rešava ličnost i njene karakterne osobine. Međutim, primeri treba da doprinesu i tome da kritične situacije ne odu u zaborav. Oni mogu još uvek da posluže kao podstreci, bez obzira na to što su se ratne situacije i ratna sredstva od tada silno izmenili. Jer, i pod ovim izmenjenim uslovima, i u budućnosti izbjigaće krize, koje će biti u suštini ipak slične onim ranijim. Možda će biti samo još oštريје, samo još tvrđe i postavljati još veće zahteve starešinama i jedinicama. Duhovna i praktična priprema za krize zahteva sada od starešina još više mašte, još više razmišljanja, još više razglašanja nego što je to bio slučaj ranije.

P. V. Greton

POUKE IZ ISKUSTAVA I NJIHOVA PRIMENA U BUDUĆNOSTI*)

S pravom se može postaviti pitanje zašto je u doba atomskog oružja, balističkih raketa i ratnih brodova na nuklearni pogon neophodno razmotriti pouke istorije i primeniti ih u našim planovima za budućnost. Često se tvrdi da su velika razorna dejstva savremenih oružja stvorila toliko novu situaciju u ratovanju da ništa iz prošlosti ne može poslužiti kao neki putokaz za budućnost. Ali ovo mišljenje iznošeno je mnogo puta ranije. U godinama pred I svetski rat, kada je para zamenila jedra i kada se domet brodskih topova neverovatno povećao, često se govorilo da se pouka prošlosti ne može korisno primeniti i da se mora prihvati potpuno nov način mišljenja. Slično, između dva svetska rata, pošto je nafta zamenila ugalj u vreme kada su zavladali motori sa unutrašnjim sagorevanjem, kada je podmornica bila prihvaćeni i neodvojivi deo pomorskog ratovanja i kada je avion počeo da igra sve važniju ulogu, ljudi su ponovo govorili: »Zašto se gnjaviti s istorijom? Sada se sve promenilo i gubljenje je vremena čak i čitati o prošlosti«.

Mislim da je nepravilno reći da su se ušlovi ratovanja tako mnogo izmenili da moramo ponovo početi da preispitujemo naša shvatanja o pomorskom ratovanju i da

*) Rear Admiral P. W. Gretton. »The lessons of experience and their application to the future«. — Revue militaire générale, br. 10/1960. i 1/1961. Preveo sa engleskog Milorad Radović; redigovan po prema originalu Momčilo S. Popović.

potpuno odbacimo ono što smo ranije naučili. Nameravam da uradim dve stvari. Prvo, da iznesem da su mornarički oficiri u toku poslednjih pedeset godina ili propustili da prouče i asimiliraju svoju istoriju ili su je pak proučavali sa pogrešne strane, naročito između dva svetska rata, kada je sva briga bila posvećena dejstvu flote a nikakva zaštiti pomorskog prometa od podmorničkih napada. Zbog toga su oni u ratu počinili ozbiljne i dalekosežne greške, koje su se mogle izbeći brižljivom analizom prošlosti. Drugo, pokušao sam, a ovo je mnogo teže, da uverljivo obrazložim apel da se takve analize nastave i da se ne štedi truda da se rezultati ovog proučavanja primene u našim budućim planovima.

Uzeo sam niz primera u namjeri da dokažem prvi slučaj i podelio ih u šest poglavlja: površinski rat, avijacija nad morem, rat minama, pomorskodesantne operacije, luke i baze, sistem konvoja.

POVRŠINSKI RAT

*Brodovi — zamke.*¹⁾ Brodovi — zamke odigrali su važnu i stoga javnosti vrlo dobro poznatu ulogu u protivpodmorničkom ratu 1916—1918. godine. Pre nego što je primjenjen neograničen podmornički rat protiv savezničkog trgovačkog brodovlja u proleće 1917. godine, ukupno 82 broda-zamke uništili su sedam podmornica, a od njih su izgubljena samo četiri. U to vreme podmornice su izlazile na površinu, naređivale žrtvi da stane, da napusti brod, a onda ga potapale. Drugim rečima, one su poštovale ratno pravo. Međutim, od proleća 1917. pa do kraja rata samo je potapanje šest podmornica pripisano brodovima-zamkama, dok je 27 protivpodmorničkih brodova bilo potopljeno od ukupno 200. Tako, dok su pod-

¹⁾ Brodovi-zamke (engl.: decoy ships; kodirano ime: Q ships) bili su pregrađeni i maskirani trgovački ili ribarski brodovi namjenjeni za borbu protiv podmornica. Imali su jako artiljerijsko i torpedno naoružanje. Prim. prev.

mornice dejstvovalo po načelu »stani i pretraži«, brod-zamka imao je svoju vrednost. Ali kada su podmornice primile neograničeni rat, brod-zamka je iz očiglednih razloga imao malo uspeha.

Ipak, 1939. godine, premda su podmornice dejstvovalo neograničeno, u uslovima velike tajnosti, bio je opremljen i dejstvovao je nekoliko meseci izvestan broj brodova-zamki (ili frejtera*), kako su se zbog bezbednosti zvali) bez ikakvog uspeha i uz teške sopstvene gubitke. Međutim, u decembru 1940. god. sprovedena je nepristrasna istraga o njihovom dejstvu i kao posledica toga odmah je obustavljena njihova upotreba.

Maskirani rejderi. — 1916. godine maskirani brod nazvan Zeadler²⁾ prošao je kroz Severnu patrolu³⁾ obmanuvši bez teškoće kontrolnog oficira broda koji ga je zadržao. Ovaj slučaj bio je kritički razmotren i izdata su stroga uputstva o postupku koji treba primeniti kada se provjeravaju strani brodovi. Savetovano je da se brodovi u toku nekoliko časova drže na pristojnom odstojanju, da brižljivo provere eventualna lažna imena i da u svako doba odmah budu spremni za dejstvo.

Ipak, 1940. godine nailazimo na slučaj da britanska krstarica proverava britanski brod-zamku naspram zapadne obale Afrike i da pri tome ne otkriva ništa neobično. Kapetan broda-zamke izjavio je da je s lakoćom mogao torpedovati krstaricu, ali njegov izveštaj zbog bezbednosti nije rasturan i stoga njegove opomene nisu mogli iskoris-

*) *Freighter* — teretni brod. — Prim. red.

2) *Seadler* (morski orao) bio je nemački motorni jedrenjak koji je isplovio 21. dec. 1916. god. sa falsifikovanim dokumentima jedne od neutralnih zemalja. U početku je dejstvovao na Atlantskom oceanu i potopio 13 brodova. Prešao je zatim u Tihи ocean, gde je potopio tri američke škune. Pretrpeo brodolom i potonuo u oblasti Društvenih ostrva. — Prim. prev.

3) Severnu patrolu (engl.: *Northern Patrol*) sačinjavao je izvestan broj brodova iz sastava Desete flote. Patrola je imala zadatak da kontroliše trgovачke rute za Nemačku iz severnog pravca. — Prim. prev.

titi mnogi brodovi koji su tragali za nemačkim maskiranim rejderima. Da je ovaj slučaj bio šire poznat, ili da se raspolagalo uputstvima iz 1916. godine, možda bi se izbegao gubitak krstarice Sidni (Sidney), koju je potopio nemački rejder Kormoran.⁴⁾ Uz to se ne bi dogodile mnogobrojne slične nesreće i mnogo ranije bi bio usvojen sistem za identifikaciju kao što je »šahmat« (»Checkmate«) signal.

Gubici u pomorskim nesrećama. — U prvom svetskom ratu preko 2 miliona BRT brodovlja izgubljeno je u pomorskim nesrećama (tj. ne kao posledica neprijateljskog dejstva), kao što su: sudar, nasukavanje, požar i drugi uzroci. U jednoj publikaciji posle rata ovi gubici su pažljivo analizirani u odnosu na period rata, područje i uzrok gubitaka i došlo se do nekih interesantnih zaključaka.

Pokazalo se da su se ovi gubici u ratnom periodu povećali za nekih 50% u odnosu na mirnodopske brojke i dati su razni predlozi kako da se ovo izbegne u budućnosti. Ovi predlozi su obuhvatili ublažavanje pravila o gašenju pozicionih svetla na moru i blaži postupak pri uklanjanju navigacijskih oznaka na obali, svetionika i radio-sredstava. Posebno je skrenuta pažnja na činjenicu da su gubici u konvojima usled pomorskih nesreća bili beznačajni (oko 0,1%) u poređenju sa velikim gubicima među brodovima koji su plovili samostalno.

U II svetskom ratu srećemo se sa sličnom iznenadnom uzbunom zbog povećanja gubitaka usled pomorskih nesreća u početnom periodu rata i potpunim neshvatanjem da se one uglavnom događaju među brodovima koji samostalno plove. Nametnuti su absurdni propisi koji su zahtevali od brodova da ostanu zamračeni u područjima gde je mogućnost da se nađe na neprijatelja bila sasvim mala, a slično je učinjeno i sa navigacijskim oznakama

⁴⁾ Kormoran je bio nemačka pomoćna krstarica maskirana kao teretni brod koja je pri potapanju australijske krstarice Sidni 19. XI 1941. i sama potonula. — Prim. prev.

koje su praktično bile ugašene. Dogodili su se mnogi sudari i nasukavanja od kojih je većina bila potpuno nepotrebna. Ukupni gubici u pomorskim nesrećama u II svetskom ratu bili su približno isti u odnosu na ukupne gubitke trgovačkih brodova i u I svetskom ratu i dostigli su ne manje od 3 miliona BRT, odnosno 1.600 brodova ili jednu trećinu onih koje je potopio neprijatelj. Pored toga, iako nisu potonuli, mnogi brodovi su bili oštećeni i izbačeni iz upotrebe za duže vreme.

Površinski napadi podmornicama na ratne i trgovačke brodove. — Dobro se sećam osećanja bespomoćnosti u konvojskoj pratnji 1939., 1940. i 1941. godine pri pomisli na noćni napad podmornica. Podmornice su slobodno krs-tarile između kolona konvoja, a »asovi« bi se zaustavili i smakli svaki brod dok je prolazio. Većina pratnji bila je suviše spora da bi mogla goniti podmornice na površini i zaista je vrlo retko neka bila potopljena.

U toku prvih 18 meseci rata, uprkos naglom razvoju radara, nije bilo stvoreno nikakvo sredstvo protiv površinskog napada. 1941. godine uvedeno je osvetljavanje koje je zamišljeno tako da pomoći pirotehničkim sredstvima i svetlećim granata pretvoriti noć u dan, ali je ono donelo nezнатно poboljšanje.

1942. godine santimetarski radar i visokofrekventno radio-goniometrisanje spasili su situaciju. U toku prvih 15 meseci rata većinu trgovačkih brodova podmornice su potopile noću dejstvujući na površini. Zbog nedostatka potpune statistike, Admiralitet nije bio svestan ove činjenice sve dok nije protekla jedna godina rata, te se do avgusta 1940. godine smatralo da su podmornice većinu brodova potapale danju sa periskopske dubine.

Međutim, 1917. godine podmornice su noću i sa površine izvršile više od polovine potapanja na Sredozemnom moru i nešto manje od polovine u domaćim vodama, a 1918. godine dve trećine svih potapanja. 1939. godine admiral Denic (Doenitz), tada kapetan, objavio je knjigu u kojoj je predskazao da će se noćni površinski napad koristiti kao glavni način dejstva podmornica. Ali bri-

tanska mornarica nije poklonila pažnju tome problemu, nije sprovedena nikakva obuka, niti stvorena nikakva sredstva protiv površinskog napada noću. Čak nije uočena ni činjenica da je podvodni električni lokator bio od male koristi kao sredstvo za otkrivanje podmornica koje su izronile. Zatečeni smo potpuno nespremni i posledica je bila nepotrebni gubitak miliona tona brodovlja. Čak su 1946. godine Admiralitet i Ministarstvo vazduhoplovstva objavili zajedničku brošuru o bici za Atlantik u kojoj se odlučno tvrđi: »Noćni površinski napad, uveden juna 1940. godine bio je nov i nepoznat u nemačkoj taktici.«

UPOTREBA AVIJACIJE NAD MOREM

Avijacija kao zaštita trgovackog brodovlja. — Knjige 4 i 6 »Istorije vazdušnog rata«, koje govore o I svetskom ratu, uzbudljivo i jasno opisuju upotrebu avijacije u protivpodmorničkoj ulozi 1917. i 1918. godine, a naročito u ulozi pratnje konvoja. Ove knjige govore o fantastičnom smanjenju gubitaka u konvojima koji su imali vazdušnu i površinsku pratnju i one jasno ukazuju da je to došlo usled nemoći podmornice da zbog vazdušne zaštite iskoristi površinsku brzinu da zauzme poziciju za napad. Ove knjige takođe navode da je u konvojima koje su pratili avioni i površinski brodovi bilo potopljeno samo pet brodova i iznose potrebu za prisnim sadejstvom vazdušne i površinske pratnje. Retko se zapaža da su u 1918. godini Kraljevsko mornaričko vazduhoplovstvo (Royal Naval Air Service) i mornarička avijacija Kraljevskog ratnog vazduhoplovstva (Royal Air Force) mesečno provodili u vazduhu više časova u protivpodmorničkim dejstvima nego što je to u II svetskom ratu do jula 1942. godine činila Obalska komanda (Coastal Command) Kraljevskog ratnog vazduhoplovstva nad približno istom površinom.

Međutim, 1939. godine vidimo da su sve ove pouke bile zaboravljene, da je izviđanje neprijateljskih površinskih ratnih brodova usvojeno kao osnovni zadatak Obal-

ske komande u ratu i da su piani za obuku za protivpodmorničke zadatke bili skoro potpuno zanemareni.

Ali u II svetskom ratu, razume se, čim je avijacija jednom upotrebljena kao pratinja i kao podrška konvoja, ona je odigrala glavnu ulogu u zaštiti konvoja. Dalje, podmornice su potopile samo sedam brodova u severnom Atlantiku i u obalskim konvojima Ujedinjenog Kraljevstva kada je postojala vazdušna pratinja.

Oprema i naoružanje mornaričke avijacije. — U jednom službenom dokumentu iz 1919. godine izneto je da mornarički avion koji se upotrebljava za protivpodmorničke zadatke treba da ima četiri važne odlike. To su: veliki radijus, pogodno naoružanje (bilo dopunske bombe, bilo top), reflektor za upotrebu noću i korišćenje bele boje za maskirno bojenje.

Da vidimo kako su ove pouke iz 1917. i 1918. godine bile primljene 30-tih godina. Mi smo 1939. godine ušli u rat bez aviona sa velikim radijusom. Najbolji je bio hidroavion »sanderlend« (Sunderland), ali njegovo vreme ostajanja u vazduhu nije bilo dovoljno, te je mogao da prati konvoje u granicama do 430 milja od svoje baze. Što se tiče protivpodmorničkog naoružanja, avijacija je imala samo protivpodmorničku bombu, koja je bila mnogo opasnija za nju nego za podmornicu. Sve do 1940. godine nije uočena važnost tačnog dubinskog regulatora, i to tek na insistiranje naučnika koji su radili na operativnom istraživanju. Tada i tek tada avijacija je zaista počela da uništava podmornice. 1943. godine izrađena je vrlo efikasna raka, premda su 1918. godine postojale protivpodmorničke rakete u mornaričkoj avijaciji.

Što se tiče osvetljavanja, major Li (Leigh) radio je dve godine pre nego što je njegov pronađen — Lijev laki reflektor — bio prihvaćen. Kada je prvi put bio montiran na avione tipa »velington« (Wellington) prilikom ofanzive u Biskajskom zalivu, njegova efikasnost se odmah pokazala. A što se tiče maskirnog bojenja aviona za dejstvo na moru, profesor Blekit (Blackett), eminentni naučnik, priča kako je jednom stajao u operativnoj sali liver-

pulskog štaba Komande zapadnih prilaza i — zapazivši broj aviona na patroliranju iznad zapadnih prilaza, a takođe i procenjeni broj podmornica na moru u ovom području — pronašao, pomoću teoretskog proračuna na posledini jednog koverta, koliko bi podmornica trebalo da bude osmotreno. Broj stvarno osmotrenih podmornica iznosio je četvrtinu teoretskog i on je dugo i duboko razmišljao o uzrocima ovakvog ishoda. Najzad je jedan oficir izneo mišljenje da je crno loša boja pošto otkriva podmornici siluetu aviona. Posle diskusije od nekoliko meseci profesor Blekit je ubedio Ministarstvo vazduhoplovstva da boju aviona Obalske komande promeni u belo i broj osmotrenih podmornica odmah je porastao. Ali profesor Blekit donedavno nije znao da je sve ovo bilo otkriveno i praktično primenjeno još 1917. godine.

Upotreba mornaričke avijacije. Patroliranje ili praćenje konvoja. — Tokom dva svetska rata vodila se, i još se vodi, mnogo žučnija rasprava o tome kako da se mornarička avijacija najbolje upotrebi protiv podmornica. Neki su govorili da su patrole i prepreke najbolji način da se podmornice spreče da stignu u svoja područja za napad, a drugi da je avijaciji pravo mesto oko konvoja, koji moraju biti napadnuti ako podmornice žele da postignu neki uspeh.

Ofanzive vođene protiv rejona prelaska podmornica u Biskajskom zalivu i u području severno od Škotske pružaju materijal za interesantne analize na osnovu kojih se mogu doneti zaključci o ovom složenom problemu.

Uzmimo, prvo, ofanzivu u Biskajskom zalivu. Brižljiva analiza časova letenja, gubitaka u avionima i uništenih podmornica ukazuje na dva opšta zaključka. Prvo, u toku perioda od juna 1941. do kraja aprila 1943. godine u zalivu je uz znatno naprezanje potopljeno samo deset podmornica, i to je imalo mali efekat na kretanje podmornica iz njihovih baza u područja dejstva.

Drugo, u toku petnaest meseci, od avgusta 1942. do novembra 1943. godine kada je ofanziva bila na vrhuncu i dostigla svoj najveći efekat, jasno da ona, suprotno ono-

me što se tada mislilo, nije postigla rezultate koji bi se mogli uporediti sa onima koje su ostvarili avioni upotrebљeni kao pravnja konvoja. Samo u kratkom periodu, u maju, junu i julu 1943. godine kada je admiral Denic naredio podmornicama da »izvojuju odluku na površini«, broj uništenih podmornica u zalivu stvarno se mogao uporediti sa onim koji su postigle pravnje konvoja. U toku ova tri meseca avioni su sjajno iskoristili priliku koju im je pružila pogrešna taktika i zabeležili su ništa manje nego dvadeset tri uništene podmornice.

Uzrok ovome je taj što je kapetan podmornice, prolazeći kroz liniju daljnih patrola, imao samo jedan cilj — izbeći patrolne avione. Međutim, napadajući konvoje, on je imao tri cilja: da izbaci torpeda, da zatvara eskortne brodove i, najteže od svega, da izbegne avione koji prate konvoj. Bio je to spoj ova tri elementa, koji je bio tako koban i koji je neposredno doveo do poraza podmornica u velikim konvojskim bitkama u aprilu i maju 1943. godine.

Događaji koji su se zbili prilikom zatvaranja podmorničkih puteva na severu bili su vrlo slični, ali na izvestan način uverljiviji, jer nije bilo neprijateljskog otpora u vazduhu, dok su u ofanzivi u Biskajskom zalivu neprijateljski lovci sa francuskih baza bili ozbiljna pretnja.

Ali zaista interesantan momenat u ovoj raspravi je što je zapanjujuće sličan slučaj u I svetskom ratu.

U Otrantskom moreuzu upotrebljen je i baraž da se zatvori prolaz širok četrdeset milja. U ovu svrhu korišćeno je preko dvesta površinskih brodova, brojni hidroavioni, vezani i baražni baloni, minska polja i protivpodmorničke mreže. Uz to su avioni DH4 i DH9¹⁾ redovno bombardovali podmorničke baze u Draču i Kotoru. Rezultati su dokazali da je baraž imao beznačajan efekat. Bila je potopljena samo jedna podmornica i neprijatelj nije smatrao da je ovim pokušajem nametnuta neka velika smetnja podmorničkoj plovidbi u Sredozemnom moru

¹⁾ De Havilland.

i iz njega. Do stalnog smanjenja gubitaka brodova i povećanja broja uništenih podmornica u 1918. godini došlo je zbog toga što su konvoji sve češće imali površinsku i vazdušnu pratinju duž celog Mesinskog kanala.

Tačno je da u 1942. i 1943. godini avioni upotrebljeni u biskajskoj ofanzivi nisu mogli ostati toliko vremena u vazduhu da bi mogli stići do konvoja u onim delovima Atlantskog okeana gde su napadale podmornice. Tako su avioni tipa »vitli« (Whitley), »hadson« (Hudson), »velington« i »sanderlend« bili upotrebljavani na najkorisniji način u toku ovog perioda rata. Ali ne sme se dozvoliti da veliki trud, veština i hrabrost posada aviona stvore potomstvu pogrešnu sliku o korisnosti ofanzive na podmorničke puteve posmatrane u celini, pošto je jedini uspešan primer pokazala barijera na Gibraltaru, i to samo u onim periodima kada su vazdušne patrole dejstvovale kao podrška površinskih brodova.

RAT MINAMA

Magnetske i akustične mine. — 1920. godine admiral Preston objavio je opsežan izveštaj o čišćenju minskog baraža na završetku rata. On je dao dva važna predloga. Prvi je bio da magnetsku i akustičnu minu treba usavršavati kao ofanzivna oružja, a drugi da se hitno počne raditi na odbrambenim merama protiv ova dva oružja.

Ostatak priče dobro je poznat. Mi smo počeli rat sa prototipom magnetskog minolovca, ali bez ikakvih drugih protivmera za magnetske mine. Razmagnetisanje trupa broda i druge mere nastale su kasnije, a protiv akustične mine nije bilo nikakve zaštite. Da Nemci nisu pogrešili počevši ofanzivu magnetskim minama sa suviše malim zalihama, zapretio bi nam poraz. Povrh toga, mi sami nismo potpuno usavršili ove mine.

Otkrivanje mina iz vazduha. — U jesen 1914. godine Nemci su položili izvestan broj mina po obalskim brod-

skim linijama naspram istočne obale Engleske. Gubici su bili ozbiljni i jedan energični kontraadmiral bio je nai-menovan da rukovodi celokupnim razminiranjem duž istočne obale. Jedan od njegovih prvih koraka bio je da ode u bazu Kraljevskog mornaričkog vazduhoplovstva kod Grimzbija (Grimsby), odakle je hidroavionom odleteo nad minska polja u Hamberu (Humber) da vidi može li otkriti mine koje su pričinile toliko zla. Posle dužeg ličnog posmatranja podneo mu je izveštaj da se u vodama Severnog mora mine ne mogu osmotriti.

Maja 1917. godine potpuno nezavisno od svega što je pokušano na Severnom moru, u Sredozemlju je iz vezanih balona s uspehom izvedeno otkrivanje mina. Avioni su takođe bili upotrebljeni i ovaj metod se posle nekih početnih teškoća pokazao kao izvanredno efikasan, a u »Istoriji razminiranja« (History of Mine-sweeping), izašloj 1919. godine, kaže se: »Upotreba aviona u vezi sa razminiranjem još je u povoju. Pod uslovom da je voda bistra, avioni obično mogu otkriti sidreno minsko polje i ova zamisao nesumnjivo ima lepu budućnost.«

Maja 1944. godine neprijatelj je sidrenim minama okružio ostrvo Korziku i one su predstavljale veliku opasnost za brodovlje koje se pripremalo da u avgustu izvrši invaziju na južnu Francusku. Tamošnji britanski minolovački oficir došao je na ideju da otkriva mine iz vazduha, što je potom postalo nerazdvojni deo svih razminiranja na Sredozemnom moru.

Kasnije je Admiralitet, imajući u vidu uspeh ovog postupka na Sredozemnom moru, razmišljao o njegovoj primeni u domaćim vodama! U julu 1945. godine preduzeti su letovi iznad poznatih britanskih minskih polja i u konačnom izveštaju se kaže: »Uprkos intenzivnim pretraživanjima, minska polja nisu pronađena niti osmotrene pojedinačne mine, te se smatra da otkrivanje minskih polja u engleskim vodama nije izvodljivo. Izveštaj se završava rečima: »Pokušaji su bili korisni da se ustanovi činjenica da se ovaj postupak ne može primeniti u ovim vodama.«

Mere da se spreči polaganje mina u II svetskom ratu.

— Kada se govori o merama koje su preduzete da se spreče gubici brodovlja od mina, možda najviše pada u oči i iznenađuje situacija da su nemački površinski brodovi mogli relativno i potpuno nekažnjivo polagati mine u priobalnim kanalima i prilazima naših luka. Ova minska polja imala su najviše uspeha i obično su pripisivana podmornicama. Po svoj prilici planeri nisu pretpostavljali da bi jedan tako staromodan metod mogao biti upotrebljen, premda smo ga mi sami koristili, te stoga neophodne patrole nisu bile uvedene.

Polaganje mina protiv podmornica. — U I svetskom ratu savezničke mine uništile su 42 podmornice, a analiza poduhvata pokazala je:

a) da je doverski baraž, sa dvanaest uništenih podmornica, bio vanredno efikasan;

b) da je »blokadno« miniranje u neprijateljskim vodama bilo efikasno dok neprijatelj nije organizovao protivmere. Mine postavljene tada potopile su mali broj podmornica, ali su zadržale vrednost kao smetnja za plovidbu;

c) da su baraž duž istočne obale, minska polje u Irskom moru i minska zapreka između Škotske i Norveške bili neefikasni, a naročito je ova poslednja predstavljala uzaludan trud;

d) da su manevarska minska polja, ako su bila oštromumno položena u pogodnoj taktičkoj situaciji, postigla nekoliko značajnih uspeha.

U II svetskom ratu, pošto se uvidelo da ova iskustva još imaju svoju vrednost i pošto je mnogo dragocenog truda nemilice utrošeno da se ponovo oprobaju, potopljeno je 26 podmornica. Doverski baraž je opet bio najefikasniji; baraž duž istočne obale i minska polja u Irskom moru i zapadnim prilazima nisu uništili nijednu podmornicu i neprijatelja su neznatno ometali.

Skupa polja postavljena između Škotske i Islanda, koja su apsorbovala jednu trećinu mina koje smo položili

i mnogo dragocenog vremena razarača koje je utrošeno na eskortovanje, uništila su jednu podmornicu i neznatno su otežala kretanje podmornica.

Blokadno miniranje u neprijateljskim vodama bilo je efikasno samo onda kada nije vršeno intenzivno razminiranje ili kada je ono bilo loše organizovano. Manevarska minska polja su opet bila korisna, naročito u priobalnim dejstvima krajem rata.

Postoji tako jasan dokaz o znatnom rasipanju truda, što se moglo izbeći pažljivim proračunavanjem rata minima u I svetskom ratu.

POMORSKODESANTNE OPERACIJE

1906. godine jedan zajednički komitet u kojem su učestvovali prvi pomorski lord (First Sea Lord) i načelnik Generalštaba KoV (CIGS — Chief of the Imperial General Staff) diskutovao je o eventualnoj operaciji u oblasti Dardanela i, kritički se osvrnuvši na pouke prošlih kampanja u ovom delu sveta, preporučio je da svaki plan treba da predvidi zaposedanje poluostrva i stoga bi to bila »kombinovana operacija« uz puno učešće i mornarice i kopnene vojske.

1910. godine obrazovan je jedan komitet Admiraliteta i Ministarstva rata da prouči način iskrcavanja na neprijateljsku obalu i on je obavio koristan posao koji je pomogao u planiranju nekih kasnijih iskrcavanja u gajpoljskoj kampanji. Međutim, 1914. godine, kada se prvi put razmatrala zamisao da se pomogne Rusiji probojem kroz Dardanele, vlada, po savetu Kičinera (Kitchener), nije želela da oslabi zapadni front i obezbedi trupe, te je učinjen neuspeo pokušaj da se kroz moreuz izvrši proboj samo pomorskim snagama. Komitet, koji je posle ovog poduhvata razmatrao pouke sa Dardanelom, zaključio je da je ovo bila najteža greška koja je učinjena. Uz to, zbog užurbanog prikupljanja trupa za ovu ekspediciju, koje su

se konačno iskrcale na Galipolje, prve jedinice upućene iz Aleksandrije (Egipat) u Mudros¹) morale su se vratiti u Aleksandriju »da se srede i ponovo povezu brodovima«.

1925. godine komitet pod rukovodstvom admirala Medena (Madden) proučavao je pomorske desante i savetovalo da se osnuje centar za zajedničku obuku i da se posveti velika pažnja tehničici iskrcavanja na branjene obale. 1936. godine Pomorska ratna škola (Naval War College) i Štabna škola (Staff College) uputili su Admiralitetu predlog da se obrazuje centar za obuku za pomorskodesantna dejstva. Ovome se usprotivilo Ministarstvo vazduhoplovstva uz obrazloženje da je vazdušna moć učinila desant na branjenu obalu ubuduće neizvodljivim. Tek decembra 1938. godine Admiralitet je uvideo da ne može stvoriti jasnu sliku nekih posebnih kombinovanih operacija koje bi se izvele u budućnosti i stoga nije bio spremam da utroši nešto novca na opremu za zajedničku obuku, a u proleće 1939. godine porudžbine za gradnju osamnaest desantnih brodova za prevoz ljudstva i dvanaest za prevoz tereta bile su povučene. I to u vreme pošto je jedan japanski brod za prevoz desantnih sredstava viđen kako dejstvuje na kineskoj obali, a koji je preko krme mogao da spusti u more dva desantna jurišna čamca. Zato je u letu 1939. godine u Kraljevskoj ratnoj mornarici bilo devet desantnih brodova.

Istorijat pomorskodesantnih operacija u II svetskom ratu suviše je dobro poznat da bi ga ovde trebalo iznositi, no njihov razvoj bio je u početku spor. Veoma je važno da se uoči da je u norveškoj kampanji aprila 1940. godine učinjena potpuno ista greška kao i u dardanskoj operaciji 1915. godine, kada prve ekspedicione snage nisu bile pravilno ukrcane. Između ratova malo brige je posvećeno gradnji pogodnih brodova, a u obuci za desantna dejstva nije učinjen nikakav pokušaj van zastarelih okvira.

¹) Luka na ostrvu Limnos. — Prim. prev.

LUKE I BAZE

Obrana sidrišta. — Zanimljiv je sledeći odlomak iz knjige koju sam nedavno pročitao:

»U septembru stanje naših severnih pristaništa veoma nas je zabrinulo. U svim našim lukama u području La Manša postojala su sidrišta zaštićena gatovima i lukobranima, a njihovi ulazi bili su zatvoreni mrežama i preprekama sposobnim da spreče ulazak ne samo razarača ili podmornica nego i da zaustave torpeda izbačena spolja. Ali flota je prešla na sever i uglavnom se koristila ogromnim sidrištem Skapa Floua (Scapa Flow). Sada, u septembru, strah od podmornica koje ulaze čak u ovo pristanište i napadaju brodove na vezu morio je svest svih odgovornih«.

Stil je dobro poznat, a autor je, razume se, ser Winston Čerčil. Ali datum nije, kao što bi se moglo očekivati, septembar 1939, već septembar 1914. god. Potpuno iste reči mogle su se upotrebiti 1939. godine, mada pretpostavljam da bi bilo više gorčine i oštrine u njegovoj optužbi zbog neaktivnosti u godinama između dva rata i, naravno, zbog toga što I svetski rat nije doživeo propast »Rojal Ouka«.¹⁾

Rad trgovačkih luka. — Između dva rata planeri su mnogo brinuli o osetljivosti luka širom Ujedinjenog Kraljevstva (naročito onih najbližih Nemačkoj) na bombarderski napad avijacije i miniranje. 1933. godine Komitet za odbranu imperije (Committee of Imperial Defence) obrazovao je potkomitet koji je počeo da radi na problemu kapaciteta luka i transportnih sredstava od luka ka zaleđu i drugih faktora u vezi s ovim. Iako je uputio upitnike svim važnijim lukama, komitet nije bio u stanju da pribavi neku vrednu informaciju. Posle četiri godine on nije mogao da da nikakav odgovor. 1938. godine stalni komitet za luke i transport Komiteta za odbranu imperije

¹⁾ Royal Oak, britanski bojni brod; potopila ga je u Skapa Flou nemačka podmornica prvih nedelja rata. — Prim. prev.

tražio je podatke radi orientacije, ali opet bez uspeha. No, oktobra 1938. godine odmah posle minhenske krize, neki ljudi koji »nisu bili eksperti za ovaj problem« stupili su u Ministarstvo transporta. Istoričar trgovačke mornarice u II svetskom ratu ne daje njihova imena, ali napominje da su obdareni energičnim zdravim razumom.

Ovi ljudi su ubrzo pronašli izveštaj Komiteta koji je regulisao lučke i transportne probleme između 1915. i 1918. godine, izveštaj od svega osamnaest strana. Odmah su našli što im je trebalo, ali je u oktobru 1938. godine bilo suviše kasno da se primene prikladna i jednostavna sredstva kojima se raspolagalo.

SISTEM KONVOJA

Konvoj ili samostalna plovidba duž patroliranih ruta. — Od jedanaestog veka konvoj je bio jezgro oko kojeg se formirala naša pomorska strategija, a često i strategija drugih naroda.

Posle 1815. godine ratna mornarica je živela neprekidno u miru skoro sto godina, premda se po Sredozemnom moru u toku nekoliko godina nastavilo sa plovidbom u konvojima kao zaštitom od pirata i gusara. Međutim, kad je izbio I svetski rat, sa zaprepašćenjem je zaključeno da je formiranje konvoja neizvodljivo zbog nedostatka eskortnih brodova, gubitka vremena prilikom formiranja, nemogućnosti organizovanja konvoja u stranim zemljama i, što je najznačajnije od svega, zbog toga što brodovi na parni pogon nisu bili sposobni da manevrišu u konvoju. I sve ovo uprkos činjenici što su se stotinama godina konvoji brodova na jedra uspešno organizovali i plovili i što nam veličina nekih među njima danas izgleda iznenadujuća. Konvoji od nekoliko stotina brodova plovili su od Britanskih ostrva za Skandinaviju, Sredozemlje, Karipska ostrva i Severnu Ameriku. U XVII i XVIII veku bilo je to tržište osiguranja koje je naročito nastojalo da se plovi u konvoju i premije za brodove koji plove samo-

stalno toliko su povišene da su kočile ovu plovidbu. Ali to je predmet stare istorije da je u maju 1917. godine britanska vlada nametnula sistem konvoja Admiralitetu koji se protivio. Konvoj, potpomognut avijacijom kao pratinjom i podrškom, odjednom je obuzdao podmorničku kampanju koja je pretila da brzo okonča rat, a sredinom 1918. godine potpuno je savladao. Pokazalo se takođe da je konvoj bio najbolja zaštita od rejdera, koji su oklevali da napadnu čak i sasvim slabo branjene konvoje, i od mina, pošto su se specijalno za konvoje mogli razminirati prolazi, koji se nisu mogli držati otvoreni za brodove koji samostalno plove i nailaze u neodređeno vreme. Vazdušni napad na trgovачke brodove preduziman je u I svetskom ratu u malim razmerama, uglavnom od strane nemačkih torpednih aviona na savezničke brodove usidrene u Daunzu (Downs). Međutim, prema svim principima koncentracije snaga protivavionske artiljerijske obrane pokazalo se da je konvoj pružao bolju zaštitu od vazdušnog napada nego brodovi koji plove pojedinačno. Gubici kao posledica pomorskih nesreća takođe su znatno opali u konvojima.

Najzad, suprotно svim predviđanjima Admiraliteta iz 1917. godine, dokazano je da podmornice teže otkrivaju konvoje nego što pronalaze brodove duž patroliranih ruta. Štaviše, jednom otkriven, konvoj se nije mogao tako lako napasti kao samostalan brod, jer se danju u prisustvu pratinje retko mogla zauzeti pozicija za napad u površinskoj vožnji, kao što je to činila većina nemačkih podmornica prethodnih godina. Takođe je ustanovaljeno da se, zahvaljujući pogrešnoj proceni statističkih podataka o brodovima koji plove iz luka Ujedinjenog Kraljevstva za dvadeset puta uvećao broj brodova kojima je potrebna zaštita i da je stoga problem da se pronađu pratinje za okeanske i obalske konvoje bio mnogo lakši nego što se očekivalo.

Sistem konvoja, koji je stotinama godina bio osnova naše pomorske strategije, ponovo je, i to u poslednjem

trenutku, spasao situaciju u vreme kada su saveznici bili suočeni sa porazom.

Ipak, smatramo da problemima konvoja između dva svetska rata nije posvećena nikakva pažnja. Nikakva uputstva za konvoje, nikakvi dijagrami za pratnju nisu izdati, a samo uzgredan osvrt posvećen je konvojima u Borbenom pravilu ratne mornarice objavljenom po završetku I svetskog rata, i to u vezi sa odbranom od površinskih rejdera, a ne od podmornica. Između ratova nikakvi brodovi za praćenje okeanskih konvoja nisu bili izgrađeni niti čak projektovani. Uprkos izjavci admirala Dželikoa (Jellicoe) od 1919. godine da je ratno iskustvo pokazalo da se brzi brodovi za pratnju okeanskih konvoja ne mogu improvizovati na brzinu, koju je ponovio u publikovanoj knjizi 1939. godine, Parlament je 1935. godine obavešten da se odgovarajuće pratnje mogu improvizovati. Otuda jedva da iznenadjuće što 1939. godine, kada je rat bio neizbežan, nije bilo brodova sa dovoljnom izdržljivošću koji bi se mogli upotrebiti za okeanske konvoje. Ono malo razarača sa dovoljnom izdržljivošću bilo je potrebno za pratnju flote. Tako je Admiralitet stavljen u položaj, koji je bio predskazan, da je morao da improvizuje. Konačnih projekata za gradnju upotrebljivih ratnih brodova nije bilo, te je on uzeo plan komercijalnog kitоловца (»whale catcher«) koji je dao brod dobrih pomoračkih osobina i potrebne izdržljivosti, ali ograničene brzine; planovi za gradnju bili su gotovi i proizvodnja je mogla odmah da počne. Bile su to korvete klase »flauer« (Flower) i one su morale da popune prazninu do 1942. godine, kada je prva fregata specijalno projektovana za pratnju okeanskih konvoja izašla ispod skela brodogradilišta. Ovo je zaista siguran dokaz istinitosti izjave admirala Dželikoa.

U stvari bio je usvojen stav, koji je javno proglašen 1935. godine, da u ratu »konvoj neće biti upotrebljen osim ako budemo primorani da ga upotrebimo«. Na ovakav stav uticala je podrivačka i pogrešna teorija da je sistem konvoja defanzivan, dok je nezavisna upotreba protiv-podmorničkih brodova, koji na slepo pretražuju hiljade

milja okeana sa neposrednim sredstvom za otkrivanje podmornica, bila »ofanzivna«. Ovo nas navodi na poređenje sa lovom na tigra, gde postoje dva načina da ulovite zver. Prvi je da propešačite džunglu tražeći tigra i da pucate na njega kad ga ugledate. Drugi je da se popnete na pogodno drvo pored pojila i tu sačekate plen. Ako se pretpostavi da raspolažemo dobrom puškom, mislim da jedva može biti dvoumljenja koji je način efikasniji.

Prirodu konvojiranja jasno je istakao američki admiral Sims (Simms) kada je pre četrdeset godina o konvojima napisao: »To je čisto ofanzivna mera«. Događaji iz 1917. i 1918. godine konačno su dokazali da je napad na podmornice udarnim sastavima bio, da se poslužimo primedbom predsednika Vilsona iz tog vremena, »isto toliko uzaludan kao i lov na stršljene po farmi«.

Srećom po savezničke, 4. septembra 1939. godine poručnik Lemp je podmornicom U 30 sa površine i noću torpedovao putnički brod »Ateniju« (*Athenia*), misleći da je brod za prevoz trupa. Osim za najbrže brodove, postepeno ali sigurno bio je uveden konvoj. Ali čak i onda raspoloživi protivpodmornički brodovi, umesto da su korišćeni za pratnju konvoja, često su upotrebljavani u obliku protivpodmorničkih grupa, i to uprkos izričite preporuke Binijevog komiteta (Binney Committee), koji je u septembru 1939. godine proučavao upotrebu protivpodmorničkih brodova i aviona.

Čak 1943. godine, kada je komandant zapadnih prilaza admirал ser Maks Horton (Max Horton), ukazao na pravilan put, Admiralitet je sprečavao plovidbu u konvoju u Indijskom oceanu, gde je srazmerno mali broj podmornica nanosio teške gubitke, i nastojao da se formiraju protivpodmorničke grupe koje su se već na Atlantiku pokazale kao beskorisne. One su isto tako bile beskorisne i u Indijskom oceanu.

Opšti osvrt. — Zato su podaci o gubicima brodovlja u II svetskom ratu interesantni. Oni pre svega pokazuju da su podmornice potopile 69% od ukupnih gubitaka savezničkog brodovlja. Od brodova koje su potopile podmornice

60% ih je plovilo samostalno; podaci o prosečnom broju brodova na moru, u konvojima i samostalnih, pokazuju da su gubici samostalnih brodova bili dva puta veći nego brodova u konvoju.

188 brodova koje su potopili površinski rejderi, 5 ih je bilo u konvoju — pratio ih je »Džervis Bej¹⁾«, dok je od 429 brodova koje su potopile mine 70% bilo potopljeno kada su plovili samostalno. Slično ovome, dve trećine brodova koje su potopili avioni plovili su za svoj račun.

Štaviše, naročito od maja 1943. godine, kada se neprijatelj povukao iz severnog Atlantika, najveći broj podmornica potopljen je oko konvoja. Konvoj se stoga ponovo pokazao kako »ofanzivan«, tako i uspešan u sprečavanju potapanja brodova.

Tako su, što se tiče sistema konvoja to je nesumnjivo, pouke I svetskog rata bile potpuno potvrđene u II svetskom ratu.

Osnovni faktori konvojiranja. — Profesor Blekit (Blackett) je — na osnovu rezultata iz 1941—1942. godine, a to je bio period kada je neprijatelj još bio na vrhuncu svoje moći — izradio zanimljivu statistiku o severnoatlantskim konvojima. On je analizirao pet faktora koji znatno utiču na uspeh ili neuspeh odbrane konvoja koji su napale podmornice i na savlađivanje podmorničke flote.

To su bili: broj eskortnih brodova po konvoju, veličina konvoja, brzina konvoja, jačina vazdušne zaštite po konvoju i efikasnost eskortnih brodova.

Prvo, nađeno je da bi povećanje broja brodova u neposrednoj pratični od šest na devet dovelo do smanjenja gubitaka brodova za 25%. Potreba za jakom zaštitom shvaćena je ranije, ali se stalno davalо obrazloženje da se ne raspolaze dodatnim brodovima. Brojčano je ovo mo-

¹⁾ Jervis Bay, pomoćna krstarica koja je pratila jedan severoatlantski konvoj i 5. novembra 1940. god. stupila u borbu sa nemачkim bojnim brodom »Admiral Šer«; potopljeno je 5 brodova od ukupno 38. (Vidi: Kresvel: Rat na moru 1939—1945, str. 105, izdanje VIZ »Vojno delo«, Beograd.) — *Prim. prev.*

žda bilo tačno, no jednostavnim usklađivanjem zadataka, kako bi se veličina neposredne pratnje u vodama gde su podmornice pustošile povećala, a u srazmerno sigurnim područjima smanjila, veličina pratnji se mogla u kritično vreme i na kritičnom mestu znatno povećati.

Ovo je ostvareno samo po završetku iskrcavanja u Severnoj Africi početkom 1943. godine, kada su grupe za podršku koje su mogle ojačati pratnju ugroženih konvoja bile prvi put formirane od postojećih eskortnih brodova. Grupe za podršku začele su se nešto ranije, ali su se sastojale od razarača malog radijusa koji nisu bili u stanju da odgovore svojoj nameni zato što konvoji tada nisu mogli na moru snabdevati gorivom eskortne brodove.

Drugo, zapaženo je da se povećanje prosečne veličine konvoja od 32 na 54 broda odražavalo na smanjenje gubitaka za ništa manje nego 56%. O ovom iznenađujućem rezultatu živo se raspravljaljalo nekoliko meseci.

No, to je činjenica i ona daje konvojiranju nove prednosti, koje se sastoje u tome što veći konvoji omogućavaju da se organizuje manji broj konvoja i što se broj eskortnih grupa može smanjiti, dok se broj brodova u njima može u odgovarajućoj meri povećati. Međutim, stalno se mislilo da ukoliko je konvoj veći utoliko su brodovi u njemu osetljiviji na napad, a u novembru 1940. godine naređeno je da se plovi u konvojima većim od 40 brodova. Tako, pošto se putovanja brodova nisu mogla odlagati i pošto se dodatni konvoji nisu mogli organizovati zbog nedostatka eskortnih brodova, oni brodovi koji su se morali isključiti plovili su pojedinačno. Ove ostatke činili su najbrži i najsporiji brodovi za konvoj. Posledice su bile užasne — gubici sporih brodova koji su plovili samostalno iznosili su 25%. Drugim rečima, svaki brod trajao je četiri putovanja. Čak i najbrži brodovi, osim »čudovišta« sa velikom brzinom, imali su gubitke nekoliko puta veće od brodova u konvoju. Ovo naređenje nije bilo stavljen van snage od juna 1941. godine.

Kao treće, otkriveno je da je povećanje brzine od 7 na 9 čvorova povezano sa smanjenjem gubitaka za 43%.

Ovaj rezultat je takođe u bliskoj vezi sa prisustvom vazdušne zaštite, kada je brzina postala čak značajnija zato što su podmornice zbog vazdušne zaštite morale da ostanu pod vodom. Rezultat nije iznenadio, ali veličina smanjenja bila je iznad očekivanja iako se raspolagalo obimnim statistikama o ne manje iznenadujućem uticaju vazdušne pratnje u I svetskom ratu.

Četvrto, vazdušna zaštita u toku osam časova dnevno doprinela je da se poslednjih meseci 1942. godine, a samo za ovaj period postoje potpuni statistički podaci, gubici smanje za 64%. U stvari, tokom celog rata danju je potopljeno manje od dvanaest brodova u konvojima sa vazdušnom i površinskom pratnjom, dok je 1917. i 1918. godine bilo potopljeno samo pet brodova u konvojima koje su pratili avioni, vazdušni brodovi i vezani baloni i, takođe, površinski brodovi.

Peto, rezultati koje su postigle pojedine eskortne grupe analizirani su u toku dužeg perioda. Na osnovu poređenja broja izgubljenih brodova u konvoju koji je štitila svaka grupa sa ukupnim brojem dana kada je konvoj bio u dodiru sa podmornicama, eskortne grupe mogle su se podeliti u dve klase. Brojevi pokazuju da je za određeno vreme druga klasa izgubila tri puta više brodova od prve, računato prema broju izgubljenih brodova po danu provedenom u dodiru sa podmornicama.

Tako, da su sve grupe dostigle prosečan stepen efikasnosti obeju klase, postiglo bi se smanjenje gubitaka ne manje od 61%.

Tužno je razmišljati o tome da su tek 1943. godine, zahvaljujući nastojanjima naučnika iz odeljenja za operativno istraživanje, viši organi bili upozorenji o ovim činjenicama. A ako sliku bolje pogledamo, videćemo da je ona još crnja, pošto je većina od ovih pet faktora više puta došla do izražaja 1917. i 1918. godine. Veliki doprinos vazdušne pratnje i podrške konvojima bio je dobro zapažen 1917. i 1918. godine, pa ipak kada je počeo II svetski rat, rečeno je da je prvi zadatak mornaričke avijacije bazirane

na kopnu izviđanje neprijateljskih površinskih brodova i rejdera. Vlada i brodske kompanije takođe su zanemarile značaj brzine. Najzad, i eskortne grupe i grupe za podršku bile su u I svetskom ratu redovan oblik zaštite konvoja i u domaćim vodama i na Sredozemnom moru, a izveštaji iz 1918. godine isticali su više puta potrebu za grupnom obukom i obukom zajedno sa avionima za praćenje. Ipak centar za grupnu obuku-Filant (Philante) nije počeo sa radom do sredine 1943. godine. U njemu su površinske i vazdušne pravnje izvodile zajedničke vežbe u realnim taktičkim uslovima protiv savezničkih podmornica i znatno poboljšale svoju efikasnost.

Da navedemo još dva primera. Prvo, tek 1942. godine uvedeni su brodovi za spasavanje na konvojskim rutama, ali oni su činili deo sistema konvoja 1917. i 1918. godine i raspolagalo se mnogim pogodnim brodovima.

Drugo, i važnije, bilo je to tek 1942. godine kada je proizvedeno pramčano protivpodmorničko reaktivno oružje i to zbog toga što su napadi dubinskim bombama na podmornice pokazali slabe rezultate. Ali ovakvo oružje otkriveno je tokom I svetskog rata i bilo zaboravljeno u periodu između ratova.

Izgleda da su vidovi oružanih snaga između I i II svetskog rata zaboravili na pouke. U stvari, nisu zaboravili na strah, i ne samo između dva svetska rata, jer je jedan viši vazduhoplovni oficir, govoreći u Kraljevskom vojnom društvu (Royal United Service Institution) o temi »Vazdušna moć i budući rat«, u aprilu 1954. godine rekao: »Prava stvar koju treba zapamtiti jeste da se 1939—1945. godine vodio prvi vazdušni rat u istoriji, a pre 1939. godine mi nismo ništa znali o vazdušnom ratu«. Istina, on se kasnije u svom predavanju osvrnuo uglavnom na stratešku vazdušnu ofanzivu, ali njegova tvrdnja ni na koji način nije tako ograničena. Činjenica je da iz II svetskog rata nema nijednog važnijeg iskustva u vazdušnim dejstvima na moru upotreboru aviona baziranih na kopnu koje već nije stečeno u I svetskom ratu.

Na kraju, zanimljivo je zapaziti delovanje čak i najslabijih pravnji na rejdere i ratne brodove koji napadaju konvoje. Praktično svi brodovi koje su maskirani rejderi i površinski ratni brodovi potopili u oba svetska rata plovili su samostalno. Neprijateljski brodovi su oklevali da napadnu čak i konvoje sa najslabijom pravnjom, zbog toga što su se izlagali riziku da budu oštećeni, što ih je moglo sprečiti da se vrate u domovinu ili da im smanji sposobnost za potapanje brodova.

Na Badnje veče 1940. godine krstarica »Hiper« (Hipper) odvojila se i punom brzinom izgubila kada se neočekivano našla pod vatrom pravnje (činile su je dve krstarice) konvoja koji je nameravala da napadne. Februara 1941. godine bojni brodovi »Šarnhorst« i »Gnajzenau« (Gneisenau) približavali su se jednom konvoju s namenom da ga napadnu, ali su promenili odluku kada su видeli stari bojni brod »Remiliz« (Ramillies) u sastavu pravnje konvoja. Mesec dana kasnije jedan isto tako stari brod, »Malaja« (Malaya), pratio je veliki konvoj, koji su, blizu Kapverdskih ostrva, osmotrla ova dva bojna broda, ali su opet odustala od napada.

Ipak je u Admiralitetu preovladala zabluda da bi bilo najbolje da se u ovakvoj kritičnoj situaciji konvoj rasturi. Ova zabluda je doprinela da se u leto 1942. godine konvoju PQ.17, koji se nalazio naspram norveške obale, uputi nesrećan signal. Iako je PQ.17 imao srazmerno snažnu protivpodmorničku i protivavionsku pravnju od razarača i korveta, naređeno mu je da se rasturi. Ishod je suviše dobro poznat da bi ga trebalo ponavljati (podmornice i avioni potopili su 23 od ukupno 34 broda), a senka koja je pala na odnose između trgovačke i ratne mornarice nije se još izgubila.

Protivpodmornička dejstva. — Krajem maja 1943. godine Denic je povukao podmornice iz severnog Atlantika zbog teških gubitaka u napadu na konvoje i raspoređio po drugim delovima sveta. Posebno jak sastav — u stvari nekoliko grupa — uputio je na centralni Atlantik

da napada gusti konvojski saobraćaj koji se razvijao između SAD i Sredozemlja. Sreća je što se ovaj period poklopio sa ulaskom eskortnih nosača aviona, praćenih protivpodmorničkim razaračima, u sastav protivpodmorničkih grupa američke ratne mornarice.

Ove protivpodmorničke grupe prvo su bile upotrebljene za blisku podršku konvoja na ugroženim područjima, a kasnije su dejstvovale kao daljna podrška. Rezultati su bili sjajni — potopljen je vrlo mali broj brodova, dok su gubici neprijatelja bili strašni. Protivpodmornički avioni su sami potopili mnoge podmornice, a ostalo u sadejstvu sa eskortnim brodovima. Napad na plovidbu centralnim Atlantikom bio je potpuno savladan.

Međutim, opasno je iz ovih događaja izvlačiti suviše sigurne zaključke. U ono vreme naša obaveštajna služba mogla je iz raznih izvora da pribavi najtačnija obaveštenja o poziciji neprijateljskih podmornica. Stalno su se ponavljale situacije u kojima su avioni iz sastava protivpodmorničkih grupa bili u stanju da na površini iznenade nepokretne podmornice koje su se snabdevale gorivom iz »krava muzara«.¹⁾ Bilo je moguće uništiti redom svaku podmornicu iz čopora.

Stoga, pre nego što procenimo uspeh protivpodmorničkih grupa u budućnosti, neophodno je oceniti da li će se opet raspolagati takvim preciznim obaveštenjima. Ja lično smatram da bi bilo pogrešno pridavati preveliku važnost statistikama o bici na centralnom Atlantiku i da se vredniji podaci mogu dobiti brižljivom analizom mirnodopskih vežbi posle 1946. godine, na kojima su učestvovale protivpodmorničke grupe, a naročito onih protiv brzih podmornica. Ovakav stav mogao bi se kritikovati kao defetištički, naročito u eri balističkih raketa na podmornicama, koja se bliži, ali svakako je bolje biti realan nego se prepustiti razmišljanju o onome što nam se sviđa.

¹⁾ Krava muzara (»milch CONS«) kolokvijalni je naziv za nemачke podmornice koje su služile za snabdevanje borbenih podmornica gorivom. — *Prim. prev.*

OBJAŠNJENJE

Ovaj spis se s pravom može kritikovati zbog toga što daje suviše crnu sliku i što zanemaruje pouke pravilno primenjene u II svetskom ratu. Nesumnjivo je da su mnoge pouke shvaćene i primenjene. Naše granate su znatno poboljšane; naša brodska skladišta bila su osigurana od požara »Hud« (Hood) je bio potopljen zato što oklop iznad skladišta nije bio dovoljno debelo; nesreća nije bila posledica loše projektovanog skladišta već nedostatka novca za modernizaciju između dva svetska rata) i naša noćna dejstva, kao što je bitka kod Matapanu pokazala, neizmerno su se poboljšala od jitlandske bitke. Osim toga, naši razarači su bili odlično obučeni.

Ali sve se ovo uglavnom odnosi na dejstva flote, koja su bila glavni predmet proučavanja i obuke između ratova, kada je malo pažnje bilo posvećeno zaštiti trgovачke mornarice, što je prouzrokovalo krizu i u pomorskom ratu 1917. godine. S druge strane, ispoljeni optimizam u odnosu na sposobnost flote da dejstvuje bez vazdušne zaštite u okviru radijusa neprijateljskih bombardera bio je preteran. Bio je potreban Singapur 1942. godine pre nego što su se ove pouke urezale u pamćenje. Zato smatram da je moja slika korektna.

Kada se razmatraju razlozi nastalih grešaka i propusta koje sam naveo, lako se može odbaciti ovo pitanje kao prosto time što se može reći da su mornarički oficiri i njihovi politički rukovodioci priglupi ljudi od kojih se nije moglo ni očekivati da bolje urade. Ali ovo nije tačno i tu mora da postoji neko dublje objašnjenje. Stoga ću letimčno razmotriti primere i videti da li se može otkriti zajednička nit koja bi mogla dati odgovor na ovo pitanje.

Uzmimo najpre pitanje konvoja. Izgleda da Admiritet u toku I svetskog rata nije uspeo da proceni, prouči, zapamti šta se događalo u prošlosti. Pored toga, njegova ocena problema u vezi sa napadima podmornica na konvoje bila je pogrešna. Vrlo je teško pronaći ma kakav razlog ili objašnjenje za stav Admiraliteta.

Između ratova nije bilo, što je za žaljenje, interesovanja za probleme zaštite prometa, premda su saveznici 1917. godine bili skoro bačeni na kolena. Usredsređenost na dejstva flote bila je potrebna, i pored toga što su površinske flote mogućih neprijatelja na zapadnoj hemisferi bile skoro beznačajne i što se znalo da Nemačka gradi podmornice. Dejstva flote su bila divna, konvojiranje i njegova zaštita monotoni, nezanimljivi i, naravno, retko vredni pažnje novina. Priča o podmorničkoj kampanji 1917. godine bila je tragična i verovatno da je postojala ljudska želja da se zaboravi. Mislim da je tome takođe doprinelo i zakašnjenje u sastavljanju pomorskih istorija I svetskog rata, jer su one sasvim jasno dale istinit prikaz događaja i objasnile ogroman uticaj konvoja na podmornički rat.

Dalje, zbog štednje štabna istorija protivpodmorničkih dejstava nije bila nikad napisana. Možda smo se takođe prevarili što smo suviše očekivali od podvodnog električnog lokatora (asdika) i stoga dozvolili da se opasnosti od podmornica ne posveti dovoljna pažnja. Vera u razornu moć dubinske bombe bila je takođe preterana, a probe u realnim uslovima nisu se mogle izvršiti. Postoji još jedno objašnjenje: vlada je bila opsednuta predlozima za zabranu podmorničkog ratovanja, o kojima su između dva svetska rata zemlje stalno diskutovalе.

Isto tako je teško objasniti našu nespremnost za noćne površinske napade podmornica na trgovачke brodove i potpuno odsustvo procene značaja mornaričke avijacije u borbi protiv podmornica. Jedan razlog je moguće naći u izdvajaju obalske komande iz sastava ratne mornarice. Zakašnjenje u izdavanju istorije vazduhoplovног rata još jedan je važan faktor koji se može uzeti u obzir, jer su se dve knjige koje se odnose na ovaj problem pojavile jedna 1934. a druga 1937. godine. Istorijar mornarice je materijal o avijaciji prepustio istorijama Ministarstva vazduhoplovstva. Ograničenja u noćnim dejstvima na površini na vežbama, koja su zbog sigurnosti nametnuta podmornicama, možda su takođe uticala na našu ne-

spremnost da se borimo sa podmornicom na površini; jer su pre II svetskog rata noćne vežbe sa podmornicama na površini bile zabranjene. Verujem, međutim, da glavno objašnjenje može samo biti da mornarički oficiri nisu znali šta se događalo u podmorničkoj kampanji ili, ako su znali, onda nisu pravilno shvatili ove događaje.

Isto tako nedostatak pravilnih smernica u odnosu na potrebe za mornaričkom avijacijom, za dejstva brodova-zamki, za naše mere protiv maskirnih rejdera, za zaštitu konvoja od napada površinskih brodova i za pomorsko-desantna dejstva teško je na drugi način objasniti osim da je to bila posledica neznanja ili neuspeha da se shvati prošlost. Mislim da je neznanje bilo najjači faktor.

U vezi sa pitanjem pravilne upotrebe aviona u obrani prometa, bilo da ih je trebalo upotrebiti kao pratinje konvoja, bilo za patroliranje nad pomorskim putevima i za ofanzivna pretraživanja, problem je mnogo manje jasan. Pa ipak, ja verujem da je oficirima koji su planirali protivpodmorničku ofanzivu u Biskajskom zalivu bila pružena jedna jasna ocena iskustava o otrantskom baražu, oni bi došli do potpuno drugačijeg zaključka o njenoj vrednosti i nastojalo bi se da se avioni rasporede u područja gde bi mogli pratiti ugrožene konvoje.

Propust da se nastavi sa proizvodnjom magnetskih i akustičnih mina i da se preduzmu mere protiv njih takođe nije lako objasniti. Ovu nezgodu je dobrom delom prouzrokovao pogrešan utisak stečen prilikom ispitivanja dejstva na dnu ležećih mina na ratne brodove koja su vršena u nerealnim uslovima. Na osnovu ovih ogleda zaključeno je da na dnu ležeće mine neće biti efikasne protiv bojnih brodova. Možda je ovo tačno, ali svakako nije bilo tačno što se tiče krstarica ili lakših brodova, niti što se tiče trgovackih brodova, koje su magnetne mine najviše ugrožavale. Mislim da nije potrebno raspravljati o odbrani Skapa Floua. Potopljeni brodovi su srazmerno jeftino sredstvo da se obezbedi pristanište, pa je dalji komentar suvišan.

Dakle, postoje li neke zajedničke niti koje se pro-vlače kroz ovu neveselu priču? Ja smatram da postoje. Prvo, mislim da je svakako propušteno da se pročitaju pouke istorije ili možda, da se blaže izrazimo, da se pro-uče važne kampanje. Drugo, mada smatram da je ovo imalo manje uticaja, postojala je očigledna nesposobnost da se pravilno protumače pouke istorije. Treće, pogrešno se rasuđivalo o uticaju novih oružja i sredstava na bu-duće vođenje pomorskog rata. Posebno navodim slučaj sa podvodnim električnim lokatorom i magnetskom minom.

Ovde treba napomenuti da mnogi događaji u ostalim mornaricama u II svetskom ratu pružaju slične, a u nekim slučajevima i gore primere. Smatrao sam da nije zgodno da jedan britanski oficir, pored britanskih grešaka, komentariše i o greškama drugih iako se statistike koje su korišćene odnose na ceo svet. Ja ne sumnjam da će moji prijatelji u američkoj mornarici shvatiti da Britanci nisu bili jedini koji su grešili, a oni će moći da iz svoje istorije izvuku sopstvene zaključke ako budu voljni da je podvrgnu istoj vrsti ispitivanja koju sam ja prime-nio na britansku.

Ali kada razmatramo nemačka dejstva protiv trgo-vačkih brodova, možemo sa zaprepašćenjem da konsta-tujemo da će mornarica, koja je ušla u rat sa samo 57 podmornica, od kojih su jedino 48 bile u službi i čija je borbena podmornička flota sredinom 1940. godine sma-njena na 21 podmornicu, postići tako mnogo, potopiti tako veliki broj brodova i skoro sasvim se približiti cilju. Za nemačku mornaricu rat je prerano počeo. Naravno, bilo je grešaka, uglavnom kao posledica pogrešne procene novih oružja i taktike, no malo je što zaboravljen u periodu između dva rata. Možda razlog leži u činjenici da je, kao i posle II svetskog rata, jezgro za širenje nemačke mornarice posle I svetskog rata bilo formirano oko istorijskog odeljenja, koje je pomno proučilo istoriju rata na moru. U stvari i Reder (Reader) i Ruge bili su istoričari pre nego što su postali komandanti mornarice.

OPRAVDANJE

Pretpostavljam da sam vas ubedio da je uzrok nevoljama o kojima sam govorio bilo uglavnom nepoznavanje pouka iz prošlosti i, u manjoj meri, neuspeh da se pravilno protumače ove pouke. Interesantno je da se ispita i proanalizira razlog za sve ovo.

Verujem da je glavni uzrok nasleđe koje potiče s kraja XIX i početka XX veka, kada je ratna mornarica, posle niza mirnih godina, propustila da utvrdi pravilne prioritetne zadatke. U toku mnogih godina ona je bila zauzeta onim što bi se danas nazvalo »hladnim ratom«. Demonstriranje snaga, sprečavanje krijumčarenja oružja i robova, manji kolonijalni ratovi i iznad svega njeno samo prisustvo kao glavnog oslonca mira koji diktira Britanija (uspešno sredstvo za zastrašivanje) prouzrokovali su sa-mozadovoljstvo, koje je lepo opisano geslom: »Farbanje broda preće je od topova«.

U ovakvoj atmosferi proučavanje ratne veštine nije se moglo razviti i, što je još gore, oni koji su pokušali da to čine — okarakterisani su kao osobnjaci i nisu unapređeni.

Pismo koje je 1911. godine uputio prvi pomorski lord, admiral Vilson (Wilson), prvom lordu Admiraliteta, Vinstonu Čerčilu, jasno pokazuje stav mornarice pred I svetski rat. Komentarišući predlog ministra rata, lorda Holdejna (Holdane), da bi Admiralitet trebalo da obrazuje admiralstab poput Generalštaba KoV, koji bi sastavljaо ratni plan, admirал Vilson je rekao: »Katkada se čuju predlozi onih koji propagiraju formiranje admiralstabа da treba specijalno odabratи i obučiti oficire za rad u štabu Admiraliteta i u štabovima komandanata flota. Mornarica bi se s najvećim prezriom odnosila prema svakoj grupi oficira koji bi javno tvrdili da su specijalno pripremljeni da razmišljaju. Ni u jednom se vidu oružanih snaga ne razmišlja više nego u mornarici, ali oficiri se ocenjuju prema onome što rade kada su na brodu«.

Danas je ovo stanovište preživelo i nestalo, ali se zadržalo u međuratnom periodu i mislim da je prouzrokovalo većinu počinjenih grešaka. Postoje još tri manje značajna uzroka. Prvi koji nam pada na pamet je činjenica da su neki delovi javnog mnenja uvek spremni da na račun vojske upute podrugljivu primedbu da se vojnici stalno spremaju da vode poslednji rat. Možda u ovome ima malo istine, ali najopasnije u ovoj tvrdnji je to što ona kod oficira stvara prirodno ustezanje da proučavaju istoriju. Oni su navedeni na pomisao da će biti obeleženi kao borci poslednjeg rata.

Uz ovo postoji uobičajeno mišljenje da je istorija mrtva stvar, da je sve to sada prošlo i da je najbolje gledati napred, prema budućnosti.

Admiral lord Fišer (Fischer) donekle je uticao na ovakav stav, jer je rekao slično Henriju Fordu, »Istorijska je glupost«, ali se istovremeno široko koristio poukama iz prošlosti da potkrepi svoja nastojanja, a pred I svetskim ratom on je doprineo da se u Višoj vojnopolomorskoj akademiji uvede proučavanje ratne veštine kako u prošlosti tako i u budućnosti.

I treće, postoji mišljenje da je proučavanje istorije gubljenje vremena zbog toga što se u toku dejstva nema vremena da se pogleda u knjige. Zbilja, ovo se može uprediti sa situacijom nekog lekara koji na polici ima gomilu udžbenika i medicinskih časopisa. Da bi se upoznao sa novinama, on mora neprekidno da ih proučava, što u stvari predstavlja proučavanje istorije medicine i hirurgije. Kada dođe vreme da da dijagnozu ili izvrši operaciju, on nema vremena da konsultuje knjige; ali može dati dijagnozu i operisati zato što je podrobno upoznat sa iskustvom — ne samo svojim, nego i sa iskustvom ostalih ljudi; drugim rečima — sa istorijom svoje veštine. Isto tako i ratnik mora dobro poznavati pouke prošlosti kako bi u borbi u kritičnom trenutku mogao instinkтивno i trenutno doneti pravilnu odluku. Da postigne ovo, on mora kritički da pročita istoriju i da je stalno proučava. Mornarički oficir u štabu ili višoj komandi koji nije pot-

puno upoznat sa pomorskom istorijom, a naročito sa istorijom II svetskog rata, nema kvalifikacije za svoj posao.

Nesumnjivo je da ima istine u optužbi da su vojnici skloni verovanju da će ratovati poslednji put. Ali oni to čine nesvesno. Ono što se od njih traži jeste da gledaju napred, da razmišljaju kako će nova oružja i druga sredstva uticati na taktiku i strategiju budućeg rata, ali da ne zanemaruju prošlost. Pre svega, kad god se uvodi u upotrebu neko novo oružje, neophodno je pogledati da li postoji sličan slučaj u prošlosti koji će nam poslužiti kao putokaz za njegovu upotrebu.

Ukratko, može se reći da je lako dokazati da ljudi koji ignorišu istoriju čine ozbiljne greške. Međutim, teško je uočiti pouke, a onda je čak još teže iskoristiti ih u budućem planiranju. Ne mogu reći kako ovo treba postići, ali apelujem da treba pokušati.

ZAKLJUČCI

Smatram da ima nekoliko zaključaka koji se mogu izvesti kratko i jasno:

Prvo, istoričare pomorskog rata treba podsticati da temeljito istražuju pouke iz poslednjeg rata i kampanja sličnih korejskoj i sueckoj. Potreban je novi Mahan.

Drugo, odeljenja za operativno istraživanje treba proširiti, a operativno istraživanje uključiti u sve vidove pomorskih dejstava.

Treće, štabne škole treba ohrabrivati da se koriste poukama prošlosti kao putokazom prilikom rešavanja problema budućnosti. One svoje slušaoce moraju podsticati da izgrađuju naučan način prilaženja pomorskim dejstvima, a naročito da pokušaju da probleme svedu na kvantitativne pokazatelje. One moraju naglasiti potrebu da se podaci i činjenice provere pre nego što se izvuku važni zaključci i da posebno imaju na umu da se mišljenja glavnokomandujućih i komandanata brodova, data u

izveštajima neposredno posle borbe i bez potpunog poznавanja događaja kod obe strane, ne mogu uvrstiti u »činjenice«.

Četvрто, ispitivanje novih oružja, nove opreme i novih brodova mora se vršiti u realnim uslovima ako se želi doći do pravilne odluke o njihovoj budućoj upotrebi.

Živimo u periodu kada je probleme pomorskog ratovanja teže rešiti i kada je budući izgled mornarice teže predvideti nego u ma kojem drugom periodu istorije. Ništa ne treba zanemariti što može doprineti rešenju ovih problema, a ja smatram da pouke prošlosti pružaju najveću pomoć.

General-potpukovnik

Dž. C. Berger

POMORSKODESANTNE OPERACIJE U NUKLEARNO DOBA*)

Da li pomorskodesantna dejstva imaju kakvu ulogu u operacijama u atomsko doba? Mi, pripadnici mornaričkodesantnih jedinica, uvereni smo da imaju.

Nuklearno oružje nije onemogućilo izvođenje nijednog vida borbenih dejstava — ali je dovelo do nerentabilnosti velike koncentracije snaga. Kao posledica toga bilo je neophodno pronaći sredstva i načine da se smanji nagomilavanje.

Mornaričkodesantne jedinice su rešile taj problem stvaranjem nove koncepcije pomorskog desanta — vertikalnog obuhvata. Takav način izvođenja desanta, pri kojem se maksimalno koriste brzina, pokretljivost, elastičnost i vatrena moć, obezbeđuje uspešno iskrcavanje na neprijateljsku obalu.

Posle pojave atomske bombe, koja je ubrzala okončanje II svetskog rata, bilo je neophodno da ratna mornarica i mornaričkodesantne jedinice svedu na što manju meru prevoženje trupa i materijala površinskim transportnim sredstvima na obalu u fazi iskrcavanja desanta. Taj način prevoženja površinskim plovnim sredstvima bio je suviše spor. Danas, nuklearna opasnost neminovno

*) Lieutenant General J. C. Burger, USMC, *Amphibious Warfare in the Nuclear Age*, »Army Information Digest«, jul 1961. Preveo s engleskog Milan Parmaković; redigovao prema originalu Popović Momčilo.

nameće izbegavanje velikog grupisanja brodova koje je bilo karakteristično za pomorskodesantne operacije u drugom svetskom ratu. Upotrebom helikopterskih desantnih jedinica koje uzleću sa veoma rastresito raspoređenih brodova ta dva nedostatka su otklonjena.

Glavno svojstvo savremenog pomorskodesantnog operativnog odreda je brzina. Mornarički transportni brodovi, podešeni za nošenje helikoptera, u stanju su da drže korak sa udarnim odredom nosača aviona. Pored toga, za helikopterska dejstva su preuređeni i prilagođeni i klasični nosači aviona i desantni brodovi.

OPERATIVNI ODRED U DEJSTVU

Pomorskodesantni operativni odred je samostalna jedinica, sposobna da se brani od napada iz vazduha i od napada površinskih brodova ili podmornica.

Prva faza pomorskodesantne operacije je avio-priprema u rejonu cilja, koju vrši sa nosača aviona avijacija daljnog dejstva naoružana nuklearnim sredstvima. Još dok se operativni odred nalazi oko 1.000 milja od cilja, njegovi avioni počinju da bombarduju rejon cilja. Približavanjem operativnog odreda mestu iskrcavanja, bombardovanje se prenosi u dubinu neprijateljske teritorije. Kad se operativni odred približi rejonu cilja na oko 500 milja, neutralisanju neprijateljskog sistema odbrane pridružuju se i laki jurišni avioni.

Najveću opasnost za operativni odred predstavlja neprijateljevo nuklearno oružje, te se vlastiti avioni usmeravaju na uništavanje tih ciljeva. Maksimalna pažnja se obraća na baze iz kojih projektili ili avioni mogu da dejstvuju protiv operativnog odreda ili rejona iskrcavanja. Koncentracije trupa, komunikacije i industrijska postrojenja smatraju se kao drugorazredni ciljevi.

Faza iskrcavanja odražava danas najbitniju promenu u koncepciji pomorskog desanta. Desant se više ne preduzima protiv jedne odbrambene linije ili odseka obale.

On se izvodi u čitavoj zoni. Bez obzira na jačinu svog obalskog odbrambenog sistema, nijedna zemlja danas ne može smatrati da raspolaže efikasnom odbranom protiv pomorskog desanta. Koncepcija vertikalnog obuhvata omogućava neograničen izbor rejona iskrcavanja.

Mornaričkodesantne snage više ne zavise, kao što je ranije bio slučaj, od pogodnosti obale za desant. Opasnost od napada na bilo kom delu obalnog pojasa prisiljava neprijatelja da široko razvije svoje snage.

Današnje desantne jedinice su u stanju da nanesu strahovit udarni efekat iznenadenjem, brzinom i dubinom početnog prodora. Ta vrsta desanta je idealno podesna za dejstva sa vazdušnodesantnim snagama KoV. Ona, takođe, omogućava koncentraciju jakih borbenih snaga unutar odbrambene zone neprijatelja.

Mornaričkodesantne snage se kao celina, u taktičkom i logističkom pogledu, iskrcavaju u rejonu cilja. Više nije potrebno voditi borbu na zemljištu da bi se ti ciljevi zauzeli; helikopter omogućava prilaženje cilju iz bilo kog pravca.

Helikopter je smanjio zavisnost dejstava od sporog, osetljivog prevoženja plovnim transportnim sredstvima sa broda do obale. On je, takođe, smanjio potrebu za putevima i mostovima koji vode od obale u dubinu teritorije a koji su često ograničavali izbor rejona iskrcavanja.

Mornaričkodesantne snage mogu danas da se iskrcaju i u uslovima na moru koji bi ranije onemogućavali izvođenje pomorskog desanta. Upotreba helikoptera, dakle, omogućava našim snagama da se, zaobilazeći neprijateljska uporišta, brzo koncentrišu ili dekoncentrišu, kako bi napali na bokove ili pozadinu neprijatelja. Pored toga, izbor zemljišta u dubini neprijateljske teritorije isto tako je neograničen kao i izbor odseka obale za početno iskrcavanje. Helikopter, takođe, smanjuje zavisnost od komunikacijskih linija na kopnu i ubrzava snabdevanje i dotur.

Najozbiljniji je nedostatak helikoptera što ne može da prenosi tešku opremu potrebnu za podršku desantnih

snaga. U svim pomorskodesantnim dejstvima, bez obzira na veličinu, tenkovi, samohotke, inžinjerijska oprema i predmeti snabdevanja u rasutom stanju moraju se i dalje doturati preko obale. Ta kombinacija kopnenog i vazdušnog načina dejstva predstavlja koncepciju mornaričkodesantnih jedinica za korišćenje mornaričkodesantnih snaga u nuklearno doba.

RAZVIJANJE SNAGA

Današnje mornaričkodesantne jedinice su spremne za bilo kakav oblik rata. Jezgro njihovih borbenih delova sačinjavaju tri mornaričkodesantne divizije i tri vazduhoplovna puka (vinga)* mornaričkodesantnih jedinica. Ove jedinice čine glavninu dveju flotnih mornaričkodesantnih snaga, od kojih je jedna dodeljena Atlantskoj a druga Pacifičkoj floti.

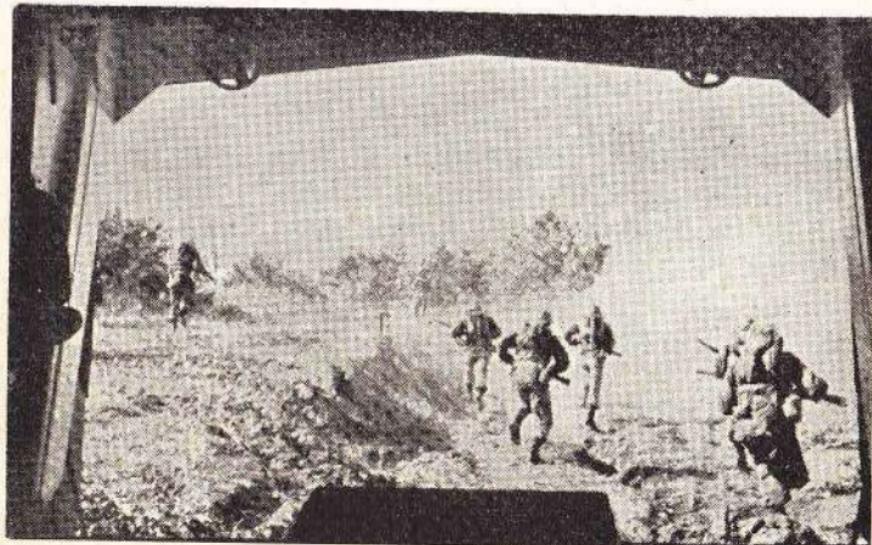
2. Mornaričkodesantna divizija i 2. vazduhoplovni puk, koji čine glavninu mornaričkodesantnih snaga Atlantske flote, stacionirani su u Severnoj Karolini. Jedan desantni bataljon i jedna eskadrila jurišne avijacije te združene borbene jedinice nalaze se u sastavu Šeste flote na Sredozemnom moru. U slučaju potrebe, ostatak te divizije i vazduhoplovног puka može da stupi u dejstvo u roku od nekoliko časova.

1. mornaričkodesantna divizija se nalazi u Kamp Pendletonu u Južnoj Kaliforniji. Druga polovina te pacifičke združene vazduhoplovno-kopnene jedinice, 3. vazduhoplovni puk mornaričkodesantnih jedinica, stacioni-

*) U američkoj vojsci vazduhoplovni puk (wing) je pokretna vazduhoplovna jedinica koja može da samostalno izvodi dejstva. Ona se sastoji iz: borbene avio-grupe, grupe za održavanje i snabdevanje, grupe avio-baze i odgovarajuće sanitetske jedinice. Borbena grupa ima dve ili više eskadrila, a najčešće tri. U lovačkoj eskadrili ima oko 25, a u bombarderskoj oko 10 aviona. Letački sastav vazd. puka broji preko 300 ljudi, a ostalih oko 1.000. Veća jedinica od vazd. puka je vazduhoplovna divizija koja ima 2—5 pukova.

rana je u blizini El Toro. Te jedinice su takođe sposobne da se za kratko vreme iskrcaju i otpočnu borbena dejstva.

U prekomorskim oblastima 1. mornaričkodesantna brigada, koja u svom sastavu ima jednu pukovsku desantnu grupu i jednu vazduhoplovnu grupu mornaričkodesantnih jedinica, stacionirana je na Havajima.

*Sl. 1 — Iskrcavanje pešadije posle artiljerijske pripreme.
Snimak je napravljen iz amfibijskog oklopног transportera.*

Na Okinavi i u Japanu, 3. mornaričkodesantna divizija i 1. mornaričkodesantni vazduhoplovni puk, bez jedinica u sastavu brigade na Havajima, stacionirani su na granici jedne ogromne oblasti u kojoj plamen sukoba može izbiti svakog trenutka.

SPECIJALNE GRUPACIJE

Pored tih poznatijih formacija mornaričkodesantne jedinice obrazuju i grupacije koje se formiraju da bi se zadovoljila određena potreba. Kao primer se može uzeti mornaričkodesantni i vazduhoplovno-kopneni operativni

odred. Taj naziv se ne odnosi ni na koju jedinicu određene jačine, već na razne desantne formacije koje se obrazuju po potrebi.

Jedan od njih je ekspediciona mornaričkodesantna jedinica koja se često jednostavno naziva MEU*). To je desantna jedinica koja se sastoji od jedne bataljonske desantne grupe i jedne vazduhoplovne eskadrile. Njom obično komanduje oficir kopnene vojske ili vazduhoplovni oficir, potpukovnik ili pukovnik.

Osnovna borbena jedinica bataljonske desantne grupe je pešadijski bataljon. On ima štabnu četu, pozadinsku četu i četiri pešadijske čete, te predstavlja osnovni borbeni deo mornaričkodesantne divizije. Sa delovima za podršku, koji ulaze u sastav bataljonske desantne grupe, obično ima 65 oficira i 1.535 vojnika i podoficira.

Sl. 2 — Vojnici se iskrcavaju na obalu za vreme vežbe u izvođenju desanta, praćeni jurišnim amfibijskim vozilom koje u kupoli ima haubicu 105 mm.

Ako bataljonska desantna grupa treba da dejstvuje samostalno ili polusamostalno, obično se ojačava i jedinicama za podršku i oruđima veće vatrene moći.

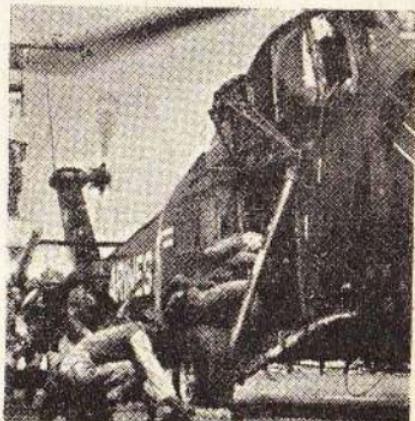
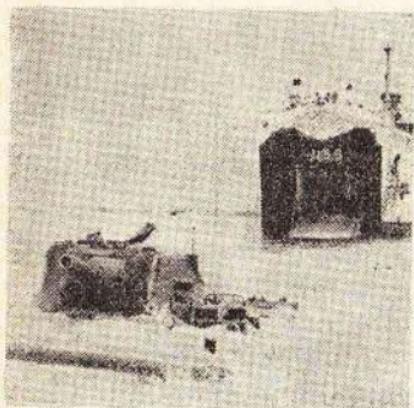
Jedinice za podršku mornaričkodesantnih jedinica obrazuju deo u sastavu flotnih jedinica Atlantske flote i deo u sastavu flotnih jedinica Pacifičke flote. Te dve formacije se mogu uporediti sa odgovarajućim jedinicama korpusa KoV. One u svom sastavu imaju jedinice za podršku veće vatrene moći koje se obično koriste u borbenim dejstvima pešadije.

*) *Marine Expeditionary Unit*, skraćenica MEU izgovara se em-i-ju. — Prim. prev.

Desantna jedinica koja se sastoji od jedne pukovske desantne grupe i jedne vazduhoplovne grupe naziva se mornaričkodesantna ekspediciona brigada. Njen komandant može biti pukovnik ili brigadni general, i to oficir KoV ili vazduhoplovni oficir.

Mornaričkodesantni pešadijski puk može da se upotrebni kao deo veće jedinice, kao što je brigada koju smo već spomenuli, ali i kao pukovska desantna grupa. Tipična desantna grupa trebalo bi da ima 230 oficira i 4.470 vojnika i podoficira.

Jačina mornaričkodesantne divizije je 18.717 ljudi. Sa vazduhoplovnim pukom ona obrazuje grupu poznatu kao mornaričkodesantni ekspedicioni odred. Kao i druge desantne jedinice u okviru mornaričkodesantnih snaga, one se često nazivaju samo prema svojim početnim slovima — skraćenici.

Sl. 3 — Transportni brodovi ratne mornarice preuređeni u nosače helikoptera su u stanju da drže korak sa brzim udarnim odredom nosača aviona.

Mornaričkodesantnim ekspedicionim odredom (MEF)* obično komanduje general-potpukovnik koji ima kombinovani štab u čijem se sastavu nalaze vazduhoplovni ofi-

*) The Marine Expeditionary Force. — Prim. red.

ciri i oficiri KoV. Odred je obično ojačan sredstvima za podršku veće moći — tenkovima, teškom artiljerijom, inžinjerijom, amfibijskim tegljačima i sličnim jedinicama. Taj operativni odred može imati i do 38.000 ljudi.

Dok su mornaričkodesantna divizija, puk i bataljon formacijske jedinice ekspedicione mornaričkodesantne

snage — ekspediciona mornaričkodesantna jedinica, mornaričkodesantna ekspediciona brigada i mornaričkodesantni ekspedicioni odred — su taktičkooperativne formacije koje se obrazuju za izvršenje određenog zadatka od kojeg i zavise njihov sastav i veličina.

Sl. 4 — »Konačni odlučujući faktor je uvek bio, i još uvek je, vojnik na zemlji sa oružjem u ruci«; ovde je dat reaktivni bacac.

AVIJACIJA MORNARIČKO-DESANTNIH JEDINICA

Načela o borbenoj upotrebi mornaričko desantnih jedinica ističu potrebu čvrste koordinacije dejstava na kopnu i u vazduhu. To zahteva da kopnene i vazduhoplovne jedinice, bez obzira na veličinu, dejstvuju usklađeno.

Da bi se obezbedilo što bolje sadejstvo, oficiri kopnene vojske se dodeljuju vazduhoplovnim štabovima, a vazduhoplovni oficiri štabovima pešadijskih jedinica. Pored toga, specijalne vazduhoplovne jedinice i jedinice rodova i službi kopnene vojske združuju se radi izvršenja specifičnih zadataka. Takve jedinice imaju zajedničku komandu u kojoj se nalaze vazduhoplovni oficiri i oficiri kopnene vojske.

VAZDUHOPLOVNE JEDINICE

Avijacija mornaričkodesantnih jedinica se sastoji od tri vrste jedinica — vazduhoplovnih pukova, vazduhoplovnih grupa i vazduhoplovnih eskadrila. Retko se dešava da su dva puka potpuno identična. U jedinicama opštег tipa eskadrile se spajaju u grupe radi izvršenja određenog zadatka ili uloge. Tim spajanjem se obezbeđuje elastično prebacivanje eskadrila iz jedne grupe u drugu i grupa iz jednog puka u drugi. To omogućava komandantu jedinice da izvrši bilo koji zadatak.

Vazduhoplovni puk opšteg tipa ima u svom sastavu 320 borbenih aviona svih vrsta. To je izbalansirana vazduhoplovna borbena jedinica, namenjena da obezbedi efikasno dejstvo u bilo kojoj vrsti taktičke vazdušne podrške potrebne u toku izvođenja pomorskog desanta. On mora da obezbedi prevlast u vazduhu, presretanje i direktnu podršku jedinicama koje izvode desant.

Vazduhoplovni puk mornaričkodesantnih jedinica može da podržava jednu ili više mornaričkodesantnih divizija ili manjih združenih taktičkih grupa obrazovanih od avijacije i delova za borbu na kopnu, zavisno od nekoliko faktora: zadatka, geografskog položaja mesta izvođenja dejstava i situacije kod neprijatelja.

Sl. 5 — Prikazujući raznovrsnost »flajing varhors« (Flying Workhorse) spušta gumeni rezervoar sa 525 galona goriva na nedavnim manevrima.

Oko 30 posto aviona u vazduhoplovnom puku opštег tipa čine transportni avioni. Njegova helikopterska grupa, načelno, može odjednom da poneše oko 1.500 vojnika. To otprilike odgovara veličini jedne bataljonske desantne grupe.

Eskadriile transportnih aviona mornaričkodesantnih jedinica raspolažu avionima koji se pune gorivom u letu i služe za transport trupa.

Vazduhoplovni puk opštег tipa ima 1.509 oficira i 9.331 podoficira i vojnika.

SPREMNOST ZA NEPOSREDNA BORBENA DEJSTVA

Naša zemlja danas živi u doba nuklearnog rata. Svaki od naših vidova oružane sile mora nastojati da održava potpunu borbenu gotovost.

Pripadnici mornaričkodesantnih jedinica osećaju da su sa svojom sadašnjom jačinom i usvojenim načelima o njihovoј taktičkoј upotrebi u stanju da izvrše dodeljene im zadatke.

Vrlo dobro nam je poznato da je napad projektilima moguć protiv bilo kojeg dela zemaljske kugle. Ali, isto tako znamo i da sami napadi projektilima ne bi bili dovoljni da se neprijatelj savlada, sem ako kao zemlja nismo rešeni da vodimo rat do potpunog uništenja. Da bismo pobedili moramo još zauzeti i držati teritoriju koju je agresor okupirao.

Pripadnici mornaričkodesantnih jedinica kao i ostali vojnici veruju da u svakoj borbi dolazi trenutak kada se mora stupiti u neposredan dodir s neprijateljem radi izvojevanja pobeđe. Konačni, odlučujući faktor u tome je uvek bio, i još uvek je čovek na zemlji sa oružjem u ruci. Taj vojnik, i ono što on čini, odlučuje ko će pobediti ili izgubiti. Svi naši napor u okviru mornaričkodesantnih jedinica, prema tome, pružaju podršku tom čoveku. Za nas, to je strelac mornaričkodesantnih jedinica.

Oni koji smatraju da značaj mornaričkodesantnih dejstava opada učiniće dobro ako preispitaju potencijalna opasna mesta u svetu. Pripadnici mornaričkodesantnih jedinica čvrsto veruju da, ako eventualni rat bude nametnut Sjedinjenim Državama, potreba za načinom borbe koji se primenjuje u savremenim pomorskodesantnim dejstvima biće veća no ikad ranije.

Ratna mornarica i mornaričkodesantne jedinice su spremne za izvršenje zadatka.

Potpukovnik
Džems P. Lajk

OBEZBEDENJE POZADINE*)

Početak nuklearnog doba doveo je do postepenog sagleđavanja opasnosti koja preti pozadini savremenog bojišta. Mogućnost upotrebe nuklearnog oružja mnogostruko je uveličala ovu opasnost. Razmešteni u pozadini radi zaštite od nuklearnog oružja, objekti su postali veoma osetljivi na napad jedinica transportovanih vazdušnim putem ili gerile.

U obrani, pošto se taktičke jedinice raspoređuju po odbrambenim rejonima, nastaju međuprostori između njih. Infiltrirani delovi i gerilci prolaze kroz ove međuprostore, tumaraju po dubini, seku linije veze, izoluju štabove, uništavaju skladišta i šire pustoš. Oni mogu nositi sobom atomski eksploziv za rušenje ili koordinirati napade sa nuklearnim udarima svojih snaga.

U napadu, kada se prodre u neprijateljsku teritoriju, neprijateljske snage, ostavljene pozadi, mogu se pojaviti u pozadini radi uznemiravanja napadača.

Svest o ovoj opasnosti se sticala vrlo sporo. Obezbeđenje pozadine i mere koje treba preduzimati nisu dobine onakav značaj kakav zaslužuju. Postojala je težnja da se pretpostavi da će se o ovim problemima nekako povesti računa onda kada iskrstnu. Bilo je rašireno mišljenje da svaki objekt u pozadini treba da se pobrine za svoje

*) Lieutenant Colonel James P. Lyke, *Protection for Rear Areas*, »Military Review«, mart 1960, str. 44; prevod sa engleskog; redigovao prema originalu Milisav Perišić.

vlastito obezbeđenje — po koncepciji *sauve qui peut* (nek se spasava ko može) ili svaki objekt za sebe. Mnogo se govorilo o planovima na papiru i postojećim operativnim postupcima samo za arhivu. Često se malo činilo za stvarno obezbeđenje pozadine.

POSTOJEĆE SHVATANJE

Postavlja se pitanje »kako možemo braniti odnosno obezbediti pozadinske rejone i sa kakvim snagama?« Dosadašnje shvatanje ne daje odgovor na ovo pitanje već priča o komandantima sa dve šapke i jedinicama sa dva zaduženja. Drugim rečima, organizacija od koje se normalno očekuje da obezbedi pozadinu ili preduzima mere pre, u toku i posle razornog napada jeste neka pozadinska jedinica koja je već potpuno angažovana na svom osnovnom zadatku. Ova organizacija često pripada nekoj grupi tehničke službe, koja obezbeđuje logističku ili drugu pozadinsku podršku prednjim rejonima. U slučaju nužde predviđa se da komandir grupe preuzme svoje »drugo ja«, stavi na glavu drugu šapku i postane komandanat dotičnog pozadinskog rejona. Od njega se očekuje da operativno rukovodi ostalim jedinicama za pozadinsku podršku kao i jedinicama raspoređenim na njegovom području i da vodi borbu u pozadini. On može biti pozvan i da brani svoj rejon od gerilskih napada. Od njega se može tražiti da preduzima mere pre, u toku i posle napada atomskim oružjem u cilju ublažavanja prekida snabdevanja i drugih službi za potrebe isturenih područja. Ukoliko su njegove snage i sredstva više angažovani na zadacima obezbeđenja pozadine i preduzimanju mera zaštite od atomskog napada, utoliko će biti više odvraćeni od njihovog prvenstvenog zadatka pozadinske podrške borbenim snagama. Kopnena vojska je smatrala potrebnim da reorganizuje divizije i ostale taktičke jedinice za borbu. Međutim, mere zaštite od atomskog napada, a katkada i obezbeđenje pozadine ipak je ostavila jedinicama

koje su već potpuno angažovane pozadinskim službama za potrebu glavne bitke. Slabosti sadašnjeg shvatanja proizilaze iz nedostatka realnosti o pozadinskim rejonima koji ide do mišljenja da mi ne možemo sebi dozvoliti stvaranje jedinica koje bi bile organizovane, obučene i opremljene posebno za ovaj zadatak; kao i to da možemo proći i sa polovičnim merama, jer, možda, ni sam problem neće biti tako težak.

POUKE IZ ISTORIJE

Pouke iz istorije ukazuju na opasnost ovakvog stava. U toku drugog svetskog rata Nemci su u Rusiji bili jako ometani gerilskom taktikom »udari pa se povuci« (hit-and-run tactics). Posle takozvanog poraza Jugoslavije, nemačka vojska je morala da drži u pozadini 4 do 6 divizija zbog četničkih*) ili partizanskih napada iz šume. Polovinom 1943. Nemci su imali 12 divizija rasutih na području Balkana, koje je smatrano pozadinom i tobože pod nemačkom kontrolom. U korejskom sukobu, komunistički infiltrirani delovi su predstavljali ozbiljnu opasnost. Borbe su vođene konvencionalnim oružjem i taktikom. Sutrašnje bojište biće još složenije, sa proširenim frontovima i pokretnim udarnim snagama. Pozadinske granice biće pomerene unazad, radi dobijanja veće dubine. Boračke jedinice biće češće izolovane nego što će se međusobno podržavati. Neprijatelj, koji je vrlo vešt u borbenom zatvaranju i gerilskom načinu ratovanja, infiltriraće se pod zaklonom zemljišta ili noću ili brzim, niskoletećim vazdušnim transporterima. Zamislite pozadinu jedne armije, koja je 150 milja (oko 240 km) široka i 100 milja (160 km) duboka. Dodajte ovome razornu moć nuklearnog oružja i zatrovanoš radioaktivnim padavinama, pa će slika biti potpuna. To je prostor u kojem gubitak

*) Teško je poverovati da ovom piscu ni do 1960. godine nije jasno da četnici nikada nisu napadali na Nemce već sa njima zajedno samo dejstvovali protiv partizana. Prim. red.

logističkih ustanova i presecanje komunikacija može dovesti do prestanka redovnog priliva neophodnog snabdevanja boračkih jedinica. Zato će svako skladište, koje bude oštećeno, zahtevati izvestan rad, pomoći, spasavanje ili opravljanje, koje treba da obave određene jedinice iz drugih pozadinskih ustanova. S obzirom da se ove jedinice za ovo odavajaju od svojih redovnih poslova, još više će se smanjivati pozadinska podrška isturenim boračkim jedinicama.

NEDOSTACI SADAŠNJEG SHVATANJA

U poslednje vreme poraslo je nezadovoljstvo protiv sadašnjeg shvatanja o obezbeđenju pozadine i mera za predupređenje i otklanjanje posledica razaranja. Na komandno-štabnim vežbama i vežbama na terenu u prekomorskim komandama i u Kontinentalnoj komandi SAD traži se poboljšanje metoda i postupaka, koji bi otklonili najveće nedostatke. Koji su nedostaci sadašnjeg shvatanja? Odvajanje pozadinskih jedinica od njihovog glavnog zadatka već je pomenuto. Drugi nedostatak jeste u tome što se nije uspeло da se pod jedinstvenom komandom sprovedu obezbeđenje pozadine, mere predupređenja i otklanjanja posledica razaranja i služba snabdevanja boračkih jedinica. Na frontu komandant armije ima komandante divizija koji su potpuno odgovorni za taktička dejstva u svojim zonama.

Za komandovanje armijskom pozadinom komandant armije nema odgovarajućeg komandanta. Umesto toga, on komanduje sa oko 18 grupa tehničkih i pozadinskih službi kojima izdaje naređenje za izvršavanje njihovih zadataka u okviru opšteg zadatka armije i rukovodi službom snabdevanja, sve preko odeljenja G-4 odgovarajućih oficira štaba. Odeljenje G-4 snosi štabnu odgovornost za preduzimanje mera i otklanjanje posledica razaranja na pozadnjoj zoni armije. Odeljenje G-3 snosi štabnu odgovornost za bezbednost pozadine.

Čitav niz komandnih i štabnih odgovornosti je dalje komplikovan određivanjem kontrolora bezbednosti pozadine, koji ima da vodi računa o obezbeđenju pozadine i otklanjanju posledica razaranja. Ovaj kontrolor nije i komandant. On je specijalan štabni oficir, koji je u osnovi planer i koordinator. Pa ipak, u slučaju nužde, od njega se очekuje da preuzme komandu nad komandantima pozadinskih rejona i nad snagama za obezbeđenje pozadine koje mu se budu mogle staviti na raspolaganje. Međutim, nikada neće biti dovoljno boračkih delova za sve potrebe. Ovo dovodi do prirodnog otpora kod pridavanja boračkih jedinica za zadatke obezbeđenja pozadine. Zbog svega ovoga kontrolor za obezbeđenje pozadine često se mora oslanjati na postojeće snage, dopunske jedinice, snage tehničke službe, koje nisu organizovane, obučene niti opremljene odgovarajućim naoružanjem i sredstvima veze za taktička dejstva. Od kontrolora obezbeđenja pozadine se очekuje da otkloni pustoš u pozadini bez velikog ometanja glavnih borbi na frontu ili uticaja na pozadinsku podršku, koja je potrebna za ove borbe.

Postoji nesporazum i o tome u čiju nadležnost spada obezbeđenje pozadine. Pošto odeljenje G — 3 ima štabnu odgovornost za obezbeđenje cele armijske zone, sadašnje shvatanje predviđa da ona mora voditi računa i o obezbeđenju kako svoje pozadine tako i prednjeg dela. Ovaj princip počiva na pogrešnoj koncepciji stvarnog značenja izraza obezbeđenja pozadine. Pozadina je geografski prostor gde se obavlja većina delatnosti pozadinske podrške jedinica. Pozadina obuhvata divizijske pozadinske rejone, korpusne pozadinske rejone (kada postoje korpusi), armijsku pozadinsku zonu i pozadinsku zonu ratišta. Radnje oko obezbeđenja pozadine sastoje se od mera preduzetih pre, u toku i posle napada radi neutralisanja ili uništenja lokalizovanih neprijateljskih opasnosti za pozadinske jedinice, normalnu službu pozadine i pozadinske ustanove. One su predviđene da se izbegne prekid u pozadinskoj podršci. Prema tome, komandant koji je zadužen za po-

dršku, koji zna situaciju u vezi sa snabdevanjem i potrebama svoje jedinice a isto tako raspored, zadatak, osetljivost i sposobnosti logističkih ustanova, mora biti zadužen i obezbeđenjem pozadine, a isto tako i merama predupređenja i otklanjanja posledica dejstva na području. Njemu treba da budu određene minimalne borbene snage za izvršenje ovog zadatka.

Obezbeđenje pozadine ne uključuje aktivnu vazdušnu odbranu. Opasnost takvog značaja, koja bi ugrozila jedinicu u celini, prelazi mogućnost ovog obezbeđenja pozadine. Prodiranje neprijatelja većeg obima ili vertikalni manevr u pozadinu spadaju u glavnu bitku. To zahteva angažovanje rezervi ili boračkih jedinica iz prednjih linija, te spada u nadležnost odeljenja G—3 i trupnog komandanta. Pod ovim uslovima ta dejstva nisu više stvar obezbeđenja pozadine u ovom smislu.

POTREBA ZA POBOLJŠANJEM

Sa sve složenijim načinom savremenog ratovanja ne može se очekivati da trupni komandant bude svuda prisutan, da sve vidi i da se koncentriše kako na taktičku tako i na pozadinsku podršku. Njemu je potreban pomoćnik, odgovoran komandant za obezbeđenje pozadine i predupređenje i otklanjanje posledica dejstva u pozadini kao i za druga pitanja u vezi sa pozadinskom podrškom. Dosadašnje shvatanje priznaje odnos između predupređenja i otklanjanja posledica dejstva u pozadini i logističke podrške utoliko što je učinilo odgovornim odeljenje G—4 za štabnu kontrolu ovih aktivnosti. U stvari, isto toliko tesna zavisnost postoji između obezbeđenja pozadine, mera za predupređenje i otklanjanje posledica dejstava u pozadini, civilnih poslova, personalnih pitanja i logistike. Povećan značaj pozadinske podrške, veličina pozadinske prostorije i opasnost od nuklearnog dejstva zahtevaju postavljanje komandanta odgovornog za sve ove vrste aktivnosti. Ovaj komandant može biti pomoćnik komandanta ar-

mije ili pak komandant komande za podršku, ako bi se ona obrazovala. U diviziji on bi mogao biti pomoćnik komandanta divizije, komandant pozadine ili načelnik za pozadinu.

Po ovoj koncepciji, postojala bi jedna ličnost, odgovorna trupnom komandantu jedinice za pozadinu — za logistiku, personalne i civilne poslove, obezbeđenje pozadine i predupređenje i otklanjanje posledica dejstava u pozadini. Kao komandant pozadine, odgovoran za sve ove vrste aktivnosti, jedino bi on određivao obim u kojem bi i koje od njegovih jedinica bile upotrebljene na zadačima koji nisu njihovi osnovni zadaci.

Komandant pozadine ima utvrđen domen odgovornosti prema veličini komande — divizijski pozadinski rejon ili armijska pozadinska zona. On dobija štab ili operativni centar da mu pomaže u rukovođenju i koordinaciji pozadinske podrške boračkim snagama i integraciji ove podrške sa obezbeđenjem pozadine, kao i predupređenjem i otklanjanjem posledica dejstava u pozadini. Operativni centar za pozadinsku podršku održava vezu sa štabovima koje podržava, sa potčinjenim jedinicama i onima sa kojima ove rade, kao i sa taktičkim operativnim centrom.

Da bi ispunio zadatak, komandant pozadine mora imati snage određene ili predviđene za obezbeđenje pozadine i za mere otklanjanja posledica razaranja u pozadini. Ove snage moraju i biti postojeće organizovane jedinice, opremljene i obučene za ovaj zadatak. One ne smeju biti privremene formacije ili grupe improvizovane za slučaj nužde.

Letimična rekapitulacija ukazuje da efikasan sistem za obezbeđenje pozadine i mera za predupređenje i otklanjanje posledica razaranja u pozadini mora imati:

- 1) jednog komandanta, koji je potčinjen trupnom komandantu i odgovoran za pozadinsku podršku uključujući obezbeđenje pozadine i mere za predupređenje i otklanjanje posledica razaranja u pozadini;

- 2) određeno geografsko prostranstvo za koje je ovaj komandant odgovoran;

3) operativni centar za pomaganje u upravljanju i koordiniranju obezbeđenjem pozadine, u sprovođenju mera za otklanjanje posledica razaranja i druga pitanja pozadinske podrške;

4) određene postojeće jedinice, organizovane, opremljene i obučene za izvršenje zadataka.

Kao što je ranije rečeno, sadašnje shvatanje ne uspeva da zadovolji ove uslove. Ono počiva na jedinicama tehničke službe, koje štite same sebe, na odvajanju boračkih jedinica da im pomognu u slučaju nužde. Sadašnje shvatanje zadužuje ove iste tehničke jedinice ili njihove određene ekipe merama za predupređenje i otklanjanje posledica razaranja, kao dopunskim zadatkom. Nedostaci ovakvog sistema su očiti:

1) Jedinice tehničke službe nisu opremljene ni organizovane za efikasna borbena dejstva.

2) Jedinice su retko kada stručne za ispunjavanje zadataka koji im se poveravaju kao »eventualne dužnosti«.

3) Upotreba jedinica tehničke službe za borbene zadatke i preduzimanje mera za predupređenje i otklanjanje posledica razaranja u pozadini odvraća ove jedinice od izvršenja njihovih osnovnih zadataka.

4) Izvlačenje pak boračkih jedinica sa fronta u slučaju nužde obično je nepraktično zbog potrebnog vremena za pokret i predstavlja odvlačenje jedinica od njihovog osnovnog borbenog zadatka.

Nedavno objavljeni priručnik priznaje potrebu za nekim od ovih izmena unutar komunikacijske zone ratišta. Priručnik 54-1, *Logistička komanda*, od jula 1959.* godine predviđa stavljanje obezbeđenja pozadine i mera za predupređenje i otklanjanje posledica razaranja u pozadini u nadležnost zameniku komandanta za pozadinu i predviđa stvaranje operativnog centra za pozadinsku podršku, radi pomaganja u upravljanju i koordinaciji ovih aktivnosti.

*) Field Manual 54—1, *The Logistical Command*, dated July 1959. — Prim. red.

JEDINICE ZA OBEZBEĐENJE POZADINE

Očevidno je da KoV mora organizovati ili odrediti formaciju i opremu jedinica za efikasno obezbeđenje pozadine i sprovođenje mera za predupređenje i otklanjanje posledica razaranja. Mnogi su spremni da kažu da mi ne možemo sebi dopustiti posebne trupe za ovaj zadatak. Ovo može biti i tačno, ako ugrožavanje pozadine nije ozbiljno i ako se zadovoljavamo improvizacijama i polovičnim merama iz prošlosti. Ali, ako je opasnost takva kakvu pokazuje istorijsko iskustvo, čemu treba dodati novo naoružanje i taktiku, od bitnog značaja su posebne postojeće jedinice, opremljene i određene za ove zadatke i spremne i pokazaće se na kraju krajeva ekonomičnim.

Došlo je vreme kada treba prestati sa govorom o obezbeđenju pozadine i merama za predupređenje i otklanjanje posledica razaranja u pozadini, s jedne strane, ne obezbeđujući jedinice za ovaj zadatak s druge strane, ili očekujući da će zadatak izvršiti grupe »za prvu pomoć«, organizovanim na bazi »dopunske dužnosti« ako takve ima. Ovaj članak predlaže koncepciju za organizaciju koja bi rešavala ovaj zadatak. Te jedinice mogu se zvati specijalne jedinice za obezbeđenje pozadine.

POTREBE

Kako će ove jedinice biti organizovane? Kakve mogućnosti one moraju imati? Kakve dužnosti će morati obavljati? Prvo, one moraju biti sposobljene za *brz pokret*. Drugo, moraju biti sposobne za obezbeđenje pozadine i sprovođenje mera za otklanjanje posledica razaranja u pozadini. Iako srodnii, ovi zadaci traže, donekle, različite sposobnosti i različitu spremu. Međutim, neće biti teško stvoriti jedinstvene snage — srazmerne, s jedne strane za borbeno dejstvo, a s druge za izvlačenje oštećenog materijala, opravku i rehabilitaciju — sa dovoljno višestruke obuke, da bi se obezbedila potrebna elastičnost u celokupnoj strukturi.

Ključ za efikasno obezbeđenje pozadine leži u meraima preduzetim *pre napada*, odnosno nuklearnog udara ili prirodne katastrofe. Ovo obuhvata spremnost jedinica, planiranje i obučavanje — štab za pripremanje detaljnih planova, plus vežbanje i uzbune za brzu i efikasnu akciju. Pripravnost obuhvata izviđanje, patroliranje, obezbeđenje konvoja, osmatranje mesta za vazdušni desant ili spuštanje aviona, prognozu o padavinama i upotrebu sistema za davanje uzbune.

Kada neprijatelj napadne, reagovanje mora biti neposredno. U slučaju neprijateljske gerile, deo za obezbeđenje pozadine mora se odmah angažovati da je uništi. Ako je neprijateljski napad usledio nuklearnim udarom, ekipe za otklanjanje posledica razaranja *odmah* se upućuju radi pregleda, nadzora ili spasavanja. Veličina pozadinskih prostorija, naročito armijske pozadinske zone i pozadine vrhovne komande, zahteva da se *deo specijalnih jedinica za obezbeđenje pozadine može transportovati vazdušnim putem svojim organskim sredstvima*. Ovo je naročito opravdano ako jedinice budu razumno male, u skladu sa načelom ekonomisanja snagama s tim da budu u stanju da dejstvuju na celoj ili većem delu pozadinske prostorije. *Ostatak ovih jedinica treba da bude motorizovan ili mehanizovan.*

Jednom angažovani delovi za obezbeđenje pozadine moraju raspolagati znatnom vatrenom moći da unište neprijatelja dok još nije sređen ili pre nego što dobije pojačanje ili se povuče. Ovaj deo snaga mora biti u stanju da pomaže delovima za otklanjanje posledica razaranja u pozadini i obrnutu — kad god jedan od ovih delova specijalnih snaga za obezbeđenje pozadine nije potpuno angažovan.

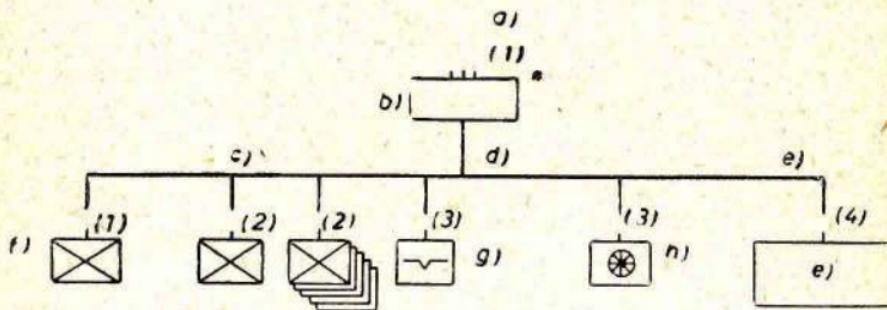
Postojanje jedinica za obezbeđenje pozadine neće oslobođiti pozadinske ustanove odgovornosti za samopomoć. Trupe tehničke i snabdevačke službe moraju biti obučene da se bore i da same ostvare svoju vlastitu bezbednost. Međutim, ovo dejstvo biće prvenstveno od-

brambeno. Od ovih trupa ne treba očekivati da prona-laze i uništavaju neprijatelja.

Deo snaga za otklanjanje posledica razaranja u pozadini mora biti sposoban za preuzimanje kontrole u oštećenim mestima; za određivanje radioaktivnih rejona; za procenu štete; kontrolu ili skretanje saobraćaja; nadzor nad izbeglicama; ukazivanje prve pomoći i hitne medicinske nege; evakuaciju ranjenika; gašenje požara; uklanjanje bombi ili municije; podizanje privremenih skloništa; dekontaminaciju izabralih područja; obezbeđenje pri-vremenog snabdevanja i opsluživanja i obavljanje nužnih opravki.

VRSTA ORGANIZACIJE

Organizacija tipiziranih jedinica za obezbeđenje pozadine pokazana je u shemi 1. Jedna pešadijska borbena grupa, dobro organizovana i opremljena, u stanju je da obezbedi potpunu komandu i potreban štab za planiranje i kontrolu bezbednosti pozadine i preduzimanje mera za

Shema 1. Tip snaga za obezbeđenje pozadine

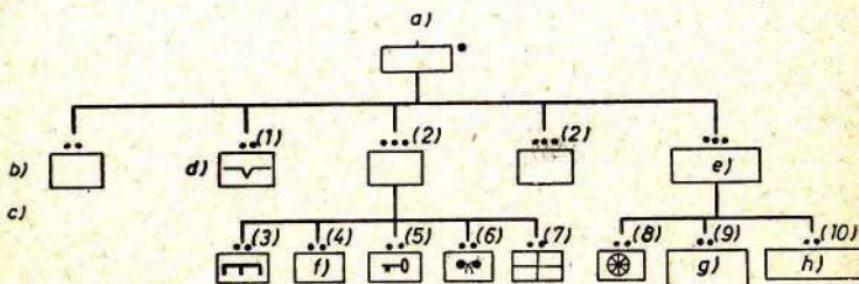
* Približna ukupna jačina jedinica za obezbeđenje pozadine 1.940 ljudi. Jačina se može povećati dodavanjem tenkovske čete ili izviđačkih delova, kada uslovi to zahtevaju.

- (1) Štab snaga za obezbeđenje pozadine formira štab pešadijske borbene grupe. Postoji samo jedan štab.
- (2) Deo za obezbeđenje pozadine.
- (3) Delovi za transport.
- (4) Delovi za otklanjanje posledica razaranja.
- (5) Obuhvata izvesno poiačanje ljudstva za vezu.

otklanjanje posledica razaranja. Njene organske pešadijske čete obezbeđuju borbenu snagu za zadatke obezbeđenja pozadine. Ona nije vezana za puteve, već može dejstvovati po svakom terenu. Jedan artiljerijski oficir za vezu i istrenute osmatračke grupe mogu se dobiti iz artiljerijskih jedinica koje su raspoređene po pozadinskim rejonima. Mora se obezbediti dovoljno štabnog osoblja i sredstava za vezu da se omogući štabovima da rade u tri dosta odvojena ešelona sa komandnim i kontrolnim jezgrom u svakom operativnom centru. Delovi specijalnih jedinica za obezbeđenje pozadine mogu dejstvovati na znatnom udaljenju jedni od drugih. Pored ovoga, sredstva veze moraju obezbediti štabovima održavanje kontakta sa operativnim centrima za pozadinsku podršku viših štabova. Pešadijska borbena grupa, međutim, ne raspolaže sa dovoljno organskog transporta da obezbedi neposredno reagovanje na gerilski napad ili napad iz vazduha ili nuklearni udar. Shodno tome, u pregledu br. 1 jedinice za obezbeđenje pozadine imaju jednu laku helikoptersku četu u svom sastavu ili pridatu, a isto tako i jednu četu oklopnih transporterera. Ako se ne raspolaže četom oklopnih transporterera, ona se može zameniti četom kamiona. Četa oklopnih transporterera je poželjnija, naročito s gledišta taktičke pokretljivosti, vatrene moći i sposobnosti konvojiranja ili pratnje. Međutim, jedinice za obezbeđenje pozadine mogu se zadovoljiti i nečim manjim. U stvari, druge vrste taktičkih jedinica, koje su podesne za izvršenje zadataka obezbeđenja pozadine, kao npr. oklopni puk ili pešadijski oklopni bataljon, retko su na raspolaganju za zadatke obezbeđenja pozadine.

Laka helikopterska četa obezbeđuje mogućnost neposrednog vazdušnog prenosa jurišnih delova jedne ojačane pešadijske čete i manjeg dela operativnog centra u jednom poletu. Četa oklopnih transporterera ili četa kamiona dozvoljava motorizovanje tri dopunske ojačane-pešadijske čete. Ostatak borbene grupe, koja nije motorizovana, može se brzo prebaciti helikopterskim turama.

Shema 2 pokazuje organizaciju predložene čete za predupređenje i otklanjanje posledica razaranja u pozadini. Formacija za ovu jedinicu ne postoji. Formacija se može pripremiti lako, spajanjem sa izvesnim podešavanjem postojećih 500 vrsta tehničkih i pozadinskih jedinica. Ova četa je organizovana u vodove iz nekoliko službi, tako da može jednovremeno dejstvovati na dva različita pozadinska rejona.

Shema 2. Tip čete za otklanjanje posledica razaranja

*) Približna ukupna jačina 325. Procenjena jačina je približna.

(1) Odeljenje za izviđanje i osmatranje je obično pod operativnom kontrolom snaga za obezbeđenje pozadine (borbene grupe) S-2. Pored zadatka izviđanja i osmatranja ono vrši procenu radioaktivnosti.

(2) Oba voda čete za otklanjanje posledica su slično organizovana. Komandir voda, koji je obično inžinjerijski oficir, ima pomoćnika, oficira vojne policije i sanitetskog oficira. Odeljenja su sastavljena od podoficira i specijalista i mogu nadzirivati rad civila i ratnih zarobljenika.

(3) Formiranja od različitih ekipa 5–500 FB, FD, GF, i delova po formacijskom pregledu (inžinjerijska četa), zadaci obuhvataju gašenje požara, raščišćavanje ruševina, snabdevanje vodom i nužne rekonstrukcije i opravke.

(4) Obezbeđuje jezgro za kontrolu saobraćaja, mere bezbednosti i kontrolu skitnica i izbeglica.

(5) Uključuje pokretno kupatilo 10–500 GJ i ekipu za obnovu i raspored 10–500 JC.

(6) Osmatra i meri radioaktivnost, vrši ograničenu dekontaminaciju, radi sa odeljenjem za avio-izviđanje i osmatranje.

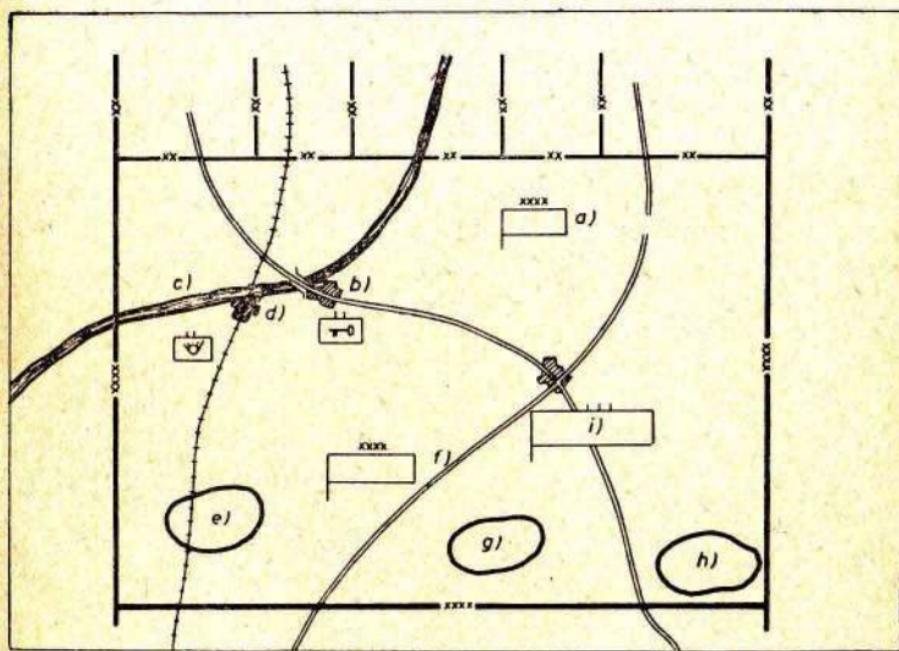
(7) Drži stanice za pomoć, sortira ranjenike, pruža nužnu medicinsku negu i evakuaciju.

(8) Obezbeđuje minimalan kamionski transport za četu za otklanjanje posledica, opremu i sredstva.

(9) Održava avione na drugom i delom na trećem ešelonu.

(10) Obezbeđuje tačku za nužno snabdevanje sredstvima koja su potrebna četi za otklanjanje posledica — pokrivači, šatori, pionirski alat i inžinjerijski sanitetski materijal.

Shema 3 pokazuje armijsku pozadinsku zonu, koju su jedinice za obezbeđenje pozadine određene da štite. U praksi, armijska pozadinska zona može biti podeljena na rejone i u svakom od njih jedinice za obezbeđenje pozadine, koje su odgovorne za obezbeđenje pozadine i za predupređenje i otklanjanje posledica razaranja u pozadini. Zbog jednostavnosti, shema 3 predstavlja nepodeljenu zonu.

Shema 3. Uprošćena tema armijske pozadinske zone

KONKRETNTO DEJSTVO

Prepostavimo da su snage za obezbeđenje pozadine obaveštene od strane operativnog centra za pozadinsku podršku pri pozadinskom ešelonu armije da su padobranci agresora jačine jednog bataljona bačeni u bilizini Jaktama. Agresor je uništio važne železničke i putne mostove i ima aktivnu podršku neprijateljski raspoloženog stanov-

ništva i gerilaca blizu Jaktama i Ponija. Tehničke i pozadinske jedinice koje su u blizini preduzele su svoju vlastitu odbranu.

Delovi za avio-izviđanje jedinica za otklanjanje posledica razaranja u pozadini šalju se odmah da izvide rejon, uspostave kontakt sa prijateljskim snagama, dostave izveštaj i izaberu podesna mesta za spuštanje helikoptera. Jurišni delovi u jačini jedne ojačane pešadijske čete i mala komandna grupa iz štaba snaga za obezbeđenje pozadine kreću vazdušnim putem na izabrana mesta za spuštanje. Dodatne, ojačane pešadijske čete i podrška prebacuju se u turama pomoću helikoptera u zonu dodira sa neprijateljem. Ostatak delova za obezbeđenje pozadine kreće se vozilima.

Na početku ove akcije, jedan mali deo snaga za obezbeđenje pozadine bio je angažovan u konvojiranju važnog dotura prema severu. Ovaj deo produžava izvršavanje dobivenog zadatka.

Četa za predupređivanje i otklanjanje posledica razaranja u pozadini i pozadinski ešeloni snaga za obezbeđenje pozadine ostaju neangažovani u blizini Kakvija. Štab od Kakvija održava vezu sa isturenim ešelonom i armijskim operativnim centrom za administrativnu podršku. Osoblje operativnog centra za administrativnu podršku stalno obaveštava taktički operativni centar. Delovi čete oklopnih transporteru ostaju u bazi, blizu Kakvija, a deo helikopterske čete kroz nekoliko časova povratio se u bazu.

Iznenada je stigla munjevita vest iz operativnog centra za pozadinsku podršku snagama za obezbeđenje pozadine u Kakviju da je nuklearni udar pogodio opšte skladište u Z. Delovi za avio-izviđanje odmah polaze da izviđaju, podnose izveštaje i na mestu udara vrše radiološka ispitivanja. Na osnovu njihovih izveštaja o pričinjenoj šteti, donosi se odluka za angažovanje jednog voda čete za otklanjanje posledica udara. Većina voda prebacuje se helikopterima, dok se buldožeri i teška oprema upućuju suvim.

Snage za obezbeđenje pozadine sada koriste tri operativna centra, jedan blizu Jakmata, jedan kod skladišta Z i jedan u Kakviju, sve za održavanje veze sa angažovanim delovima i sa operativnim centrom za pozadinsku podršku.

Da je odeljenje za avio-izviđanje obavestilo da je šteta u skladištu Z mala, četa za otklanjanje posledica uputila bi samo jednu mešovitu ekipu, sastavljenu prema potrebi od raznih delova voda. Međutim, ako je šteta u Z tako ozbiljna da prevazilazi mogućnosti jednog voda, snage za obezbeđenje pozadine mogu angažovati drugi vod ili pak preporučiti operativnom centru za pozadinsku podršku da se stave u dejstvo planovi za celu pozadnju prostoriju, tako da izabrane grupe iz skladišta Y i drugih jedinica u blizini budu upotrebljene da pomognu u Z. Ako bi se ovi planovi stavili u dejstvo, snage za obezbeđenje pozadine u Z bi preuzele kontrolu nad grupama po vremenu pristizanja i rukovodile bi njihovim radom. U ovom slučaju, međutim, snage za obezbeđenje pozadine angažovale bi oba voda čete za otklanjanje posledica u Z.

Dva dana docnije jedno neprijateljsko nuklearno oružje nanelo je štetu opštem skladištu u Y. Drugi vod čete za otklanjanje posledica razaranja prebačen je kamonima i helikopterima iz Z u Y da pomogne u nesreći. Kada borbena grupa uništi padobrance i gerilce u Yakamu i vrati se u bazu u Kakviju, ona može pružiti znatnu pomoć četi za otklanjanje posledica, upotrebljenoj u Z i Y. Obično pripadnike borbenih grupa ne treba upotrebljavati kao radnike. Za ove zadatke mogu se upotrebiti civilne radne jedinice ili ratni zarobljenici. Međutim, u slučaju nužde, borbena grupa može dati dopunsku radnu snagu za uklanjanje ruševina, podizanje šatora, dekontaminaciju, organizovanje menzi, kontrolu saobraćaja i izbeglica, obezbeđenje nužnih sredstava snabdevanja, ili za evakuaciju ranjenika. Njen inžinjerijski vod, vod za vezu, sanitetski vod i vod za snabdevanje i održavanje mogu pomoći četi za otklanjanje posledica ako je potrebno. Unakrsno

obučavanje za oba zadatka — obezbeđenje pozadine i otklanjanje posledica — daje elastičnost celoj jedinici.

U navedenom primeru, borbena grupa je uspešno uništila padobrance agresora i gerilce. Međutim, šta će biti ako bi ovo bio samo početak ozbiljnog neprijateljskog napada na pozadinsku zonu armije, i neprijatelj ojača početni bataljon snagama prebačenim vazdušnim putem. U tom slučaju operativni centar za pozadinsku podršku razvio bi dopunske snage za obezbeđenje pozadine, inžinerijske bataljone i čete vojne policije koje budu na raspolaganju.

Ako ovo ne bi bilo dovoljno, akcija bi se razvila izvan okvira obezbeđenja pozadine. Operativni centar za pozadinsku podršku obavestice taktički operativni centar o veličini opasnosti. Trupni komandant će tada preuzeti neposredno rukovođenje dejstvima, angažujući rezerve ili snage sa prednjih linija protiv ove opasnosti.

ZAKLJUČAK

Opisano dejstvo dalo je prikaz jedne tipične situacije, pokazujući višestranost upotrebe jedinica za obezbeđenje pozadine. Ove snage su bile obezbeđene uz minimalne izdatke u ljudstvu i opremi za tako važan zadatak. To nije oslobođilo odgovornosti komandante skladišta i komandante tehničkih i pozadinskih jedinica za lokalno obezbeđenje niti ukinulo potrebu za određivanjem grupa za otklanjanje posledica razaranja u skladištima, grupama i instalacijama pozadine. Ove grupe treba da budu predviđene u planovima, organizovane i spremne za slučaj potrebe kada su mogućnosti čete za otklanjanje posledica iscrpljene i moraju se pojačati. Međutim, četa za otklanjanje posledica obezbeđuje jezgro obučenih oficira, podoficira i specijalista spremnih da preuzmu rukovođenje i upućuju na rad pojačane odrede, kada su oni potrebni. Ovi pojačani odredi dejstvuju kao rezervne protivpožarne brigade.

Snage za obezbeđenje pozadine, prema tome, sačinjavaju uravnotežene, snage, sposobne kako za obezbeđenje pozadine tako i za otklanjanje posledica razaranja u pozadini. One imaju stalnu komandu za planiranje ovakvih slučajeva pod kontrolom viših štabova. One daju sigurnost komandantima ustanova da će dobiti brzu pomoć. To obezbeđuje komandantu pozadine elastičnu rezervu koja je u stanju da izvršava zadatke koji mogu iskrasnuti u uslovima nuklearnog rata, ali za koje ona nije prvenstveno predviđena. Takvi zadaci mogu obuhvati evakuaciju mase ranjenika, civilnu zaštitu, kontrolu izgreda, nadzor i evakuaciju nepredviđenog broja ratnih zarobljenika i civilnih izbeglica. Jedinice za obezbeđenje pozadine omogućuju komandantu da se koncentriše na glavnu bitku i ne odvraća pažnju na probleme u pozadini. To mu pruža realno osiguranje da će nastaviti dotur potreba borbenim snagama, bez rasipanja taktičkih rezervi za patroliranje i obezbeđenje. To pruža armiji na frontu sposobnost da se bori i da se oporavi od udara — ukratko, stvarnu podršku pozadine.

VOJNA BIBLIOTEKA

— INOSTRANI PISCI —

Osnovana 1950. godine

Dosada izdala ove knjige

- 1) knjiga: General AJZENHAUER, **OD INVAZIJE DO POBEDE**, rasprodato.
- 2) knjiga: Maršal MONTGOMERI, **OD EL ALAMEJNA DO BALTIČKOG MORA**, rasprodato.
- 3) knjiga: Kamil RUŽERON, **BUDUĆI RAT**, rasprodato.
- 4) knjiga: Pukovnik dr fil., BEŠLAJN, **RUKOVODENJE NARODNOM ODBRANOM**, rasprodato.
- 5) knjiga: Bazil H. LIDEL-HART, **STRATEGIJA POSREDNOG PRILAŽENJA**, strana 397, cena 230 din.
- 6) knjiga: Kamil RUŽERON, **POUKE IZ RATA U KOREJI**, rasprodato.
- 7) knjiga: Džordž PATON, **RAT KAKVOG SAM JA VIDEO**, rasprodato.
- 8) knjiga: General ER, **ARTILJERIJA — NEKAD, SAD I UBUDUĆE**, strana 405, cena 300 din.
- 9) knjiga: Omar BREDLI, **USPOMENE JEDNOG VOJNIKA**, rasprodato.
- 10) knjiga: Pukovnik LIKA, **EVOLUCIJA TAKTIČKIH IDEJA**, rasprodato.
- 11) knjiga: J. O. HIRŠFELDER, **ATOMSKA BOMBA I LIČNA ZAŠTITA**, rasprodato.
- 12) knjiga: Maršal PAPAGOS, **GRČKA U RATU 1940/41**, strana 400, cena 200 din.
- 13) knjiga: Džon KRESVEL, **RAT NA MORU 1939/45**, rasprodato.
- 14) knjiga: ROZBERI, **BIOLOŠKI RAT**, rasprodato.
- 15) knjiga: General-pukovnik DAPČEVIĆ, **ZNAČAJ I SNAGA MANEVRA**, strana 638, cena 500 din.

- 16) knjiga: General ŠASEN, **ISTORIJA DRUGOG SVETSKOG RATA**, rasprodato.
- 17) knjiga: SVEČIN, **STRATEGIJA**, strana 452, cena 450 dinara.
- 18) knjiga: AJMANSBERGER, **TENKOVSKI RAT**, strana 356 sa 3 priloga, cena 400 dinara.
- 19) knjiga: KAMON, **NAPOLEONOVI RATOVI**, rasprodato.
- 20) knjiga: KARPOV, **OBALSKA ODBRANA**, strana 524, cena 700 dinara.
- 21) knjiga: MIKŠE, **TAKTIKA ATOMSKOG RATA**, rasprodato.
- 22) knjiga: MIDEILDORF, **TAKTIKA U POHODU NA RUSIJU**, rasprodato.
- 23) knjiga: AJRE, **RATNA VEŠTINA I TEHNIKA**, strana 248, cena 300 din.
- 24) knjiga: PRENTIS, **CIVILNA ZAŠTITA U MODERNOM RATU**, rasprodato.
- 25) knjiga: HITL, **VOJNI ŠTABOVI**, strana 336, cena 500 din.
- 26) knjiga: Maršal JERJOMENKO, **STALJINGRAD**. Delo obuhvata staljingradsku operaciju u celini sa uništenjem nemačke 6. armije, kao i izvesne zaključke i iskustva iz ove operacije. Strana 522, cena 1.000 din.
- 27) knjiga: FOJHTER, **ISTORIJA VAZDUŠNOG RATA** (prevod sa nemačkog) strana 503, cena 850 din.
- 28) knjiga: Admiral KASTEKS, **STRATEGIJSKE TEORIJE** (I sveška). Strana 430, cena 600 din.
- 29) knjiga: GUDERIJAN, **VOJNI MEMOARI**, strana 623, cena 1.000 din.
- 30) knjiga: **VOĐENI PROJEKTLI**. Delo je u štampi.
- 31) knjiga: GRUPA POLJSKIH AUTORA, **ODABRANE OPERACIJE POLJSKE NARODNE VOJSKE**. Zbirka članaka o dejstvima jedinica Poljske narodne vojske do pada Berlina 1945. godine. Strana 432. Cena 1.000 din.
- 32) knjiga: GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, **PROBOJ ORGANIZOVANE ODBRANE**. Zbirka odabranih diplomskih radova sa sovjetskih vojnih akademija iz oblasti probaja organizovane odbrane operativnim jedinicama. Strana 487. Cena 1.000 din.
- 33) knjiga: HERBERT FAJS, **ČERČIL — RUVZELT — STALJIN**. Delo predstavlja vojnodiplomatsku istoriju drugog svetskog rata koji pokazuje »rat koji su ovi vodili i mir koji su želeli«. Strana 840. Cena 1.500 din.
- 34) knjiga: MIDEILDORF, **TAKTIKA RODOVA I SLUŽBI**. Knjiga obrađuje postupno sve osnovne taktičke radnje taktičkih jedinica. Strana 671, cena 800 din.

- 35) knjiga: GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, **TAKTIČKI PRIMERI BORBE**. Delo predstavlja zbirku odabranih konkretnih primera borbi pešadijskih pukova i njihovih delova na istočnom frontu. Strana 264, cena 800 din.
- 36) knjiga: Ešer LI, **VAZDUŠNA MOĆ**, Studija o mogućnosti vazduhoplovstva u savremenim uslovima. Strana 288, cena 650 din.
- 37) knjiga: MONTROS, **NEBESKA KONJICA**. Studija o helikopterima na osnovu iskustva u korejskom ratu. Strana 307. Cena 700 dinara.
- 38) knjiga: MELENTIN, **OKLOPNE BITKE**. U knjizi nemački general Melentin opisuje sve važnije oklopne bitke iz drugog svetskog rata. Strana 448. Cena 850 din.
- 39) knjiga: GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, **RAZVOJ TAKTIKE SOVJETSKE ARMIJE 1941—1945**. Strana 593, cena 1.300 din.
- 40) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ STRATEGIJE** (I sveska) Strana 646, cena 900 din.
- 41) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ OPERATIVNE VEŠTINE** (I sveska). Strana 597. Cena 1.600 din.
- 42) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ TAKTIKE** (I sveska). Strana 803. Cena 1.250 din.
- 43) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ VOJNE PSIHOLOGIJE** (sveska). Strana 489, cena 1.000 din.
- 44) knjiga: Maršal JERJOMENKO, **NA ZAPADNOM PRAVCU**. Strana 336, cena 600 din.
- 45) knjiga: Maršal ČUKOV, **ODBRAНА STALJINGRADA**. Strana 423, cena 600 din.
- 46) knjiga: **TRANZISTORI** (prevod sa engleskog). Strana 464. Cena 1.100.
- 47) knjiga: GRUPA SOVJETSKIH AUTORA pod redakcijom generala armije KUROČKINA, **METODIKA VOJNONA-UCNOG ISTRAŽIVANJA**. Strana 384. Cena 650 din.
- 48) knjiga: NASTAVNICI VOJNOPOLITIČKE AKADEMIJE »LENJIN«, **MORALNO-POLITIČKI FAKTOR U SAVREMENOM RATU**. Strana 382. Cena 1.000 din.
- 49) knjiga: ŠTERNBERG, **VOJNA I INDUSTRIJSKA REVOLUЦIJA** (prevod sa nemačkog). Strana 360, cena 1.000 din.
- 50) knjiga: IVANOV i TJAPKIN, **INFRACRVENA TEHNIKA U VOJNOJ PRIMENI**. Delo je u pripremi.
- 51) knjiga: BUDONI, **PREDENI PUT**. (Memoari iz oktobarske revolucije). Strana 486. Cena 750 din.
- 52) knjiga: POPELJ, **U TEŠKO VREME**. Strana 400. Cena 700 din.

-
- 53) knjiga: **LOKTIONOV, DUNAVSKA FLOTILA U VELIKOM OTADŽBINSKOM RATU.** Delo je u pripremi.
  - 54) knjiga: **POPELJ, TENKOVI SU OKRENULI NA ZAPAD** (dru-
ga knjiga pišćeve trilogije). Strana 438, cena 1.100 din.
  - 55) knjiga: Maršal SOKOLOVSKI, **VOJNA STRATEGIJA** (rad
grupe autora). Strana 584. Cena 1.100 din.
  - 56) knjiga: **SEMJONOV, RAZVOJ SOVJETSKE OPERATIVNE VEŠTINE.** Strana 405. Cena 1.250. din
  - 57) knjigt: **AKADEMIJA NAUKA SSSR, VELIKA BITKA KOD MOSKVE.** Delo je u pripremi.
  - 58) knjiga: **GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, O SOVJETSKOJ VOJNOJ NAUCI.** Strana 420. Cena 1.250 din.
  - 59) knjiga: **KEGL i MENSON, POMORSKI RAT U KOREJI.** Delo
je u pripremi.
  - 60) knjiga: **KOLESNIKOV, TAKAV JE BIO RIHARD ZORGE.**
Delo je u štampi.
  - 61) knjiga: **GONČARENKO, KIBERNETIKA U VOJNOJ PRIMENI.** Delo je u štampi.
  - 62) knjiga: **GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, BITKA ZA LENJIN-GRAD.** Delo je u pripremi.
  - 63) knjiga: **ROTMISTROV, ISTORIJA RATNE VEŠTINE — I.**
Delo je u pripremi.
  - 64) knjiga: **ROTMISTROV, ISTORIJA RATNE VEŠTINE — II.**
Delo je u pripremi.
  - 65) knjiga: **POPELJ, NAPRED NA BERLIN.** Delo je u pripremi.

ZBIRKA ČLANAKA IZ OPERATIVNE VEŠTINE

*

Lektori

Blagoje Svorcan

Nemanja Sjeran

Despot Stojanović

*

Tehnički urednik

Andro Strugar

*

Korektori

Gordana Rosi

Nada Vesić

Stampanje završeno maja 1966.

Tiraž 3.000

Cena 16 n. d.

STAMPA VOJNOSTAMPARSKO PREDUZEĆE